

Gorjanska kronika

Občina GORJE

Gorjach

Gorjanska kronika

Gorjanska kronika

Občina **GORJE**

2026

Gorjanska kronika

Idejna zasnova: dr. Božo Repe

Uredniki: dr. Božo Repe, dr. Bojan Balkovec, dr. Božidar Flajšman, Tine Logar

Lektorica: Aleksandra Repe

Tehnična ureditev in prelom: Matej Nemec

Oblikovanje naslovnice: Matej Nemec

Naročnik: Občina Gorje

Tisk: Tiskarna Radovljica, d.o.o.

Naklada: 2000 izvodov

Gorje, 2026

Slika na naslovnici: *Listina o izgradnji in posvetitvi lastniške cerkve v Lescab.*
Listino hrani Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv
(AT-OeStA/HHStA UR AUR 224). Več o listini glej stran 71.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

94(497.4Gorje)

GORJANSKA kronika / [uredniki Božo Repe ... et al.]. –
Gorje : Občina, 2026

ISBN 978-961-96234-1-1
COBISS.SI-ID 286525443

Spoštovani bralci,

vsak kraj ima svojo zgodbo – zgodbo, ki so jo ljudje soustvarjali s svojim delom, znanjem, pogumom in srčnostjo. Občina Gorje je kraj bogate naravne in kulturne dediščine, predvsem pa kraj ljudi, ki so skozi rodove ohranjali spoštovanje do svojih korenin in odgovornost do prihodnosti.

Prav zato je izid *Gorjanske kronike* izjemnega pomena. Knjiga, ki jo držite v rokah, ni le zbir zgodovinskih dejstev, dokumentov in fotografij. Je trajen zapis naše skupne identitete, spominov in pripadnosti. Je most med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo ter dragocena dediščina, ki jo zapuščamo prihodnjim rodovom.

Že od začetka sem se zavedal, da lahko tako pomembno delo nastane le z najvišjo mero strokovnosti in odgovornosti. Zato sem k sodelovanju povabil svojega prijatelja, rednega profesorja dr. Boža Repeta, enega najuglednejših slovenskih zgodovinarjev, ki je skupaj z ekipo sodelavcev prevzel zahtevno nalogo priprave kronike. Njihovo delo odlikujejo strokovnost, natančnost in spoštljiv odnos do zgodovinskih virov. Prepričan sem, da je nastalo delo, ki bo imelo trajno vrednost za našo občino in širšo okolico.

Posebno vrednost kroniki daje dejstvo, da je nastala tudi s pomočjo naših

občank in občanov. Številni domačini in posamezniki so velikodušno prispevali dokumente, fotografije in dragocene spomine. Še posebej sem hvaležen dr. Božidarju Flajšmanu, ki je s kamero zabeležil številne pripovedi starejših občank in občanov ter tako ohranil dragocen del našega skupnega spomina.

Kot župan sem neizmerno ponosen, da lahko predstavljam občino Gorje. Ponosen sem na našo bogato zgodovino, izjemno naravo, predvsem pa na ljudi – srčne, delavne, povezane in vedno pripravljene stopiti skupaj, kadar je to potrebno.

Ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujem vsem, ki ste kakor koli prispevali k nastanku te kronike – avtorjem, raziskovalcem, urednikom, fotografom, ustanovam ter vsem posameznikom, ki ste odprli svoje družinske albume, delili dokumente in zaupali svoje spomine. Vsak vaš prispevek je pomemben kamenček v mozaiku zgodovine Gorij.

Naj bo *Gorjanska kronika* več kot le knjiga. Naj bo navdih za spoštovanje naše preteklosti, spodbuda za odgovorno ustvarjanje sedanjosti in opomin, da bomo le s poznavanjem svojih korenin znali samozavestno graditi prihodnost.

S spoštovanjem,

Peter Torkar,
župan Občine Gorje

VSEBINA

UVOD	9	ZGODNJI SREDNJI VEK	93
Zakaj <i>Gorjanska kronika</i>	9	Naselitev Slovanov, nastanek	
Kako je zasnovana <i>Gorjanska kronika</i>		in zgodnji razvoj naselij	93
in kako jo uporabljati	11	FEVDALNA UREDITEV	97
NARAVNO OKOLJE	13	Prevlada Frankov, pokristjanjevanje	97
NASTANEK IN ZNAČILNOSTI PROSTORA	16	Bled kot last briksenskega gospostva	99
Podnebne značilnosti	16	Blejski grad	102
Nekaj geomorfoloških in pedoloških		Kmečki upori	105
značilnosti Blejskega kota	21	NOVI VEK	108
Hidrologija	27	Prvi turški vpad	108
Raba zemljišč	30	Protestanti	109
Apneničarstvo in izdelava		Graščine v okolici Bleda	
mlinskih kamnov	38	in v gorjanskih vaseh	111
Skalne gravure v Pokljuški soteski	40	Bled in njegove gore v Valvasorjevih	
Okolje in živalstvo ob koncu		očeh	112
ledene dobe	42	RAZSVETLJENSTVO IN REFORME	115
NARAVNE LEPOTE IN KRAJINA	45	Prebivalci v občini Gorje	
Reka Radovna	45	med letoma 1869 in 2026	116
Jame v Gorjah	49	Jožefinske reforme	122
Pokljuška soteska	51	Francozi v Gorjah, Ilirske province	125
Šimnova (Gorjanska) jama na Kočevniku	52	19. STOLETJE IN PREHOD	
Pokljuka	54	V 20. STOLETJE	127
Mežakla	55	Izseljevanje	128
Okamnella Baba	56	»Dežéla krájnska níma lépš'ga krája, /	
VARSTVO OKOLJA	58	Ko je z okóljšno tá, podóba rája«	129
Narava in okolje	58	»Ti nageljní, ta rožmarín ...« pesnica	
Triglavski narodni park	61	Vida Jeraj	132
Gorje in ekologija	63	Meteorološka opazovanja	
PROSTOR (ASELJA)		in vremenske značilnosti	134
IN ARHITEKTURA	65	Franc Jožef v bližini	137
Urbanizem in arhitektura	66	Windischgrätz in Bled z okolico	138
GORJANSKI ZASELKI	70	Prve razglednice Gorij	139
Prve omembe Gorij in bližnjih		Ustanovitev čebelarskega društva	141
zaselkov	70	Hidroelektrarna v Radovni	143
POSAMEZNE VASI	73	Gorje med prvo svetovno vojno	144
Krnica	73	MEDVOJNO OBDOBJE	149
Podhom	75	Gorjanci in jugoslovanstvo	150
Laze	78	Karađorđevići in Gorje	153
ZGODOVINSKI RAZVOJ	81	Andrejeva vas na Mežakli	155
PRAZGODOVINA	82	Rupnikova linija v Krnici	158
Najstarejša dokazana poselitev		Gorjanski dom	159
v kamni dobi	82	Šport hotel na Pokljuki	161
Arheološke najdbe na gorjanskem		DRUGA SVETOVNA VOJNA	163
območju	86	Okupacija in okupacijska politika	164
ANTIKA IN PRESELJEVANJE LJUDSTEV	89	Odpor	168
Naselitev Ilirov, razmah železarstva	89	Cena vojne	172

PO LETU 1945	177	Vleka ploha	251
Krajevni ljudski odbor Gorje	178	Vraže, bajke in povesti	253
Tito in Gorje	179		
Astronavti v Spodnjih Gorjah in na Zatrniku	182	KULTURA IN ŠPORTNA	
GOSPODARSTVO	185	DEJAVNOST	255
DEJAVNOSTI IN OBRTI	186	Kulturno društvo; Godba Gorje	256
Mlini v Gorjah	186	Delavsko-prosvetno društvo Svoboda in folklorna skupina	258
Tesarstvo	188	Alpski kvintet	260
Mlekarstvo	190	Kulturni in drugi spomeniki	262
Zvončarstvo	191	Šport v Gorjah	263
Gospodarski razvoj Gorij: agrikultura, zadružništvo, živinoreja, gozdarstvo in lesarstvo	194	Telovadba (Sokoli, Orli, TVD Partizan)	266
TURIZEM	195	Smučarski teki	268
Od Rikljevih sprehodov do boja za Vintgar – razvoj turizma v Gorjah	195	INFRASTRUKTURA, MODERNIZACIJA IN SPREMEMBE V NAČINU	
Prvi potopisi	199	ŽIVLJENJA	271
Prihod Arnolda Riklija	202	PROMET IN POVEZAVE	272
Spust v Vintgar	204	Gorenjska železnica	272
Prve fotografije slapa Šum pri Bledu	207	Bohinjska železnica	274
Knjiga Franca Kimovca o Bledu in okolici	210	Železniška postaja Podhom	276
Vodnik Rudolfa Andrejke	211	Cesta na Zatrnik in Pokljuko	278
Zatrnik med spominom na zlata leta in sodobnimi vprašanji razvoja	212	Prva elektrika	280
USTANOVE IN DRUŠTVA	217	MODERNIZACIJA	282
Pošta Gorje	218	Modernizacija po drugi svetovni vojni	282
Šolstvo	220	IZREDNI DOGODKI	287
Začetki gasilstva	221	Neurje	288
Bralno društvo	223	Strmoglavljenje letala	290
Planinsko društvo	225	Padec meteorita na Mežakli in njegove najdbe	291
Turistično društvo Gorje	227	ADMINISTRATIVNA UREDITEV	293
VERSKO ŽIVLJENJE	229	»Temelj svobodne države je svobodna občina«	294
Župnijska in podružnične cerkve	230	Samostojna občina Gorje	297
Jehovove priče	234	OSEBNOSTI	299
ZDRAVSTVO	237	GORJANCI SO POVEDALI	339
Zdravstvo v Gorjah: od vaških babic do sodobne medicine	238	KAKO JE NASTA(JA)LA GORJANSKA KRONIKA	361
Rdeči križ 241			
VSAKDANJE ŽIVLJENJE	245	SEZNAM OSEB	371
Gorjansko narečje in imena	246	VIRI IN LITERATURA	378
Prehranjevalne navade	248	SLIKOVNO GRADIVO	391

UVOD

Zakaj Gorjanska kronika

Pisanje o lokalni zgodovini ima v slovenskem zgodovinopisju dolgo in pomembno tradicijo. Organizirano se je začelo razvijati že v tridesetih letih 20. stoletja, ko je izhajala revija *Kronika slovenskih mest*. Kmalu po drugi svetovni vojni jo je nasledila sorodna publikacija *Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino*, ki še danes predstavlja eno osrednjih strokovnih platform za raziskovanje lokalne preteklosti. Poleg teh rednih publikacij so ob različnih jubilejih nastajale tudi številne krajevne in župnijske kronike, povezane z obletnicami krajev, župnij, šol, društev in drugih skupnosti.

Posebno mesto imajo župnijske kronike. Njihovo sistematično vodenje so v ljubljanski škofiji predpisali že ob prelomu iz 19. v 20. stoletje. Na uvodnih straneh so praviloma prinašale kratek pregled zgodovine župnije, nato pa tekoče zapisovanje dogodkov iz vsakdanjega življenja skupnosti. Te kronike danes predstavljajo dragocen vir za lokalno zgodovino, saj pogosto vsebujejo podatke, ki jih drugje ni mogoče najti. Njihova kakovost in obseg sta bila sicer močno odvisna od posameznega župnika, njegovega interesa ter zavedanja o pomenu beleženja časa in dogodkov.

Dolga desetletja so lokalne zgodovine večinoma nastajale pod peresom zgodovinarjev, občasno tudi prizadevnih lokal-

nih zanesenjakov. V sodobnem času pa krajevna kronika pomeni nekaj širšega in vsebinsko bogatejšega. Ne gre več zgolj za zgodovino političnih dogodkov, pomembnih osebnosti ali institucionalnega razvoja, temveč predvsem za zgodovino skupnosti in vsakdanjega življenja ljudi. Sodobna lokalna zgodovina zato vključuje zgodbe posameznikov, družin, društev, običajev, gospodarstva, šolstva, kulture, športa, spominov in osebnih izkušenj. Gre za preplet velike in male zgodovine.

Po osamosvojitvi Slovenije in nastanku velikega števila novih občin so začele nastajati številne krajevne publikacije. Med njimi so zelo kakovostna dela in tudi takšna, ki ostajajo predvsem priložnostni jubilejni zapisi. Redkeje pa naletimo na konceptualno premišljene publikacije, ki bi presegle zgolj okvir današnje občinske razdelitve in upoštevale dejstvo, da so se zgodovinski prostori, upravne meje in identitete skozi stoletja nenehno spreminjali. Zgodovine namreč ni mogoče preprosto »obrezati« na današnje administrativne meje.

Ko smo se odločili sprejeti izziv priprave *Gorjanske kronike*, smo želeli pokazati, kako je mogoče sodobno pristopiti k obravnavi lokalne zgodovine. Pri tem smo izhajali iz izkušenj, pridobljenih pri različnih raziskovalnih in javnozgodovinskih projektih, v okviru katerih smo v Sloveniji sistematično razvijali področje t. i. javne zgodovine (*public history*). Ta

pristop povezuje strokovno raziskovalno delo z aktivnim sodelovanjem skupnosti ter uporabo sodobnih komunikacijskih poti, predvsem družbenih omrežij in digitalnih platform. Pomembno vlogo pri tem imajo Središče za javno zgodovino ter z njim povezana raziskovalna in komunikacijska omrežja.

Tudi viri, ki jih danes uporabljamo pri pisanju krajevne zgodovine, so bistveno širši kot nekoč. Temelj ostajajo klasični arhivski in pisni viri, ki jih zgodovinarji obravnavamo po pravilih kritične analize in preverjanja. Toda sodobna krajevna zgodovina vključuje tudi digitalizirane arhive, fotografske zbirke, zasebne dokumente, ustne vire, video pričevanja, spletne objave in drugo gradivo, ki je bilo v preteklosti pogosto prezrto ali težko dostopno.

Pomemben del sodobnega pristopa je tudi vključevanje skupnosti oziroma t. i. *crowdsourcing*. Lokalna zgodovina danes nastaja tudi »od spodaj«. Pri njenem nastajanju sodelujejo posamezniki, ki kraj dobro poznajo, zbirajo stare fotografije, ohranjajo družinske arhive ali pa se ljubiteljsko ukvarjajo z raziskovanjem domačega okolja. Takšni sodelavci so za raziskovalce izjemno dragoceni, saj prinašajo informacije, spomine in gradivo, ki bi sicer ostali neopaženi.

Sodobna tehnologija omogoča tudi nove načine dela. Med pomembna orodja danes spadajo družbena omrežja in digitalne platforme. Tudi projekt *Gorjanska kronika* smo zasnovali tako, da smo odprli Facebook profil *Gorjanska kronika*, na katerem smo redno objavljali informacije o napredovanju projekta, zanimi-

vosti s terena in utrinke raziskovalnega dela. Poseben poudarek smo namenili terenskemu delu in snemanju pogovorov z domačini ter posamezniki, ki so lahko prispevali dragocene informacije, osebne zgodbe in manj znane podatke o življenju v Gorjah. Posnetke smo objavljali na YouTube kanalu, vsebine pa širili tudi prek drugih lokalnih profilov in omrežij, med drugim s pomočjo Občine Gorje in drugih lokalnih skupnosti.

Snemalna in videooprema nam danes omogoča, da takšno gradivo ne služi zgolj sprotnemu obveščanju javnosti, temveč postane tudi pomemben zgodovinski vir za prihodnje raziskave. Ustna pričevanja namreč pogosto ohranijo drobce kolektivnega spomina, ki jih v uradnih dokumentih ni mogoče najti.

K sodelovanju pri pripravi *Gorjanske kronike* smo zato povabili različne avtorje in sodelavce. Ekipo sestavljajo izšolani zgodovinarji, študenti zgodovine, krajani občine Gorje ter posamezniki z različnih strokovnih področij, ki so s svojim znanjem, izkušnjami in poznavanjem lokalnega okolja pomembno prispevali k nastanku publikacije.

Vsem sodelujočim se iskreno zahvaljujemo za pomoč, podporo in pripravljenost deliti svoje znanje, spomine ter gradivo. Brez skupnosti tudi takšna kronika ne bi mogla nastati. Upamo, da bo knjiga postala ne le zapis preteklosti, temveč tudi spodbuda za nadaljnje raziskovanje, ohranjanje lokalnega spomina in razmislek o tem, kako pomembna je zgodovina kraja za razumevanje sedanjosti in prihodnosti.

Kako je zasnovana Gorjanska kronika in kako jo uporabljati

Gorjanska kronika je knjiga, ki prinaša članke (gesla), napisane v enciklopedični obliki. V kazalu boste našli vsebino, razdeljeno na poglavja. Le-ta so razdeljena v tri sklope. Prvi sklop se začne s pregledom naravnih in geografskih značilnosti, prostorskimi značilnostmi in arhitekturo, sledi pa zgodovinski pregled pomembnih dogodkov v razvoju Gorij od najstarejših obdobj do sodobnosti (poglavja 2 do 9).

Drugi sklop vsebuje besedila, povezana s gospodarstvom, ustanovami in društvi, verskim življenjem, zdravstvom, vsakdanjim življenjem, kulturo in športom, infrastrukturo in modernizacijo, izrednimi dogodki in nazadnje z administrativno ureditvijo (poglavja od 10 do 18).

Tretji sklop, poglavje 19, prinaša kratke biografije pomembnih posameznikov iz Gorij oz. povezanih z Gorjami.

Ob pripravi geslovnika smo gesla razdelili v štiri kategorije, ki se razlikujejo po obsegu besedila. Najkrajša besedila imajo do 1000 znakov, sledijo besedila, ki obsegajo 2000 znakov, najobsežnejša pa besedila pa imajo 5000 oz. 8000 znakov.

Pri branju besedil boste lahko opazili nekaj dodatkov, ki vam omogoča-

jo povezovanje vsebine med različnimi besedili. V besedilu boste opazili kazalno (→), ki vas napotuje k branju povezanega besedila. Druga dodatna vsebina pa so spletne povezave, ki so nakazane s QR-kodami. Če knjigo berete v tiskani obliki, vam te kode omogočajo dostop do videoposnetkov z vsebino, povezano z besedilom. Tisti, ki knjigo berete na računalniku kot pdf-datoteko, pa lahko kliknete na naslov posnetka, ki je zraven QR-kode. Tako se vam ponudi možnost ogleda istega posnetka.

Knjiga ima še nekaj drugih pomembnih poglavij. Poglavje *Zakaj Gorjanska kronika* vsebuje razmišljanje o namenu knjige. Poglavje *Kako je zasnovana Gorjanska kronika in kako jo uporabljati* vam ponudi vpogled v nastajanje knjige od ideje do njene realizacije. Če želite poiskati posamezno osebo, ki se pojavi v besedilih, si lahko pomagate s *Seznamom oseb*. Zadnji dodatek vsebuje zapisane kratke izjave iz intervjujev, ki smo jih posneli v Gorjah. Ob njih boste spet našli možnost za ogled posnetka, v katerem je bila posamezna izjava izrečena. Poglavju smo dali naslov *Gorjanci so povedali*.

Kot vsaka strokovna publikacija se knjiga končuje s pregledom uporabljenih virov in literature ter seznamom lastnikov oziroma skrbnikov slikovnega gradiva.

Uredništvo

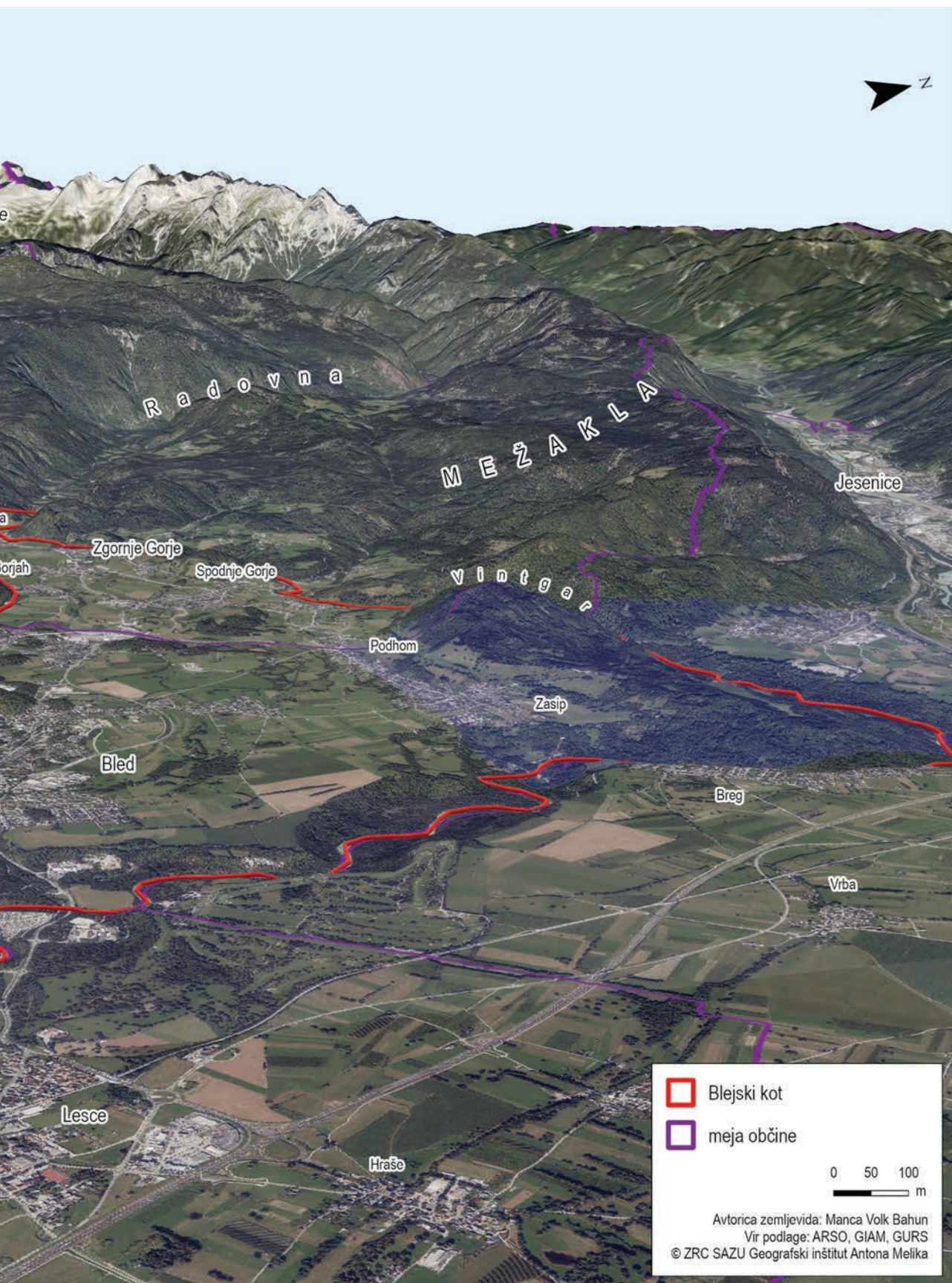

NARAVNO OKOLJE

NASTANEK IN ZNAČILNOSTI PROSTORA

Podnebne značilnosti

Osnovne značilnosti

V občini Gorje ločimo tri glavne podnebne tipe (Slika 1): gorski, podgorski in zmerno celinski tip. *Gorsko podnebje*, ki obsega približno tretjino občine, delimo na gorsko podnebje višjega gorskega sveta, ki mu pripada najvišji, zahodni del občine, ter gorsko podnebje nižjega gorskega sveta, ki mu pripada zahodni del Pokljuke in gorski grebeni nad dolino Krme. To so območja, ki pretežno segajo nad 1400 m, z dlje trajajočo in znatno snežno odejo, ki v povprečnih zimah preseže 150 cm. Povprečna letna temperatura ne presega 6 °C (januar je hladnejši od -3 °C, julij ni toplejši od 16 °C). Letna višina padavin večinoma presega 1600 mm. Najbolj namočena sta poletje in jesen, najmanj padavin je pozimi. Zaradi podnebnih sprememb se v zadnjih desetletjih obseg gorskega podnebja hitro zmanjšuje.

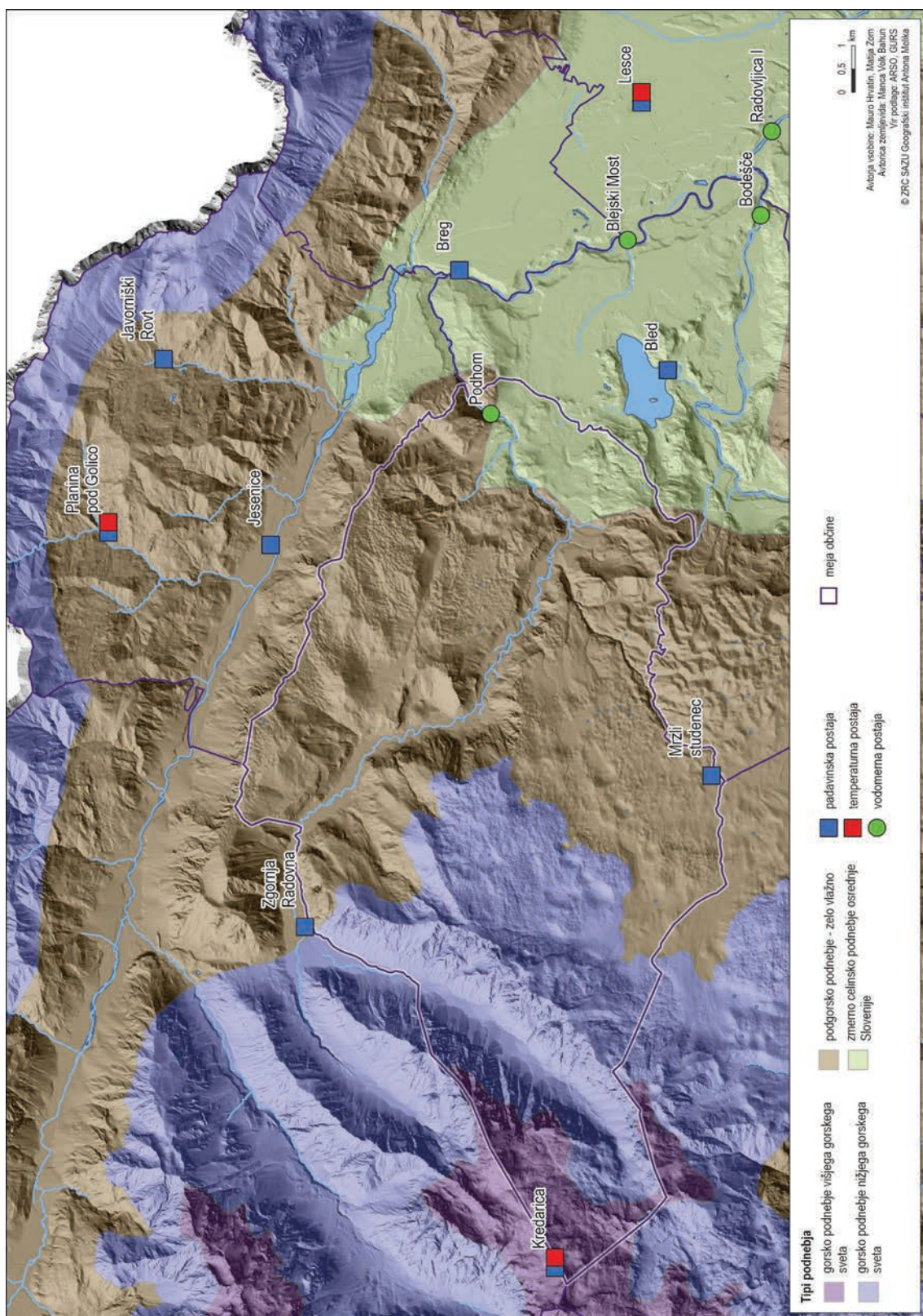
Podgorsko podnebje obsega približno tri petine občine, predvsem na območju Mežakle in Pokljuke. To je prehodno podnebje med gorskim in zmerno celinskim. Povprečna letna temperatura je večinoma med 6 in 9 °C (januarja med -3 in 0 °C, julija od 16 do 20 °C). Letna višina padavin se giblje od 1400 do prek 1600 mm. Najbolj namočeno je poletje, sledi jesen, najmanj pa zima. Zaradi niž-

jih nadmorskih višin in višjih temperatur je snežna odeja manj zanesljiva kot pri gorskem podnebj.

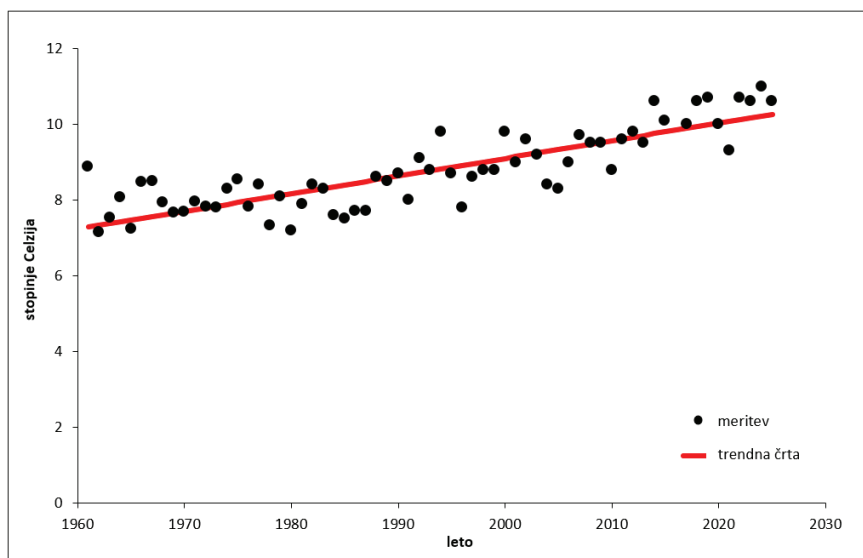
Zmerno celinsko podnebje je značilno za vzhodni, najnižji in najbolj poseljen del občine ter obsega približno dvajsetino občine. Značilna je velika povprečna letna temperaturna amplituda, ki presega 20 °C, in visoke poletne maksimalne temperature. Letna količina padavin lahko presega 1400 mm. Kljub večjemu deležu padavin v topli polovici leta so poletja zaradi visokih temperatur na robu sušnosti. Pozimi je pogosta zmrzal, pojavljajo se tudi ledeni dnevi, ko dnevne temperature ostanejo pod lediščem. Razmeroma pogoste so pomladske pozebe, poletna vroča obdobja pa pogosto prekinjajo nevihte z močnim vetrom. → **Meteorološka opazovanja in vremenske značilnosti**

Podnebne spremembe

V zadnjih desetletjih se v Sloveniji *povprečna letna temperatura zraka* v primerjavi s svetovnim povprečjem in povprečjem za Alpe dviguje hitreje. Narašča število vročih dni, vse pogostejša je suša, zime so vse milejše, ekstremni vremenski dogodki, kot so vročinski valovi ali intenzivne padavine, pa so izrazitejši in dolgotrajnejši. V zadnjih šestdesetih letih so povprečne letne temperature v gorskih območjih

Slika 1: Podnebni tipi v občini Gorje in okolici (Ogrin in sod. 2023) z označenimi vremenskimi in vodomernimi postajami Agencije Republike Slovenije za okolje, ki so bile uporabljene za pregled podnebnih in hidroloških sprememb

Slika 2: Trend povprečnih letnih temperatur zraka na temperaturni postaji Lesce v obdobju od 1961 do 2025

Slovenije narasle za dobri 2 °C, ne glede na nadmorsko višino. Tudi na širšem območju občine Gorje ni nič drugače. Med letoma 1961 in 2025 se je povprečna letna temperatura na nižinski temperaturni postaji Lesce (509 m) zvišala za skoraj 3 °C (Slika 2). Podoben trend velja tudi za našo najvišjo temperaturno postajo Kredarica (2513 m), kjer se je temperatura v istem obdobju zvišala za več kot 2,5 °C. Na temperaturni postaji Planina pod Golico pa se je v obdobju 1961–2012, tj. brez podatkov zadnjega desetletja in pol, temperatura zvišala za 1,5 °C.

V nasprotju s temperaturnimi trendi, ki kažejo povsod na naraščanje, so trendi *letne količine padavin* bolj raznoliki. Na štirih od devetih padavinskih postaj na širšem območju občine Gorje se kaže naraščajoči, na preostalih petih pa padajoči trend (Preglednica 1, Slika 3). Statistična raven zaupanja je skromna, saj na večini postaj ne dosega niti 90 %, kar je

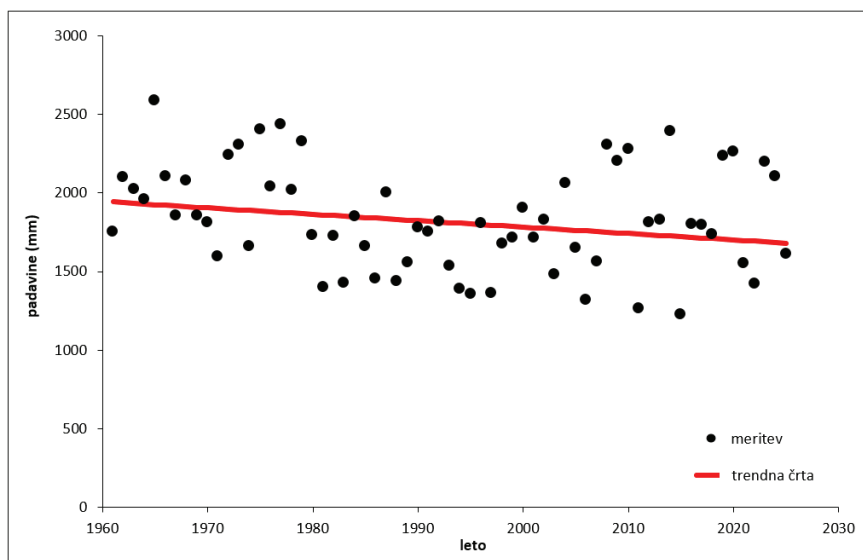
daleč od statistične značilnosti (95 %). Tako absolutno kot relativno se je letna količina padavin v obdobju 1961–2025 najbolj zmanjšala na padavinski postaji Zgornja Radovna (–262 mm oz. –13,5 % padavin), ki ji sledi padavinska postaja Lesce (–161 mm oz. –10,3 %). Količina padavin je v obdobju 1961–2025 absolutno najbolj narasla na padavinski postaji Kredarica (+289 mm oz. +14,9 %), relativno pa na padavinski postaji Bled (+17,8 % oz. +243 mm). Vse razlike v letni količini padavin so zmerne in nikjer ne presegajo 18 %.

Podnebne spremembe se najbolj odražajo v spremembi *števila dni s snežno odejo*, ki se je na večini padavinskih postaj močno zmanjšalo (Preglednica 2, Slika 4). Še najmanjši upad števila dni s snežno odejo beleži padavinska postaja Kredarica, če odmislimo postajo Mrzli studenec, ki zadnja tri desetletja, ko so podnebne spremembe najbolj izrazite, ne beleži podatkov. Na Kredarici na

Preglednica 1: Trendi letnih količin padavin po podatkih Agencije Republike Slovenije za okolje, izračunani na podlagi Mann-Kendallovega testa (Salmi in sod. 2002). Pozitivna vrednost označuje naraščajoči trend, negativna pa kaže na padajoči trend

Padavinska postaja	Nadmorska višina (m)	Raven zaupanja (%)	Obdobje meritev	Trendno stanje (količina padavin) na začetku obdobja meritev (mm)	Trendno stanje (količina padavin) na koncu obdobja meritev (mm)	Trendna razlika (mm)	Trendna razlika (%)
Bled	482	pod 90,0	1992–2025	1361,60	1604,38	242,78	17,8
Breg (Žirovnica)	543	pod 90,0	1961–2025	1666,85	1535,63	-131,22	-7,9
Javorniški Rovt	939	pod 90,0	1961–2025	1959,26	1908,84	-50,42	-2,6
Jesenice	573	pod 90,0	1961–2007	1605,68	1562,69	-42,98	-2,7
Lesce	509	pod 90,0	1961–2025	1565,53	1404,18	-161,35	-10,3
Kredarica	2513	95,0	1961–2025	1936,20	2225,13	288,93	14,9
Mrzli studenec	1220	pod 90,0	1961–1993	1890,83	1983,51	92,68	4,9
Planina pod Golico	957	pod 90,0	1965–2017	1649,08	1752,88	103,80	6,3
Zgornja Radovna (slika 3)	755	90,0	1961–2025	1943,03	1681,39	-261,64	-13,5

Slika 3: Trend letne količine padavin na padavinski postaji Zgornja Radovna v obdobju od 1961 do 2025

nadmorski višini več kot 2500 m se je število dni s snežno odejo v obdobju 1961–2025 zmanjšalo za približno 13 dni (s približno 269 na 256 dni) oziroma 4,7 %. Na nadmorski višini med 900 in 1000 m se je število dni s snežno odejo v istem obdobju zmanjšalo za več kot 30

dni oz. za dobro četrtnino (na padavinski postaji Planina pod Golico; s približno 128 na 95 dni) oz. za več kot 50 dni oz. 40 % (na padavinski postaji Javorniški Rovt; s približno 134 na 80 dni). Približno dvesto metrov nižje na padavinski postaji Zgornja Radovna se je število

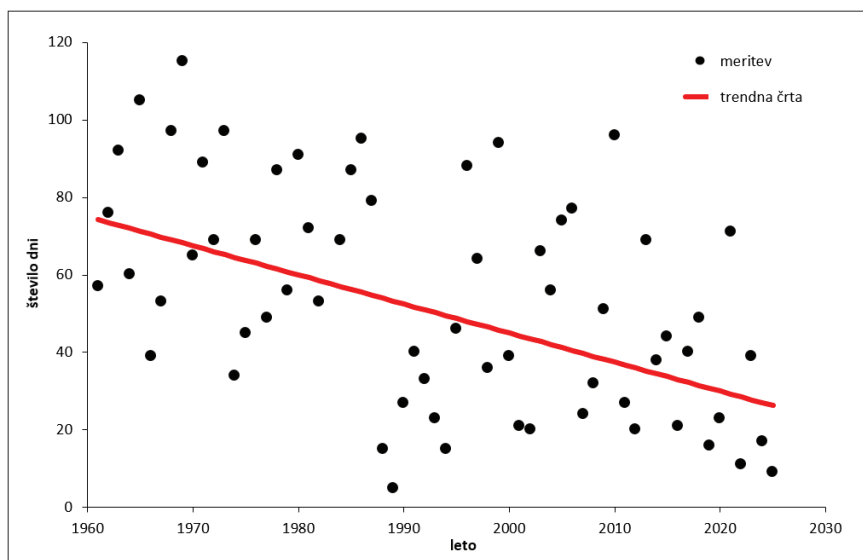

dni s snežno odejo prav tako zmanjšalo za več kot 50 dni oz. za skoraj 40 % (s približno 143 na 88 dni). Padavinske postaje na nadmorski višini med približno 500 in 600 m pa beležijo zmanjšanja števila dni s snežno odejo od 12

do 25 dni oz. slabih 20 do skoraj 60 % (padavinska postaja Jesenice s približno 64 na 52 dni oz. -19,1 %, padavinska postaja Lesce s približno 56 na 34 dni oz. -38,3 % in padavinska postaja Bled s približno 43 na 17 dni oz. -59,6 %).

Preglednica 2: Trendi letnega števila dni s snežno odejo po podatkih Agencije Republike Slovenije za okolje, izračunani na podlagi Mann-Kendallovega testa (Salmi in sod. 2002). Negativna vrednost kaže na padajoči trend

Padavinska postaja	Nadmorska višina (m)	Raven zaupanja (%)	Obdobje meritev	Trendno stanje (število dni s snežno odejo) na začetku obdobja meritev	Trendno stanje (število dni s snežno odejo) na koncu obdobja meritev	Trendna razlika (število dni)	Trendna razlika (%)
Bled	482	95,0	1992-2025	43,25	17,46	-25,80	-59,6
Breg (Žirovnica) (slika 4)	543	99,9	1961-2025	74,25	26,25	-48,00	-64,6
Javorniški Rovt	939	99,9	1961-2025	134,42	80,53	-53,89	-40,1
Jesenice	573	pod 90,0	1961-2007	64,27	51,96	-12,30	-19,1
Lesce	509	pod 90,0	1979-2015	55,79	34,41	-21,39	-38,3
Kredarica	2513	pod 90,0	1961-2025	268,79	256,13	-12,66	-4,7
Mrzli studenec	1220	pod 90,0	1961-1993	165,71	163,64	-2,07	-1,2
Planina pod Golico	957	95,0	1965-2017	127,85	94,67	-33,19	-26,0
Zgornja Radovna	755	99,9	1961-2025	142,89	87,66	-55,22	-38,6

Slika 4: Trend letnega števila dni s snežno odejo na padavinski postaji Breg v obdobju od 1961 do 2025

Nekaj geomorfoloških in pedoloških značilnosti Blejskega kota

Kamnine

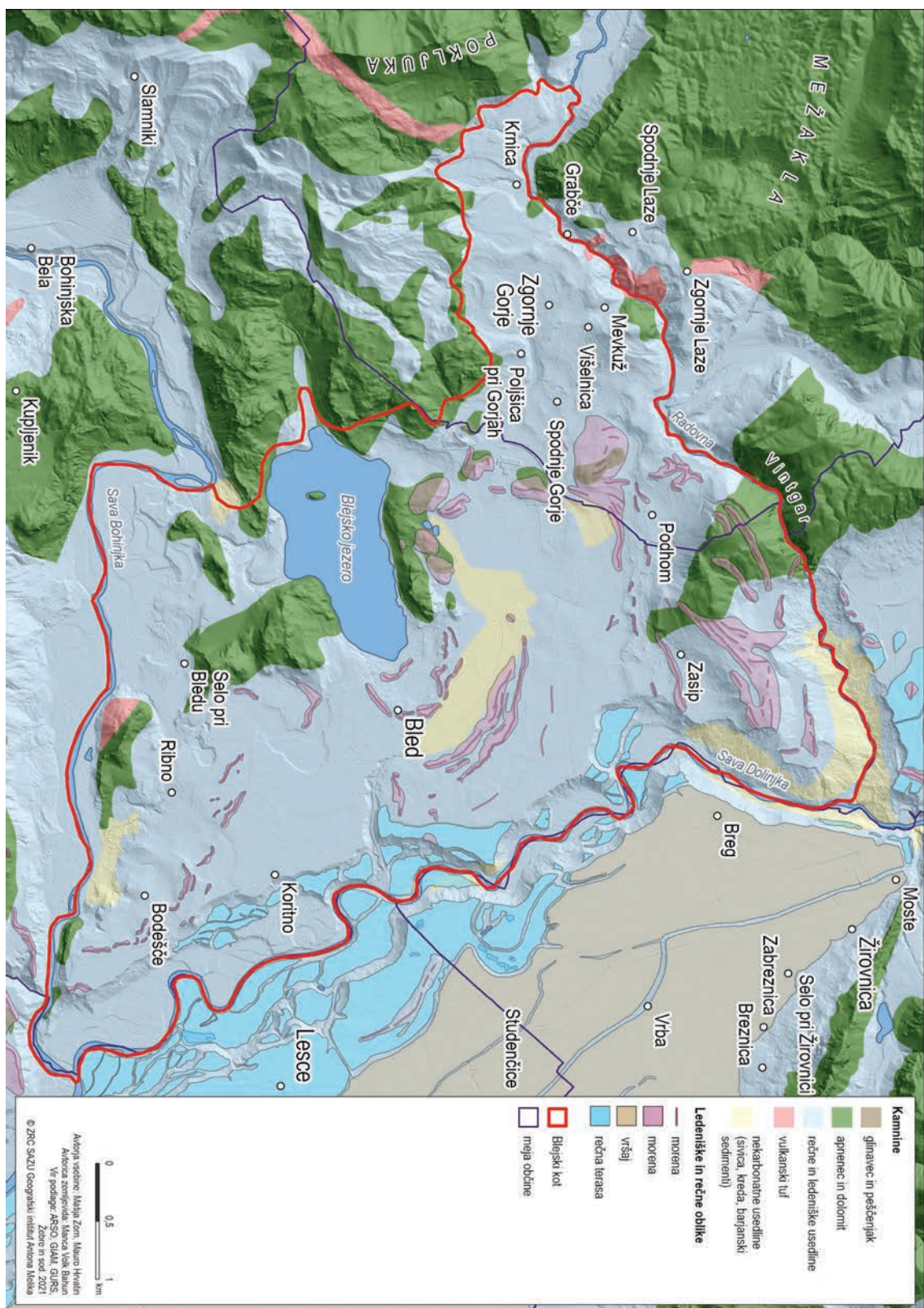
Najstarejša kamnina v okolici Bleda je srednjepermski plitvomorski grebenski apnenec na hribu Straža (646 m). Posebnost tega apnenca, starega približno 270 milijonov let, so fosili luknjičark rodu *Neoschwagerina* in številni drugi ostanke nekdanjega življenja. Za razvoj reliefa je bilo ključno obdobje krede pred približno 140 milijoni let, v katerem so se začeli intenzivni tektonski procesi, ki

so pripeljali do nastanka Alp. V oligocenu, pred približno 30 milijoni leti, je del Gorenjske še zadnjič preplavilo morje. V njem se je odlagala siva morska glina, imenovana sivica. Tektonsko dogajanje je spremljal močan vulkanizem. Pri tem je iz vulkanskega pepela nastal zelenkasti andezitni tuf, sedimentna kamnina vulkanskega izvora, ki ga po rečici Peračica pri Brezjah imenujejo peračiški tuf. Kamnino so pogosto uporabljali kot okrasni stavbni kamen za portale in okenske okvirje, ki jih še danes lahko občudujemo marsikje na zgornjem Gorenjskem (Slika 1). Morje se je s tega

Slika 1:
Okenski okvir iz
andezitnega tufa
v Zgornjih Gorjah
(Foto: Matija Zorn)

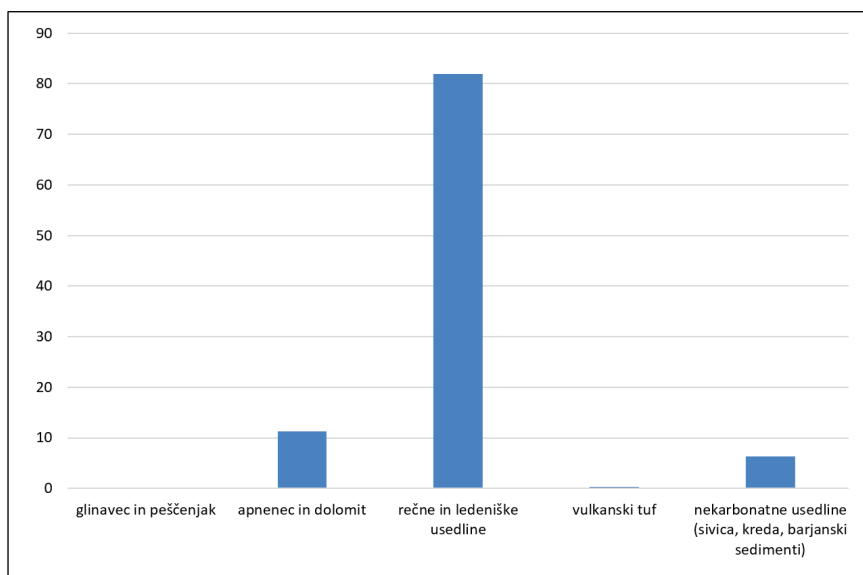
Slika 2: Kamnine in ledeniško-rečne oblike v Blejskem kotu in okolici (Litostratigrafska ... 2001; Žebre in sod. 2021)

območja dokončno umaknilo v mioce-
nu pred približno 20 milijoni let.

V Blejskem kotu med kamninami
močno prevladujejo rečne in ledeniške
usedline, ki prekrivajo kar štiri petine ob-
močja. Dobra desetina je apnenca in do-

lomita, ki sicer prevladujeta v občini Gor-
je, saj v veliki meri gradita tako Mežaklo
kot Pokljuko. V Blejskem kotu dobro
dvajsetino območja prekrivajo pretežno
nekarbonatne usedline, med katerimi je
tudi omenjena sivica (Sliki 2 in 3).

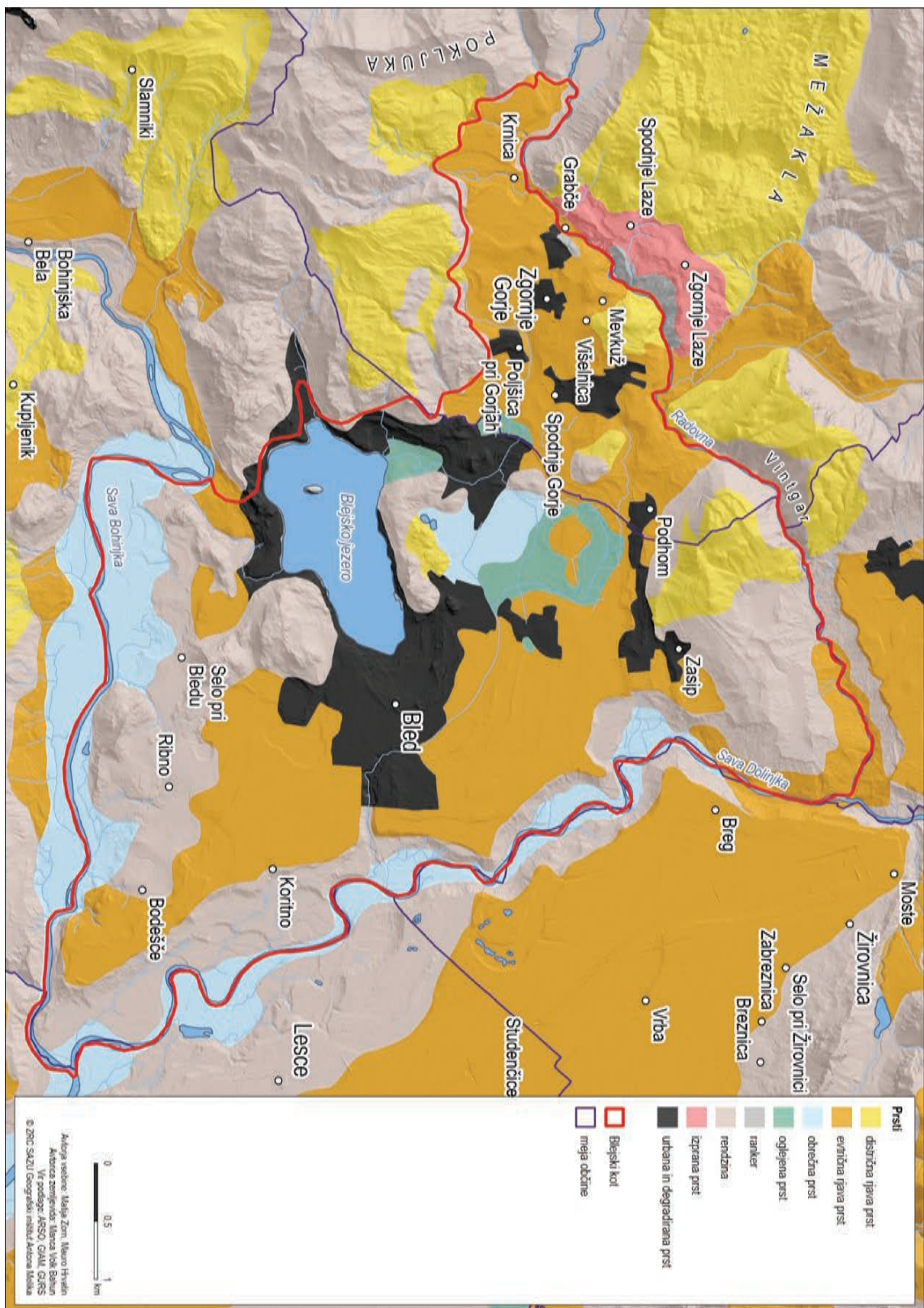
Slika 3:
Zastopanost
kamnin v Blejskem
kotu (v %)

Prsti

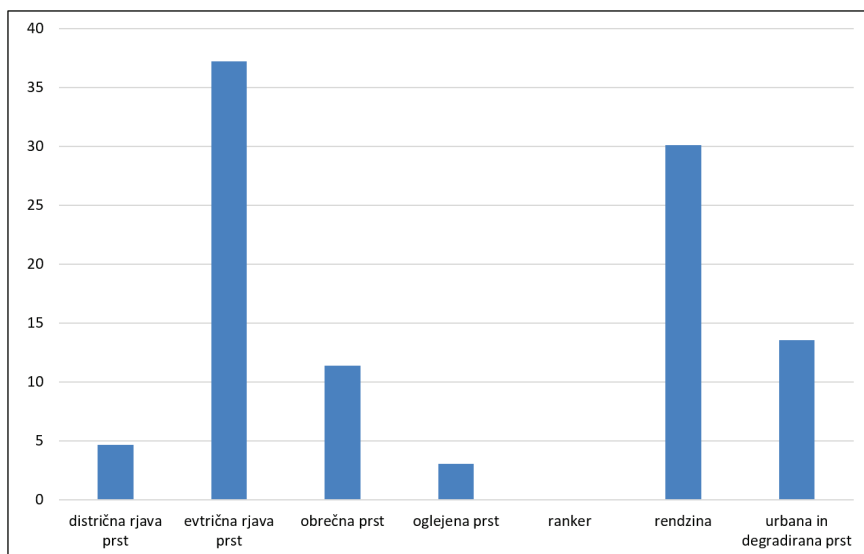
V Blejskem kotu prevladuje rjava prst (Sliki 4 in 5), ki prekriva približno štiri desetine območja. Pogostejša je njena evtrična različica, ki je bolj zasičena z bazami in zavzema dobro tretjino celotnega površja. Ta prst je zelo primerna za kmetijstvo, nastala pa je na karbonatnem produ in pesku, ki prevladujeta med ledeniško-rečnimi nanosi. Precej skromnejša so območja distrične oziroma kisle različice rjave prsti, ki se je razvila na nekarbonatni podlagi.

Na razgibanem reliefu iz karbonatnih kamnin je pogosta plitva rendzina.

Prekriva slabo tretjino Blejskega kota, to površje pa pretežno prerašča gozd. V Blejskem kotu je tudi nekaj odstotkov oglejene prsti, nastale na močvirnatih območjih, kjer se stalno zadržuje talna voda. Ta zemljišča so brez osuševanja manj primerna za kmetijstvo. Je pa na območju za dobro desetino obrečne prsti, značilne za poplavne ravnice ob vodotokih in zato pogosto podvržene poplavnim vodam. Zaradi precejšnje urbanizacije ima skoraj sedmina območja že degradirane prsti.

Slika 4: Prsti v Blejskem kotu in okolici (Tla ... 2015)

Slika 5:
Zastopanost prsti
v Blejskem kotu
(v %)

Ledeniško preoblikovanje

Poleg tektonskih premikov in erozijskih procesov je na današnjo izoblikovanost reliefa močno vplivalo dogajanje med ledenimi dobami in po njih. Ledene dobe so bile značilne za obdobje pleistocena, tj. čas med približno 2,6 milijona leti in 11.000 leti pred sedanostjo, ko so površje preoblikovali ledeniki. Na območju Blejskega kota z okolico so bili trije večji dolinski ledeniki: Bohinjski ledenik v dolini Save Bohinjke, Dolinski ledenik v dolini Save Dolinke in Radovniški ledenik v dolini Radovne. Vanje so se s pobočij in stranskih dolin Julijskih Alp in Karavank stekali številni manjši ledeniki. Bohinjski in Dolinski ledenik sta segala približno do Radovljice, Radovniški pa do Zgornjih Gorij. Vzpetina čelne morene slednjega se imenuje Obočnica (Slika 6). Tu naj bi se ob največjem obsegu stikala Radov-

niški in Bohinjski ledenik. Na območju Blejskega kota je ohranjenih več serij čelnih moren Bohinjskega ledenika, ki jih je ta odložil ob svojem umikanju. Ledeniki kamninskega gradiva niso odlagali le pred seboj, temveč tudi pod seboj. Razsežnost ledeniških usedlin kažeta Sliki 2 in 3. Ker so podledeniške usedline lahko zelo drobnozrnate, so slabo prepustne za vodo. To vpliva na nastanek številnih zamočvirjenih območij, ki so na primer deloma ohranjena na Blatih in Jezércih, ter nenazadnje na obstoj Blejskega jezera.

Bohinjski ledenik naj bi bil debel kar 900 m in je prekrival tudi del Pokljuke. Dolžina Radovniškega ledenika je ocenjena na okrog 25 km, največja debelina naj bi presegala 400 m, pri vasi Krnica pa naj bi bila okrog 140 m. Ledeniki so spreminjali tudi tokove rek. Čelo Dolinskega ledenika je na primer Savo

Slika 6: Obočnica – ostanki čelne morene Radovniškega ledenika pri Zgornjih Gorjah
(Foto: Matija Zorn)

Dolinko potisnilo precej bolj vzhodno od njene današnje struge, Radovniški ledenik pa je preusmeril tok Radovne, da danes teče skozi sotesko Vintgar.

Krak umikajočega Bohinjskega ledenika je ustvaril kotanjo Blejskega jezera. Na podlagi najstarejših jezerskih sedimentov sklepajo, da je staro približno 14.000 let, njegova gladina pa je bila ob največjem obsegu za približno 20 m višja kot danes. V času zadnjega ledeniškega maksimuma (LGM) pred približno 20.000 leti je bila snežna meja v Julijskih Alpah na nadmorski višini med 1300 in 1400 m, temperature pa so bile okrog 7 °C nižje kot danes.

Ledeniki so poleg značilnih koritastih dolin s prečnim prerezom v obliki črke U, kakršna je tudi dolina Radovne, za seboj pustili obilico ledeniških usedlin. Te so odložene v številnih morenah in ledeniško-rečnih terasah (Slika 2). V času poledenitev so namreč reke, ki so pritekale izpod ledenikov, nasipavale velike količine kaminskega gradiva, v toplejših obdobjih pa so se vanj vrezovale in ga odnašale ter s tem ustvarjale terase. Ledeniško-rečni prod je na številnih mestih sprijet v konglomerat.

*Matija Zorn, Manca Volk Bahun
in Mauro Hrvatin*

Hidrologija

Glavni vodotok v občini Gorje je → **Reka Radovna**, sicer desni pritok Save Dolinke, v katero se izliva v Mostah pri Žirovnici. Njen tok je dolg približno 17 km in ima nekaj manjših pritokov, na primer desni pritoki Zmrzlek, Lipnik, Ribščica in Buden ter levi pritok Rečica. Njena dolina deli visoki kraški planoti Pokljuke in Mežakle, za kateri je značilna zakraselost in sta brez površinskih voda. V Podhomu ima Agencija Republike Slovenije za okolje vodomerno postajo (za lokacijo vodomernih postaj glej zemljevid oz. sliko 1 v poglavju Podnebne značilnosti), katere podatki od šestdesetih let preteklega stoletja kažejo, da se na reki Radovni pretoki zmanjšujejo (Preglednica 1). V obdobju 1961–2024 beležijo zmanjšanje povprečnega minimalnega letnega pretoka za prek 13 % (iz 4,22 na 3,66 m³/s), povprečnega srednjega letnega pretoka za slabih 12 %

(iz 8,43 na 7,43 m³/s; Slika 1) in povprečnega maksimalnega letnega pretoka za dobrih 10 % (s 23,52 na 21,03 m³/s). Tudi absolutni maksimalni letni pretoki, ki kažejo najvišje vodostaje, izkazujejo padajoči trend – prek 11 % (s 74,90 na 66,45 m³/s), kar bi lahko pomenilo manj visokovodnih stanj, a je to zaradi vse več ekstremnih vremenskih dogodkov težko trditi. Da gre za hudourniško reko, kažejo podatki, da absolutni maksimalni letni pretoki za več desetkrat presega absolutne minimalne pretoke (pod 2 m³/s). Statistična raven zaupanja pri vseh navedenih podatkih je sicer nizka.

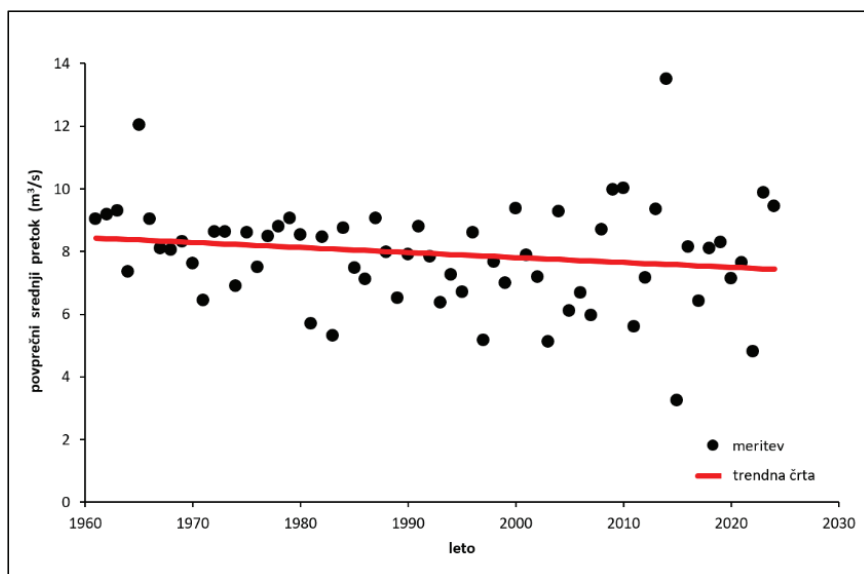
Podobne hidrološke trende kot Radovna kaže bližnja Sava Bohinjka na vodomerni postaji Bodešče, popolnoma drugačne trende pa kaže Sava Dolinka na vodomerni postaji Blejski most, kar je povezano s spreminjanjem njenega naravnega toka pri Hidroelektrarni Moste. Posledice tega so vidne tudi po sotočju obeh Sav na vodomerni postaji Radovljica.

Preglednica 1: Trendi letnih pretokov rek po podatkih Agencije Republike Slovenije za okolje, izračunani na podlagi Mann-Kendallovega testa (Salmi in sod. 2002). Pozitivna vrednost označuje naraščajoči trend, negativna pa kaže na padajoči trend

Reka – vodomerna postaja	Raven zaupanja (%)	Obdobje meritev	Trendno stanje na začetku obdobja meritev (m ³ /s)	Trendno stanje na koncu obdobja meritev (m ³ /s)	Trendna razlika (m ³ /s)	Trendna razlika (%)
ABSOLUTNI MINIMALNI PRETOK						
Sava Dolinka – Blejski most	99,0	1961–2024	3,77	1,58	-2,19	-58,1
Radovna – Podhom	pod 90,0	1961–2024	1,60	1,68	0,08	5,2
Sava Bohinjka – Bodešče	95,0	1961–2024	2,64	4,14	1,51	57,1
Sava – Radovljica I	95,0	1961–2024	8,32	6,32	-2,00	-24,0

Reka – vodomerna postaja	Raven zaupanja (%)	Obdobje meritev	Trendno stanje na začetku obdobja meritev (m³/s)	Trendno stanje na koncu obdobja meritev (m³/s)	Trendna razlika (m³/s)	Trendna razlika (%)
POVPREČNI MINIMALNI PRETOK						
Sava Dolinka – Blejski most	99,0	1961–2024	3,77	1,58	–2,19	–58,1
Radovna – Podhom	pod 90,0	1961–2024	4,22	3,66	–0,57	–13,4
Sava Bohinjka – Bodešče	pod 90,0	1961–2024	8,91	7,94	–0,98	–11,0
Sava – Radovljica I	pod 90,0	1961–2024	19,38	22,00	2,62	13,5
POVPREČNI SREDNJI PRETOK						
Sava Dolinka – Blejski most	pod 90,0	1961–2024	22,34	24,13	1,79	8,0
Radovna – Podhom (Slika 1)	pod 90,0	1961–2024	8,43	7,43	–1,00	–11,8
Sava Bohinjka – Bodešče	pod 90,0	1961–2024	24,18	21,20	–2,98	–12,3
Sava – Radovljica I	pod 90,0	1961–2024	45,72	46,17	0,45	1,0
POVPREČNI MAKSIMALNI PRETOK						
Sava Dolinka – Blejski most	90,0	1961–2024	44,75	56,30	11,55	25,8
Radovna – Podhom	pod 90,0	1961–2024	23,52	21,03	–2,49	–10,6
Sava Bohinjka – Bodešče	pod 90,0	1961–2024	89,10	77,78	–11,31	–12,7
Sava – Radovljica I	pod 90,0	1961–2024	119,80	130,79	10,99	9,2
ABSOLUTNI MAKSIMALNI PRETOK						
Sava Dolinka – Blejski most	99,0	1961–2024	111,54	220,72	109,19	97,9
Radovna – Podhom	pod 90,0	1961–2024	74,90	66,45	–8,45	–11,3
Sava Bohinjka – Bodešče	90,0	1961–2024	379,31	276,87	–102,44	–27,0
Sava – Radovljica I	pod 90,0	1961–2024	410,32	442,57	32,24	7,9

Slika 1: Trend povprečnih srednjih letnih pretokov Radovne na vodomerni postaji Podhom v obdobju od 1961 do 2024

Zmanjševanje pretokov Radovne in Save Bohinjke je sorodno trendom pretokov drugih slovenskih rek v gorskih pokrajinah. Večina gorskih rek je imela v Sloveniji še pred nekaj desetletji izrazit snežno-dežni pretočni režim. Zaradi snežnega zadržka so bili pretoki najmanjši pozimi in zaradi taljenja snega je spomladi nastopil glavni pretočni višek. Poleti je zaradi močnejše evapotranspiracije sledil drugotni pretočni nižek in zaradi jesenskega dežja še drugotni višek. V zadnjih desetletjih je pri vseh gorskih rekah opazno zmanjševanje pretokov in postopno spreminjanje pretočnih režimov. Vzroki za spremembe so višje povprečne temperature, ki pospešujejo izhlapevanje, manjša letna količina padavin, časovno in količinsko

skromnejša snežna odeja ter naraščanje deleža gozdnih zemljišč. Jesenski pretočni višek, povezan z jesenskimi padavinami, je skoraj pri vseh rekah že presegel spomladanskega, povezanega s taljenjem snega, poletni pretočni nižek, povezan s poletno sušo, pa se je že zelo približal zimskemu, povezanemu s snežnim zadržkom. Zaradi količinsko in časovno skromnejše snežne odeje ter močnejše evapotranspiracije je opazno upadanje pretokov v pozni pomladi in na začetku poletja ter naraščanje pretokov med oktobrom in decembrom, kar kaže na »zamujevanje«
zime, saj namesto snega pada dež. Pretočni režim Radovne kot tudi drugih slovenskih gorskih rek zato danes prehaja v dežno-snežnega.

Mauro Hrvatin in Matija Zorn

Raba zemljišč

Uvod

V rabi zemljišč se zrcalijo tako naravne prvine pokrajine kot človekovo delovanje v njej. Opredeljujejo jo različne kategorije rabe zemljišč, od katerih smo za analizo v občini Gorje uporabili: gozd, ruševje, travnike in pašnike, njive in vrtove, sadovnjake, neobdelana kmetijska zemljišča, neporaslo, pozidano in vode. Primerjali smo rabo zemljišč v časovnem razponu dveh stoletij, tj. med franciscejskim katastrom, ki je bil za katastrske občine v današnji občini Gorje izdelan med letoma 1822 in 1826, in sodobno rabo zemljišč leta 2026 po podatkih Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

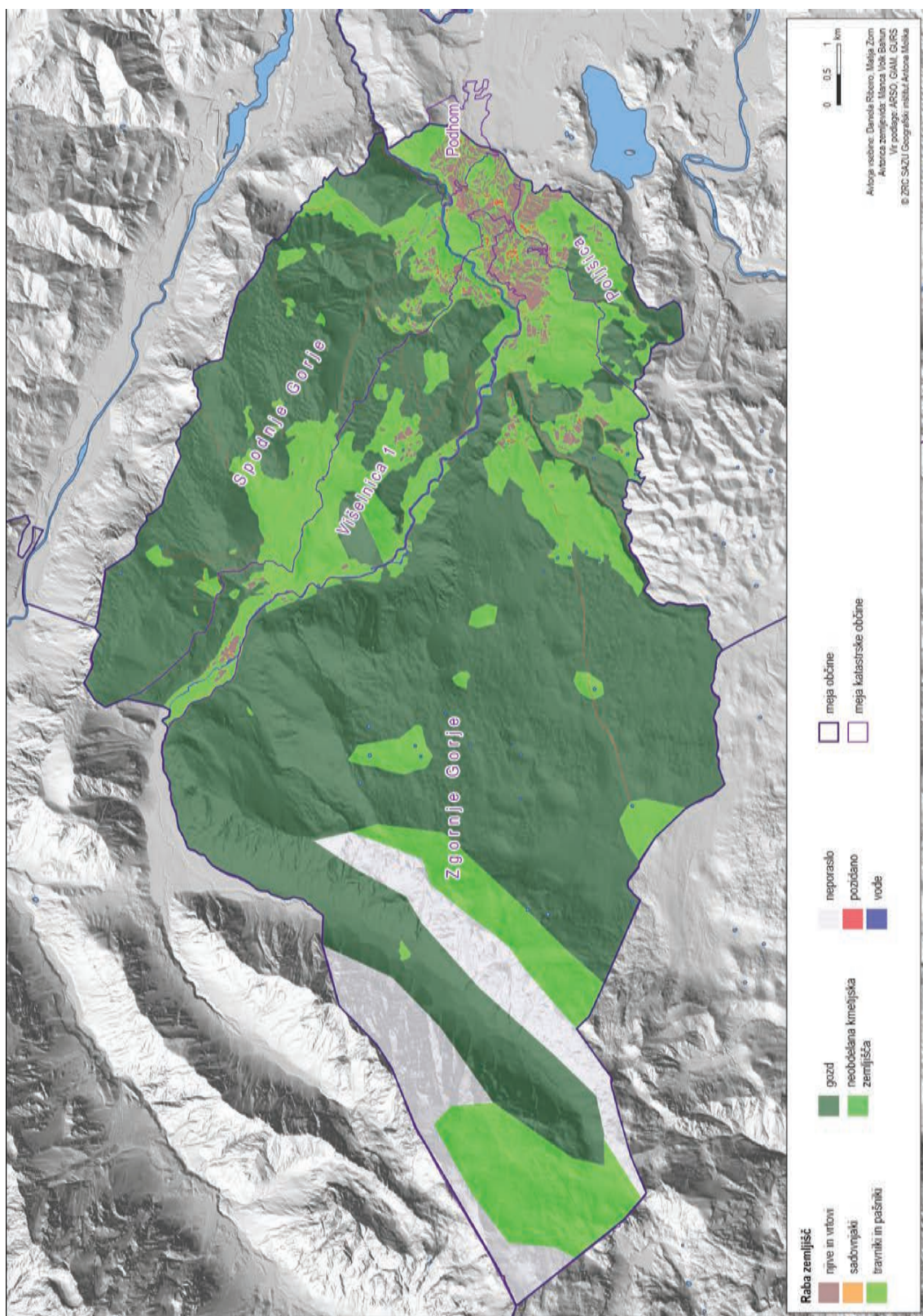
Franciscejski kataster je nastal kot davčni popis zemljišč v habsburških deželah v času cesarja Franca I. Pri vzpostavitvi so za katastrske občine izdelali zemljevide rabe zemljišč v merilu 1 : 2880. Te zemljevide smo za potrebe primerjave s sodobno rabo zemljišč umestili v sodobni koordinatni sistem (georeferencirali) in vektorizirali, tj., spremenili podatke na zemljevidu v digitalizirano obliko. Sodobne podatke o rabi zemljišč smo že pridobili v digitalizirani obliki. To nam je omogočilo, da smo lahko s pomočjo geografskega informacijskega sistema oziroma pro-

gramskega orodja *ArcGIS Pro* podatke obeh virov primerjali med seboj. Vira sicer vsebujeta nekoliko različne kategorije rabe zemljišč, predvsem sodobnih jih ima še precej več. Da bi lahko podatke med seboj primerjali, smo kategorije rabe zemljišč v obeh virih ustrezno prilagodili.

Spremembe rabe zemljišč so bile v občini Gorje v preteklosti že preučevane. Franci Petek je namreč primerjal rabo zemljišč v nekdanji občini Bled med koncem 18. stoletja in letom 2000. V tem poglavju to analizo nadgrajujemo z novejšimi podatki o rabi zemljišč in malo drugačno tipologijo procesov sprememb rabe zemljišč.

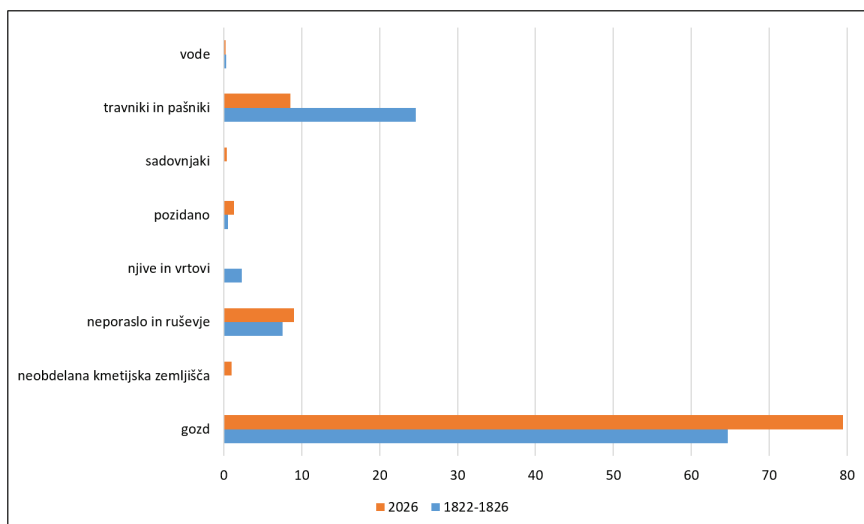
Raba zemljišč po franciscejskem katastru

V dvajsetih letih 19. stoletja je gozd na območju današnje občine Gorje pokrival blizu dve tretjini zemljišč, četrtno zemljišč pa so pokrivali travniki in pašniki. Zaradi visokogorja je bila slaba desetina zemljišč neporasla. Ob tem je treba vedeti, da franciscejski kataster ni ločeval posebne kategorije rabe za ruševje, zato domnevamo, da je to zajeto znotraj kategorije neporaslo. Dobrega dva odstotka je bilo njiv in vrtoev, pol odstotka pa je bilo pozidanih zemljišč (Preglednica 1, Sliki 1 in 2).

Slika 1: Raba zemljišč v občini Gorje v dvajsetih letih 19. stoletja (Franciscejski ... 1822–1826)

Slika 2: Raba zemljišč v občini Gorje v dvajsetih letih 19. stoletja in leta 2026 (v %)

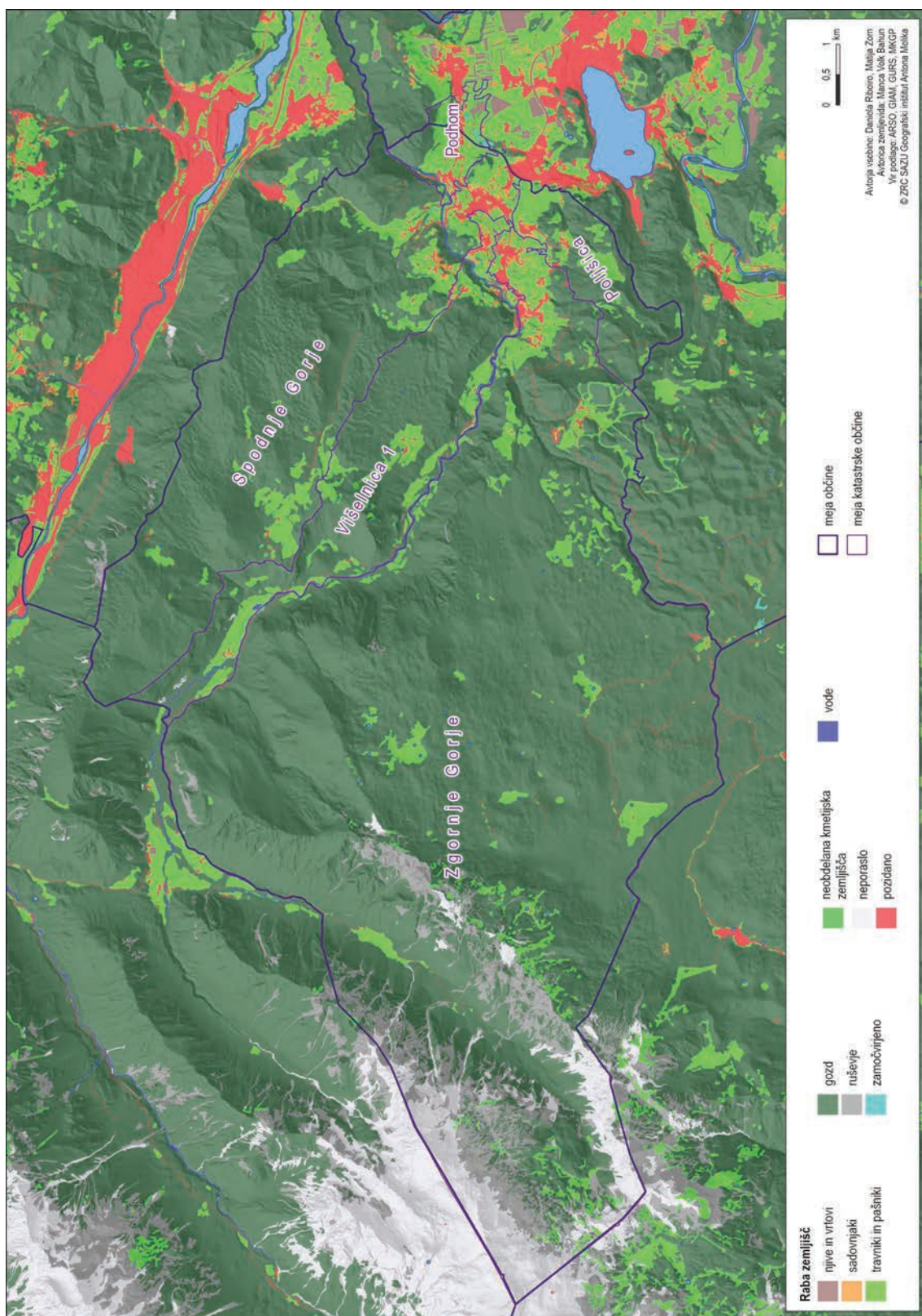
Sodobna raba zemljišč

Občina Gorje je nadpovprečno gozdната, saj gozd prekriva približno osem desetlin občine, kar je krepko nad slovenskim povprečjem, ki je približno 60 %. To ne preseneča, saj velik del občine pokrivata gozdnati planoti Mežakla in Pokljuka (Slika 3). Slabo desetino zemljišč v občini predstavljajo travniki in paš-

niki (Slika 5), sadovnjaki ter njive in vrtovi pa skupaj ne pokrivajo pol odstotka zemljišč, odstotek zemljišč predstavljajo neobdelana kmetijska zemljišča. Pozidanih zemljišč je približno 1,3 %. Zaradi visokogorja je v občini blizu 4 % neporaslih zemljišč, dobra dvajsetina zemljišč pa je porasla z ruševjem (Preglednica 1, Sliki 2 in 4).

Slika 3: Gozdna raba zemljišč na Pokljuki (Foto: Matija Zorn)

Slika 4: Raba zemljišč v občini Gorje in okolici leta 2026 (Evidenca ... 2026)

Slika 5: Kmetijska in urbana raba zemljišč med Spodnjimi Gorjami, Poljšico pri Gorjah, Zgornjimi Gorjami in Višelnico leta 2026 (Foto: Matija Zorn)

Spremembe rabe zemljišč

V zadnjih dvesto letih so se v občini Gorje najbolj spremenili deleži zemljišč, porasli z gozdom, ter travniki in pašniki (Preglednica 1, Slika 6). Prvi danes pokrivajo skoraj 15 % oziroma dobrih 1700 ha več zemljišč občine, kot so jih v dvajsetih letih 19. stoletja, drugi pa približno 16 % oziroma slabih 1900 ha manj. Pri gozdu gre za relativno povečanje rabe za dobrih 22 %, pri travnikih in pašnikih pa za relativno zmanjšanje rabe za dobrih 65 % (Slika 7). Za dobra dva odstotka oziroma 250 ha so se zmanjšala zemljišča z njivami in vrtovi, kar v relativnem smislu zaradi majhnosti zemljišč pomeni zmanjšanje rabe za kar dobrih 95 %. Za slab odstotek oziroma blizu 100 ha je več pozi-

danih zemljišč, kar v relativnem smislu zaradi majhnosti zemljišč pomeni povečanje za kar 168 %. Za odstotek je danes več neobdelanih kmetijskih zemljišč, za slab odstotek in pol oziroma slabih 170 ha pa je danes več tudi neporaslih zemljišč in ruševja, kar v relativnem smislu pomeni povečanje za 19 %.

Do sorodnih sklepov je prišel tudi Petek, ki je, kot omenjeno, preučil rabo zemljišč v nekdanji občini Bled med koncem 18. stoletja in letom 2000. Tudi ta raziskava je pokazala, da je bilo konec 18. stoletja gozda precej manj, njiv, travnikov in pašnikov pa bistveno več kot leta 2000 – delež gozda se je v preučevanem obdobju povečal za polovico, njiv, travnikov in pašnikov pa je bilo leta 2000 več kot še enkrat manj.

Preglednica 1: Raba zemljišč v občini Gorje v dvajsetih letih 19. stoletja in leta 2026 ter spremembe med obdobjema

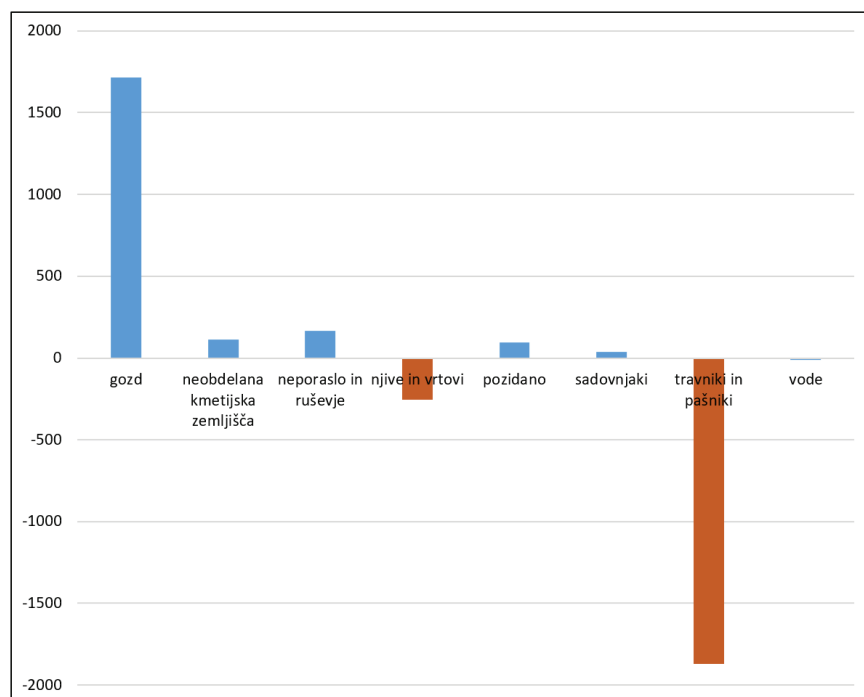
Raba zemljišč	1822-1826 (ha)	1822-1826 (%)	2026 (ha)	2026 (%)	Sprememba 1822/1826-2026 (ha)	Relativna sprememba 1822/1826-2026 glede na vsa zemljišča (%)
Gozd	7509,60	64,68	9225,22	79,48	+1715,62	+14,78
Neobdelana kmetijska zemljišča	0,03	0,00	114,54	0,99	+114,52	+0,99
Neporaslo	875,73 ^{*1}	7,54 ^{*1}	449,12	3,87	-426,60	-3,68
Ruševje	/ ^{*2}	/ ^{*2}	594,11	5,12	-	-
Neporaslo in ruševje skupaj ^{*3}	875,73	7,54	1043,23	8,99	+167,51	+1,44
Njive in vrtovi	266,75	2,30	11,78	0,10	-254,97	-2,20
Pozidano	57,05	0,49	152,95	1,32	+95,90	+0,83
Sadovnjaki	0,03	0,00	39,33	0,34	+39,30	+0,34
Travniki in pašniki	2864,33	24,67	994,01	8,56	-1870,31	-16,11
Vode	36,73	0,32	26,39	0,23	-10,33	-0,09
Skupaj	11.610,23 ^{*4}	100,00	11.607,46 ^{*4}	100,00		

^{*1} Podatek domnevno vključuje tudi območja porasla z ruševjem.

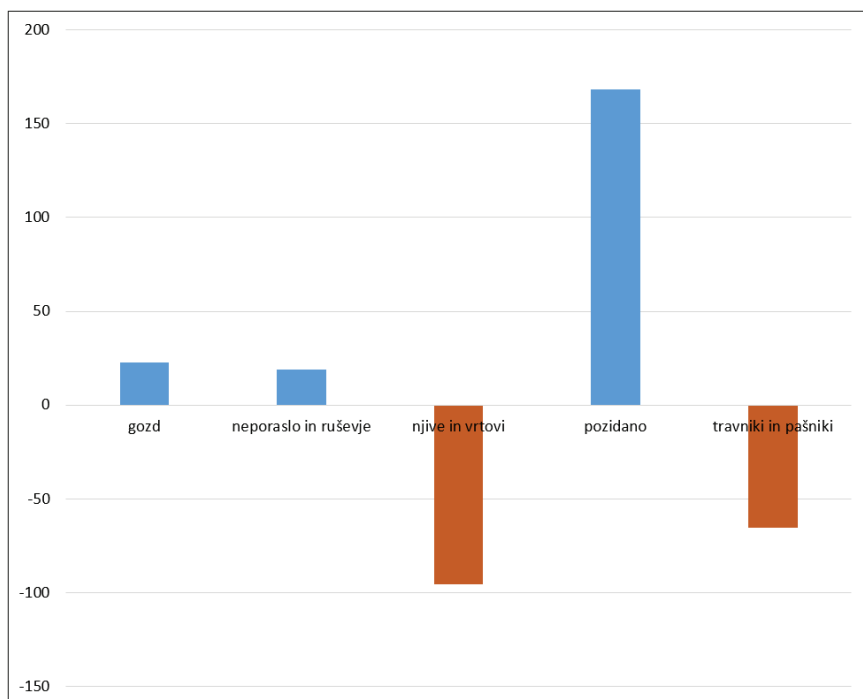
^{*2} Podatek ni na voljo.

^{*3} Ni del skupnega seštevka.

^{*4} Zaradi različnih virov se seštevka razlikujeta za približno 3 ha.

Slika 6:
Spremembe
rabe zemljišč
v občini Gorje
med dvajsetimi
leti 19. stoletja in
letom 2026 (v ha)

Slika 7: Relativne spremembe izbranih kategorij rabe zemljišč v občini Gorje med dvajsetimi leti 19. stoletja in letom 2026 (v %)

Pri spremembah rabe zemljišč so zelo povedne spremembe kmetijskih zemljišč, saj so ta zemljišča najbolj neposredno povezana z intenzivnostjo rabe prostora in kažejo na povečanje ali zmanjšanje dejavnosti, na primer na opuščanje zemljišč. Med bolj povednimi so tudi spremembe gozdnih zemljišč (krčenje) in spremembe urbane rabe (urbanizacija prostora).

Kljub omenjenim spremembam se raba na večini zemljišč v občini v zadnjih dvesto letih prostorsko ni spremenila (Preglednica 2), saj nespremenjena raba obsega dobrih 70 % celotne občine. Med območji, kjer je prišlo do spremembe rabe zemljišč, pa je najbolj

prevladujoč proces opuščanje kmetijskih zemljišč (17 % zemljišč občine). Sledijo spremembe brez jasnega trenda (slabih 6 % zemljišč) in kmetijska preobrazba z zmanjšanjem intenzivnosti rabe (2,5 % zemljišč). Kljub ogozdovanju je na 2 % zemljišč prišlo do krčenja gozdov, urbanizacija pa je zajela dober odstotek dodatnih zemljišč. Nekaj je bilo še drugih oblik kmetijske preobrazbe. Skupni delež zemljišč vseh oblik kmetijske preobrazbe je bil slabe 3 %, kar kaže, da so bile spremembe med posameznimi tipi kmetijske rabe precej manj izrazite kot prehodi iz kmetijskih v nekmetijske rabe zemljišč.

Preglednica 2: Delež zemljišč v občini Gorje, kjer so potekali procesi spremembe rabe med dvajsetimi leti 19. stoletja in letom 2026

Proces	Delež zemljišč (%)
Ni sprememb	71,16
Opuščanje kmetijskih zemljišč	17,04
Spremembe brez jasnega trenda	5,71
Kmetijska preobrazba (zmanjšanje intenzivnosti)	2,55
Krčenje gozdov	2,04
Urbanizacija	1,16
Kmetijska preobrazba (povečanje intenzivnosti)	0,24
Kmetijska preobrazba (nevtralna)	0,10

Prostorska razporeditev procesov sprememb rabe zemljišč pokaže, da je opuščanje kmetijskih zemljišč potekalo po celotnem območju občine. Urbanizacija in različne oblike kmetijske preobrazbe so bile večinoma omejene na območja naselij in njihove neposredne okolice. Kategorija sprememb brez jasnega trenda je bila povezana predvsem z območji vodotokov in neporaslimi zemljišči, kjer so zaznane razlike najverjetneje posledica razlik v kartiranju oziroma različne natančnosti zgodovinskih in sodobnih podatkov.

Predstavljene spremembe sovpadajo s spremembami rabe zemljišč na ravni Slovenije. Tudi na ravni države je prevladujoč proces opuščanje kmetijskih zemljišč, predvsem na reliefno zahtevnejših območjih in območjih z

manj ugodnimi pogoji za kmetovanje. To opuščanje (predvsem travnikov in pašnikov) je vplivalo na povečan delež gozdnih zemljišč. Urbanizacija je bila tudi na ravni države prostorsko omejena predvsem na robove naselij, krčenje gozdov pa na posamezna lokalna območja.

V primerjavi z državno ravno je bila v občini Gorje kmetijska preobrazba med posameznimi tipi kmetijske rabe manj izrazita, delež opuščanja kmetijskih zemljišč pa precej večji. To je gotovo povezano z reliefnimi razmerami in večjim deležem manj ugodnih kmetijskih zemljišč, pri katerih je umikanje kmetijske dejavnosti bolj izrazito.

*Matija Zorn, Daniela Ribeiro
in Manca Volk Bahun*

Apneničarstvo in izdelava mlinskih kamnov

Pot skozi dolino Poljane med blejsko-gorjanskim delom Gorenjske in Zgornjesavsko dolino je bila od nekdaj pomembna naravna komunikacijska povezava. V dolini so se ohranile tudi sledi danes že pozabljenih dejavnosti, ki pa so bile še pred stoletjem ali dvema življenjsko pomembne. Ostanki apneničarstva so se ohranili vse od začetka vasi Kočne do naselja Poljane. Več kot trideset krožnih, izpraznjenim, prazgodovinskim gomilam podobnih nasutij utrjene in zapečene ilovice priča o tem težavnem delu. Za žganje apnenčevih kosov kamnja je bilo treba najprej narediti preplet z vejami v obliki velike

košare, ki so jo napolnili s kosi apnenčevih skal. Preplet so obložili z ilovico, okoli pa zložili kamenje kot neke vrste kamniti obod, vse skupaj pa velikokrat še enkrat prekrili z debelo plastjo prsti ali ilovice. Več kot teden dni so morali kuriti in paziti na primerno temperaturo znotraj prepleta, v katerem se je žgalo apnenčevo kamenje. Pri tem so se ustvarile visoke temperature, ki so apnenec v košari prežgale in spremenile v prhke apnene kose, ki jih je bilo pred uporabo za malto ali morda le beljenje treba še »pogasiti«. To je pomenilo, da so tako prežgane kose apnenca previdno namakali v vodnih kotanjah, da se je žgani apnenec razpustil in spremenil v apneni prah. Pot skozi dolino je omogočala hiter prevoz

Ostanek velike apnenice z okroglim tlorisom nad Spodnjimi Poljanami (Foto: Pavel Jamnik)

Pogled na nedokončana mlinska kamna (polizdelka v obliki kamnitih kolut), kakršne so nekoč klesali (Foto: Pavel Jamnik)

žganega apna naprej na Jesenice, zato se zdi verjetno, da je bilo žganje apna povezano z železarstvom na Savi, lahko pa celo prej v Radovni. Morda je s to dejavnostjo v dolini povezana letnica 1817, ki je bila nekoč vklesana v skalo ob cesti s Kočne na Blejsko Dobravo. Če se iz Spodnjih Poljan po gozdni poti podamo proti planini Obranca, nekaj sto metrov za zadnjo hišo, naletimo na razgaljene ostanke starega vodnega sedimenta, konglomerata (labore). Konglomerat nastane, ko po odložitvi proda meteorna voda v tisočletjih pretakanja skozi prod tega med seboj zlepi in nastane betonu podobna kamnina, ki so jo zaradi trdnosti ljudje včasih uporabljali tudi za gradnjo. Bolje vezan konglomerat pa je primeren tudi za izdelavo

mlinskih kamnov. Mlinski kamnoseki so v trši plasti konglomeratov obklesali kamniti kolut (polizdelek), potem pa ga s posebnimi tehnikami previdno odlomili še od konglomeratne podlage. Tu pa je večkrat prišlo do poškodb prej oblikovanega okroglega koluta in delo je bilo zaman. Tak neuspehi poskus izdelave mlinskega kolesa je danes lepo viden v konglomeratu nad Spodnjimi Poljanami. Izdelovalcu sta že obklesana kamnita koluta ob odstranjevanju s podlage nesrečno počila in sta zato ostala tam kot nema priča nekdanjega truda in dela ljudi. Na velikem konglomeratnem bloku so še vedno vidne sledi izdelave več mlinskih kamnov, ki jih je kamnosek očitno uspešno odklesal in odpejljal v nadaljnjo obdelavo. Domačin iz Spodnjih Poljan, Peter Pezler, se spominja pripovedi Miha Zupana (po domače Vovkov), rojenega leta 1909, ki je kot otrok po prvi svetovni vojni tam pasel, da je vsak dan hodil gledat kamnoseškega mojstra, ki je klesal mlinske kamne in za odstranitev od podlage uporabljal lesene kline iz lesa nagnoja, ker naj bi bil ta zelo trd in prožen. Izdelovanje mlinskih koles je bila na Gorenjskem (med Jesenicami, Naklom, Bregom do Medvod) tisočletna tradicija in še danes na mnogih mestih lahko opazimo sledi mlinskih kamnosekov.

Pavel Jamnik in Matija Križnar

Skalne gravure v Pokljuški soteski

V kamnu izklesani krogi, spirale, trikotniki, kvadrati, križi, ravne zareze v različnih nizih, simboli raznih oblik in pomenov ter znakovna sporočila nemo

pripovedujejo zgodbe o življenju naših davnih prednikov, o njihovem čutenju in verovanju ter o iskanju prvih korakov v izpovedni svet likovne ustvarjalnosti. Dolgo je veljalo, da je → **Pokljuška soteska** postala prehodna šele s postavitvijo galerije, ki je premostila

Nekaj primerov skalozrezov v Pokljuški soteski (Foto: Pavel Jamnik)

prehod skozi ozko špranjo sredi skalne stene in so jo ob slavnostnem odprtju, 27. julija 1930, poimenovali Galerije kraljeviča Andreja. V resnici ni tako, saj ni nobenega dvoma, da so ljudje pot skozi sotesko kot najbližjo povezavo blejsko-gorjanskega kota s Pokljuko uporabljali že v davni preteklosti. Leta 1999 so bili tudi v Pokljuški soteski odkriti skalorezi. Gre večidel za monograme neznanih podpisnikov, izklesane letnice in različne likovne podobe iz 19. stoletja. Za zdaj so znani na osmih mestih. Morda lahko domnevamo, da simboli križev in vrezane podobe, ki spominjajo na cerkve, monogrami in letnice pomenijo prošnjo ter zahvalo za varno in srečno opravljeno delo tistega, ki je v skalo vsekali svoje inicialke. Ker so nekatere oblike precej podobne

znakom in simbolom, ki so vrezani na hlevih ali svislih po rovtah in planinah, bi skalorezi v Pokljuški soteski lahko pomenili v resnici le preprosto označevanje neke lastninske pravice, ki jo je imel posameznik v tej soteski. Čeprav gre bolj za ugibanja, pa je risanje cerkvic morda lahko pomenilo tudi premagovanje strahu pred prehajanjem skozi skrivnostno sotesko. Iz vklesanih letnic je mogoče okvirno določiti čas klesanja. Najstarejša letnica je 1809, najmlajša pa 1886, kar pa še ne pomeni, da niso nekatere, ki nimajo zraven vklesane letnice, tudi starejša ali mlajše. Ker gre za relativno redko ohranjene oblike neke vrste ljudske umetnosti, bi ti skalorezi lahko predstavljali dodatno turistično zanimivost za obiskovalce soteske.

Pavel Jamnik in Janez Bizjak

Okolje in živalstvo ob koncu ledene dobe

Na podlagi današnjega razumevanja poteka zadnje velike ledene dobe vemo, da je bila sestavljena iz več vmesnih zelo hladnih in nekaj toplejših obdobj, ki so za seboj pustile različne sledi v obliki sedimentacije in/ali erozije na tem območju. To pomeni, da je zadnji ledenik in vode, ki so izpod njega ves čas odtekale, pred seboj dolbli in odnašali stare, že tisočletja pred zadnjim ledenikom odložene sedimente. Obenem pa so taleči ledeniki ob robovih svojih ledeniških jezikov odlagali t. i. morene (čelne, bočne, talne), ki predstavljajo kamnito gradivo, ki so ga ledeniki pri drsenju skozi pokrajino zajeli in ga zdaj s taljenjem puščajo za sabo. Tako dogajanje ob vsaki poledenitvi za seboj pušča spremenjeno pokrajino. Zadnja ledena doba je trajala približno od 115.000 do 11.700 pr. n. št. V času t. i. poledenitvenih viškov (sunkov), ko je bila klima izrazito mrzla, je ledenik na območju Gorij dosegel več deset metrov debelo plast ledu. Hkrati z debeljenjem ali tanjšanjem ter predvsem umikanjem ledeniških gmot so se spremenjeni pokrajini prilagajale tudi rastlinske in živalske vrste. Prav na osnovi ostankov rastlinskega peloda, organskih ostankov rastlin in fosilnih ostankov živali, odkritih v takrat odloženih sedimentih, je mogoče ustvariti vsaj približno predsta-

vo, kako je bilo v posameznem obdobju videti okolje. Za okolico Gorij in Bleda na podlagi opravljenih pelodnih analiz vemo, da ledenih gmot na tem območju v času od približno 14.300 do 12.600 pr. n. št. že ni bilo več. Okrog 14.300 pr. n. št. je v gorjanski in blejski okolici verjetno že uspeval redek mešani gozd. Trenutno pa je težko predvidevati, ali je šlo za odprt, redek gozd ali še za okolje, ki mu bolj ustreza poimenovanje tundra ali stepa. Rezultati analize rastlinskih makrofosilov iz Blejskega jezera kažejo na lokalno prisotnost breze in macesna, presenetljivo pa v vrtini ni bila potrjena prisotnost bora, ki je drugače ena prvih drevesnih vrst, ki preraste območja umikajočih ledenikov. V času od približno 12.600 do 11.700, ko je geološko in klimatsko tudi konec zadnje ledene dobe (pleistocena), se je klima v primerjavi s tisočletji prej ponovno ohladila in postala bolj suha. Zaradi te ohladitve se med vegetacijo pojavlja več različnih mahov in zelišč. Po 11.700 se klimatski pogoji začnejo izboljševati, ponovno se začne dokaj hitro ogrevati, zato se pojavijo tudi t. i. termofilne vrste, torej rastline, ki uspevajo v toplejših okoljih. Pri ustvarjanju slike okolja pomagajo tudi odkriti fosilni ostanki živali, saj s tem, ko vemo, kakšno okolje je življenjski prostor posamezne živalske vrste, lahko predvidevamo, kakšno je bil takratno okolje na območjih, kjer so bili fosilni ostanki najdeni. Za ob-

Fosilni ostanki alpskega svizca (*Marmota marmota*), najdeni leta 1934 v Podhomu.
(Vir: Prirodoslovni muzej Slovenije. Foto: Matija Križnar)

močje Gorij in širše okolice so zato pomembne odkrite živalske vrste v najdišču Poljšiška/Poglejska cerkev, kjer so bile odkrite tudi najstarejše materialne sledi prvih ljudi, ki so poseljevali območje Zgornje Gorenjske, in kostni ostanki alpskih svizcev, ki so bili na območju Gorij in Bleda odkriti že večkrat. V Poglejski cerkvi, velikem skalnem previsu nad vasjo Poljšica, je bilo ob izkopavanjih v letih 1965 do 1968 odkritih kar nekaj ostankov živalskih vrst, ki nam

orišejo takratno pokrajino in živalstvo na območju Gorij. Po do zdaj opravljenih analizah odkriti živalski ostanki sodijo v čas med 12.600 do 11.700 pr. n. št. Skupno je bilo izkopanih 157 živalskih kosti in zob, ki pripadajo desetim različnim živalskim vrstam. Daleč največ je bilo odkritih ostankov alpskih svizcev, za katere raziskovalci domnevajo, da so njihovi ostanki pod previsom v največji meri ostanek plena kamenodobnih lovcev. Poleg svizcev so bili odkriti še

ostanki hrčka, bobra, volka, divje svinje, severnega jelena, orjaškega jelena, gamsa, kozoroga in stepskega bizona. Omenjene živali so poseljevale različna okolja. Alpski svizec je prebivalec odprte pokrajine, običajno na nadmorskih višinah med 900 do 3200 m, kjer gre za travo in zelo redkimi iglavci poraslo pokrajino. Tudi gams in kozorog živita visoko v gorah, severni jelen je značilen predstavnik arktične in alpske tundre, bober ni občutljiv na temperaturo, potrebuje pa počasi tekočo ali stoječo vodo z listnato gozdno površino. Orjaški jelen zaradi ogromnega rogovja potrebuje odprto pokrajino, podobno kot hrček in stepski bizon. Od vseh odkritih vrst je le divja svinja občutljiva na mrzlo podnebje in ima rada toplejše okolje, volk je prilagodljiv in neodvisen od temperaturnih nihanj. Med odkritimi živalskimi vrstami izrazito prevladujejo vrste, ki živijo v hladnejšem, predvsem visokogorskem okolju – bizon, hrček in orjaški jelen živijo v stepah, severni jelen pa v tundri, kjer so verjetno poselje-

vali ravninske dele Gorenjske kotline. Odkrite živalske vrste nam poleg zanimivosti, kaj vse je nekoč živelo na območju Gorij, nakazujejo na še relativno gorskemu okolju podobno pokrajino z redkim gozdom in obilo počasi tekoče ali stoječe vode, kar nakazuje, da so se glavni tokovi izpod ledenikov, ki so se že pomaknili daleč nazaj v visokogorje, najmočnejši odtoki že umirili. V tem času je bil še posebej gosto naseljen na območju Gorij prav alpski svizec. Njihove ostanke so prvič ob izkopih za gradnjo hiše odkrili v Podhomu leta 1930. Skupno do danes na območju Gorij in Bleda poznamo že sedem najdišč. Vsa najdišča zaradi medsebojne bližine in enakih okoljskih (bivalnih) pogojev lahko pripišemo istemu časovnemu obdobju. Glede na prevladujočo zastopanost ostankov alpskega svizca na najdišču Poljšiška cerkev lahko domnevamo, da so bili alpski svizci tudi zelo pomemben člen v prehranjevalni verigi takratnih kamenodobnih ljudi.

Matija Križnar in Pavel Jamnik

[Sledi kamene
dobe v Gorjah](#)

NARAVNE LEPOTE IN KRAJINA

Reka Radovna

Radovna se v listinah prvič omenja leta 1565, ko je sekirni kovač Jurij Mušan dobil pravico rudarjenja. Najstarejša listina, ki govori o obstoju fužin v Radovni, je vloga Petra Della Grotta z dne, 30. septembra 1571. Že leta 1581 je bila fužina v Radovni vpisana v plavžni seznam kot novo odkrita slovenska peč s petsto centov proizvodne zmogljivosti. Zanimiv je podatek, da so kasneje fužine v Radovni od vseh Zoisovih obratov imele najmočnejšo pogonsko silo. Obratovala so tri presnovke, dvoje žarilnih ognjišč, dve težki kladivi, en »repač«, skrinjasto pihalo in tri sušilne peči za drva. V fužinah v Radovni je bilo v 19. stoletju zaposlenih trideset fužinarskih delavcev.

V Zgornji Radovni lahko vidimo ohranjeno Pocarjevo domačijo z začetka 17. stoletja. Po ustnem izročilu je nekoč v Krmi mlel Pocarjev mlin, ki ga je občasno gnal hudournik Krmarica. Guharjevi so bili lastniki mlina in žage, ki ju je leta 1906 kupil Janez Lipovec - Psnak. Žaga »venecijanka je žagala na en, največ dva žagna lista«. Delovala je tam do sedemdesetih let. Žaga in mlin sta največkrat delovala hkrati. Mlin je delal na »en ta črn kamen«, uporaben za mletje rži, ovsa, ječmena in ajde, torej za

mletje žitaric, ki so uspevale na skromnih njivah v Radovni. Struga v Zgornji Radovni ni vse leto napolnjena z vodo. To se zgodi zgolj v spomladanskem in jesenskem obdobju. Na Psnakovo žago so vozili les prebivalci Zgornje Radovne, ki jim je služil tudi mlin.

V Srednji Radovni sta nekoč stala in služila svojemu namenu Klemenakova mlin in žaga. Med drugo svetovno vojno so se kolesa in mlinski kamni še vedno vrteli. Vse skupaj se je ustavilo nekje leta 1945 ali 1946. Preporod se je zgodil precej kasneje s turbino Klemenakove hidroelektrarne. Nedaleč naprej so kopal kakovostno kreda.

Če zavijemo po stranski cesti čez most, skozi smrekov gozdič, se znajdemo na dvorišču Lipnikarjeve domačije. Tam je nekoč stala in uspešno delovala Lipnikarjeva žaga, ki jo je gnal potok Lipnik. Žago je postavil Martin Repe. Hiša in žaga sta bili leta 1905 obnovljeni. V žagi je »laufala samica«. Poslednji »cimper se je ožagal« leta 1953.

Izza ovinka se pred nami v vsej svoji mogočnosti prikaže zgradba hidroelektrarne, katere lastnica je bila Kranjska industrijska družba. V objekt so montirali dve vodni turbini, vsaka zmora 300 KM in dva trofazna generatorja po 300 kW. Koncesijo za elektrarno je izdalo okrajno glavarstvo v Radovljici, 20. oktobra

1906. Po 2765 m dolgem daljnovodu je z električno energijo oskrbovala in še vedno oskrbuje železarske obrate na Jesenicah.

V letih 1975–76 je republiški sekretariat za urbanizem pripravil študijo o tem, da bi zajezili in s tem potopili dolino Radovno za potrebe jedrske elektrarne Krško, z možnostjo razširitve Ljubljanskega vodovoda, a se to ni uresničilo.

V Krnici stoji Čopova žaga iz 17. stoletja, v bližini je mlel tudi Mlinarjev mlin. Pri Žagarju današnje kolesje turbine poganja malo hidroelektrarno.

V Grabčah je v starih časih leseno vodno kolo poganjalo Pajkov mlin. Da je omenjeni mlin res obstajal, nakazu-

jejo ostanki zasutih rak, na katere so naleteli ob polaganju telefonskega kabla za Pajkovo domačijo. Moč vode je poganjala Mlinarjev mlin in Mlinarjevo, kasneje Mlinarjevo – Maričkovo žago (samico), Mihovo, (Strojevo) kovačnico z znamenitim stolpom, Mihov mlin ter kovačnico in žago Kapnek. Kovačnici v Grabčah sta sloveli po izdelavi kakovostnega rezilnega orodja (sekire, kose, srpi). Tam je delovala tudi »ledrarija«, kjer so strojili živalske kože. Zadnji »ledrar«, ki ga zasledimo zapisanega v obrtnem registru iz leta 1939, je bil Matevž Bregant. Lepo obnovljen je Mihov – Grajski mlin, ki deluje v turistične namene. Na tem območju je voda

Kolo bogate tehniške dediščine (Foto: Marjan Zupan)

doživela svojo drugo pomlad v koles-
jih turbin malih hidroelektrarn: na pro-
storu nekdanje Mlinarjeve – Maričkove
žage, v objektu Mihove, (Strojeve) ko-
vačnice z znamenitim stolpom, tu pa
je še Ledrarjeva mala hidroelektrarna,
do katere voda priteče po rakah, ki so
prvotno služile Ledrariji, ter kovačnici
Kapnek. Iz Grabč vodi tudi vodni pre-
dor, po katerem spuščajo reko Radovno
in na ta način plemenitijo vodo Blejske-
ga jezera.

V Mevkužu se je bistra, razigrana
voda srečala s kolesi žage in mlina pri
Komarju. V spodnjih prostorih nekda-
njega mlina obstaja mizarska delavnica,
medtem ko je v zgornjih prostorih re-
stavrirana oprema nekdanjega mlina, z
možnostjo ogleda. Nekaj vode reke Ra-
dovne se spusti skozi turbino male Ko-
marjeve hidroelektrarne.

V Zgornjem Grabnu sta »radovni-
ško vodovje« nekoč pričakali Žvanova
fužina in žaga. Kasneje je žaga delovala
pod imenom Fortuna. Žago so imeli v
zakupu: Resman, Krkoč in Olivotti. Od
sredine dvajsetih let 20. stoletja je tam
gospodaril Miha Magušar. Leta 1942
so partizani žago požgali. Žaga je bila
opremljena z lastno hidroelektrarno
iz leta 1890. Voda je do naprav objek-
ta pritekala v zaprtih rakah. Tamkajšnjo
opremo so kasneje demontirali, jez pa je
razdejala povodenj in ga niso obnovili.
Od šestdesetih pa tja do začetka osem-
desetih let 20. stoletja je tam stal obrat

tovarne Elan. V današnjem času pa tam
deluje obrat lesne dejavnosti Valentina
Jemca.

V Spodnjem Grabnu so nekoč pri
Roku kovali kravje zvonce. Nekaj reke
se je spotoma spoprijelo z vodnim kole-
som Rokovega mlina.

Leta 1880 je v Leskah začel delova-
ti Obrat industrije stavbenega in pohi-
štvenega mizarstva. Omenjeni obrat in
opekarno je ustanovil domačin → **Jakob
Žumer**. Leta 1911 je bilo v podjetju za-
poslenih trideset do štirideset delavcev.
Od leta 1919 je bil lastnik omenjenega
obrata Franc Golob iz Ljubljane. Leta
1935 je lesni obrat uničil požar. Mizar-
stva niso obnovili, v nekoliko manjšem
število pa so še vedno izdelovali lese-
ne škatlice za mazila in oblance za kis.
Moč reke je takrat gnala še kovačnico,
ki je služila pretežno za popravilo orod-
ja. Leta 1946 je bilo omenjeno podjetje
nacionalizirano in je prešlo pod upra-
vo Gozdnega gospodarstva Gorenjske,
leta 1949 pa registrirano pod imenom
Vintgar, tovarna drobne lesne embalaže
Podhom. Do pripojitve k tovarni Lip
Bled, leta 1962, je tam delalo do 40 de-
lavcev.

V sedemdesetih in osemdesetih letih
20. stoletja je v Vintgarju deloval obrat
tekstilnega podjetja Vezanine Bled, ob
koncu obrat čipk v zasebni lasti. Na za-
četku devetdesetih let 20. stoletja pa je
v Vintgarju začela obratovati mala hi-
droelektrarna, katere turbina se danes

ne vrtil več. Leta 2018 je poznojesenska povodenj razdejala in odnesla jez.

Leta 1912 je želela Kranjska industrijska družba zaježiti reko v ožini soteske Vintgar. Akumulacija vode iz triglavskega pogorja bi skozi rov pod Homom pritekala na turbine hidroelektrarne v Piškovci pri Zasipu. Interes industrije je na srečo moral kloniti pred interesom turizma in ohranitvijo narave.

V soteski Vintgar je čutiti delo človeških rok v lesenih mostičih in poteh, ki nas popeljejo skoznjo, opaziti ga je zlasti v čudovitem železniškem mostu, ki je začel služiti namenu leta 1906, z izgradnjo Bohinjske železniške proge → **Bohinjska železnica**. Prav v vznožju mostu je napravljen jez in odvzem vode, ki po ceveh priteče na turbine hidroelektrarne v Vintgarju. Objekt, viden od brunarice pri slapu, je bil zgrajen in dan v uporabo leta 1903 za potrebe pri grad-

nji železnice. Po zaključku gradnje železniške proge Beljak–Trst je 16. novembra 1906 elektrarno v Vintgarju odkupila Kranjska industrijska družba. Elektrarna obratuje in ima tri turbine po 300 kW. Ob toku Radovne navzdol je v 19. in na začetku 20. stoletja obratoval mlin v Malih Brejah, v katerega so plodove v obliki zrnja po »mlinski poti« nosili Dobravci. Mlelo se je na »dva kamna«. Mlin je okoli leta 1930 vzela povodenj. Nekoliko nižje ob reki navzdol v Velikih Brejah so nekoč mleli na še starejši Svetinov mlin.

Po rovu speljana reka Radovna poganja tudi dve turbine s skupno močjo 3200 kW v hidroelektrarni Zasip v Piškovci. Voda bistre reke Radovne se po opravljenem poslanstvu v Špiku pri Mostah izliva v Savo Dolinko.

Marjan Zupan

Jame v Gorjah

Jamarstvo ima v Gorjah dolgo tradicijo, ki sega v leto 1937, ko je bila pri Planinskem društvu Gorje ustanovljena jamarska sekcija. Med njenimi najdejavnejšimi člani je bil Simon Zima, po domače Markotov Šimen, ki je leta 1936 odkril danes znamenito Šimnovo (Gorjansko) jamo. Gorjanski raziskovalci so med prvimi sistematično raziskovali kraški svet Mežakle, Pokljuke in okoliških območij ter odkrili in evidentirali številne jame in brezna. Njihovo delo je prekinila druga svetovna vojna, v kateri je Simon Zima leta 1943 kot talec izgubil življenje.

Tradicija organiziranega jamarstva je bila obnovljena leta 2007 z ustanovitvijo Jamarskega društva Simon Zima Gorje, ki je nastalo na pobudo domačinov ob 70-letnici odkritja Šimnove jame. Pri ustanovitvi sta pomembno vlogo odigrala člana Društva za raziskovanje jam Bled Franci Ažman in Peter Vukotič. Društvo danes združuje približno trideset članov ter nadaljuje raziskovalno, naravovarstveno in izobraževalno delo svojih predhodnikov.

Največ raziskav gorjanski jamarji opravljajo na območjih Pokljuke in Mežakle. Med pomembnejšimi jamami so Šimnova jama, Gregorjeva jama na Gregorjevem rovtu, Brezno treh vhodov

Motiv iz Jamarskega muzeja v Krnici, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

pod Viševnikom, Bratova peč v Radovni ter več jamskih objektov na Mrežcah in v okolici Lipance.

Pomemben del njihove dejavnosti predstavlja varovanje kraškega podzemlja. Jamarji odstranjujejo odpadke iz jam in brezen, spremljajo stanje podzemnih voda ter opozarjajo na pomen odgovornega ravnanja z okoljem. Obenem skrbijo za dokumentiranje kraških pojavov in sodelujejo v okviru Jamarske zveze Slovenije.

Društvo je prepoznavno tudi po javnih prireditvah, zlasti po tradicionalnem Šimnovem pohodu in osvetlitvi Snežne jame na Obranci. Njegovo delo temelji na tovarištvu, medsebojnem zupanju in raziskovalnem duhu.

Leta 2027 bodo v Gorjah obeležili 90-letnico organiziranega jamarstva, kar potrjuje pomembno vlogo te dejavnosti pri raziskovanju, varovanju in ohranjanju naravne dediščine občine Gorje.

Božidar Flajšman

[Pod površjem Gorij –
zgodovina, raziskovanja
in prihodnost gorjanskih
jamarjev](#)

[Skrivnosti podzemlja,
jamska zbirka duštva
Simon Zima Gorje
v Krnici](#)

Pokljuška soteska

Pokljuška soteska ali soteska Ribščica je 1500 metrov dolga soteska ob vzhodnem vznožju Pokljuke nad dolino reke → **Radovne**. Nahaja se v → **Triglavskem narodnem parku**. Soteska je suha, v spodnjem delu se ob deževju pojavi potok Ribščica kot pritok reke Radovne. Potok je ob zadnji ledeni dobi odvajal vodo s pokljuškega ledenika in izklesal apnenčaste kamine tudi do 50 metrov globoko. V soteski najdemo številne ostanke fosilov, naravne mostove, votlino z več okni, rastlinje. Na

najožjem, neprehodnem delu so že leta 1930 speljali 800 metrov turistične poti, lesene mostove, imenovane galerije kraljeviča Andreja. Posebnost soteske so večje razširitve, t. i. vrtci. Med največje znamenitosti soteske spadata Pokljuška luknja, skalna votlina z dvema vhomoma in tremi naravnimi okni, v kateri naj bi se med svojim begom v Nemčijo skrival Primož Trubar, ter stranska soteska, ki jo ob deževnih obdobjih napolnjuje 22 metrov visok slap. Skozi sotesko vodi slovenska geološka pot.

Aleksandra Repe

Pokljuška luknja (Foto: Miro Zalokar)

Šimnova (Gorjanska) jama na Kočevniku

Leta 1929 so v Gorjah ustanovili Platinško društvo. Eden od ustanoviteljev je bil tudi → **Simon Zima**, rojen 28. septembra 1900 v Grabčah, ki je bil po ustanovitvi tudi član upravnega odbora. Verjetno so prav na njegovo pobudo že zelo kmalu v okviru društva ustanovili jamarsko sekcijo (→ **Jame v Gorjah**) in raziskovali jame v okolici Gorij. Znano je, da so raziskali vsaj dve jami, Pretnarjev prepad na Rčitnem, 28. 9. 1936, in Zakoparjev prepad v Vršah nad Poljanami, 30. 9. 1936. Leta 2027 bo minilo 90 let, odkar je Simon Zima iz Gorij leta 1937 odkril jama na Kočevniku, ki so jo najprej poimenovali Gorjanska, po drugi svetovni vojni pa v spomin na odkritelja Šimnova jama. Na svoji poti po Kočevniku je Zima opazil manjšo

odprtino, iz katere je pihalo. Ker mu radovednost ni dala miru, je 23. maja 1937 zbral tri prijatelje – Martina Potočnika, Franca Sokliča in Tineta Noča, ki so v pol ure s krampom in lopato razširili vhod in se spustili v jama. Pri spustu so uporabili dve 12-metrski vrvi, ki so ju premazali z lojem, da se jim vrv ne bi zmočila. Eno od teh vrvi so še v osemdesetih letih 20. stoletja uporabljali pri Janku Kunšiču iz Grabč za povezovanje sena na vozu. Ugotovili so, da gre za obsežne podzemne prostore, zato so se povezali s takrat že uveljavljenim Društvom za raziskovanje jam iz Ljubljane. 29. 5. 1938 je v Gorje prišel njihov član Alfred Šerko in skupaj z Janezom Hafnerjem, Simonom Zimo, → **Andrejem Prešernom**, Francem Rekarjem, Martinom Potočnikom in Francem ter Tonetom Kobalom so jama raziskali, narisali njen načrt in pripravili zapisnik

Obisk jame
8. 12. 1940.
Od desne proti
levi: Mitja Ambožič,
Alojz Jan, Martin
Potočnik (drži
vejo), Simon Zima,
Janez Jan, čepita
Valentin Razingar
in Anton Kob
(Vir: Osebni arhiv
Pavla Jamnika.)

Posetniki Gorjanske jame.

1	Jane Varnar	Gorjanci	1. 2. 38
2	Antoničič Anton	Komisar	—
3	Škrlat Simon	Škrlat	—
4	Škrlat France	Škrlat	—
5	Friderj Janž	—	1. 2. 38
6	Antoničič France	—	—
7	Škrlat Andrej	Gorjanci	—
8	Antoničič Anton	Komisar	—
9	Friderj Škrlat	—	—
10	Antoničič France	—	—
11	Škrlat Simon	—	—
12	Škrlat Anton	—	—
13	Jane France	—	—
14	Škrlat Andrej	Gorjanci	—
15	Friderj Janž	—	—
16	Antoničič Anton	—	—
17	Antoničič France	Komisar	—
18	Škrlat France	Antoničič	—
19	Friderj Janž	Gorjanci	38
20	Jane Andrej	—	—
21	Jane Andrej	—	—
22	Friderj France	—	—
23	Škrlat Andrej	—	—
24	Antoničič Andrej	Gorjanci	—
25	Antoničič Janž	Škrlat	—
26	Antoničič Andrej	—	—
27	Friderj Andrej	—	—
28	Škrlat Andrej	—	—
29	Antoničič Andrej	—	—
30	Antoničič Andrej	—	—
31	Antoničič France	Gorjanci	—
32	Antoničič Janž	—	—
33	Antoničič Andrej	—	—
34	Friderj Janž	—	—
35	Antoničič France	—	—
36	—	—	—
37	—	—	—
38	—	—	—
39	Friderj Andrej	—	—
40	—	—	—
41	Antoničič Janž	—	—

Seznam
obiskovalcev
Gorjanske jame,
ki ga je vodil
odkritelj Simon
Zima (Vir: Osebni
arhiv avtorja.
Foto: Pavel Jamnik)

za registracijo jame v Jamskem katastru, kjer je takrat jama dobila katastrsko številko 548. Ob tej priložnosti je Andrej Prešern naredil tudi nekaj fotografij. Jamo so kasneje člani jamarske sekcije Planinskega društva Gorje uredili za turističen obisk. Naredili so lesene lestve in jih postavili v brezno in jama je kmalu postala izletniška točka Gorjancev. Zima je začel 8. 2. 1938 pisati poimenski

seznam »Posetnikov Gorjanske jame«, ki ga je vodil do 26. 4. 1942, ko je bilo zaradi vojne prekinjeno delo gorjanskih jamarjev. Vojna je bila usodna za dva prvopristopnika v Šimnovo jamo. 28. 8. 1941 so v Spodnjih Gorjah kot talca ustrelili Franca Sokliča, 13. 3. 1943 pa je prav tako kot talec umrl tudi odkritelj jame Simon Zima.

Pavel Jamnik

Pokljuka

Pokljuka je v večini s smrekovim gozdom pokrita visoka kraška planota v Julijskih Alpah. Je največja zaokrožena gozdna površina v Triglavskem narodnem parku. Dolga je 20 kilometrov in skoraj toliko je tudi široka. Pokriva približno 6300 hektarov. Njena nadmorska višina je med 1100 in 1400 m, za najvišji vrh pa velja Debela peč (2014 m). Večji del Pokljuke gradita triasni apnenec in dolomit, na posameznih mestih se pojavljajo kamnine iz jure, precej je tudi

manj vododržnih plasti, kot so werfenski skladi, laporji, skrilavci, jurski skladi, na katere so vezani površinski vodotoki. Živalski svet Pokljuke je slabo raziskan, skozi gozdove sicer vodijo še stare selitvene poti rjavih medvedov, velja pa za eno najpomembnejših območij za divjega petelina. Naselij na planoti je malo, več pa je planin, med katerimi so najbolj znane Zajamniki, Javornik, Uskovnica, Kranjska dolina, Konjska dolina, Rečiška planina in Rudno polje, kjer prirejajo mednarodna tekmovanja v biatlonu.

Aleksandra Repe

Pokljuka: pot z Rudnega polja do Uskovnice, 2025 (Foto: Božidar Flajšman)

Mežakla

Mežakla je visoka planota v Julijskih Alpah, delno se nahaja tudi v Triglavskem narodnem parku, med rekama → **Radovno** in Savo Dolinko. Visoka je približno 1200 m, najvišja točka pa sega do višine 1593 m. Na zahodu sega do stičišča dolin Krme, Kota in Vrat, na vzhodu pa do Blejskega kota in Vintgarja. Gradita jo apnenec in dolomit, v posameznih delih tudi triasni lapor in peščenjak. Apnenčevo površje je zakraselo, zato je tam tudi nekaj kraških jam, najbolj znana je Snežna jama na vzhod-

ni strani. Poleg Snežne jame sta tu še naravni most, ki je nastal zaradi erozijskega delovanja vode in preperevanja različno odpornih kamnin, ter Poljanska (→ **Okamnella**) baba, osamljena skala, ki izstopa iz bukovega gozda. Planoto Mežakla prekriva tudi smrekov gozd, mnogo je pašnikov in čistih izvirov ter hudourniških potokov. Turistično ni obiskana, v njej se skriva tudi partizanska bolnišnica, ki je bila postavljena decembra leta 1942 kot zatočišče ranjencev, ter spomenik NOB na Obranci.

Aleksandra Repe

Mežakla (Foto: Miro Zalokar)

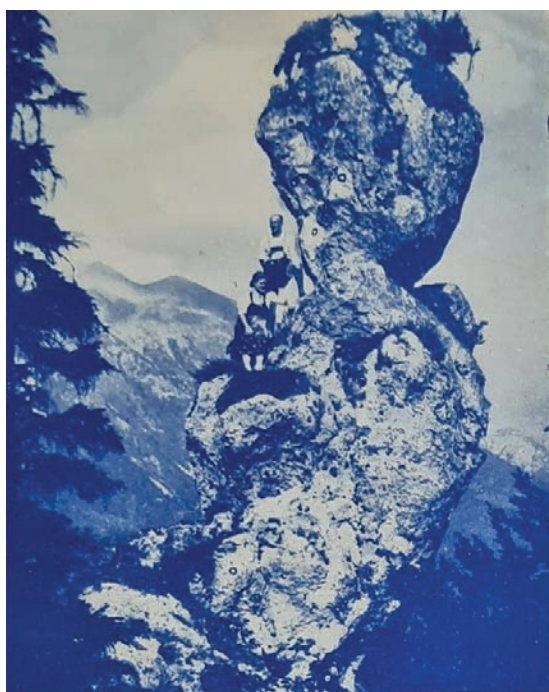

Okamnella Baba

Po vsej Gorenjski je poznan več kot deset metrov visok skalni osamelec Poljanska baba. Takšne skalne oblike nastanejo kot posledica selektivnega preperevanja kamenine. Planinsko društvo Gorje je že leta 1932 k Babi speljalo izletniško pot, leta 1939 pa so izlet na Poljansko babo

vrisali tudi v prospekt turističnih zanimivosti Gorij.

Naravni osamelci so bili pogosto vzrok za nastanek ljudskih povedk. Tudi pri Babi gre v povedki za soočenje dobrega z zlim in kaznovanje zlega. Graščakova hči je na lovu, namesto da bi pomagala lovcu, ki ga je napadel medved, raje uživala ob pogledu na nesrečno smrt njej

Okamenela žena

Foto Prešeren

Vintgar, Soteska

Foto Prešeren

GORJE PRI BLEDU

Dobre pol ure hoda z Bleda proti SZ leži na podnožju Triglava in obširnih Pokljunskih gozdovih kraj Gorje — 605 m nad morjem. Obširna gorjanska okolica nudi vsakomur svežega planinskega zraka, v svoji prijetni, tihi legi pa prijeten oddih poleti in pozimi. Iz Gorij vodijo kratki, lepi poldnevni izleti v Pokljunsko luknjo — Galerije Kraljeviča Andreja (3/4 ure), v svetovnoznano 1600 m dolgo sotesko Vintgar (1/2 ure), ki jo ob koncu krasi 28 m visok slap »Šum«, k Sv. Katarini nad Zasipom (3/4 ure), k »Okameneli ženi (babi)« na Poljanah (1 uro), do obširne skalne votline Poglejska cerkev (1/4 ure), k »Zadnji skali« (20 min.) itd. Mnogo je še drugih lepih izletov. Kamorkoli se obrneš, povsod te popelje stezica med žitnimi polji in travniki v gozd ali na griček, odkoder uživaš razgled preko lepe Gorenjske.

Lepi daljši izleti so k Mrzlemu studencu (2 uri), na »Kranjsko dolino« (3 ure), na Goreljek (3 ure) in Koprivnik (4 ure) ali pa na Rudno polje (4 1/2 ure) in od tu dalje preko planine Konjščice pod Vošcem na Velo polje in na Triglav (5 ur), na Debelo peč (5 ur), v Lipanec (5 ur) s krasnimi smučskimi tereni, skozi Radovno v Krmo (4 ure) in na Triglav (6 ur).

V poletnih mesecih vozi vsak dan avtobus z Bleda preko Gorij na Pokljuko in Goreljek, odkoder je najkrajša pot na Triglav.

V hotelu, v gostilnah in pri zasebnikih se dobe prijazne sobe. Cena popolne oskrbe je zelo zmerna. Za prevoz so na razpolago udobna prevozna sredstva.

Železniška postaja za Gorje je za osebne vlake Podhom, za brzovlake pa Bled-Jezero (3 km).

Bolniki z odprto tuberkulozo se ne sprejemajo.

Vse informacije dajeta podružnica Slovenskega planinskega društva v Gorjah in občina Gorje, tel. št. 2.

GORJE BEI BLEDE

In einer halben Gehstunde von Bled aus gelangt man in die im Nordosten am Fusse des Triglavgeländes und der weitläufigen Pokljuka-Wälder gelegene Ortschaft Gorje — 605 Meter über dem Meeresspiegel. In der einladenden Umgebung von Gorje erfreut sich der Besucher allenthalben herrlicher frischer Bergluft. Die stille freundliche Lage der Ortschaft bietet ihm einen ebenso idealen Sommer- wie Winteraufenthalt.

Von Gorje aus gibt es schöne halbtägige Ausflüge in die Pokljukaschlucht, in die Galerie des Prinzen Andreas (3/4 St.), in die 1600 Meter lange »Vintgarschlucht« (1/2 St.), an deren unterem Ende sich der prächtige 28 Meter hohe Wasserfall »Šum« befindet, zur Sv. Katarina nad Zasipom (3/4 St.), zur »Steinernen Frau« (Okamenela žena) in Poljane (1 St.), zur geräumigen Felsenhöhle Poglejska cerkev (1/4 St.), zur »Zadnja skala« (20 Min.) usw. Ausserdem gibt es eine Menge anderer lohnender Ausflüge. Wohin immer wir uns wenden, überall führt uns ein sanft ansteigender Pfad zwischen Kornfeldern und Wiesen in Wald- und Hügelland, von wo aus sich herrliche Rundblicke in das schöne Oberkrain eröffnen.

Schöne längere Ausflüge gibt es zum Mrzli studenec (2 St.), in die »Kranjska dolina« (3 St.) nach Goreljek (3 St.), Koprivnik (4 St.) oder Rudno polje (4 1/2 St.) und von hier weiter über die Konjščica-Alm unter dem Tošček nach Velo polje und auf den Triglav (5 St.), auf die Debelo peč (5 St.), nach Lipenec (5 St.) (prächtiges Skigelände), durch die Radovna in das Krnatale (4 St.) und auf den Triglav (6 St.).

In den Sommermonaten tägliche Autobusverbindung von Bled aus über Gorje auf die Pokljuka und nach Goreljek, von wo aus der kürzeste Weg auf den Triglav führt.

Delniška tiskarna, d. d. v. l. Ljubljana

Okamnella Baba na izrezu iz turističnega prospekta iz leta 1939 (Foto: Pavel Jamnik)

podrejenega in zanjo manjvrednega revnega človeka. Za kazen je graščakova hči zaradi svoje hudobije okamnela.

Prvič je to ljudsko povedko v *Ljubljanskem zvonu* že leta 1897 zapisal Matej Tonejec. Več desetletij po Tonejcu je Stanko Lapuh, učitelj in pisatelj iz Radovljice, leta 1939 v reviji *Lovec* objavil tekst z naslovom *Žena s Poljan*, kjer osvetljuje nastanek povedke v geološkem in zgodovinskem pogledu. Leta 1966 je izšla pri Mohorjevi založbi v Celovcu knjiga »*Povest iz davnih dni*«, *Žena s Poljan*, izpod peresa Janeza Roženkravta. To je bil v resnici psevdonim Stanka Lapuha, ki je za rokopis »*Povesti iz davnih dni*« leta 1946 prejel prvo nagrado, vendar je pri Mladinski knjigi

niso želeli objaviti, češ da vsebuje preveč misticizma. Knjigo je Lapuh pod psevdonimom uspel izdati šele leta 1966 pri Mohorjevi založbi v Celovcu. Leta 1970 pa vseeno dočakal tudi drugi ponatis, v katerem je bil končno podpisan s svojim pravim imenom.

Geološka dogajanja v naravi oblikujejo in spreminjajo podobe, ki jih prepoznavamo in iz njih oblikujemo sporočilne zgodbe o pravičnosti in moči narave. Tudi našo Babo bodo nekoč v prihodnosti ti procesi ugonobili. Ob zgodnji jesenski zmrzali leta 1995 ji je odpadel del glave, poleti 1997 pa jo je izgubila še del, s tem pa tudi značilen grmiček na njenem vrhu.

Pavel Jamnik

Skalni osamelec poimenovan Poljanska baba (Foto: Pavel Jamnik)

VARSTVO OKOLJA

Narava in okolje

Občina Gorje (161,1 km², 2793 prebivalcev) leži na severovzhodu Slovenije. Obsega del Julijskih Alp, ki postopno prehajajo v obsežno predalpsko Ljubljansko kotlino. Pretežno gorsko, zakraselo, rečno in ledeniško močno preoblikovano površje občine je pokrajinsko zelo pestro. Občina je alpska in gozdnata (81 odstotkov površja), redkeje poseljena. Zajema visokogorje Julijskih Alp s triglavsko gorsko skupino, kraški planoti → **Pokljuko** in → **Mežaklo**, ledeniško preoblikovani alpski dolini Krmo in Radovno ter zahodni del Radovljiske kotline, imenovan tudi Gorjanski kot. Na območju občine je zaradi prevlade topnih in prepustnih karbonatnih kamnim prišlo do obsežnega in dolgotrajnega zakrasevanja → **Nekaj geomorfoloških in pedoloških značilnosti blejskega kota**. V pleistocenu pa je prišlo do močne ohladiitve z ledenimi dobami in vmesnimi obdobji toplejšega podnebja. Zato je značilno močno ledeniško preoblikovanje višjih alpskih območij, zaradi velikih razlik v nadmorski višini in naklonih pobočij pa je prišlo tudi do pospešene rečne erozije in odlaganja obilnih ledeniško-rečnih sedimentov na nižjih, bolj uravnanih območjih, kjer je voda izgu-

bila sposobnost prenašanja erodiranega gradiva. Na območju občine se prepletata gorsko (alpsko) in omiljeno gorsko podnebje → **Podnebne značilnosti**, z nižjimi temperaturami in obilnejšimi padavinami (Radovna – povprečna letna količina padavin – okoli 1900 mm). Z nadmorsko višino se temperature znižujejo, padavine pa krepijo, v obdobju nekaj zadnjih desetletij pa je opazen izrazitejši dvig temperatur in manjša količina ter delež snežnih padavin.

Osrednja vodna žila občine je alpska Radovna, ki je v spodnjem toku oblikovala slikovito sotesko Vintgar, sredi doline pa leži manjše umetno jezero Kreda. Radovna je pred ledeno dobo razmeroma umirjeno tekla proti Bledu, potem pa ji je v predzadnji ledeni dobi mogočni bohinjski ledenik z obsežnimi ledeniški nanosi (morenami) dobesedno zaprl pot. Zato si je → **Reka Radovna** morala vrezati novo strugo skozi podaljšek Mežakle do Save Dolinke. Sredi šestdesetih let 20. stoletja je bila v takrat zelo onesnaženo Blejsko jezero napeljana čista voda Radovne, vendar so bili za njegovo regeneracijo potrebni še drugi sanacijski ukrepi.

92 odstotkov površine občine pokriva Triglavski narodni park, 92,6 odstotka pa območja Natura 2000, zato se tesno prepletajo interesi varstva na-

rave, poselitve, gozdarstva, kmetijstva, planinstva, turizma itd. Na območju občine so poleg Triglavskega narodnega parka še tri zavarovana območja: naravni spomenik → **Poključka soteska**, naravni spomenik Triglav → **Triglavski narodni park** in naravni spomenik Okni v Rjavini. 65 odstotkov občine pokrivajo naravne vrednote državnega pomena, med njimi so Vintgar, Radovna, Krma in Poključka. Na območju občine poteka več tematskih poti, ki povezujejo kulturne in naravne znamenitosti v občini: Čebelarska učna in razgledna pot, Miklavževa pot, pot skozi poključke gozdove, potep po Mežakli, Riklijeva pot, pot po dolini

Radovne do izvira Lipnik in Zmrzlek, pot po Poključki soteski. Poleg teh je pohodnikom na voljo 80 km markiranih planinskih poti in daljinski pohodniška pot Juliana Trail in kolesarska pot Juliana Bike.

Markantna soteska Vintgar → **Spust v Vintgar** je 1,6 km dolga in okoli 250 m globoko vrezana, ki jo je v obdobju poledenitve in še kasneje v dvigajoče apniške sklade globinsko in delno tudi bočno vrezovala strma in vodnata reka Radovna. Večji del Vintgarja spada v tretje varstveno območje Triglavskega narodnega parka. Celotno območje Vintgarja predstavlja prostor izjemne geomorfološke raznovrstnosti, živ-

Razglednica Vintgarja okoli leta 1900 (Vir: Zbirka razglednic Božidarja Flajšmana.)

ljenjski prostor redkih in ogroženih alpskih rastlinskih ter živalskih vrst. Slikovito sotesko odlikujejo številne brzice, tolmoni in slapovi. Na koncu Vintgarja je 13 m visok rečni slap Šum → **Prva fotografija slapa Šum pri Bledu**, ki je zavarovan kot naravni spomenik državnega pomena.

Olepševalno društvo Gorje → **Turistično društvo Gorje** je tesen že leta 1893 opremilo s potjo. Skozi sotesko je speljana pot po številnih lesenih galerijah in mostovih. Vintgar je glavna turistična znamenitost občine, druga najbolj obiskana naravna znamenitost v državi (za Postojnsko jamo), saj jo letno obišče več kot 300.000 obiskovalcev. Praviloma je odprta v topli polovici leta (april–oktober), dnevno število obiskovalcev pa je zaradi okoljske ranljivosti zavarovanega območja omejeno.

V vzhodnem delu Pokljuke je v ledenem obdobju vodni tok Ribščice vrezal 1,6 km dolgo in do 50 m globoko Pokljuško sotesko (soteska Ribščice).

Kasneje se je Ribščica skoraj v celoti premaknila v kraško podzemlje, zato je Pokljuška soteska največja fosilna soteska v Slovenji, ki je urejena za obiskovalce.

Narava, okolje in obnovljivi naravni viri na območju občine Gorje so raznovrstni, nadpovprečno bogati, dobro ohranjeni in hkrati ranljivi. Predstavljajo izjemen trajnostni razvojni potencial za medgeneracijsko odgovoren gospodarski napredek, velik sonaravni turistični potencial, omogočajo lokalno vodno oskrbo, so obet lokalne energetske in prehranske varnosti. Ohranjena kakovost okolja omogoča kakovostno bivanje, delo in preživljanje prostega časa. Naravni potenciali občine omogočajo resnično visoko kakovost življenja ljudi in celotne skupnosti – seveda v sobivanju z naravo. Občina Gorje (in Bled) je med prvimi na svetu, ki se po naša s prestižnim mednarodnim certifikatom »Zero Waste« občina.

Dušan Plut

Triglavski narodni park

Triglavski narodni park je edini narodni park v Sloveniji. Obsega večino Julijskih Alp in meri približno 880 km². Ime nosi po najvišjem slovenskem vrhu, Triglavu (2864 m), ki ima pomemben simbolni pomen za slovensko identiteto. Park je bil prvič zavarovan leta 1924 (kot Alpski varstveni park), današnjo podobo pa je dobil leta 1981.

Zanj sta značilni izjemna naravna raznolikost in biotska pestrost: ledeniško preoblikovane doline, visokogorski kras, alpski travniki ter bogati vodni

sistemi. Tu izvirata reki Soča, v kateri živi endemična soška postrv, in Sava Dolinka. Park slovi po slapovih (Savica, Peričnik, Martuljška slapova, Šum v Vintgarju ...) ter kraških izviri. Med naravnimi vrednotami imajo posebno mesto ledeniška jezera: Bohinjsko jezero ter Triglavska, Kriška in Krnska jezera. Park zaznamujejo geomorfološke in geološke posebnosti visokogorskega krasa; odkritih je bilo več kot 600 podzemnih jam in brezen.

Zelo raznolika gozdna vegetacija je med drugim habitat za velikega petelina, gozdnega jereba, koconogega čuka,

Razglednica z upodobitvijo Triglavskega doma na Kredarici in Triglavskega ledenika pod Triglavom, poslana med obema svetovnima vojnama (Izdal Fran Pavlin z Jesenic. Vir: Zbirka razglednic Božidarja Flajšmana.)

črno žolno in triprstega detla. Prisotne so tudi vse tri vrste velikih zveri – medved, volk in ris.

Visokogorje nudi habitate gorskih živalskih vrst, kot so gams, kozorog, svižec, planinski orel, rušavec, belka, planinska kavka in metulj triglavski rjavček. Tu rastejo tudi številne endemične rastline: triglavski dimek, julijski mak, ozkolistna preobjeda in Zoisova zvončnica. Po Triglavu so poimenovane štiri cvetlice: triglavska roža, triglavska neboglasnica, triglavski svišč in triglavski dimek.

Posebnost parka je preplet naravne in kulturne dediščine. Registriranih je 300 enot nepremične kulturne dediščine. V njem živijo prebivalci, ki ohranjajo tradicionalno pašništvo in sirarstvo. Julijske Alpe so tudi meja dveh stavbnih kultur: kulture lesa na severni in kulture kamna na posoški strani.

Obiskovalce privlačijo pohodništvo, alpinizem, kulturna dediščina in spoznavanje neokrnjene narave, pri čemer veljajo stroga pravila varovanja okolja.

Božidar Flajšman

Triglav z bohinjske strani. Razglednica, odposlana 4. avgusta 1904 (Vir: Zbirka razglednic Božidarja Flajšmana.)

Gorje in ekologija

Območje Gorij leži na robu Julijskih Alp in Triglavskega narodnega parka, zato so vprašanja varovanja narave in trajnostnega razvoja že dolgo pomemben del lokalnih razprav.

Že na začetku 20. stoletja so nastajali ambiciozni turistični načrti, med njimi zamisli o zobati železnici in žičnicah proti Triglavu. Ti projekti zaradi tehničnih, finančnih in varstvenih razlogov niso bili uresničeni. Leta 1928 je bila načrtovana žičnica z Bleda (Velika Zaka) na Pokljuko, vendar je projekt propadel po prenehanju vojnih reparacij. Tudi poznejši poskusi razvoja zimskega turizma, zlasti konec šestdesetih let, niso uspeli zaradi pomanjkanja podpore in vse večjih okoljskih pomislekov.

Po drugi svetovni vojni so nastajali načrti za izrabo vodne energije zgornje

Save. Uresničena je bila Hidroelektrarna Moste (1952), medtem ko so bili drugi posegi, zlasti regulacije pritokov, kot je Radovna, postopoma opuščeni tudi zaradi varstvenih razlogov.

Danes največji pritisk na okolje predstavljata turizem in promet. Obisk sooteske Vintgar in razvoj območij Zatrnik ter Pokljuka povečujeta obremenitve prostora, zlasti glede prometa, parkiranja in komunalne infrastrukture. Zato se vse bolj poudarjata trajnostno upravljanje prostora ter usklajevanje turizma z varstvom narave.

Primer Gorij kaže, da je lokalna skupnost – z angažiranimi posamezniki in skupinami – pogosto pomembno prispevala k omejevanju posegov v okolje ter k iskanju ravnotežja med razvojem in ohranjanjem naravne dediščine.

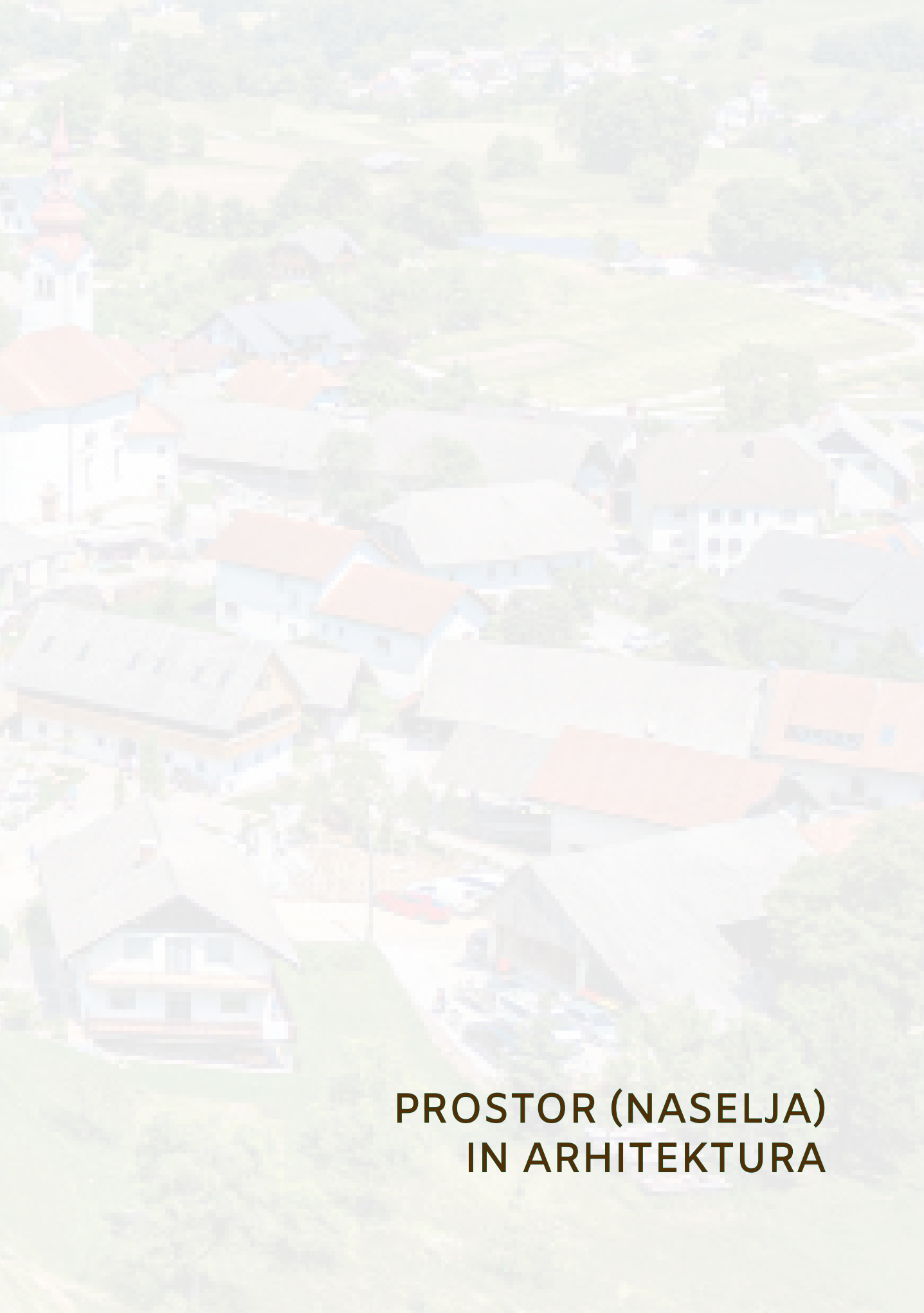
Božidar Flajšman

Slika Anje Bunderla prikazuje travnik pred vhodom v Blejski vintgar (Vršče), kot bi lahko izgledal, če bi ga spremenili v parkirišče, 2017. (Foto: Božidar Flajšman)

PROSTOR (NASELJA) IN ARHITEKTURA

Urbanizem in arhitektura

Urbanizacija in arhitektura sta se v Gorjah oblikovali kot odraz prostora med Radovno, Pokljuko in robom Blejskega kota, ter načina življenja prebivalcev. Prazgodovinskim poselitvam je sledil prihod Slovanov, ki so se v 7. stoletju organizirali v župe. V tem času so bližini Bleda nastala najstarejša naselja, med njimi Spodnje Gorje, → **Podhom** in Poljšica. To niso bile strnjene vasi, temveč majhna jedra z nekaj družinami do 25 ljudi, razporejena ob robu obdelovalnih površin in v bližini vode.

Z rastjo prebivalstva so se naselja širila na manj ugodne površine, v naslednjih fazah so nastale Zgornje Gorje in Višelnica, s kasnejšo srednjeveško kolonizacijo pa so poselili tudi naselja na slabših zemljiščih, kot so → **Laze**, → **Krnica**, Grabče, Mevkuž in Zatrnik. Zgodnja srednjeveška poselitev je oblikovala prostorsko in socialno podobo Gorij za prihodnja stoletja. Medtem ko so Spodnje Gorje, Poljšica in Podhom zaradi bližine Bleda razvili bolj strnjeno vaško strukturo z večjimi kmetijami, je za višje ležeče predele, kot so Zatrnik, Laze in Radovna, značilna razpršena poselitev, prilagojena

Gospodarsko poslopje v Spodnjih Gorjah, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

živinoreji, planšarstvu, gozdarstvu, ob → **reki Radovni** pa posameznim obrtem in kasneje fužinarstvu.

Ostre podnebne razmere, dosegljivi naravni gradbeni materiali ter živinoreja so oblikovale alpski tip arhitekture. Bivalni in gospodarski prostori so bili povezani v enoten kompleks pod isto streho ali v okviru dvorišča. Gradili so iz lesa in kamna, strehe so bile strme in krite s škodlami, fasade preproste, okna majhna, značilen arhitekturni element pa je bil tudi lesen balkon oziroma »gank«.

Arhitektura Gorij sicer ni bila enotna. Za večino vasi je značilen t. i. bohinj-ski alpski stavbni tip, medtem ko je Radovna zaradi svoje lege proti Mojstrani in Zgornjesavski dolini bolj kazala vplive zgornjesavske arhitekture. Zanj so bile značilne hiše z izrazitejšo kamnito gradnjo, črnimi kuhinjami in čopastimi strehami. Med najbolj ohranjenimi primeri tradicionalne alpske hiše zgornjesavskega tipa je Pocarjeva domačija v Zgornji Radovni (v bližini Mojstrane in danes v občini Kranjska gora). Njeni začetki segajo v 17. stoletje, sedanja stavba pa nosi letnico 1775.

Poleg stanovanjskih in kmetijskih poslopij so podobo Gorij soustvarjali tudi gospodarski objekti, povezani z izrabo vodne energije, obrtjo in gozdarstvom. Mlini (→ **Mlini v Gorjah – prva omemba Grajskega mlina v Grabčah**) in žage ob Radovni, kot sta Psnakov mlin in mlin v Grabčah, ter kovačnice,

med njimi ohranjena Pogvajnova kovačnica na Višelnici, pričajo o tesni povezanosti arhitekture z naravnimi viri in dejavnostmi, ki so stoletja dopolnjevale kmetijsko gospodarstvo. Preplet kmečkega in obrtniškega načina življenja, skupaj s seniki, kaščami in drugimi gospodarskimi poslopji, je oblikoval značilno urbanistično in arhitekturno podobo alpskega prostora v Gorjah.

Od 17. stoletja dalje se je osnovni alpski tip začel postopoma spreminjati. Gospodarska rast, razvoj trgovine, obrti, fužinarstva ter pozneje reforme Marije Terezije in Jožefa II. so kmetom prinesli večjo pravno varnost, več lastnine in gospodarske samostojnosti. To se je odražalo tudi v arhitekturi. Premožnejše domačije so postajale večje, zidane in bolj razčlenjene, strešne škodle je začela zamenjevati opeka, pojavili so se okrašeni portali ali freske na fasadi. Osrednji bivalni prostor je postala prostorna »hiša«; odprta ognjišča so zamenjale vzdane kmečke peči. Alpska hiša ni bila več samo odgovor na podnebne razmere, ampak je postajala tudi izraz premoženja, ugleda in družbenega položaja lastnika.

Arhitektura je tudi sicer odražala socialno strukturo prebivalstva vse od zgodnjega srednjega veka naprej, ko je egalitarno slovansko razširjeno družino zamenjal fevdalni red. Poleg večjih kmetij, ki so kazale gospodarsko moč in stabilnost, so obstajale skromnejše domačije manjših posestnikov in različnih

Pomembne stavbe v Gorjah.
(Vir: Zbirka razglednic Leopolda Kolmana. Foto: Božidar Flajšman)

obrtnikov. Večino prebivalstva pa je še tja globoko v 20. stoletje sestavljala vaška revščina, bajtarji, kajžarji, dninarji, gozdni delavci ...

Okrog cerkve sv. Jurija, katere začetki segajo v 12. stoletje, se je postopoma oblikovalo cerkveno (→ **Zgodovina župnije Gorje**) in družbeno jedro kraja, ki je služilo kot prostor verskega življenja, pokopa, sejmov in drugega občasnega zbiranja prebivalcev. Pravega vaškega središča v današnjem pomenu besede takrat še ni bilo; to se je začelo oblikovati v 19. stoletju z razvojem šole, čitalniškega gibanja in drugih javnih dejavnosti. V samem jedru je bila stavba hranilnice in posojilnice z nekaj drugimi dejavnostmi (kmetijsko društvo, zadruga, kaka obrt, potem tudi gostilna). V bližini je bil konec 19. stoletja zgrajen gasilski dom, nasproti

posojilnice pa po prvi svetovni vojni spomenik padlim vojakom. V razporejenem središču vasi navzgor proti Dolgemu Brdu, sta se cerkvi in župnišču na nasprotni, desni strani ceste pridružili šola (danes vrtec) in Gorjanski dom (danes knjižnica). Posojilnica, šola in Gorjanski dom so tudi najpogostejši motivi na razglednicah s konca 19. stoletja. Med značilnimi stavbami iz poznega 19. stoletja je še Emavs naprej na Dolgem Brdu, nekdanja znana gostilna (danes počitniški dom). Nad župniščem je bil leta 1924 zgrajen nov Gorjanski dom (po vojni TVD Partizan), ki ga bo zamenjala nova stavba. Okrog ožjega centra so v okoliških stavbah v posameznih obdobjih delovale pošta, trafika, trgovina, mesarija, zadružna prodajalna in druge storitvene dejavnosti.

Majhen trg med današnjo občino in zadrugo, pogosto zapolnjen s parkiranimi avtomobili, še vedno predstavlja osrednje vaško jedro, ki naj bi z obnovo zadruge v prihodnje dobilo bolj zao-kroženo podobo.

Razvoj Bleda kot zdraviliškega in turističnega središča je od konca 19. stoletja do druge svetovne vojne nekaj sledi pustil tudi na arhitekturi v Gorjah. Zgrajenih je bilo nekaj vil in počitniških hiš, podobnih tistim na Bledu (npr. Belarjeva vila ali vila Jensko v Sp. Gorjah).

Največji arhitekturni prelom v podobi Gorij so prinesla desetletja po drugi svetovni vojni, ko so se spremenili tudi gospodarski temelji prostora. Prebivalci so se vse bolj zaposlovali v industriji in storitvenih dejavnostih na Jesenicah, v Lescah in Radovljici ter v turizmu na Bledu, medtem ko je kmetijstvo postopoma izgubljalo svojo izključno vlogo. Povojna modernizacija je tradicionalna kmečka naselja – sicer v glavnem stihij-sko in brez enovitega koncepta – začela spreminjati v stanovanjske soseske.

Med javnimi stavbami je moderniza-cijski prelom pomenila nova osnovna šola s telovadnico, zgrajena leta 1964, ki ima ravno streho in je pomenila jasen odmik od alpske arhitekture. Arhitekt Danilo Fürst se je soočal z mnogimi za-vrnitvami in pripombami, a je pri svoji zamisli vztrajal. Streha je sicer sprva zamakala in jo je bilo treba sanirati. V vaško strukturo so posegli tudi »učil-

teljski bloki« s šestimi stanovanji, leta 1967 zgrajeni na Dolgem Brdu. Konec sedemdesetih let so bili manjši bloki zgrajeni tudi pod Revovco v novem naselju v Sp. Gorjah.

Kmetijstvo sicer ni povsem izginilo, se je pa preoblikovalo v socialistični model pol kmeta-pol delavca. Na tej osnovi danes okrog sto kmečkih gospodarstev v spreminjajočem se okolju še vedno kaže presenetljivo stabilnost. Kmetije so adaptirane ali zgrajene na novo, dobro mehanizirane, povezane z gozdarstvom, živinorejo, turizmom ter kombinirane z rednimi službami.

Zadnji dve desetletji sta prinesli nov arhitekturni prelom. Tako na javno kot zasebno gradnjo je močno vplival razvoj turizma. Urejena infrastruktura (kanalizacija, pločniki, sprehajalne poti ...) je izboljšala kakovost bivanja. Turizem (→ **Od Rikljevih sprehodov do boja za Vintgar – razvoj turizma v Gorjah**) je z oddajanjem preko spletnih platform prinesel dober zaslužek. Hkrati pa je izjemno povečal pritisk na prostor, ki se s parkirišči in na druge načine prilagaja navalu turistov. Nastajajo prizidki, preurejajo se podstrešja in skednji, širijo nastanitvene zmogljivosti; turizem urbanizacijo in arhitekturo riše na novo. Narasčajoče cene nepremičnin oblikujejo socialno strukturo prostora, saj določajo, kdo se lahko priseli ali ostane v vasi in kdo si bivanja v njej ne more privoščiti.

Božo Repe

GORJANSKI ZASELKI

Prve omembe Gorij in bližnjih zaselkov

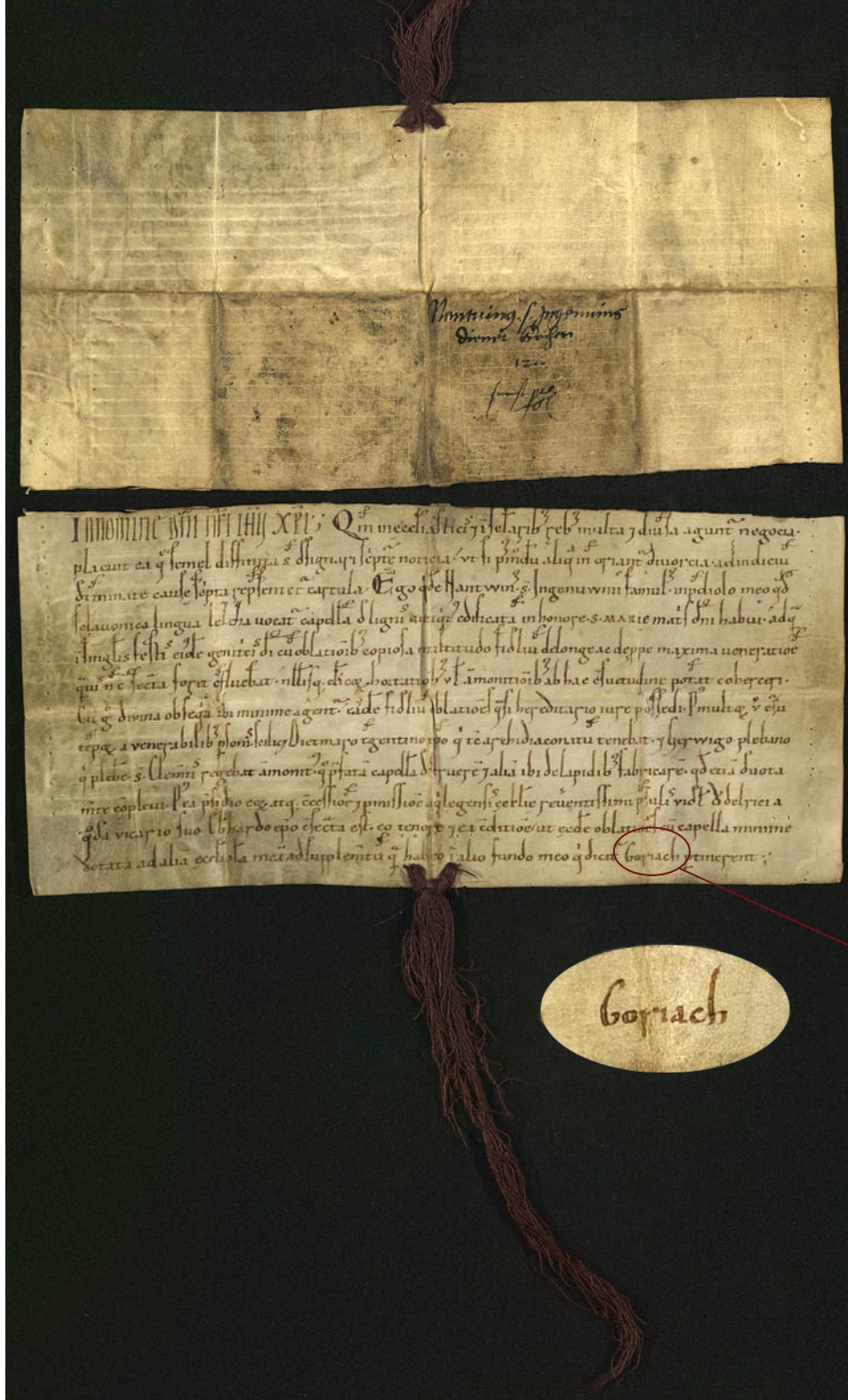
Že omenjena listina iz leta 1004 prvič omenja Bled (Veldes). Ime je zelo staro, še predсловansko, vendar etimološko ni pojasnjeno. Slovenska oblika imena v srednjem veku še ni izpričana, je pa zagotovo starejša (izvorno verjetno nekaj takega kot »Beld«) in je nemška oblika Veldes izpeljana iz nje. Bled je prvo izpričano krajevno ime na vsem zgornjem Gorenjskem; drugi kraji se začnejo omenjati šele nekaj desetletij kasneje. Tudi Blejsko jezero (lacus Veldes) se pojavi šele v listini iz leta 1185. V njej je škof Henrik II. (škofoval 1178–1196) briksenskemu kapitulju potrjeval njegove posesti v okolici Bleda. Listina tudi prvič izpričuje, da je briksenskemu stolnemu kapitulju pripadal Blejski otok.

Prve omembe zaselkov na področju občine Gorje izvirajo iz tradicijskih notic briksenske škofije. Gre za rokopis, v katerega si je škofija zapisovala pridobitve zemlje in je nastal v času, ko je Briksen zaokroževal svojo blejsko posest. Gorje se prvič pojavijo v notici iz časa med letoma 1050 in 1065. Takrat je neki Winrih zamenjal svojo posest na »gornjem polju« (summitas campi, id est z obinentiges felde) za enako posest v Begunjah. Še ena notica iz istega časa

izpričuje, da je neki plemič Friderik z Briksnom zamenjal svojo posest na kraju »Cilintun« za drugo posest na kraju, ki se imenuje »z obinentigemo uelde«. Slovansko ime Gorje (Goriach) je prvič izpričano šele v 12. stoletju. Beseda Gorje izvira iz stare neizpričane oblike »Gorjane«, ki je prvotno pomenila »prebivalci gora«, vendar se je pomen prenesel s prebivalcev na samo naselje. Listine iz zgodnjega 14. stoletja že izpričujejo razlikovanje med Spodnjimi Gorjami (1319) in Zgornjimi Gorjami (1326).

Že v zgodnjih tradicijskih noticah (okoli 1050–1065) se pojavi tudi ime →**Krnica** (Cornizic), kar pomeni »kotanja«. Svojo tamkajšnjo posest je neki Ozi zamenjal za dve briksenski posesti v bližini današnjega Tržiča. Nekoliko kasneje (okoli 1075–1090) se v notici pojavijo še Poljane (Polani), katerih ime je podobno kot pri Gorjah prvotno pomenilo »prebivalci polja«. Svobodnjak Adalfrid je s sinovoma Ivanom in Prezlauom Briksnu tam podaril dve jutri (približno en hektar) travnikov kot tudi dve jutri njiv pri Sebenjah (Zebeinzalo), ki so na tem mestu tudi izpričane prvič. V tradicijskih noticah se prvič pojavljajo tudi nekateri drugi kraji v neposredni bližini Gorij in Bleda, in sicer Grimšče (Grimizahc), Zasip (Zazip) in Mužje (Musiach).

Prva
omemba
kraja Gorje
(Goriach)

Med letoma 1115 in 1121 je Nantwin, ministerial briksenske škofije, izdal listino, v kateri se Gorje prvič omenjajo s svojim slovenskim imenom (Goriach). V listini opisuje, kako je na svoji posesti v Lescah porušil staro leseno kapelo sv. Marije, ki ni bila posvečena, in na njenem mestu zgradil kamnito, ki jo je nato posvetil škof Eberhard, oglejski vikar. Ker je imela premalo samostojnih dohodkov, je bila priključena cerkvi, ki jo je Nantwin imel v Gorjah. Listino je mogoče približno datirati na podlagi omemb oglejskega patriarha Ulrika I. in pa tržaškega škofa Dietmarja, ki je odigral ključno vlogo pri gradnji in posvetitvi nove kapele. Gorje se sicer že pred tem trikrat omenjajo kot »gornje polje« (latinsko Summitas campi, nemško Obinentigemo Uelde oziroma Obinentiges Felde), in sicer v tradicijskih noticah, tj. spisih, v katerih so briksenski škofje beležili širjenje svoje posesti. (Foto: AT-OeStA_HHStA-UR-AUR-224)

Približno stoletje kasneje se v že omenjeni listini iz leta 1185, v kateri se prvič pojavi Blejsko jezero, prvič omenja tudi Poljšica (Poleschyz). Ime je najverjetneje etimološko sorodno besedi »pogled« in torej pomeni kraj z razgledom. V isti listini sta prvič izpričana tudi dva kraja pri Blejskem jezeru, in sicer Zaka ter Mlino (Sepach). Leta 1253 briksenski urbar prvič omenja več krajev med Gorjami in Bledom, in sicer Rečico (Rieschisch), Pristavo (Meierhoue), Pri Lipi (apud Linthe), Žabji Potok (Crotentach) in Grad (Burch, tj. današnje naselje Bled).

Nadaljnje prve omembe sledijo šele v 14. stoletju, in sicer v listinah in urbarjih briksenske škofije. → **Podhom** se prvič omenja v listini iz leta 1327 (Potichom): beseda Hom je sorodna s starinskim izrazom za hrib, »holm«. Leta 1330 urbar prvič izpričuje → **Laze**, in sicer z nemškim imenom Gereut (etimološko »izkrčen svet«). Slovansko ime je izpričano šele v listini s konca 15. stoletja (Laas); »laz« je pomenil izkrčeno travnato območje. Prav tako se leta 1352 v urbarju prvič omenja Višelnica (Wischeniicz). Ime je etimološko sorodno besedi »olša«, ki pomeni jelšo.

Planine v teh krajih se prvič omenjajo v listini iz leta 1377, kjer se pojavita planini Lipanca (Ippelnickh) in Javornik (Jawolnickh). Leta 1461 se v urbarju omenja še Obranca (Obramliczen).

Konec 15. stoletja, v času, ko so se na splošno stopnjevala fevdalna bremena, je nastal še en pomemben vir za območje Gorij, in sicer pritožba, ki so jo vložili tamkajšnji podložniki proti takratnemu zakupniku Hartmanu Kreighu (1493–1501). V njej je namreč prvič omenjena vrsta planin: Krma (Kerma), Jastrebica (Jastrawitz), Klek (Kleck), Kranjska dolina (Krainskadolina) in Kozjak (Kosiak). Podložniki so se med drugim pritoževali, da je Kreigh na nekaterih planinah, ki so bile prej svobodne, uvajal dajatve. V tem kontekstu se prvič zagotovo omenja tudi → **Reka Radovna** (Rädwein), čeprav je morda že desetletje prej omenjena kot Redbeg (1464). Prebivalci so se namreč pritoževali tudi nad tem, da jim je Kreigh onemogočal ribolov v Radovni. V podobnem času, kot so bile vložene pritožbe, leta 1500, se v listini omenja tudi Ravnec (Rawnick).

Seveda prva omemba nekega kraja še ne pomeni, da ta ni obstajal že prej, morda tudi mnogo prej, le da ni bil zabeležen. Prav tako je mnogo zgodovinskih virov izgubljenih. Danes imamo torej pred očmi le nepopolno sliko preteklosti. Vendar zgoščevanje takih omemb za neko področje gotovo odraža tudi, da se je ta prostor razvijal in vedno intenzivneje izkoriščal.

Matic Kristan

POSAMEZNE VASI

Krnica

Krnica leži na nadmorski višini 625 m, en kilometer zahodno od Zgornjih Gorij na pomembnem križišču, od koder vodijo glavne poti na → **Pokljuko**, → **Mežaklo** ter skozi Radovno v Zgornjesavsko dolino in naprej na Koroško ter v Benečijo. Pomembna prometna lega, bogata vodnatost kraja s številnimi studenci, potoki in vodna moč → **Reke Radovne** so bili razlogi za

nastanek vasi. Staro vaško jedro je nastalo na obrobju ravnega dna nekdanjega ledeniškega jezera v naravni zasnovi lepo oblikovane krožne oblike vasi. Na severnem robu kotanje teče reka Radovna in ob njej so zgradili dve večji hiši z žago in mlinom ob njih. Vzhodno in južno pa so zaradi priročne oskrbe zgradili ob studencih večje število pod brežino potisnjenih kajžarskih hiš, povezanih s krožno potjo. Zunaj tega obroča sta bili zgrajeni le dve mogoč-

Krnica (Foto: Miro Zalokar)

nejši hiši, h katerima je pripadal večinski ravni osrednji del travniškega sadovnjaka. Del tega zelenega jedra je danes pozidan in vas dobiva drugačno podobo, obliko gručastega naselja.

Posestva v Krnici so prvič omenjena v darilni pogodbi briksenškemu škofu 1050–1065, vas pa se je razvila kasneje in postala bolj poseljena v 16. in 17. stoletju vzporedno z razvojem fužine v Radovni. Fužina je dajala delo fužinarjem, sekačem, oglarjem, furmanom in tovarnikom ter omogočala krniškim in okoliškim prebivalcem dodaten zaslužek, potreben za preživetje kajžarskih družin s premalo kmetijske zemlje.

V okolici vasi je nekaj naravnih znamenitosti. Najpomembnejša je zaščite-

na, zelo obiskana → **Poključka soteska** z galerijami, naravnimi mostovi, prehodno Luknjo in bogatim rastlinjem. V njej najdemo skalne fosile in skozi njo vodita geološka ter planinska pot.

Druga zanimivost je po vrvi dostopna kraška → **Šimnova jama** z manjšimi in večjimi dvoranami z različnimi kapniki ter stranskimi rovi. Občasno v njej nastajajo tudi slapovi in jezerce.

Zelo obiskana je lepa, mirna kolesarska pot po cesti v Radovno, ki nas vodi mimo bruhalnika, izvira rečice Lipnik in ostankov fužin do muzeja TNP v Pocarjevi domačiji.

H Krnici spada še sedem zaselkov.

Jože Kosmač

[Kronologija
vasi Krnica](#)

[Predstavitev
knjige o Krnici](#)

Krnica okoli
leta 1890.
(Vir: Osebni arhiv
Jožeta Kosmača.)

Podhom

Vas Podhom leži v vznožju 834 m visokega hriba Homa, po katerem je dobila ime. Do tretje četrtine desetega stoletja je na širšem območju Bleda prišlo do manjših poselitvenih sprememb, kot ugotavlja dr. Andrej Pleterski, so takrat poselili tudi območje današnje vasi Podhom. Prva omemba vasi v pisnih virih izhaja iz 14. stoletja. V listini piše, da je Jensel von Hof 10. aprila 1345 prodal kmetijo, ki je bila briksenski fevd, stricu Viljemu I. Lambergu. Naj bi šlo za vaški dvor, katerega ime se je ohranil v Dornikovi domačiji.

Iz prvotno treh obdelovalnih enot, lahko bi rekli kmetij v vasi, je skozi stoletja nastalo trinajst kmetij, ki se jim je čez čas pridružila katera od kajž. Nekatere od njih so »žive«, druge pa so postale stanovanjske hiše s pripadajočimi travniki. Veliko spremembo v vasi je prinesla gradnja in odprtje Bohinjske železnice leta 1906, ki je omogočila bližnjico do Železarne Jesenice in je nedvomno botrovala izgradnji gostinskih objektov v neposredni bližini železniške postaje Podhom. Nad svetovno znano sotesko Vintgar → **Spust v Vintgar** na Vrščah je v dvajsetih letih 20. stoletja živel

Belejeva hiša v Podhому, 2019 (Foto: Marjan Zupan)

Podhom (Foto: Miro Zalokar)

in deloval izjemen znanstvenik, pionir moderne seizmografije, prof. dr. → **Albin Belar** (1864–1939). V vasi pa je še vedno živ prastari pustni običaj → **vleke ploha**. Uprizarjali so ga rodovi, segajoč tja daleč v zgodovino.

V dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja je v vasi delovala Mlekarska zadruga Podhom. Za zbiranje mleka in izdelave mlečnih izdelkov je bil zgrajen mlekarski dom → **Mlekarstvo**. Iz prvotne stavbe sušilnice sadja ob vaškem

koritu za napajanje živine je z ustanovitvijo Gasilnega društva Podhom leta 1931 (→ **Začetki gasilstva**) postopoma nastal gasilski dom, gasilci pa so bili in so vseskozi, poleg opravljanja svoje primarne dejavnosti, tudi nosilci kul-

turno družabnega življenja v kraju, ki v sobivanju tradicije z novim tvori razpoznavno podobo vasi »na sončni strani Homa«.

Marjan Zupan

Laze

Zgornje in Spodnje Laze ležijo na južnih pobočjih Mežakle nad dolino Radovne. Že beseda *laz* govori o njihovem nastanku – zemljišču, pridobljenem s krčenjem gozda. Poselitev je mlajša od vasi bliže Bledu in sega v 14. stoletje. Spodnje in Zgornje Laze so v virih prvič omenjene leta 1430. Sprva naj bi bili tu le dve kmetiji, pozneje pa so z delitvami posesti in nadaljnjim krčenjem goz-

da nastajale nove. Kmetije so pripadale različnim zemljiškim gospodom, med njimi Lambergom in otoški proštiji.

Stoletja sta življenje določala zemlja in gozd. Pridelovali so žita, krompir, zelenjavo, lan in krmo, redili živino ter poleti pasli na planinah → **Mežakle**. Pozimi so s konjsko ali volovsko vprego vozili drva, v gozdovih pa sta pomemben zaslužek prinašala drvarstvo in oglarstvo. Po zemljiški odvezi leta 1848 so male kmetije vse bolj bremenili dav-

Spodnje Laze (Foto: Miro Zalokar)

ki in dolgovi. Konec 19. stoletja so zato nekateri domačini iskali delo drugje ali odšli v Ameriko.

Prva svetovna vojna je prinesla mobilizacijo in pomanjkanje. Med obema vojnama so obnavljali in gradili hiše, leta 1929 so Laze dobile elektriko, leta 1939 pa širšo kolovozno pot čez Sleme. Med drugo svetovno vojno so bile zaradi bližine gozdov Mežakle pod močnim nemškim nadzorom. Nemci so popisali živino, podnevi so vasi nadzorovali žandarji, ponoči pa so prihajali partizani. Domačini so jim pomagali s hrano in drugim blagom, nekatere domačije pa so nudile zatočišče ranjencem.

Po vojni se je način življenja hitro spreminjal. Nekdanje njive so postajale travniki, kmetijstvo se je usmerjalo v govedorejo in pridelavo mleka, živin-

sko vprego pa so zamenjali traktorji. Prvega so Pavovčevi kupili leta 1971. Vse več domačinov se je zaposlovalo na Jesenicah, Bledu in drugod. Leta 1976 je bil zgrajen vodovod, leta 1982 obnovljena cesta na Sleme in zgrajen nov most čez Radovno, leta 1987 pa so asfaltirali cesto skozi Spodnje Laze. Leta 1991 je bilo na Lazah že 19 telefonskih priključkov, leta 2025 pa se je začela in tudi večinoma končala gradnja optičnega omrežja.

Laze so tako v nekaj generacijah prehodile dolgo pot: od sveta, kjer so zemljo pridobivali z izsekavanjem gozda in razdalje premagovali z živinsko vprego, do sodobnega naselja, tesneje povezanega ne le z Gorjami, temveč tudi s svetom po optičnih vlaknih.

Janez Hudovernik

ZGODOVINSKI RAZVOJ

PRAZGODOVINA

Najstarejša dokazana poselitev v kameni dobi

Že približno dve tisočletji pred spremembo podnebnih pogojev ob koncu zadnje ledene dobe 10.700 pr. n. št., v geologiji označene kot prehod iz geološke dobe pleistocena v obdobje holocena, so se ljudje zaradi postopne otoplitve zadrževali tudi na območjih, ki so jih pred tem pokrivali ledeniki. Z umikanjem ledenikov se je naprej, na prejšnjem z ledom pokritih območjih, začela pojavljati vegetacija, ki so ji sledile tudi živalske vrste, ki so bile plen takratnih lovcev in nabiralcev. Sledi, ki jih danes lahko odkrijemo za temi prvimi obiskovalci gorjanskega območja, so zelo skromne. Za njimi ni ostalo drugega kot nekaj majhnih, največkrat le nekaj centimetrov velikih koščkov kremena, na katerih šele poznavalsko oko prepozna, da so te kamenčke držali v rokah in jih uporabljali za vsakdanje potrebe naši predniki. Časovne oddaljenosti med najdbami so velike. Lahko presegajo več tisočletij, vendar je to težko ugotavljati. Še posebej, če je teh najdb malo in so odkrita naključno. Na širšem območju Gorij do zdaj poznamo skupno dve t. i. jamski najdišči in nekaj najdišč človekovih kamenih izdelkov na planem. Na planih najdiščih imamo le posamezne

primerke kamenega orodja, ki bolj kot ne zgolj nakazujejo, da so se ljudje gibali na tem območju in da so njihova večja bivališča lahko nekje blizu, vendar jih še nismo odkrili. Čeprav so dolgo verjeli, da so ljudje živeli v jamah, pa raziskave zadnjih let kažejo, da so ljudem tudi jame služile le kot mesto ustavljanja in morda nekajdnevnega, kratkotrajnega zadrževanja zaradi zavetja ali lova. To njihovo obiskovanje posameznih jam se je lahko ponavljalo stoletja ali celo tisočletja, zato velikokrat za najdbe kamenega orodja, artefaktov, kot se ta orodja kamenodobnih ljudi tudi poimenuje, večkrat ni mogoče vedeti, ali jih je v jami pustila le ena skupina lovcev ali v isti plasti ležijo ostanki, ki so bili v jami puščeni morda v časovnem razponu več sto ali celo tisoč let. Včasih je te časovne dimenzije vsaj približno mogoče razbrati iz jamskih plasti, ker pa so te velikokrat, še posebej iz časa po ledeni dobi in v jamah, ki so bile pogosto obiskovane, premešane in prekopane, je tako ugotavljanje zamudno in zahteva veliko različnih analiz. Včasih pa je iz konteksta plasti in spremljajočih najdb živalskih ostankov in ostankov peloda vseeno mogoče z dokaj visoko stopnjo verjetnosti potrditi, kateri od različnih kulturnih tradicij so pripadali ljudje, ki so obiskali posamezno jamo.

Kameni izdelki iz različnih najdišč (Foto: Pavel Jamnik)

V neposredni okolici Bleda, nad Poljšico v Gorjah, je bil kot najstarejše najdišče iz časa kamene dobe na Zgornjem Gorenjskem raziskan prostor pod skalnim previsom, imenovan Poglejska

cerkev, v strokovni literaturi je zapisan tudi z imenom Poljšiška cerkev. Tu so se kamenodobni obiskovalci zadrževali v času od okoli 12.600 let do nekako 10.700 pr. n. št. Po zgodovinski

kronologiji sodi to obdobje še v čas stare kamene dobe oziroma paleolitika, ljudem iz tega časa pa se pripisuje t. i. epigravettienska kulturna tradicija. V geološki kronologiji pa ta čas umeščamo v obdobje poznega glaciala. Na najdišču je bilo izkopanih skupaj 643 primerkov kamene industrije. To so izdelki, ki so jih kamenodobni lovci izdelovali iz kamna, najpogostejše različnih vrst roženca, na podlagi značilnosti pa posamezne izdelke poimenujemo z različnimi imeni tipov orodja, na primer praskala, strgala, kline, konice ... Prav prisotnost ali odsotnost posameznih, za določeno kulturno obdobje značilnih tipov nam omogoča, da najdišča umeščamo v posamezne kulturne stopnje oziroma tradicije. Poleg kamenih izdelkov je bilo v Poljšiški cerkvi najdeno tudi precej živalskih ostankov, zato domnevamo, da so ljudje, ki so živeli pod previsom nad Poljšico, v okolici lovili predvsem svizce, morda pa tudi gamse, kozoroge, vidre, orjaške jelene, severne jelene, divje svinje in bizone.

Skoraj 5000 let kasneje, približno 8000 let pr. n. št. so spremembe okolja postale že tako izrazite, da se je posledično spremenil tudi način življenja takratnih lovcev. V zgodovinski kronologiji je nastopilo novo kulturno obdobje, imenovano srednja kamena doba ali mezolitik, znotraj katerega sta dve kulturni stopnji. V Sloveniji je mezolitik trajal nekaj tisočletij, vse do približno

4500 let pr. n. št. Približno iz obdobja 7000 let pr. n. št. je blizu Gorij, v dolini Poljane, ki povezuje blejsko kotlino z Zgornjesavsko dolino, v manjši jami poznano najdišče z imenom Jamnikov spodmol. Glede na najdbe v spodmolu se domneva, da so se tod ljudje le ustavili med enim svojih lovskih pohodov. Jamnikov spodmol je zanimiv predvsem zaradi najdbe koščene izdelka, ki spominja na lovsko harpuno. V zadnjih letih je švicarski antropolog celo postavil tezo, da bi bil ta koščen izdelk morda lahko stiliziran pogled takratnega lovca na kamnito Poljansko babo, na katero se odpira pogled ravno izpred vhoda v jamo. Tega seveda ni mogoče neposredno potrditi, je pa vredno razmisleka.

Poleg teh dveh jamskih najdišč je na našem območju še nekaj mest, kjer so bili najdeni sicer redki primerki kamene orodja, ki pa kljub vsemu potrjujejo prisotnost ljudi na tem območju. Ta kamnita orodja so bila najdena v Zasipu, na območjih z ledinskimi imeni Zahom, Tripočca in Zadnje polje. Naslednji območji, kjer so bili najdeni kamni izdelki, sta Sebenje in → **Podhom**. Za Sebenje točne lokacije najdišč ne poznamo, ker je najditelj ni zabeležil, v Podhomu pa so bile najdbe na terasi nad izhodom iz železniškega predora pod pobočjem Homa. Na Homu je bilo v cestnem useku 100 metrov severno od cerkvice sv. Katarine najdeno lepo

t. i. praskalo na prvotnem odbitku. Leta 2002 pa je bila okoli 300 m stran najdena še klinca iz kakovostnega prosojnega kremenca. Tudi v Spodnjih Gorjah, na Fortuni, je bilo s sistematičnim pregledovanjem preoranih njiv na robu terase ob vznožju hriba Višelnica najdenih šest artefaktov. Na Blejskem otoku so ob popravilu stopnic k cerkvi, leta 2003 na takrat neporaslem pobočju otoka med Puščavo, stopnicami in jezersko obalo, našli devet elementov kamene industrije. Na osnovi enega najdenega primerka, t. i. klinca s hrbtom, obstaja možnost, da so otok morda obiskali že ljudje v času mezolitika ali pa celo že v času, ko so bili v Poljšiški cerkvi.

Zadnji, zelo pomembni najdbi kamenega orodja izvirata iz sredogorja. Na planini Klek in pod Studorskim prevalom pod goro Viševnik je bilo najdenih nekaj primerkov kamenega orodja, ki dokazujejo, da so ljudje že zelo zgodaj začeli obiskovati tudi sredogorje in visokogorje. Takih najdišč je bilo, predvsem na posoški strani Alp, odkritih že več deset, zato so najdbe na planini Klek in pod Viševnikom še toliko bolj pomembne, saj dokazujejo, da so ljud-

je morda že v teh zgodnjih časih Alpe uporabljali za prehode ali pa so bili lovski pogoji v višjih predelih v nekem obdobju zanje ugodnejši kot le lov v dolinah.

Najdbe na planih najdiščih so skromne, vendar ob odsotnosti lončenine na najdiščih in zaradi nekaterih tipoloških značilnosti najdenih artefaktov domnevamo, da bi bile najdbe iz vseh omenjenih najdišč na planem verjetno lahko iz obdobja, v katerem so ljudje prihajali v Poljšiško cerkev pa do mezolitika, torej v časovnem razponu od približno 12.600 do 4500 pr. n. št. Torej iz nepredstavljivega časovnega razpona več kot 8000 let. Po tem se ljudje začnejo stalno naseljevati na posameznem območju in začne se pojavljati poljedelstvo, ljudje se naučijo izdelovati tudi lončevino, ki je do stalnega naseljevanja niso poznali in niti ne potrebovali. Čeprav so ti »neugledni kamenčki« morda za koga manj zanimivi kot najdbe kovinskih izdelkov kasnejših arheoloških obdobja pa so v resnici veliko bolj dragoceni, saj potrjujejo prve, najzgodnejše obiske Gorij in širše okolice.

Pavel Jamnik

Arheološke najdbe na gorjanskem območju

Arheološka podoba gorjanskega območja je v veliki meri vezana na Bled, kjer je bila z dosedanjimi arheološkimi raziskavami in najdbami potrjena prisotnost in dejavnost ljudi vse od zaključevanja zadnje ledene dobe naprej. Na Bledu in okolici so znane najdbe iz bronaste dobe iz okoli 2. tisočletje pr. n. št. Takrat je bila vzpetina Osojnica, glede na dosedanje najdbe, pomemben poznobronastodobni sveti prostor, kjer so ljudje iz nam neznanih vzrokov prinašali različne daritve. V železni dobi, ko je prostor spadal v halštatski kulturni krog, je že obstajala naselbina na območju Grajskega griča. Še kasneje, v mlajši železni dobi, so območje naseljevali prebivalci, povezani s keltskimi skupinami. Najdbe grobov in predmetov kažejo na trgovske stike z drugimi deli današnje Slovenije in širšega alpskega prostora. Z vključitvijo v rimsko državo v 1. stoletju pr. n. št. je Bled postal del province Norik, pozneje Panonije. Čeprav tu ni bilo večjega rimskega mesta, arheološke najdbe potrjujejo prisotnost ljudi na tem območju. V pozni antiki (3.–6. stol.) se zaradi nemirnih časov poselitev umika na utrjene vzpetine. Grajski grič nad jezerom ponovno postane pomembna obrambna točka. V času preseljevanja ljudstev in pojava staroslovanske kulture Bled postane gosteje poseljen in iz

tega časa je tako na Bledu kot v okolici največ ohranjenih sledi.

Na ožjem področju Gorij so prisotne najstarejše kamenodobne sledi na Zgornjem Gorenjskem. Iz kasnejših obdobj prazgodovine pa so za zdaj najdbe redke. Edina prazgodovinska najdba je leta 2023 na pobočju Kočevnika najdena bronasta sekirica (na sliki), ki dokazuje, da so se ljudje zadrževali pred 3200 let, v času pozne bronaste dobe, tudi na območju Gorij. Naslednji, zgolj indic je nekaj koščkov prazgodovinske keramike v Jami pod Stolcem, ki pa je ni mogoče natančneje umestiti v času. Iz časa antike je znana najdba novca Faustina II. iz 2. stoletja našega štetja iz Jame nad dolino Poljane, kjer je bilo najdenih tudi nekaj kostnih ostankov nizkega goveda, kar morda kaže na pašništvo ali morda na iskalce rude, saj je na območju Boršta kar nekaj sledi iskanja rude t. i. bobovca, ki pa še niso časovno opredeljeni. V tem času je bila brez dvoma v uporabi komunikacijska povezava med Gorjanskim kotom in Zgornjesavsko dolino, o čemer priča najdba fragmenta keramike, ki ga lahko umestimo v čas od 5.–6. do 9.–10. stoletja. Za zdaj sicer nimamo potrditve z materialnimi dokazi, vendar skromni ostanki zloženih kamnov kažejo, da je bilo morda že v rimskem obdobju na Višelnici manjše gradišče ali vsaj obrambna postojanka. Starejši Gorjanci še poznajo njeno staro ime romanskega izvora Frtica, v prevodu trdnjavnica ali utrdba.

Bronastodobna
sekirica, najdena
leta 2023 na
Kočevniku (Foto:
Pavel Jamnik)

Čas po zatonu antike, t. i. pozna antika in kasneje staroslovansko obdobje, pa je zapustil nekaj več sledi tudi na širšem območju Gorij. Tako so bili odkriti grobovi na terasah nad cesto Spodnje Gorje–Krnica pod cerkvijo sv. Jurija. Tu je bilo manjše grobišče, ki naj bi obsegalo približno 60 grobov. Med letoma 1984 in 1985 so bili strokovno dokumentirani le štirje, vendar njihova

lega in pridatki kažejo, da grobišče pripada vsaj mlajšemu obdobju alpskih Slovanov, torej iz 9. in 10. stoletja. Že v tridesetih letih so na skelete naleteli tudi nad cesto, ki vodi iz Spodnjih v Zgoranje Gorje, med peskokopom južno od Turkove domačije (Spodnje Gorje 25). Po pripovedovanju ljudi naj bi takrat našli glinaste lončke, kar kaže na pokopavanje že vsaj v drugi polovici 8. stol.

Pred letom 1949 je bilo tam prekopanih približno 50 skeletnih grobov. Okostja so bila položena plitvo v pesek, orientirana v smeri zahod–vzhod (glava proti zahodu, noge proti vzhodu). Iz uničenih grobov je Narodni muzej Slovenije pridobil dva obsenčnika, po pripovedovanjih pa naj bi bila tedaj izkopana tudi polmesečasta emajlirana uhana. Pri topografskem ogledu leta 1979 pa so ugotovili, da je najdišče zaradi intenzivnega kopanja peska skoraj popolnoma uničeno. Neprekopan je ostal le okoli 6 m širok travnat pas na vrhu nizke vzpetine ob robu ledeniške terase. Prav na tem območju so ob gradnji stanovanjske hiše prekopali en skeletni grob, pri urejanju okolice pa še tri dodatne. V želji po določitvi natančnega obsega grobišča so nato sledile arheološke raziskave v obliki testnih izkopov.

Staroslovansko grobišče je bilo odkrito tudi na Poljšici, v že večkrat omenjeni Poljšiški cerkvi pa ob izkopavanju tudi bronast novc iz časa Valentinijana in bronast prstan iz poznejšega obdobja naseljevanja starih Slovanov. Nekaj fragmentov keramike iz približno istega obdobja je bilo najdeno tudi v bližnji jami Tomažkov cimer.

Precej bogat je z najdbami iz časa preseljevanja ljudstev oziroma staroslovanskimi najdbami tudi Zasip. Najbolj znan je t. i. Sebenjski zaklad, v katerem so sulična ost, stremeni in brzda, ki jih je mogoče natančneje umestiti v prvo tretjino 9. stol. Morda je bil zaklad

skrit poleti leta 820, ko so se frankovske vojske tudi prek naših območij vračale s pohoda proti Ljudevitu.

V Zasipu so našli 18 grobov še na »Kocjanovi ledini«, spadajo pa najverjetneje v antično ali poznoantično obdobje. Na območju »Na Žalah«, v smeri iz Zasipa proti Bledu, je bilo arheološko raziskano grobišče z najmanj 56 grobovi. Pokopane so vsaj štiri generacije ljudi. Pokopavanje se na tem mestu zaključi v drugi polovici 10. stoletja, najverjetnejši v času 960/970, ko novi frankovski oblastniki postavijo cerkev sv. Martina z novim pokopališčem. Nad Zasipom, na širšem območju Homa, je množica gomil, za katere se domneva, da so poznoantični ali morda celo še antični grobovi. Gomile so prisotne tudi ob vznožju Homa v smeri proti Podhomu, tako da arheologe čaka tu še veliko dela.

V zadnjih dveh desetletjih se je odprlo novo področje arheoloških odkritij v sredogorju. Na območju občine Gorje je eno takih območij planina Klek nad Polkljuko. Na sosednji planini Lipnica so že v petdesetih letih 20. stoletja našli bronzastodobno bodalo in ob kasnejših izkopavanjih potrdili, da so se ljudje na tem območju zadrževali v pozni bronasti dobi, pribl. 1300–1100 pr. n. št. V zadnjih letih pa so bili na planini Klek odkriti sledovi vse od rimskega časa, od leta 100 pr. n. št. pa vse do danes, ki odpirajo povsem nova vprašanja o začetkih rudarjenja in prepletu rudarske dejavnosti s pašništvom.

Pavel Jamnik

ANTIKA IN PRESELJEVANJE LJUDSTEV

Naselitev Ilirov, razmah železarstva

Zgodovina začetkov rudarjenja in prvih rudarjev, ki so v visokogorju Julijscev spreminjali naravno površje in pustili skrite sledi svojega dela, je neraziskana bela lisa in zato velik raziskovalni izziv. V Julijskih Alpah je bila med vsemi rudninami najpomembnejša železova ruda, zato je pod besedo rudarjenje mišljeno predvsem kopanje železove rude. Za obdobje pred letom 1990 ni o staroveškem rudarjenju veliko informacij. Izjema je poročilo Vinke Šribarja o arheološkem izkopavanju nad Lipanco leta 1954, kjer so odkrili ostaline bivališča prazgodovinskih rudarjev. Rudarji so bili (poleg pastirjev v poletni pašni sezoni) naši prvi stalni gorjanci, saj so od pozne zime do pozne jeseni in nove zime živeli visoko nad gozdno mejo, kjer so z iskanjem, nabiranjem in kopanjem železove rude v trdih razmerah človeku neprijaznega naravnega okolja našli možnosti za skromno preživetje. Pred tri tisoč leti je železo oz. jeklo (*ferrum noricum*) postalo najbolj iskana kovina, železova ruda pa najpomembnejša strateška surovina starega veka. Posvetni vladarji, ki so gospodarili nad območji z železovo rudo, so krojili usodo evropskih

dežel in spreminjali njihove meje. V tej luči so imele Alpe, tudi Julijske, s svojimi bogatimi rudnimi nahajališči izjemen pomen. Rudo je bilo treba znati iskati in najti, zatem pa znati staliti v železo. Iskalci rude, nabiralci in kopači, predvsem pa talilci so pripadali privilegiranemu sloju, ki so mu srednjeveški vladarji podelili posebne pravice, svoj rudarski red in samostojno upravno strukturo. Železarstvo so v srednjem veku imenovali črna magija, talilci pa so uživali posebno spoštovanje, saj so kot čarodeji znali iz črnega ter rjavega kamnja, taka je videti železova ruda za nepoznavalce, in ognja pričarati čudežno žarečo kroglo, iz katere so kovali orodje in orožje. Prvo knjigo z navodili za iskanje rude in s podobami življenja v rudnikih, *De Re Metallica*, je leta 1556 v Baslu natisnil Georg Agricola, temeljno gradivo o večstoletnem rudarjenju v naših gorah pa je zbral kustos Kranjskega deželnega muzeja Alfons Müllner. Med različnimi oblikami železove rude je bil najbolj iskani bobovec, izrazito črnorjave barve, gladko zaobljene oblike, svetleč in različno velik. Kjer je ležal na površju, so ga preprosto pobirali, kjer pa so ga kopali v globokih gruščnatih plasteh, so za kopači ostale značilne površinske okrogle kotanje ali jame s kolobarnimi

Kravja dolina, zadaj na levi v ozadju Triglav. Meritve antičnega tlorisa, 2016 (Foto: France Stele)

nasipi odpadnega materiala. Pokrajina s takimi izkopi je značilna za Pokljuko in za planini Klek ter Lipanca. Na nekaterih koncih je bil bobovec skrit v peščeno glinenih plasteh do globine 15 m. Na takih mestih so kopali navpične jaške, ki so se spodaj razvejali v vodoravne rove. Nepričakovani zemeljski udori na Kleku in Javorniku so v zadnjih letih na nekaterih mestih razgallili nevarne globine omenjenih jaškov, v katerih je izginilo več krav, ki so se pasle po okoliških gozdnih brezpotjih.

Leta 1997 je Triglavski narodni park začel izvajati svoj desetletni raziskovalni program UNESCO - MAB 3000 let pašništva in rudarstva v Julijskih Alpah, vpliv tradicionalnih dejavnosti na spremembe ekosistemov. Delo je obsegalo topografske izmere in preglede, terenske raziskave ter dokumentiranje arheološke dediščine na novo odkritih lokacijah. Rezultati raziskav so potrdili domneve, da so se nekatere današnje delujoče planine in pastirska naselja na gorenjski strani razvila iz prvotnih let-

nih rudarskih selišč in delovišč. Ko je v novem veku rudarjenje prenehalo, se je nadaljevala tradicija visokogorskega pašništva. Na blejskem in gorjanskem vplivnem območju imajo rudarsko zgodovino današnje visoke planine Klek, Lipanca in območje nad Krmo. Kdor hodi po starih tlakovanih tovornih, danes markiranih planinskih poteh nad Lipanco ali Krmo, ne ve, da hodi po sledih davnih in pozabljenih rudarjev, ki so poti tlakovali zaradi transporta težke železove rude v dolino. Za krave in drobnico niso nikoli tlakovali poti. Pomemben del programa UNESCO – MAB so bile raziskave na prej omenjenih visokih planinah. Samo v visokogorskem zaledju Gorij in sosednjih vasi je bilo odkritih pet novih arheoloških najdišč: Blejska konta, Klek I in II, Kravja dolina pod Rjavino in Malo polje v Zgornji Krmi. Najdbe dokazujejo, da so staroselski predniki, doma v današnjih Gorjah, Podhomu in Zasipu, visoko pod Triglavom že v antiki nabirali in kopali železovo rudo. Po treh desetletjih proučevanja in po najdenih tvarnih dokazih ni več dvoma, da sta že pred 2000 leti v blejskem in gorjanskem visokogorskem zaledju sobivali dejavnosti rudarjenja in pašništva.

Planina Klek I in II. Rudarsko je po pašnih površinah najobširnejše območje v Julijskih Alpah z arheološkimi ostalinami od antike do konca 19. stoletja. Prostrana območja nad planino so pre-

kopana z okroglimi rudnimi kotanjami, kar dokazuje intenzivno rudarsko dejavnost. Površinsko prekopane jame obkrožajo pašno planino z vseh strani, od grebenov Klečice na severozahodni strani do spodnje Planine Pekel in potrjujejo domnevo, da sta se na Kleku prepletala srednjeveški in novoveški pastirski del in rimskodobni ter srednjeveški rudarski del. Klek je bil vse od leta 1995 do leta 2025 največkrat pregledana in raziskana planina na gorenjski strani Julijcev, na kateri so se sistematične raziskave začele že leta 1995. Prvi dve antični lokaciji v Julijskih Alpah s tlorisnimi ostalinami preprostih rudarskih bivališč in s fragmenti lončenega posodja sta bili leta 1999 odkriti na Kleku I in II. Raziskave leta 2006 so na zemeljskem usadu pod sončno teraso na vzhodni strani dobravskega dela planine odkrile tlorisne sledi štirih poznosrednjeveških bivališč, prirejenih z dvojnim prepletom iz vej za izravnavo tal, na drugi strani tega območja pa ostaline preproste kovačnice neznane starosti. Na podhomskem delu planine sta ohranjeni dve za pašne planine netipični zidani nadstropni stavbi za skladišče nakopane rude in s spalnim delom na podstrešju, v zadnjih dvesto letih pa predelani v hleve. V Julijskih Alpah edini ohranjeni rudarski stavbi sta bili leta 2006 obnovljeni z novo streho, v najbolj ohranjeni pa urejena informacijska točka o arheoloških najdbah na Kleku. Presenetljivo je, da

o rudarjenju na Kleku ni znanih pisnih virov, ohranjeno pa je zanimivo ljudsko izročilo o tem, kako so na planini v starih časih strašili neubogljive pastirčke, da bodo srečali berkmandeljca, gorskega škrata, ki jih bo vzel s seboj v podzemlje. Pravljice o teh gorskih možičkih povsod v Vzhodnih Alpah veljajo za nesnovno izročilo in prepoznavni dokaz za rudarjenja v visokih gorah.

Blejska konta leži v dolini pod planinsko potjo z Lipance proti Draškemu vrhu. Na tipični z rudnimi kotanjami prekopani planoti sta bila med raziskavami leta 2009 odkrita antični kovinski zvonček in nepoškodovana bronastodobna sulična ost (domnev-

no votivna najdba). Na Malem polju v Zgornji Krmi na sončnem pomolu blizu planinske poti z razgledom do Bohinjskih vratc je bil leta 2000 odkrit tlorisni obris stavbe z antično lončeno in delom bronaste sulične osti. Na začetku Kravje doline pod Rjavino, prekopane s površinskimi rudnimi jamami, je bil leta 2015 odkrit tloris antične rudarske stavbe z delom ognjišča, s fragmenti črne luknjičave lončenine, kosom debele rdečkaste keramike in večji kos železove rude. Najdišče leži na nadmorski višini 2005 m in je najvišja doslej najdena ostalina rudarske stavbe v Julijskih Alpah.

Janez Bizjak

ZGODNJI SREDNJI VEK

Naselitev Slovanov, nastanek in zgodnji razvoj naselij

V Blejskem kotu se je slovanska identiteta začela oblikovati v 7. stoletju, ko se je po propadu rimskega imperija začela reorganizacija prostora in poimenovanje v novem jeziku, ki se je na tem območju ohranil do danes. Osnovna teritorialna, upravna in pravna enota Slovanov je bila župa, v kateri so prebivalci uresničevali svojo identiteto. Razvoj naselij, kot so Spodnje Gorje, → **Podhom** in Poljšica, je mogoče rekonstruirati s pomočjo teorije o osrednjih zemljiških jedrih, ki predpostavlja, da so imela naselja sprva malo obdelane zemlje v svoji neposredni bližini, z rastjo prebivalstva pa so se širila na bolj oddaljena in manj rodovitna zemljišča. V nadaljevanju je podroben povzetek naselitve in širitve za izbrane vasi na podlagi interdisciplinarne analize arheoloških najdb, pisnih virov in retrogradne metode zemljiškega katastra.

Spodnje Gorje in Višelnica

Spodnje Gorje veljajo za eno najstarejših naselij v Gorjanskem kotu, kar potrjujejo najdbe staroslovanskega grobišča iz 8. stoletja (ali celo prej) v neposredni bližini najstarejšega vaškega jedra. Naselje je nastalo z naselitvijo ene same

obdelovalne enote na dvignjenem svetu, katere njive so prvotno merile približno 6,4 hektarja in so bile razdeljene na tri dele, kar nakazuje na sistem triletnega kolobarjenja. V poznejšem razvoju se je ta prva enota razdelila na dve, ki sta si razdelili staro polje in začeli krčenje novih površin na severu in zahodu. Tretja stopnja razvoja je vključevala nadaljnjo cepitev, kar je sovpadalo s skupnim krčenjem zemljišča z ognjem (ledina Na rivouce) in nastankom sosednje Višelnice.

Višelnica je bila ustanovljena na pobočju istoimenskega hriba in je bila na začetku verjetno neposredno povezana s prebivalci Spodnjih Gorij. Njeno prvotno polje je obsegalo približno 7 hektarjev in je bilo sprva v lasti ene obdelovalne enote, ki se je pozneje razdelila na dve. Končni razvoj Višelnice je vključeval oblikovanje sedmih kmetij, pri čemer so bile zadnje ustanovljene na najmanj rodovitnih zemljiščih. V pisnih virih se Višelnica zanesljivo omenja sredi 14. stoletja, vendar njen poljski razvoj kaže na bistveno starejši, zgodnje-srednjeveški izvor.

Zgornje Gorje in pridružena naselja

Zgornje Gorje so nastale sočasno z drugo stopnjo širitve Višelnice in Spodnjih

Gorij, njihov ustanovitelj pa je verjetno prišel iz slednjih, kar pojasnjuje tudi vaško ime. Prvotno je bila v vasi le ena obdelovalna enota s poslopjem ob stari poti in poljem na zahodu, ki je merilo okoli 4,8 hektarja. V naslednji fazi so nastale tri razširjene obdelovalne enote (dvori), ki so si razdelile prvotno polje in izkrčile vsaka svoj sklenjen kos zemljišča. Pisni viri iz 12. stoletja že omenjajo briksenskega ministerialca Nantwina, ki je imel v Zgornjih Gorjah svojo lastniško cerkev.

Naselje Zgornje Gorje je bilo v poznejšem srednjem veku podvrženo močnemu drobljenju kmetij, kar je povezano z možnostjo neagrarnega zaslužka v fužinah v Radovni. Zaradi potrebe po takšnem zaslužku so v okolici Zgornjih Gorij nastala mlajša kajžarska naselja, kot so →**Krnica**, Zabrezno, Grabče in Mevkuž. Krnica, ki se v pisnih virih morda omenja že v 11. stoletju kot »Cornizic«, se je kot samostojno kajžarsko naselje izoblikovala šele v novem veku. Podobno velja za Grabče in Mevkuž, ki sta nastala s krčenjem gozdov na obrobju zgornjegorjanskega zemljišča, pri čemer Mevkuž sestavljajo izključno kajže na slabo rodovitnem svetu (ledina Na meukuše). Naselje Zatrnik je še mlajše in se prvič omenja šele leta 1579, njegov nastanek pa se postavlja v čas po kmečkem uporu leta 1515.

Poljšica pri Gorjah

Poljšica leži na robu grebna Klobasnica in je tesno povezana s starodavnimi prometnimi potmi. Njeno polje se razprostira na zložnem zemljišču vzhodno od vasi. Prvotno je bila v vasi le ena obdelovalna enota, ki je upravljala z dvema njivskima površinama različne kakovosti (Pod vasjo in Pod lipjam) v skupni izmeri okoli 8,5 hektara. Ta enota se je pozneje razdelila in dodatno so izkrčili polja na severu in vzhodu. Pomemben del identitete Poljšice je Poglejska cerkev, jama v pobočju Stolca, ki je v 13. in 14. stoletju služila kot briksenski fevd. Ime vasi se prvič zanesljivo omenja leta 1185 v zvezi z ministerialom Rudegerjem. Domačini pravijo, da je jama služila kot zatočišče ob turških vpadih.

Podhom in Sebenje

Naselje Podhom se je razvilo pod severnimi pobočji hriba Hom na razmeroma neravnem svetu. Zaradi izjemne razdrobljenosti in premešanosti parcel je mogoče sklepati, da so v vasi sprva obstajale tri obdelovalne enote, ki so imele enakomerno razporejeno posest po večini zemljišča. Ena enota travnikov je prvotno verjetno imela v lasti sklenjen travnik v Sebenjah, ki je dobil ime po ustanovitelju Seben(oslav)u. Sebenje v zgodnjem srednjem veku niso bile vas, ampak le ledinsko ime za zemljišče, ki je pozneje prešlo v cerkveno last. Podhomski kmetje so si v kasnejših

stoletjih pridobili nove njive s krčenjem na pobočjih nad Radovno in proti Fortuni. Prva pisna omemba vasi sega v leto 1345.

Spodnje in Zgornje → Laze

Naselji Spodnje in Zgornje Laze sta nastali na južnih obronkih → **Mežakle** kot del gozdne kolonizacije, na kar nakazujejo tudi imena, izpeljana iz besede »laz« ali nemške »Hag« (izkrčen svet). Spodnje Laze, ki sestojijo iz treh kmetij, so verjetno nastale iz ene prvotne kmetije, ki je imela polje neposredno južno od stavb. Zgornje Laze so nekoliko mlajše, saj njive ležijo raztresene med travniki brez izrazitega prvotnega jedra. V pisnih virih se Laze prvič omenjajo okoli leta 1330 kot posest otoške proštije, vendar razvoj poljske razdelitve nakazuje, da je bila prva kmetija na Zgornjih Lazih osnovana že pred 14. stoletjem.

Radovna in gospodarsko zaledje

Radovna v zgodnjih stoletjih ni bila strnjeno naselje, temveč predvsem gospodarsko zaledje gorjanskih vasi. Ob reki so se nahajali rovti (krčevine v gozdu), ki so bili vključeni v urbarje že v 15. stoletju. Za vasi Gorjanskega kota (Zgornje in Spodnje Gorje, Poljšica, Višelnica) je bila Radovna ključna pot do visokogorskih planin na → **Pokljuki**, kot je Klek, kjer je že v 15. stoletju pasla celotna gorjanska srenja, vključno s

Podhomom in Poljšico. Povezava med vasmí in oddaljenimi pašniki v Radovni in na Pokljuki se je krepila sorazmerno s tem, ko je v dolini zmanjkovalo prostora za pašo ob vasi zaradi širjenja njiv.

Dinamika naselitve in družbenega razvoja Slovanov

Naselitev Slovanov v 7. stoletju je prinesla uvedbo stalnih njiv in osebne lastnine nad obdelano zemljo. Prvotni naseljenci so od staroselcev prevzeli polja, orodja, žene in sestavine bivalne kulture. Naselitveni trendi kažejo na tri ključne faze širitve:

1. 7. in 8. stoletje: Ustanovljena so bila primarna jedra na najboljši zemlji, med katera spadajo Spodnje Gorje in predhodniki Podhoma. Nove naselbine so bile pogosto blizu starih prometnih poti.
2. Druga polovica 8. do sredine 9. stoletja: Število naselbin se je podvojilo z ustanovitvijo vasi, kot so Zgornje Gorje, Višelnica in Poljšica. Nove naselbine je ustanovila običajno po ena sama družina, po kateri je kraj včasih dobil ime (npr. Bodeše po Bodehu).

Sredina 9. stoletja do 10. stoletja: Nastale so razširjene obdelovalne enote – dvori, kjer so živeli dvorniki in njihovi podložniki. Družbeno razslojevanje je v tem času pripeljalo do nastanka sloja dvornikov (lastnikov dvorov) in njihovih nesvobodnih podložnikov.

V 11. stoletju je briksenska škofija začela načrtno pridobivati posest v teh vaseh in ustanavljati nove ministerialne dvore, medtem ko so se starejši dvorniki sčasoma izenačili z ministerialnimi fevdniki. Kasnejša srednjeveška širitev (14. stoletje) se je zaradi pomanj-

kanja ravninskih površin usmerila v višjeležeče predele (Laze), medtem ko so kajžarska naselja (Krnica, Grabče, Mevkuž) nastala kot odgovor na potrebo po dodatnem zaslužku ob koncu srednjega veka.

Andrej Pleterski

FEVDALNA UREDITEV

Prevlada Frankov, pokristjanjevanje

Dežela južno od Karavank s središčem v Karniju (Carnium, današnji Kranj) se je v zgodnjem srednjem veku imenovala Karniola (Carniola). Prvič jo konec 8. stoletja omenja zgodovinar Pavel Dia-kon. O njenem političnem ustroju, kolikor je o njem sploh mogoče govoriti, ne vemo skoraj ničesar. Gotovo je le, da so Karniolo poseljevali Slovani in da je bila pod nadoblastjo avarskega kaganata. To ne pomeni, da je bila avarska oblast tod nujno močna: stalno avarsko prisotnost si lahko predstavljamo kvečjemu v strateških oporiščih ob poti v Italijo. Karniola je prešla pod frankovsko oblast verjetno že poleti 791, ko je Karel Veliki iz Italije napadel Avare in zavzel njihovo obmejno utrdbo, ki je morala ležati nekje v bližini Ljubljanske kotline. Do leta 796 so Franki z več uničujočimi bojnimi pohodi avarski kaganat tudi v celoti uničili.

Karniolci so se kot politična skupnost izoblikovali šele po padcu Avarov in prehodu pod frankovsko oblast. Ozemlje je bilo priključeno Furlanski krajini, vendar je bilo očitno deležno tudi določene mere avtonomije. Leta 820 se namreč Karniolci omenjajo kot eno od ljudstev, ki je odpadlo od fran-

kovske oblasti in se pridružilo neuspešnemu uporu Ljudevita Posavskega. Prvi izpričan nastop Karniolcev kot politične skupnosti je bil hkrati tudi njihov zadnji. Franki so v letih zatem domače kneze ob jugovzhodni meji nadomestili s svojimi grofi. Šlo je za veliko institucionalno spremembo, saj so bili grofje delegirani predstavniki vladarja, torej na nek način uradniki osrednje oblasti. Na čelu Karniole je tako v tridesetih letih 9. stoletja izpričan grof Salacho, izvor-no z Bavarske. Nekdanja avarska ozemlja so bila povezana v Vzhodno krajino.

Je pa vključitev Karniole Frankovskemu kraljestvu pomenila začetek njenega pokristjanjevanja – oziroma natančneje rečeno ponovnega pokristjanjenja. Krščanstvo se je namreč tod uveljavilo že v času Rimskega cesarstva in ni popolnoma zamrlo niti po naselitvi poganskih Slovanov. Je pa cerkvena organizacija na tem območju do konca 6. stoletja propadla. Leta 796 so že na samem vojaškem pohodu, ki je Avarom zadal usodni udarec, potekale priprave na intenzivno pokristjanjevanje pridobljenih ozemelj. Oglejski patriarhat, ki so mu bila vzhodnoalpska ozemlja podrejena že v antiki, je tega leta prejel ozemlja južno od Drave kot svoje misijonsko področje. Leta 811 je Karel Veliki z razsodbo dokončno potrdil Dravo kot ne le

misijonsko, temveč tudi cerkveno mejo med Oglejem in Salzburgom. Ta meja je ohranila veljavo vse do leta 1751, ko je bil oglejski patriarhat ukinjen in se je cerkvena meja na tem področju uskladila z državno mejo Avstrijskega cesarstva. Zaradi skoposti virov je oglejsko pokristjanjevanje Karniole poznano bistveno slabše kot salzburško pokristjanjevanje sosednje Karantanije. Vendar je Ogleju vsekakor uspelo pokristjaniti večino prebivalstva na svojih vzhodnih ozemljih in tudi vzpostaviti osnovno cerkveno organizacijo. Prvo krščansko središče v neposredni bližini Gorij je bila sv. Marija na Blejskem otoku. Prav v poznem 8. ali zgodnjem 9. stoletju je na njenem mestu nastala preprosta cerkev s pokopališčem.

Proces politične integracije Karniole v karolinško kraljestvo je začasno zavrnil prodor novega nomadskega ljudstva, Madžarov. Ti so leta 907 Frankom zadali tako močan poraz, da se je njihova oblast na območju južno od Karavank sesula. V prvi polovici 10. stoletja so Madžari tako rekoč redno vodili plenilske pohode na zahod. Njihov glavni cilj je bila bogata Italija, zato so v tem času vsaj dvaindvajsetkrat prečkali današnje slovensko ozemlje. Kraji ob poti, ki je vodila iz Panonije v Italijo (verjetno čez Ljubljansko kotlino in Vipavsko dolino), so bili gotovo popolnoma opustošeni. Prebivalstvu na samih obronkih

Alp, torej tudi v bližini Bleda, je bilo morda z najhujšim prizaneseno. Vprašanje je namreč, koliko so Madžari plenili ali izvajali oblast na območjih, ki so bila bolj oddaljena od njihovih jedrnih pokrajin in glavnih prometnih poti.

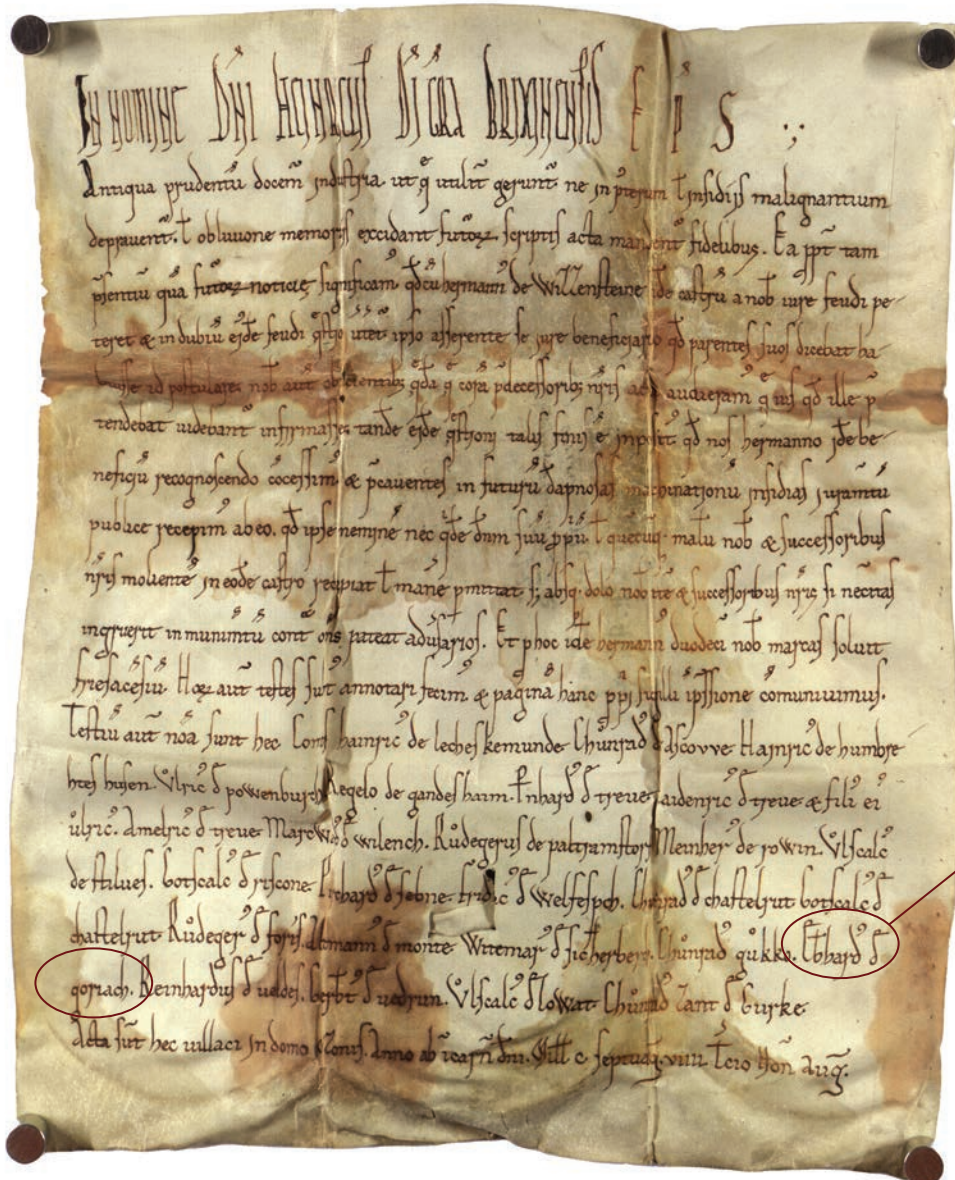
V vsakem primeru je bilo obdobja nestabilnosti konec leta 955, ko je rimsko-nemški kralj Oton I. Veliki na Leškem polju dosegel odločilno zmago nad Madžari in s tem končal obdobje madžarskih vpadov. Okoli leta 970 so Bavarci znova prevzeli oblast nad predalpskimi pokrajinami. V Karnioli se je ta vrnitev oz. stabilizacija bavarske oblasti odražala predvsem v dveh pojavih. Prvič: na njenem ozemlju je bila ponovno vzpostavljena krajina pod mejnim grofom, od okoli leta 1000 podrejena neposredno vladarju. Prvič se krajina omenja leta 973, in sicer hkrati kot Karniola in z novejšim imenom »Krajna« (Creina), iz katerega se je razvilo moderno ime Kranjska. In drugič: tudi tu se je zdaj začel proces fevdalizacije in s tem povezanega izoblikovanja zemljiških gospodstev. To izpričujejo prve darovnice, s katerimi je kralj podeljeval posest na Kranjskem. Ozemlje južno od Karavank je bilo torej v drugi polovici 10. stoletja dokončno politično navezano na sever in vključeno v družbeni ter verski red »zahodne«, tj. latinske Evrope.

Matic Kristan

Bled kot last briksenskega gospostva

Podelitev blejskega posestva briksenski škofiji moramo po eni strani razumeti v okviru vzpostavljanja fevdalnega reda južno od Karavank, ki se je začel

po koncu madžarskih vpadov, po drugi strani pa v luči posebne pozornosti, ki so jo škofiji izkazovali vzhodnofrankovski in rimsko-nemški vladarji zaradi njenega strateškega pomena. Briksenska škofija je svoj prvotni sedež imela na skalnati pečini Säben na današnjem Juž-

Eberhardus de Goriach (Eberhard iz Gorij)

Listina iz leta 1179, s katero je briksenski škof Henrik Hermanu podelil grad Belšak pri Beljaku. Med pričami je naveden tudi Eberhard iz Gorij (Eberhardus de Goriach). Listina kaže, da so tudi prebivalci Gorij bili udeleženi v zadevah briksenskega gospostva. (Vir: Hofburg Brixen, Diocesan Archive, <https://www.monasterium.net/mom/IT-DAB/HA/13/charter.>)

nem Tirolskem. Pokrivala je ozemlje strateško pomembnih gorskih prelazov na današnjem Južnem Tirolskem: Brennerja, Pustriške doline in doline reke Inn. Ravno zaradi svoje lege je prej marginalna škofija z nastopom karolinške oblasti konec 8. stoletja pridobila velik pomen. Karolingi so namreč imeli politične ambicije tudi v Italiji, pot do tja čez Alpe pa je vodila prek säbenskih ozemelj. Ko je bila leta 798 salzburška škofija po naročilu Karla Velikega povišana v nadškofijo, ji je bila podrejena tudi säbenska škofija, kar jo je dokončno navezalo na sever. Vladarji so ji pogosto podeljevali privilegije in zemljo. 901 je škofija prejela kotlino Briksen v bližini Säbna.

Zelo pomemben za razvoj briksenske škofije je bil Albuin (ok. 977–1005). Izhajal je iz vplivne rodbine Ariboncev, ki je v tem času nadzirala velik del severovzhodnega alpskega prostora. Prav

Albuin je konec 10. stoletja preselil sedež škofije iz Säbna v Briksen. Škof je že cesarju Otonu II. (973–983) izkazoval posebno zvestobo. Od Otona je prejel koroški posesti Ribnica in Beljak. Tudi rimsko-nemški kralj Henrik II. (1002–1024) se je navezal na Albuina. Že v letu svojega kronanja mu je podelil dvor v Regensburgu, takrat enem najpomembnejših nemških mest, in tudi posest v bližini. Kmalu zatem, leta 1004, je Henrik II. z vojsko potoval v Italijo, da bi tam zatrl upor. Na poti v Italijo čez Alpe se je ustavil v Trientu, kjer je Albuinu podelil še drugo posest, in sicer Bled (praedium Veldes). Do kakšne mere je bil Bled že v času podelitve organizirano zemljiško gospodarstvo, je težko reči.

Verjetno je posest, ki jo je Henrik II. podelil Briksnu, izhajala iz nekdanje skupne zemlje v okviru župe, tj. staroslovanske skupnosti, ki je obstajala na tem območju. Po koncu madžarskih

Bled z okolico
(Vir: Zbirka
razglednic
Knjižnice Blaža
Kumerdeja Bled.)

vpadov je kralj s temi zemljišči brez lastnika začel razpolagati kot s svojo posestjo; vseeno pa verjetno ni prisvojil zemlje, ki je že imela konkretne lastnike, in ki je torej tudi Briksen ni prejel. Kralj Albuinu ni podelil vse svoje posesti, saj so kasneje sledile dodatne darovnice za kraljeve posesti na Bledu. Leta 1011 je tako od kralja prejel še Blejski grad in za 30 kmetij (ok. 1500 hektarjev) zemlje med Savo Bohinjko in Dolinko. Briksen je s pridobitvami od vladarja in zasebnih lastnikov do konca stoletja bolj ali manj zaokrožil svojo blejsko posest. Leta 1040 je kralj Henrik III. (1028–1056) škofiji podelil še zemljo do Tržiške Bistrice in kraljeve gozdove med Savo Bohinjko in Dolinko. Zlasti dejavno je briksensko posest večal dolgoletni škof Altvin (1049–1097).

Briksensko gospostvo je bilo do konca 15. stoletja v glavnem izoblikovano in je mejilo na deželo Koroško in na kranjska gospostva Radovljico, Belo Peč in Škofjo Loko. Ni pa bil briksenski Bled nikoli povsem zaokroženo gospostvo, saj so posamične vasi in kmetije na tem področju pripadale tudi drugim lastnikom. Briksenskemu proštu, tj. predstojniku kapitlja, je pripadal Blejski otok s cerkvijo. Cerkvi na otoku je dalje pripadala nekatera posest v okolici, npr. Zanzar (danes Vila Bled). Enako pomemben lastnik je bilo tudi radovljiško gospostvo.

Briksenski škofje so zaradi oddaljenosti Bled le redko obiskovali in ga niso vodili neposredno. Gospostvo so

večinoma prepuščali upraviteljem oz. ministerialom, kasneje pa ga dajali v zakup. V novem veku so pritožbe blejskih podložnikov proti zakupnikom postale zelo pogoste in škofje so jih reševali s pošiljanjem komisarjev. Ti so predvsem skušali zgladiti spore in na posestvu ohranjati mir, zato so bili svojim podložnikom relativno naklonjeni in so omejevali vsaj najhujšo samovoljo blejskih zakupnikov. Tako ne moremo reči, da bi svojo posest zanemarjali. Posebej zanimiv je obisk škofa Nikolaja Kuzanskega, sicer znanega pisca (1450–1464), ki je leta 1458 maševal v Bitnjah in ob tej priložnosti občestvu razlagal o zgodovini briksenskega gospostva.

Leta 1803 je Rimsko-nemško cesarstvo razpustilo številne cerkvene teritorije in svobodna mesta ter jih podržavilo. Z njihovimi ozemlji je nadomestilo posesti, ki so jih izgubili posvetni gospodje, ko je Francija priključila levi breg Rena. Med ukinjenimi institucijami je bila tudi briksenska knezoškofija. Ker so škof in kanoniki prejeli precejšnje rente, se razpustitvi niti niso posebej upirali. Tudi Bled je tako postal državna posest, vendar ga je leta 1838 znova prejel Briksen kot menzalno posest, tj. osebno posest škofa. Leta 1858 je briksenska škofija prodala Bled Viktorju Ruardu, lastniku zgornjesavskih fužin. S tem se je dokončno umaknila s prostora, na katerega jo je vezalo več kot osemsto let zgodovine.

Matic Kristan

Blejski grad

Tod je v votlini, imenovani Poglejska cerkev, že pred približno 14.000 leti pustil sledi ledenodobni lovec, zlasti bogata so arheološka najdišča iz brona- ste in železne dobe, pozne antike, iz ob- dobjja preseljevanja ljudstev, slovanske naselbine z grobiščem na Pristavi, sre- dnjega in novega veka. Že v najzgodnej- ših obdobjih je bržkone ljudi semkaj pritegnilo jezero tektonsko ledeniškega izvora z obilico rib, rodovitna zemlja v okoliških ravninah, z lesom in divjadjo bogati gozdovi, ki so z rudo v naravi že v zgodnjih obdobjih poselitve tvorili zgodbo o kakovostnih izdelkih iz ko- vine kot tudi keramike. Naravne skalne vzpetine s prepadi pa so nudili potreb- no varnost.

Na eni takšnih prepadnih vzpetin, ki se na severni strani jezera pne 125 m nad gladino, dominira tisočletni grad, ki ga zgodovina v eni darovnic nemške- ga kralja Henrika II., briksenski škofi- ji prvič omenja leta 1011 kot castellum Veldes. Nedvomno je grad v času pisa- nja darovnice že obstajal. Domnevno je bila utrdba za časa prve omembe dokaj preprosta. Z obzidjem naj bi bilo ogra- jeno le zgornje dvorišče s palacijem in vhodnim stolpom. Sprva so nekaj več kot tristo let tamkaj živeli in s posestjo z večjimi ali manjšimi pretresi gospo- darili ministeriali, ki so se imenovali po Bledu. Z obzidjem in vhodnim stolpom

so čez čas ogradili tudi spodnje dvori- šče, ki je služilo za gospodarske pot- rebe, ter zgradili kapelo na zgornjem dvorišču. V drugi polovici 14. stoletja se začnejo na gradu omenjati zakupniki plemiškega stanu: od leta 1371 Kreighi, od leta 1558 baron Herbard Auersperg (Turjaški), potem od leta 1574 baron Ivan Josip Lenkovič, leta 1592 je prišel na Blejski grad grof Žiga Turn. Od leta 1597 do 1615 so škofje sami postavljali glavarje, tako je bil od leta 1602 tamkaj baron Spaur et Valör. Po letu 1615 je prišel knez Janez Eggenberg, leta 1634 Adam Pipan, za njim leta 1642 Karel Weidmann, od leta 1651 Engelbert Wolf Auersperg, od 1666 Janez Petschacher, od leta 1669 Wilhelm Baltasar von Loe- wenfeldt, od 1674 ponovno Petscha- cher, od leta 1677 baroni Gallenfelsi, vmes nekaj časa Anton Ignacij von Loewenegg. Od leta 1744 je bil na gradu Janez Toman, od leta 1751 baron Inder- mauer, za njim leta 1769 Franc Florian Chrobath, od leta 1774 Jožef Štefančič in od leta 1782 Ignac Novak. Nekate- ri navedenih zakupnikov so živeli na Blejskem gradu, drugi so bivali drugod in upravljali posest prek oskrbnikov. Vsem pa je bilo lastno, da so od podlo- žnikov hoteli čim več ter si na ta način priskrbeti imetja tudi zase.

Leta 1458 je Bled obiskal briksenski škof Nikolaj Kuzanski, eden največjih mislecev tistega časa, leta 1561 pa se je na Blejskem gradu mudil tudi Primož

Pogled na Blejski grad z gorjanske strani (Foto: Marjan Zupan)

Trubar, protestantski pridigar in utemeljitelj slovenske pisane besede.

Grad je leta 1511 močno poškodoval potres. Obnovili so ga v poznogotskem slogu. Leta 1622 je v grajska poslopja dvakrat treščila strela in zanetila hud požar. Leta 1690 je grajske stavbe ponovno prizadel potres. Obnovili so ga v baročnem slogu kot tudi poprej pozno gotsko kapelo in ji notranjost okrasili s čudovito baročno poslikavo. V osnovi je današnji objekt ohranil formo s konca 17. stoletja.

Po domala 800 letih briksenske oblasti je bilo za časa Napoleona in Ilirskih provinc (1809–1813) blejsko gospostvo podržavljeno, nakar je gospostvo pos-

lednjič prešlo pod Briksen, vendar ne za dolgo. Leta 1848 je prišlo do zemljiške odveze, zaradi česar je grad izgubil pomen upravnega sedeža briksenske fevdalne posesti, nakar je Briksen leta 1858 grad s posestvom prodal lastniku jeseniških železarskih obratov Viktorju Ruardu. Za njim je prišel leta 1882 dunajski veletrgovec Adolf Muhr, leta 1918 pa blejski hotelir Ivan Kenda. Za njim je grad leta 1937 prešel pod Združeno gospodarsko banko in zanjo pod Dravsko banovino.

Po drugi svetovni vojni je bil grad podržavljen, dobil je status spomenika nacionalnega pomena. V letih 1951 do 1961 je bil objekt deležen obsežne

prenove po načrtih arhitekta Toneta Bitenca. Z njim je gospodaril Zavod za pospeševanje in razvoj turizma Bled. Na gradu so uredili imenitno razgledišče, muzej in ostale dejavnosti gostinsko-turističnega pomena. Grad od leta 2006 vešče in gospodarno upravlja Zavod za kulturo Bled, muzejski del pa je v domeni Narodnega muzeja Slovenije.

Blejski grad je zakoračil v drugo tisočletje obstoja. Mogočno romansko

zidovje, s kasnejšimi prezidavami, katerih vzrok so bile z večine naravne katastrofe, lepo sobiva s prostorom in neomajno kljubuje času, ki se vali čezenj. Kar nekaj razlogov za to tiči v dejstvu, da grad niso bili nikoli zgolj prazni zidovi, temveč vedno, začnši s časom prvih gradenj zlasti vsebina in ljudje, ki zidovom dajejo smisel in življenje.

Marjan Zupan

Kmečki upori

Veliki kmečki upori od 16. stoletja naprej so se na Gorenjskem začeli iz enakih razlogov kot po drugih takratnih slovenskih deželah: višanje tlake in davkov, prehod iz denarnih v naturalne dajatve, samovolja fevdalcev in njihovo izkoriščanje podložnikov, omejevanje podložniške trgovine, deželni vpoklic v vojsko, posledice turških vpadov in drugih vojn v okolici ter ostali razlogi, ki so slabšali položaj podložniškega stanu. V slovenskem kmečkem uporu leta 1515, ki je zajel skoraj vse takratne slovenske

zgodovinske dežele, so se med prvimi uprli podložniki s Kočevskega, nato pa se je upor nezadržno širil po drugih delih Kranjske. Gorenjski kmetje so se že do sredine marca 1515 povezali v kmečko zvezo. Bohinjski in blejski kmetje navajajo v svojih pritožbah kot povod za upor spor z meščani Radovljice, ki so kmetom prepovedali trgovati, nato pa jim še oplenili gostilne in obrtne delavnice. Ta kmečka zveza se je zato odločila braniti svoje pravice in »staro pravdo« z orožjem, ostala pa je vdana in zvesta takratnemu cesarju Maksimiljanu. Do konca marca je gorenjska

*To je original, kupljen od pl. P. Radice
in popisan v letopisu Matičnem 1877.*

Ain neues lied von den krayn- nerischen bauren.

Hört wunder zu/ der baurn vnrue/ thet sich so ser aus praittñ. In kurtz-
er zeit/ zu krieg vnd streit/ kham maniger her von weitten. Aus irer ge-
main/ thetñ sy schreien Stara prauda/ ain yeder wolt sich rechen/ seines
hern gut nun schwachñ. Leukhup leukhup leukhup leukhup woga gmai-
na/ mit gmainem rat sy khamen dar/ fur gschlösser marckht das ist war.

Na nemškem letaku so bile leta 1515 prvič natisnjene slovenske besede. To so bila puntarska gesla »stara prauda« in »leukhup, leukhup, leukhup, leukhup, woga gmaina« (Vir: Wikimedia.)

kmečka zveza že štela 20.000 podložnikov, vodil pa jih je radovljiški kmet Klander. Konec marca so se zvezi tudi javno pridružili Bohinjci in Blejci, saj so še pred razmahom upora oklevali glede svoje dokončne pridružitve. Takrat so se poleg spora z Radovljico pritožili še nad visokimi davki, ki so jih doleteli zaradi bližnje vojne z Beneško republiko, pritožili so se proti upravitelju njihovega gospodstva, ki je takrat pripadalo briksenski škofiji, ter zahtevali ohranitev in izvajanje stare pravde. Blejske podložnike je vodil kmet Tomaž, pomagal pa jim je plemič Krištof Kreyg, ki se je želel polastiti blejskega gospodstva kot njegov upravitelj. Do poletja se že kmetje upirajo po skoraj celotni Kranjski, spodnji Štajerski in na Koroškem. Cesarju in deželnim stanovom večkrat predstavijo svoje zahteve, a cesarju kot razsodniku ni uspelo zgladiti spora med kmeti in fevdalci, zato kmetje nadaljujejo z uspešnim zavzemanjem gradov in nepokorščino do svojih gospodov. Zaradi silovitosti upora ga deželni plemiči sami niso uspeli zatreti, zato so poleti 1515 nad upornike v imenu vseh treh dežel poslali Jurija Herbersteina in njegovo najemniško vojsko. Najemnike so plačali štajerski deželni stanovi. Herberstein je do sredine julija nasilno zatrl upor na Štajerskem, vest o njegovi zmagi in sloves po okrutnem ravnanju z upornimi podložniki pa sta se razširila po Kranjski. Ko je Herberstein z

vojsko 25. julija korakal čez Dolenjsko, so gorenjski kmetje zaradi strahu prenehali s svojimi kmečkimi zborovanji. Konec julija je bil na Kranjskem upor zatrt. Medtem je na Koroškem upor do sredine julija zatrl plemič Dietrichstein z deželno vojsko. Kmetom je bil kot kazen naložen nov davek, puntarski pfenig. Vzroki za upor so kljub vsemu ostali, položaj izkoriščevalskih deželnih stanov pa se okrepi po smrti cesarja Maksimiljana, ki je takrat nastopal kot zaščitnik podložniškega stanu. Že leta 1520 se blejski kmetje pritožujejo nad novim blejskim upraviteljem, že omenjenim Krištofom Kreygom. Pod vplivi nemške kmečke vojne iz leta 1525 začnejo nastajati zametki nove kmečke zveze na Gorenjskem, ko prek poslanca kmetje predajo svoje pritožbe predstavniku deželnega kneza. Toda tokrat kranjski deželni stanovi zaradi spomina na dogajanje izpred desetih let nastopijo hitro in silovito, zberejo vojsko, ki podložnike razžene, preden pride do odkritega upora in spopadov. Na Kranjskem kljub raznim sporom in pritožbam podložnikov tako v 16. stoletju ni več prišlo do odkritega spopada med fevdalci in kmeti kot leta 1515. Sploh pa so bili na Gorenjskem upori redki, šele leta 1622 pride do pravde proti radovljiškemu gospodstvu, ki pa jo kmetje izgubijo. Do večjega vrenja med podložniki pride v vseslovenskem kmečkem uporu leta 1635, ko kmetje

spet poprimejo za orožje zaradi novih davkov in slabega gospodarskega stanja v času tridesetletne vojne v nemških deželah. Med prvimi se uprejo kmetje iz gospostva Feliksa Schrattenbacha, ki je svoje posesti imel v okolici Trbovelj in Vranskega. Nato se je upor nezadržno širil po Štajerskem, kjer so uporniki osvajali in plenili gradove. Aprila 1635 so se upor pridružili še kranjski kmet-

je, večje zbirališče upornikov pa je bilo med drugimi tudi na Bledu. Ob pomoči čet iz Vojne krajine je bil upor do konca junija večinoma zatrt. Na Gorenjskem so se po tem upor vseh do vladavine Jožefa II. upirali le podložniki gospostva Smlednik, medtem pa je okolica Bleda ostala po večini mirna.

Miha Vehovar

Prvi turški vpad

Turški vpadi so pustošili po slovenskem ozemlju od začetka 15. stoletja do sredine 16. stoletja, v Prekmurju do sredine 17. stoletja. Najintenzivnejši vpadi na okolico Bleda in gorenjske vasi so se odvijali v drugem obdobju turških vpadov med letoma 1469 in 1483. 29. septembra 1475 so Turki tretjič vpadli na Kranjsko, tokrat s 4500 možmi. Pohod so začeli z vpadom v Krško in Kostanjevico, nato so krenili čez Dolenjsko proti Kranju in Radovljici ter do Mosta pred Žirovnico. Do Koroške niso uspeli priti, ker so se Korošci dobro zavarovali in postavili staže na prehodih od Slovenj Gradca in Pliberka do Koroškega sedla. Turki so se zato razdelili v majhne skupine in plenili po Kranjskem. Leta 1475 so prebivalci Kranjske, Blejskega kota in Zgornjesavske doline utrpeli najhujše turške napade in ropanja. Redki kraji niso čutili turškega besa. Pretežno iz ustnih izročil izvemo za duhovite in zanimive zgodbe, kako so ljudje uporabljali prevare in zvijače, da so prelisičili Turke. Mnogo pripove-

di govori o čudežnih rešitvah v zvezi z Marijo ali svetniki in še kopica drugih, ki pripoveduje o obupanosti Turkov, ki jim ni uspelo izpeljati napada. Ena od pripovedi iz Gorij pripoveduje, kako so Turki hoteli priti do cerkve, v kateri bi postavili turščico na oltar, da bi se lahko konji odpočili. Toda preden so sploh lahko stopili v vas, se jim je začela vdirati zemlja pod nogami in jim preprečila vstop. Druga pripoved govori, da se je Turkom zemlja vdrla pred cerkvijo in je zato niso mogli opleniti. Pravzaprav pa naj bi Turkom pohod v Zgornje Gorje preprečilo močvirje. Domačini so postavili križ na mesto, kjer so se Turki ustavili pri pohodu proti Zgornjim Gorjam in se zaradi močvirja začeli ugrezati v tla. Še danes se ta kraj imenuje »Pri križu«. Pripovedka iz Spodnjih Gorij pa pripoveduje, kako so kmetje nekega dne orali s plugom Jeričevo njivo in nalleteli na tri trupla Turkov. Tistemu kraju še danes domačini pravijo »Pri Turku« in tam stoji kmetija, ki se imenuje Turkova kmetija.

Blaž Vuzem

Protestanti

Že na začetku reformacije so se na Gorenjskem pojavili odmevi kmečke reformacije in nemške kmečke vojne, ki pa so bili hitro zatrti. Ko se je na Kranjskem v sredini 16. stoletja začel širiti protestantizem, je bilo blejsko posestvo njegovo prvo središče na zgornjem Gorenjskem. Tu je bilo dejavnih več reformaciji naklonjenih plemičev, npr. radovljiški zakupnik Moric pl. Dietrichstein in Herbard baron Auersperg, blejski zakupnik od leta 1558. Mnogi posamezniki so prestopili v protestantstvo zaradi pritiska oz. vpliva plemičev. Ključno vlogo pri širjenju protestantizma je odigral blejski župnik Krištof Fašang. Omeniti velja, da je leta 1561 na Bledu pridigal sam Primož Trubar, ki se je med vrnitvijo na Kranjsko tu zadržal več dni. Očitno se je že okoli sredine 16. stoletja tu izoblikoval krog protestantsko usmerjenih kmetov.

Protestantizem se je hitro širil. Leta 1571 naj bi Fašang imel že več kot tisoč vernikov. Briksenski škof je leta 1572 na Bled poslal dva komisarja, ki sta ocenila versko stanje in pri ljubljanskem škofu posredovala proti Fašangu. Škofija je Fašanga res odstavila iz župnije, nakar ga je Briksen lahko izgnal. Vendar so Fašanga zaščitili protestantski plemiči Grimšic, Dietrichstein in Auersperg. Ko je nov katoliški župnik na Bledu obhajal prvo mašo, je Fašang začel pridi-

gati na pokopališču. Večina občestva je zapustila cerkev in šla poslušat Fašanga, katoliški duhovnik pa je zbežal. Deželni stanovi so Fašangu nazadnje dodelili cerkev v Zasipu in denarno podporo. Leta 1573 je katoliški deželni knez, notranjeavstrijski nadvojvoda Karel II., Fašangu prepovedal pridiganje, vendar se je ta še naprej zadrževal v bližini Bleda pri njemu naklonjenih plemičih in zasebno učil novo vero. Blejska protestantska skupnost je bila že zakoreninjena in tudi Fašangov umik v zasebnost ter smrt leta 1580 nista pomenila njenega konca.

Leta 1573 je Briksen prekinil zakupno pogodbo z Auerspergom in namesto njega posest dal v zakup zavzetemu katoliku Janezu Jožefu Lenkoviču. Ta je začel ukrepati proti protestantom: podložnikom je prepovedal udeleževati se protestantskega bogoslužja in prenehal podeljevati izpraznjene kmetije protestantom. Prav tako je izganjal protestantske prišleke. Ker je bilo pokopavanje protestantov na katoliškem pokopališču prepovedano, protestantskega pokopališča pa ni bilo, pripadniki nove vere tudi niso več imeli kje pokopavati svojih pokojnikov. Na Bled je leta 1583 prispela briksenska komisija, ki je podložnikom prepovedala obiskovati protestantske pridige in prejemati obhajilo na gradu Begunje. Zapovedala jim je, naj se vrnejo v katoliško vero ali pa v šestih mesecih prodajo

kmetije in zapustijo Bled. Naslednje leto je bil ukaz ponovljen, Bled je obiskal tudi ljubljanski škof Janez Tavčar. Vendar tudi te grožnje niso zalegle.

Leta 1586 je briksenski škof nastopil odločnejše. Njegova komisija je protestantom zagrozila s 100 dukati kazni in izgonom, če se ne vrnejo v katoliško vero. Prav tako je zaprla, razlastila in izgnala vodilne protestantske kmete: Boštjana Finžgarja, Krištofa Krevljica, Janeza Marko in Hieronima Legata. Začela je proti odkupnini izganjati tiste, ki se niso odpovedali veri. Tiste, ki so se izgonu upirali, so zaprli ob kruhu in vodi. Do junija 1587 je bil pripravljen tudi seznam protestantov (37 kmetov in 54 kajžarjev). Več kot dve tretjini protestantov sta se pritisku uklonili in se vrnili v katolištvo.

Deželni stanovi, ki so bili naklonjeni reformaciji, so briksensko komisijo obtožili, da si prisvaja deželne pravice, in jo oglobili. V Lescah se je zbrala stanovska četa, ki se ji je tam pridružilo tudi več kot dvesto protestantov. Protestant-ska četa je konec avgusta 1587 odšla na Bled, katoličani pa so se pred njo umaknili na grad. Protestanti so izgnance vrnili na njihove posesti. Situacija je bila skrajno napeta, saj so bili tudi katoliča-

ni na gradu oboroženi in so prosili za okrepitve iz Bohinja, kjer se protestantizem ni tako razširil. Prišlo je do posameznih pretepov, vendar odkrit spopad nazadnje ni izbruhnil. Stanovi so se na ukaz deželnega kneza kmalu umaknili.

Leta 1588 je nadvojvoda v dogovoru z briksenskim škofom deželnim stanovom zapovedal, naj se izgon blejskih protestantov naposled izvrši. Postopek se je zaradi obračuna odškodnine vlekel vse do leta 1590, saj so nekateri izgnanci zahtevali, da ocenitev napravi deželna komisija in ne briksenska; poleg tega je imel Briksen težave z izganjanjem blejskih protestantov, ki niso bili briksenski podložniki. Nazadnje je bilo z območja izgnanih 33 protestantskih družin, večina z območja Gradu (današnje naselje Bled). Za Gorje je edini znani izgnanec H. Pošnik z Višelnice, ki je bil podložnik Begunj. Že leta 1590 je gorjanski župnik Luka Žvan briksenskemu škofu poročal, da protestantov ni več. Zatem resnejših izzivov katolištvu na Blejskem ni bilo več, čeprav so še ob koncu stoletja občasno prihajali posamezni predikanti in so se v bližini pojavila tudi posamezna središča štifstarstva (Koroška Bela, Jesenice).

Matic Kristan

Graščine v okolici Bleda in v gorjanskih vaseh

Grad Bled v bližini občine Gorje je eden izmed prvih izpričanih gradov na Slovenskem, saj je že bil omenjen v darovnici kralja Henrika II. iz leta 1011. Po starosti sledijo grad/dvorec na Poljšici, po podatkih iz leta 1344, v Podhomu iz 1345, v Grimščicah iz 1349 in na Rečici iz 1393. Razen dvorca v Grimščicah, ki se imenuje Grimšče, včasih še Grimschitzhof, ni več nobeden ohranjen. Ohranjeni dvorec Grimšče pa je naslednik starejšega gradu Grimšče, ki ga je leta 1349 posedoval Andrej Hoffer. Pozneje, leta 1457, je Friderik III. podelil grad v fevd Anthonyju Grimschitzerju. Leta 1461 je grad imel v fevdu Andrej Grimschitz, čigar družina je Grimšče posedovala do sredine 16. stoletja, ko si ga je prilastil Janez Goltschain. Ta ga je nato prodal Janezu Jakobu Lembergu, ki ga je leta 1570 prodal Juriju Grimschitzu. Baroni Grimschitzi oziroma Grimšiči so tako

ponovno zagospodovali Grimščam. V lasti so ga imeli skozi dolgo obdobje 17. in 18. stoletja, dokler ni sredi 19. stoletja graščine od Janeza Grimšiča kupil avstrijski diplomat → **Jožef Švegl** iz Gorij. Skozi leta je od rodbine Grimšičev odkupil tudi posest in zemljišča okoli dvorca. Graščina je skozi 19. stoletje doživljala več prenov in prezidav, med drugimi jo je prenavljal tudi znani arhitekt Maks Fabiani. Jožef Švegl ob svoji smrti leta 1914 ni zapustil otrok, zato jo je podedoval njegov nečak, dr. → **Ivan Švegl**. Ta je Grimšče po prvi svetovni vojni preimenoval v Wilsonio, v čast takratnemu predsedniku ZDA, Woodrowu Wilsonu. Po drugi svetovni vojni se je dvorec preimenoval nazaj v Grimšče, vanjo pa so bili vseljeni razni stanovalci. Sama stavba je pozneje žalostno propadala, dokler je ni tovarna Almira iz Radovljice obnovila leta 1982. Tovarna je bila lastnica Grimšč do leta 1990, danes pa je dvorec v lasti Nicholasa Omana.

Miha Vehovar

Grimšče, 2026
(Foto: Božidar
Flajšman)

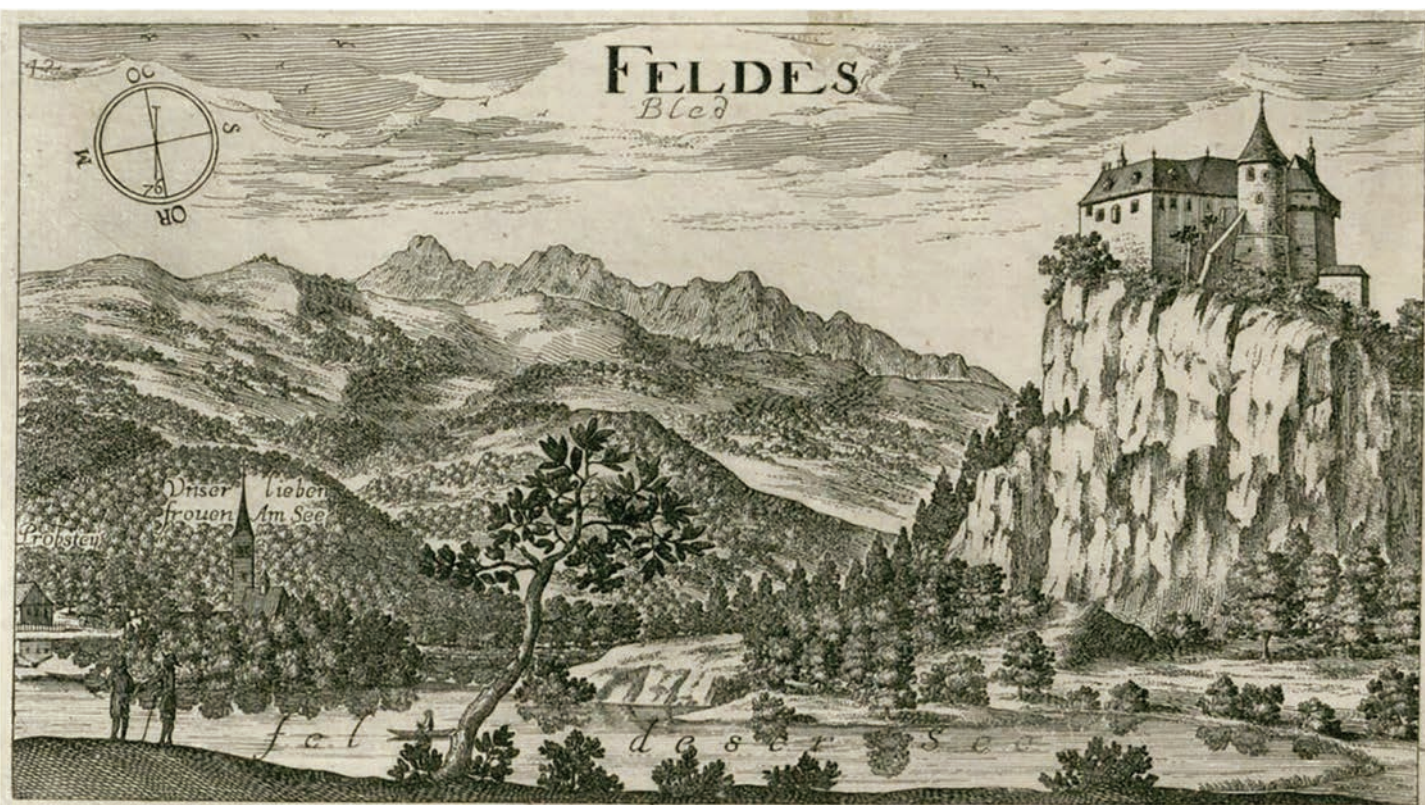
Bled in njegove gore v Valvasorjevih očeh

Janez Vajkard Valvasor je Bled in njegovo okolico opisoval in upodabljal v več svojih delih, zlasti v *Topografiji vojvodine Kranjske* (1679) in *Slavi vojvodine Kranjske* (1689). Bled je prikazal kot izrazito pokrajinsko celoto, ki jo določajo jezero, grad na strmi skali, otok s cerkvijo ter gore in gozdovi v zaledju. Na njegovih upodobitvah je dobro razvidna lega Bleda ob vznožju alpskega sveta.

V *Slavi vojvodine Kranjske* Valvasor širše opisuje tudi Gorenjsko, njeno

naravno okolje, gozdove, vode, gore in rudno bogastvo. Omenja Pokljuko in gorski svet nad Bledom, ki je bil zaradi obsežnih gozdov, pašnikov in nahajališč železove rude pomemben del gospodarskega zaledja blejskega območja. Bled tako pri njem ni osamljen kraj, temveč del širše gorenjske in alpske pokrajine.

Posebno pozornost je namenil Blejskemu jezeru. Ob njem omenja tople izvire oziroma kopališče in pripoveduje, da ga je blejski upravitelj Weidman dal uničiti tako, da je vanj speljal jezersko vodo. Razlog naj bi bila njegova nejevolja zaradi obiskovalcev, ki jih je moral gostiti na gradu.

Valvasorjeva upodobitev Bleda (Vir: Wikimedia.)

Na otoku je bila v Valvasorjevem času proštija Marije na jezeru. Cerkev Matere božje je stala na vzvišenem, z drevjem poraslem delu otoka in je bila pomemben romarski cilj, znan po čudežih. Valvasor opisuje stopnice, po katerih so se obiskovalci vzpenjali k cerkvi, visok zvonik z uro ter studenec pod cerkvijo blizu jezera, katerega voda je bila tudi poleti izjemno mrzla.

Valvasorjevi opisi in upodobitve so dragoceno pričevanje o podobi Bleda in njegovega širšega gorskega zaledja ob koncu 17. stoletja, še dolgo preden je kraj postal eno najpomembnejših turističnih središč na Slovenskem.

Miha Vehovar

Janez Vajkard Valvasor (Vir: Wikimedia.)

RAZSVETLJENSTVO IN REFORME

Prebivalci v občini Gorje med letoma 1869 in 2026

Demografski razvoj občine Gorje v obdobju od prvega modernega popisa prebivalcev leta 1869 do popisa leta 2026 (Preglednica 1, Sliki 1 in 2) kaže na dolgoročno rast števila prebivalcev, vendar s precejšnjimi razlikami med naselji. V obravnavanem obdobju se je število prebivalcev občine povečalo s 1715 na 2733, kar pomeni povečanje za 1018 prebivalcev oziroma približno 60 %. Najvišje število prebivalcev je občina dosegla leta 2012 (2908 prebivalcev), nato pa je sledil zmeren demografski upad. Do leta 2022 se je število prebivalcev zmanjšalo za približno 4 %, po letu 2022 pa se je trend rahlega upadanja nadaljeval. Leta 2026 je imela občina 2733 prebivalcev (1362 moških in 1371 žensk).

Gostota poselitve v občini je približno 24 prebivalcev/km², kar je precej pod povprečjem države (približno 105 prebivalcev/km²), a je zelo neenakomerna, saj je skoncentrirana na skrajni vzhod občine.

Gibanje števila prebivalcev po posameznih naseljih ni enakomerno. Najizrazitejšo rast je imelo naselje Spodnje Gorje, ki je imelo v času vseh popisov tudi največje število prebivalcev. Število prebivalcev se je tam več kot potrojilo. Pomembno rast so zabeležili tudi Zgornje Gorje, → **Krnica** in → **Podhom**. V omenjenih naseljih se je število prebivalcev znatno povečalo skozi drugo polovico 20. stoletja in na začetku 21. stoletja.

Nasprotno pa so manjša in nekatera bolj oddaljena naselja doživela izrazit upad prebivalcev. Največji upad je zabeležila Radovna, kjer se je število prebivalcev od konca 19. stoletja zmanjšalo za več kot štiri petine. Znatno upad je značilen tudi za Grabče, Mevkuž, Pernike in Spodnje Laze. Poljšica in Višelnica sta v primerjavi z drugimi naselji od začetnega do končnega popisa približno obdržali število prebivalcev kljub vmesnim nihanjem. Med najmanjšimi naselji izstopajo Zgornje Laze, kjer se je število prebivalcev več kot potrojilo, vendar zaradi majhnega začetnega števila ta rast ne vpliva bistveno na skupno demografsko sliko občine.

Demografski razvoj občine tako kaže prostorsko prerazporeditev prebivalstva. Medtem ko so večja in prometno bolje povezana naselja privabljala nove prebivalce, so jih manjša ter bolj oddaljena izgubljala. Posledica je vse večja koncentracija predvsem v Spodnjih in Zgornjih Gorjah in v Krnici ter Podhому.

Na podlagi popisov prebivalstva lahko demografsko zgodovino občine v grobem razdelimo na tri obdobja. Prvo obdobje, od leta 1869 do sredine 20. stoletja, zaznamuje počasna rast prebivalstva z razmeroma stabilno poselitveno strukturo. Drugo obdobje, ki traja približno od petdesetih let 20. stoletja do leta 2012, predstavlja obdobje izrazite rasti, gotovo povezane z izboljšanjem prometne infrastrukture in suburbanizacijo. Tretje ob-

dobje, po letu 2012, pa zaznamuje zmeren upad števila prebivalcev.

Čeprav občina v zadnjem desetletju beleži rahlo zmanjševanje števila prebivalcev, ostaja njena dolgoročna demografska bilanca pozitivna. V primerjavi z

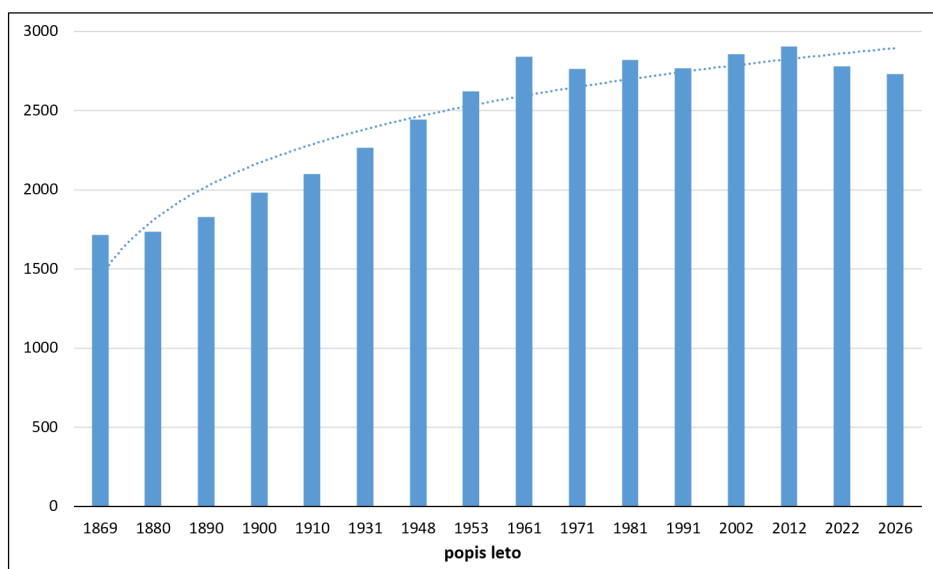
letom 1869 je danes v občini skoraj 60 % več prebivalcev, pri čemer pa je rast izrazito skoncentrirana v nekaj večjih naseljih, medtem ko se manjša in odmaknjena naselja še naprej soočajo z demografskim nazadovanjem.

Preglednica 1: Število prebivalcev v naseljih občine Gorje po popisih prebivalcev od leta 1869 do leta 2026 (Krajevni ... 1995; SiStat)

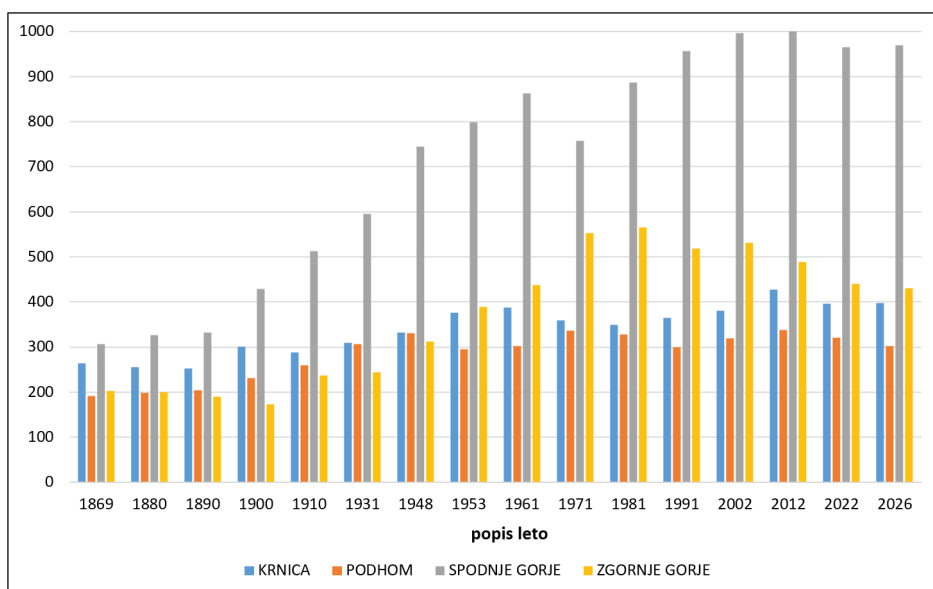
Leto	Grabče	Krnica	Mevkuž	Perniki	Podhom	Poljšica pri Gorjah	Radovna	Spod. Gorje	Spod. Laze	Višelnica	Zgor. Gorje	Zgor. Laze	Zatrnik*	Občina Gorje
1869	153	264	115	24	192	224	77	307	62	76	203	18		1715
1880	148	255	133	32	199	190	74	326	81	79	200	19		1736
1890	150	252	138	27	204	232	105	332	92	86	190	20		1828
1900	151	301	138	20	231	238	105	429	88	82	173	26		1982
1910	161	288	141	18	260	224	62	513	68	99	237	31		2102
1931	128	310	123	17	306	288	59	595	75	86	244	35		2266
1948	77	332	114	17	331	271	53	745	57	95	312	42		2446
1953	97	377	88	19	296	291	55	799	56	112	389	45		2624
1961	116	388	118	21	302	314	50	863	71	110	438	49		2840
1971	103	359	111	15	336	257	51	757	72	106	553	45		2765
1981	96	349	101	14	328	254	32	887	59	87	566	50		2823
1991	76	365	83	16	299	231	17	956	62	89	519	57		2770
2002	81	380	86	13	320	251	10	997	57	67	532	62		2856
2012	85	428	83	18	338	243	14	1000	67	68	489	75		2908
2022	81	396	84	17	321	231	15	965	50	79	441	52	47	2779
2026	84	398	82	18	303	220	11	970	51	74	430	56	36	2733
Sprememba (2026-1869; število)	-69	134	-33	-6	111	-4	-66	663	-11	-2	227	38		1018
Sprememba (2026-1869; %)	-45	51	-29	-25	58	-2	-86	216	-18	-3	112	211		59
Indeks rasti (1948-1869)	0,50	1,26	0,99	0,71	1,72	1,21	0,69	2,43	0,92	1,25	1,54	2,33		1,43
Indeks rasti (2012-1948)	1,10	1,29	0,73	1,06	1,02	0,90	0,26	1,34	1,18	0,72	1,57	1,79		1,19
Indeks rasti (2026-2012)	1,04	1,05	0,95	1,38	0,95	0,88	1,10	0,97	0,89	1,10	0,81	0,90		0,96
Indeks rasti (2026-1869)	0,55	1,51	0,71	0,75	1,58	0,98	0,14	3,16	0,82	0,97	2,12	3,11		1,59

* Manjkajoči podatki, ker se naselje ob popisih ni vodilo ločeno.

Slika 1: Število prebivalcev v občini Gorje med letoma 1896 in 2026, s trendno črto gibanja števila prebivalcev

Slika 2: Število prebivalcev v štirih največjih naseljih občine Gorje med letoma 1896 in 2026

Glede na starostno strukturo kažejo naselja v občini Gorje staranje prebivalcev, kar v Preglednici 2 prikazuje indeks staranja, tj. razmerje med številom prebivalcev, starejših od 65 let, in številom prebivalcev, mlajših od 14 let. Obrat od

mladega k staremu prebivalstvu je nastopil približno med popisoma 1991 in 2002, kasneje pa se proces staranja samo še pospeši (Sliki 3 in 4). Predvsem manjša naselja zaradi majhnega števila prebivalcev izkazujejo večja nihanja indeksa

staranja in pogosto višje vrednosti. Moramo pa pri interpretaciji manjših naselij biti previdni, saj lahko že majhne absolutne spremembe v številu ene ali druge starostne skupine povzročijo precejšnje relativne spremembe.

Preglednica 2 prinaša tudi deleže delovno sposobnega prebivalstva po naseljih v občini Gorje, tj. razmerje med starostno skupino med 15 in 64 let in vsemi

prebivalci. Do približno obdobja med popisoma 1991 in 2002 pretežno beležimo naraščanje deleža prebivalcev v starosti 15–64 let, po letu 2002 pa postopno zmanjševanje deleža delovno sposobnih prebivalcev, kar je med drugim povezano s staranjem prebivalcev. Tudi tu so opazne razlike med naselji, saj večja naselja lažje ohranjajo višji delež delovno sposobnega prebivalstva kot manjša.

Preglednica 2: Indeks staranja prebivalcev in delež delovno sposobnega prebivalstva v občini Gorje med letoma 1961 in 2026 (Sistat)

Leto	Starostna skupina (število)	Grabče	Krnica	Mevkuš	Perniki *	Podhom	Poljšica pri Gorjah	Radovna *	Spod. Gorje	Spod. Laze	Višelnica	Zgor. Gorje	Zgor. * Laze	Zatrnik *	Občina **
1961	0–14 let	35	100	33	9	70	86	11	218	20	35	111			728
	15–64 let	69	245	70	10	209	190	37	578	43	69	302			1822
	65+ let	12	43	15	2	23	38	2	67	8	6	25			241
	Indeks staranja***	34,3	43,0	45,5	22,2	32,9	44,2	18,2	30,7	40,0	17,1	22,5			33,1
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	59,5	63,1	59,3	47,6	69,2	60,5	74,0	67,0	60,6	62,7	68,9			65,3
1971	0–14 let	23	88	24	2	92	45	13	162	18	22	155			644
	15–64 let	70	218	76	12	209	179	35	527	43	74	363			1806
	65+ let	10	53	11	1	35	33	3	108	11	10	35			310
	Indeks staranja***	43,5	60,2	45,8	50,0	38,0	73,3	23,1	66,7	61,1	45,5	22,6			48,1
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	68,0	60,7	68,5	80,0	62,2	69,6	68,6	66,1	59,7	69,8	65,6			65,4
1981	0–14 let	21	79	22	3	66	60	8	213	9	16	123			620
	15–64 let	61	231	60	9	225	162	20	543	43	53	388			1795
	65+ let	14	39	19	2	37	32	4	127	7	17	54			352
	Indeks staranja***	66,7	49,4	86,4	66,7	56,1	53,3	50,0	59,6	77,8	106,3	43,9			56,8
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	63,5	66,2	59,4	64,3	68,6	63,8	62,5	61,5	72,9	61,6	68,7			64,9
1991	0–14 let	13	62	8	5	53	43	3	227	11	16	87	9		537
	15–64 let	50	270	56	7	202	159	9	624	41	51	377	40		1886
	65+ let	13	33	19	4	44	29	5	34	10	22	55	8		276
	Indeks staranja***	100,0	53,2	237,5	80,0	83,0	67,4	166,7	15,0	90,9	137,5	63,2	88,9		51,4
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	65,8	74,0	67,5	43,8	67,6	68,8	52,9	70,5	66,1	57,3	72,6	70,2		69,9

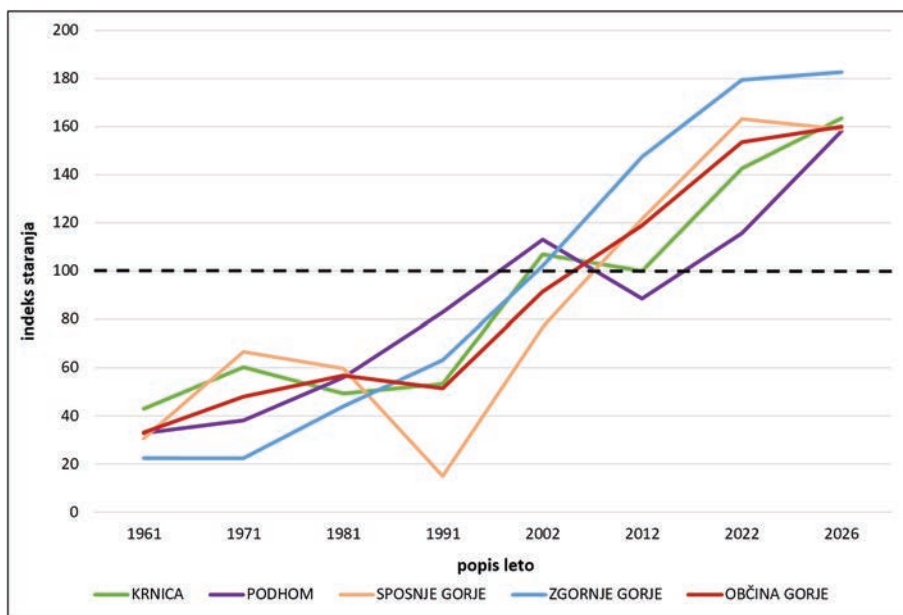
Leto	Starostna skupina (število)	Grabče	Krnica	Mevkuš	Perniki *	Podhom	Poljšica pri Gorjah	Radovna *	Spod. Gorje	Spod. Laze	Višelnica	Zgor. Gorje	Zgor. Laze *	Zatrnik *	Občina **
2002	0-14 let	15	57	8		46	51		168	7	9	91	12		464
	15-64 let	57	262	65		222	169		700	37	46	348	39		1945
	65+ let	9	61	13		52	31		129	13	12	93	11		424
	Indeks staranja***	60,0	107,0	162,5		113,0	60,8		76,8	185,7	133,3	102,2	91,7		91,4
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	70,4	68,9	75,6		69,4	67,3		70,2	64,9	68,7	65,4	62,9		68,7
2012	0-14 let	13	78	6	4	61	34	2	149	11	8	74	14		454
	15-64 let	58	272	63	11	223	171	11	670	37	43	306	49		1914
	65+ let	14	78	14	3	54	38	1	181	19	17	109	12		540
	Indeks staranja***	107,7	100,0	233,3	75,0	88,5	111,8	50,0	121,5	172,7	212,5	147,3	85,7		118,9
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	68,2	63,6	75,9	61,1	66,0	70,4	78,6	67,0	55,2	63,2	62,6	65,3		65,8
2022	0-14 let	14	54	12	5	57	33	2	138	7	16	58	7	5	408
	15-64 let	47	265	56	10	198	143	8	602	35	43	279	35	24	1745
	65+ let	20	77	16	2	66	55	5	225	8	20	104	10	18	626
	Indeks staranja***	142,9	142,6	133,3	40,0	115,8	166,7	250,0	163,0	114,3	125,0	179,3	142,9	360,0	153,4
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	58,0	66,9	66,7	58,8	61,7	61,9	53,3	62,4	70,0	54,4	63,3	67,3	51,1	62,8
2026	0-14 let	14	52	12	6	43	37	1	143	9	13	57	6	3	396
	15-64 let	50	261	54	6	192	134	5	600	34	37	269	40	22	1704
	65+ let	20	85	16	6	68	49	5	227	8	24	104	10	11	633
	Indeks staranja***	142,9	163,5	133,3	100,0	158,1	132,4	500,0	158,7	88,9	184,6	182,5	166,7	366,7	159,8
	Delež delovno sposobnega prebivalstva (%)	59,5	65,6	65,9	33,3	63,4	60,9	45,5	61,9	66,7	50,0	62,6	71,4	61,1	62,3

* Ni podatkov za vse popise; ** izračun brez manjkajočih podatkov.

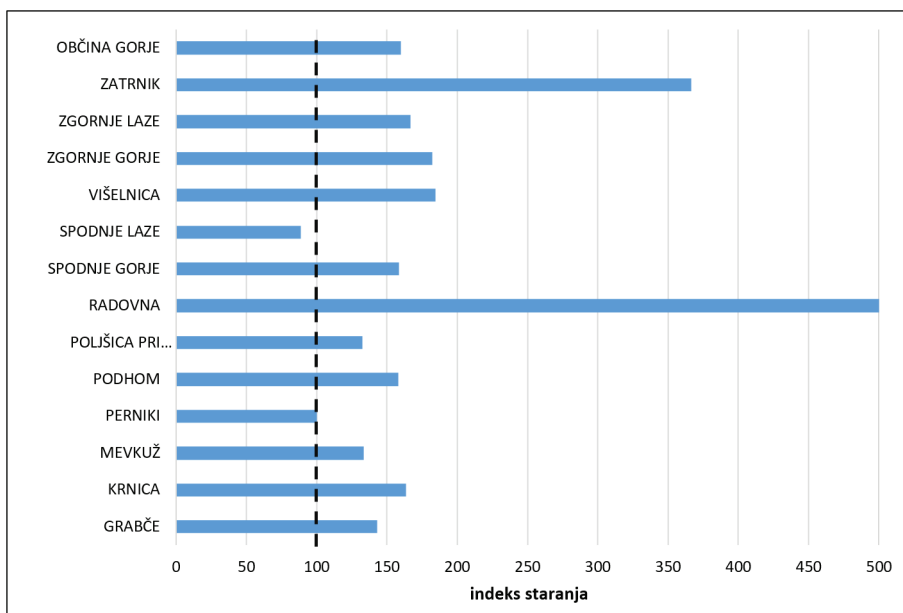
*** Indeks 100 pomeni, da je enako število starejših prebivalcev kot otrok;

<100 pomeni, da je več otrok kot starejših; >100 pomeni, da je več starejših kot otrok.

Slika 3: Indeks staranja prebivalcev v občini Gorje in štirih največjih naseljih med letoma 1961 in 2026

Slika 4: Indeks staranja prebivalcev v občini Gorje po naseljih za leto 2026

Matija Zorn

Jožefinske reforme

Čas Marije Terezije (1740–1780) in Jožefa II. (1780–1790) je bil za ustroj avstrijskih dežel prelomen. S svojo intenzivno reformno dejavnostjo sta vzpostavila državo, ki jo smemo brez zadržkov imenovati moderna. Centralizirana državna oblast je postopoma prevzemala vse več upravnih in sodnih funkcij, ki so jih prej opravljala zemljiška gospodstva, in s tem k posameznemu podložniku segla bolj neposredno kot kadarkoli prej.

Leta 1748 so bila izoblikovana okrožja kot nova oblastna instanca. Bled je pripadel ljubljanskemu (gorenjskemu) okrožju. S tem in s kasnejšo ustanovitvijo naddeželnih organov, gubernijev, so dežele in deželni stanovi močno izgubili pomen. Vse več upravnih nalog so prevzemali naborni okraj, od katerih je imel eden sedež tudi na Bledu. Bili so najnižje upravne instance, vendar zaradi pomanjkanja sredstev še niso bili popolnoma državni.

Terezijansko-jožefinske reforme so prav tako v veliki meri uredile odnose med fevdalci in podložniki. Dejstvo, da so briksenski škofje ravno v 18. stoletju morali na Bled pošiljati največ komisij, kaže, da se je v kmečkem stanu vse bolj širilo nezadovoljstvo. Prav tako so podložniki pridobivali samozavest zaradi vse večjih posegov države v zemljiška posestva, saj so ta začeli dojemati kot nepotrebna.

Eden od zgodnejših ukrepov na tem področju je bila terezijanska davčna rektifikacija (1748). Kmetje in zemljiški gospodje so morali napovedati dohodke s svojih zemljišč, zemljiška gospodstva pa so morala vzpostaviti nove, rektifikacijske urbarje. Državne oblasti so urbarje skrbno pregledale: blejsko gospodstvo je moralo svoj urbar dvakrat popraviti, preden so mu ga leta 1752 potrdile. Novi urbarji so fevdalcem onemogočali, da bi utajevali dohodke. Leta 1789 je Jožef izdal še predpis, da davki in dajatve ne smejo obsegati več kot 30 odstotkov kmetovih dohodkov.

Marija Terezija je leta 1778 tlako omejila na največ tri dni v tednu: vendar se zdi, da tlaka v 18. stoletju za blejske podložnike tako ali tako ni bila več hudo breme. Spisek tlake iz leta 1745 izpričuje, da so morali kajžarji iz Spodnjih Gorij in gruntarji ter kajžarji z Višelnice in Laz s Pristave na grad znositi vsak po 14 centov (okoli 750 kg) sena letno. Že do leta 1790 sta se približno dve tretjini blejskih kmetov odkupili še od preostale tlake.

Velik pomen je imel Jožefov patent o odpravi nevoljništva (1781, na Kranjskem v veljavo stopil 1782). Z njim so podložniki postali od zemljiškega gospoda le še stvarno, ne pa tudi osebno odvisni. Lahko so se tudi odselili, če so si to lahko privoščili. Odlok graškega gubernija iz leta 1784 je močno omejil posege zemljiških gospodov v rustikal-

Marija Terezija (Vir: Wikimedia.)

Jožef II. (Vir: Wikimedia.)

no zemljo. Tako je npr. zemljiški gospodar podložniku ob morebitnem rubežu moral pustiti dovolj imovine za nujno preživljanje družine in obdelovanje polja, zemljo pa mu je smel odvzeti le, če kmet že tri leta ni izpolnjeval svojih obveznosti.

Pomembna je bila tudi prevedba začasnih zakupov v dedne, kar je država načrtno spodbujala. Dedni zakup je za kmečke družine pomenil mnogo večjo stabilnost, saj je pomenil zagotovitev, da bo posestvo prešlo na kmetove dediče. Zaradi te gotovosti je bil kmet v posest pripravljen tudi več vložiti. Sprva za prevedbo pri podložnikih ni bilo pretiranega zanimanja. Blejski upravitelj Novak je leta 1784 kmetom na lastno pobudo predlagal prevedbo,

s katero bi ob dvajsetih naslednjih dedovanjih dedič izplačal po en odstotek vrednosti kmetije. Zatem se je za prevedbo priglasilo več kot petsto kmetov.

Na vsem Kranjskem so ravno na Bledu kmetje v skladu z novimi patenti odkupili največ tlake in prevedli največ zakupov v dedne; njihov položaj so krepile tudi delitve srenjskih zemljišč. Ureditev fevdalnih odnosov jim je gotovo pomagala, ni pa nujno pomenila izboljšave njihovega gmotnega položaja, saj so jih v naslednjih desetletjih močno finančno obremenili izredni državni davki in prisilna vojna posojila. Prav tako še vedno niso dosegli zemljiške odveze: nanjo so morali počakati vse do leta 1848.

Poleg tega je v tem času hudo breme postalo vojaška obveza, s katero je Av-

strija vzdrževala svojo stoječo vojsko. Blejski naborni okraj je izpopolnjeval 43. polk, ki se je med drugim bojeval pri Beogradu (1789). Načeloma so novačili le samske moške brez posesti. Premožni očetje so sinove od vojaške službe odkupili, drugi so jih na hitro poročili in jim postavili kajžo. Pogosto so moški pred vpoklicem zbežali in se skrivali, prihajalo je celo do samopohabljanja. Blejsko gospostvo je tako imelo hude težave z zagotavljanjem rekrutov, ki jih je država zahtevala od njega.

Jožefinske reforme na cerkveno-upravnem področju za Bled niso prinesle bistvenih sprememb. Župnija Bled je že pripadala ljubljanski škofiji, ki se je leta 1787 razširila po Kranjski. So pa Zgornje Gorje najkasneje tega leta postale sedež ene od dekanij, na katere se je razdelila ljubljanska škofija. Prav tako na Blejskem ni bilo samostanov, ki bi lahko bili razpuščeni: najbližji je bil kapucinski v Kranju, ki je bil res odpravljen.

Matic Kristan

Francozi v Gorjah, Ilirske province

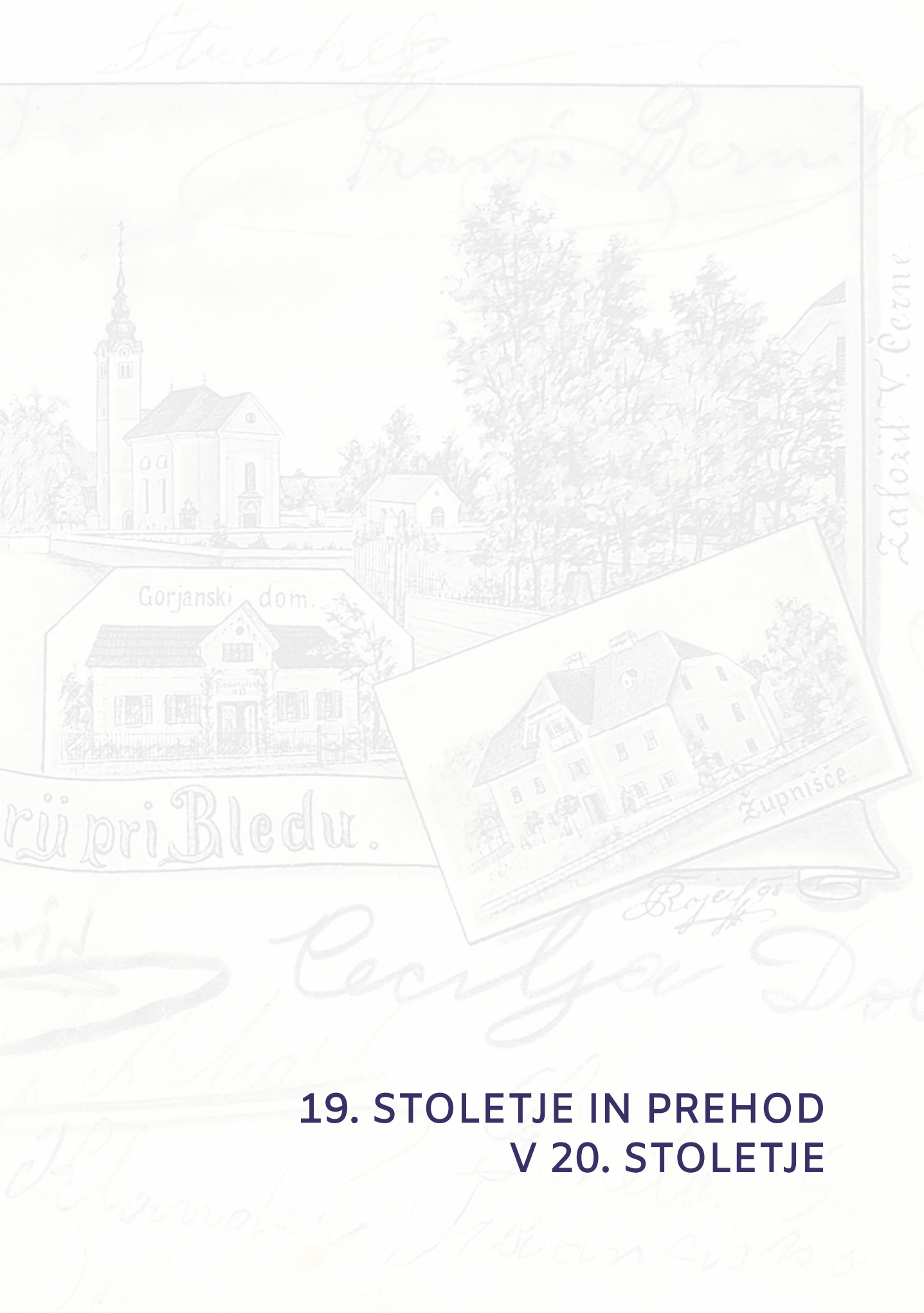
Ilirske province so bile ustanovljene 14. oktobra 1809 z mirom v Schönbrunnu. Napoleon je želel z njimi preprečiti pomorski stik med Avstrijo in Anglijo ter okrepiti celinsko blokado. Obsegale so beljaško okrožje na Koroškem, Kranjsko, Goriško, Trst, beneško Istro in Hrvaško južno od Save. Merile so 55.000 km² in imele 1,5 milijona prebivalcev. Sedež Ilirskih provinc je bila Ljubljana. Vodja provinc je bil generalni guverner, pod njim so bili vojska, uprava in pravosodje. Bilo je šest civilnih in ena vojaška provinca, vse so vodili intendant. Naslednja enota je bila distrikt, zadnja in najnižja je občina z županom. Kljub kratkemu obstoju Ilirskih provinc je bilo uveljavljenih kar nekaj sprememb. Odpravljene so bile upravne in sodne pravice zemljiških gospodov. Kmetje so od tedaj plačevali davke neposredno. Toda kmetje niso bili zadovoljni, ker fevdalizem ni bil odpravljen. Trgovina med morjem in notranjostjo je zamrla kot posledica celinske zapore. Ljudje so imeli pritožbe tudi čez verske reforme, poglavito zaradi uveljavitve civilne poroke in odprave nekaterih praznikov. Cerkvi so odvzeli nadzor nad javnimi šolami in uvedli versko toleranco za pravoslavne in Jude. Poleg nedelj so bili dela prosti le še štirje prazniki. Upori so

bili pogosti, a najbolj izraziti so bili v letih 1811–1813. Imamo nekaj ustnih izročil iz okolice Bleda, ki opisujejo posamezne dogodke v času Ilirskih provinc. Zgodba z Bleda nam pove, kako so želeli Francozi zaseči dragocenosti z Blejskega otoka, a so jih ustavile pogumne Blejke. Ena različica pripoveduje, kako so blejske ženske spravile vse čolne na otoček, da Francozi ne bi mogli prečkati jezera. Druga pa opisuje, kako so z vesli mahale, da vojaki niso mogli na otok. Ustno izročilo iz Radovne pa pripoveduje o pomiku francoskih vojakov po njeni dolini. Na tej poti naj bi vojak vklesal v skalo začetnice cesarja Napoleona I. Bonaparta (N 1. B. P.). Francozi so imeli načrte tudi na področju šolstva, ki pa se niso uresničili. Zaradi težav z denarjem se mnogo reform ni izpeljalo. Razmere so se poslabšale po porazu v Rusiji 1812, ker so morale osvojene pokrajine pokriti francoske zahteve. V francosko armado so vpoklicali tudi slovenske fante, ki so se služenju poizkušali izogniti. Dezerterstvo in beg pred vojaščino sta prispevala k širjenju rokovnjaštva. Ujete dezerterje in skrivače so doletele kazni v obliki dosmrtnega dela na galejah, izgube premoženja in pravice dedovanja. Po porazu v vojni šeste koalicije so se Francozi umaknili z ozemelj Ilirskih provinc in te dežele so ponovno prišle v roke Avstrijcev.

Blaž Vuzem

Začel V. Černe

ri pri Bledu.

Župnišče.

Bojčič

19. STOLETJE IN PREHOD V 20. STOLETJE

Izseljevanje

V letih 1860–1890 so bile tudi Gorje in okoliške vasi del velikega vala izseljevanja, ki je v drugi polovici 19. stoletja zajel slovenski prostor. Po zemljiški odvezi je kmet namesto nekdanjih fevdalnih obveznosti moral plačevati odškodnino za zemljo, davke in druge dajatve v denarju, kar je bilo za majhne in razdrobljene kmetije zelo težko. Obenem je izgubil tudi številne stare pravice, predvsem služnostne, ki so malim kmetom omogočale pašo, les, steljo in druge vire, brez katerih domača kmetija pogosto ni mogla preživeti. Tako so se začeli kopičiti dolgovi, življenje na majhnih posestih pa je postajalo vse bolj negotovo. Ravno to je bil tudi glavni vzrok za izseljevanje z Gorenjske: gospodarska stiska po zemljiški odvezi, odplačevanje odškodnin za zemljo, visoki davki, izguba služnostnih pravic, naraščanje kmečkih dolgov, agrarna prenaseljenost in pomanjkanje domačih zaslužkov. Po končani ameriški državljanski vojni

so se v ZDA začele seliti prve skupine kmetovalcev z Gorenjske. Kmečke družine so prihajale z Dovjega, Mojstrane in krajev v okolici Bleda, tja do Podbrezj in Kamnika. Naselili so se v okolici Minnesote. Za njihov odhod sta bila krivi zlasti agrarna in fužinarska kriza na Gorenjskem ter ugodne možnosti za pridobitev plodne zemlje v Minnesoti. Tam so postali ameriški farmerji ali pa so se zaposlili kot kmetijski delavci. O izseljevanju iz Gorij poroča tudi kronist iz leta 1907, ki pravi, da je v šestdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja precej domačinov odšlo »s trebuhom za kruhom«, največ v Združene države Amerike, zlasti v Pensilvanijo. Nekateri so tam ostali, drugi pa so se vrnili domov. Kot primer navaja Petrača iz Grabč, ki je imel doma samo eno kravo, v Ameriki pa že 60 glav goveda in osem konj. Izseljevanje iz Gorij zato ni bilo le beg pred revščino, ampak tudi poskus, da bi si posameznik in njegova družina zagotovila boljšo prihodnost.

Lana Onič

»Dežela krájska níma lépš'ga krája, / Ko je z okóljšno tá, podóba rája«

France Prešeren je v *Poezijah* (1847) nekajkrat zapisal besedo gorjé, vendar pisana z malo in naglašena na zadnjem zlogu ni v zvezi z vasjo Gorje. Pozna tudi Gorjance (Gorjancov jezik naših potujčvavši), a spet ne v pomenu prebivalcev Gorij, ampak za ljudi, ki živijo v hribovitem svetu, besedo gorjanski pa v pomenu nekultiviranega izražanja (po gorjansko jo zarobi).

Vas Gorje zaslutimo v peti kitici *Krsta pri Savici* (1836), ki poje o rajskih lepotah Blejskega otoka in gradu, omenja pa tudi okolico s polji in griči ter Julijci na obzorju:

Tje na otòk z valóvami obdáni,
V današnjih dnévih bóžjo pót Marije;
V dnu zád stojé snežnikov velikáni,
Poljá, ki spréd se sprósti, lepotíje
Ti káže Bléski grád na lévi stráni,
Na désni gríčik se za gríčam skríje
Dežela krájska níma lépš'ga krája,
Ko je z okóljšno tá, podóba rája.

(*Poezije* 1847)

Googlova UI na vprašanje o Prešernovih morebitnih zvezah z Gorjami odgovarja zdravorazumsko: »Neposrednih zgodovinskih zapisov, ki bi potrjevali, da je France Prešeren obiskal prav vas Gorje, v splošno dostopnih vi-

rih ni. Vendar pa je zelo verjetno, da je bil v njihovi bližini ali jih celo prečkal, saj je bil Bled z okolico del njegovega domačega okolja.«

Na Bledu pa je živel Prešernov soimenjak gostilničar France Prešeren (1808–1864), »blejski Prešeren«, »ta bogati Prešeren«, po rodu iz Zabreznice, ki s pesnikom ni bil v sorodu, je pa z njim prijateljeval in ga je pesnik klical kar za bratranca, drugi Ribičevi pa za strica. Bil je navdušen za vse slovansko,

Spomenik Francetu Prešernu na Bledu
(Foto: Miran Hladnik)

pevec in celo nekaj skladatelja. Prešeren je na Bledu obiskoval prijatelja, Franca Justa na Mlinem in trgovca Andreja Malnerja v Želečah, zato bi, kot je zapisal Alfonz Gspan, »skorajda kdaj« lahko obiskal tudi blejskega Prešerna, npr. na poti k slapu Savici avgusta 1832, kamor se je odpravil z Matijem Čopom in Janezom Ahačičem.

Z njim se je sicer družil v Ljubljani. Blejski Prešeren je pomemben pričevalec o Prešernovih priložnostnih rimah, ki so nastajale po ljubezenskem razočaranju nad Julijo. Samo Julija naj bi jih nabrala »sčasoma do petdeset ter jih skrbno čuvala, ob primernih prilikah pa jih čitala svojim znancem in znankam. /.../ Na plesih 1836/37 se je tudi z zavrnjenim pesnikom šalila.« Oba Prešerna sta »uganila tudi marsikatero burko in negodnost, posebno pred pustom na plesiščih. Popisovala sta doma prav majhne listke s kratkimi zabavljicami na slovenskem, nemškem ali laškem jeziku, jih nosila s sabo na zabave ter jih pometala po tleh, seveda tako skrivaj, da ju ni nihče zapazil. Na listkih se je zabavljalo prvakom ljubljanske birokracije, starim devicam, domišljavim koketam, napihnjenim krasoticam /.../ in kajpak tudi Primčevi Juliji. /.../ Očital ji je npr. gizdavost, trdosrčnost, neusmiljenost. Srdito pa je udrihal na takih papirčkih po njenih sovražnikih in tekmicah, pa tudi po vseh gospodičnah, ki so slovele, da so lepše od nje. Tako je našteval

napake, ki niso bile dosti znane, ali pa jih človek ni lahko precej zapazil, npr. grdo hojo, prevelika usta, škrbaste zobe, plošnate prsi, neplačano obleko, kupljene lase itd.

Po pesnikovi smrti je blejski Prešeren poravnaval zajetne račune: za pogreb in nagrobnik v Kranju. Sin blejskega Prešerna, zdravnik Gabrijel Franc Evgen Prešeren (1844–1872), je na Dunaju ruskega slavista Fedorja Evgenjeviča Korša leta 1869 tako navdušil za Prešerna, da je ta leta 1901 celotne *Poezije* prevedel v ruščino. Kot vojaški zdravnik v Carigradu je zaradi radožive matere Amalije, ki je grenila življenje njegovega očetu hotelirju, naredil samomor in tako postal model za junaka Jurčičevega romana *Doktor Zober* (1876).

Ilka Vašte v *Romanu o Prešernu* (1937) na nekem mestu poroča, kako je bil depresivni pesnik slep za lepote rodne pokrajine (»Vsa krasota rodne Gorenjske ga ni ganila.«) in si je med vožnjo s čolnom po Blejskem jezeru v družbi Blaža Crobatha s pištolo hotel vzeti življenje. Scena, ki je plod razvnete ustvarjalne domišljije, ni ravno prepričljiva.

Bled je postal pomembno mesto Prešernovega mitologiziranja. Turisti, zlasti Čehi, so obisk pesnikove rojstne vasi Vrbe po navadi povezali še s turistično destinacijo Bled (ali obratno) in podoživljali svoja kulturna romanja v slovansko čustvujočih potopisih, ki so

jih slovenski časopisi pridno prevedli in objavili. Na Bledu so se zbirali na proslavah še posebej po postavitvi spomenika Prešernu pod cerkvijo sv. Martina 1883.

Postavitev ni bila ravno spontana, spodbudilo jo je nemško-slovensko kulturno rivalstvo. Kranjski Nemci so namreč leta 1881 počastili svojega pesnika Anastazija Grüna (ki je bil na Dunaju Prešernov varovanec in pozneje prijatelj

s pravim imenom grof Anton Alexander Auersperg) s spominsko ploščo v Mali Zaki ob Blejskem jezeru. Plošča v nemščini je šla Slovencem hudo v nos, z obeliskom Prešernu na Bledu so se postavili proti tej provokativni demonstraciji nemštva. Po prvi svetovni vojni so obeležje Grünu sneli, na njegovo mesto pa postavili razpelo.

Miran Hladnik

»Ti nageljni, ta rožmarin ...« pesnica Vida Jeraj

Vida Jeraj se je rodila 31. marca 1875 na Bledu in je v letih 1895–1901 poučevala v Zasipu, kjer so ji leta 2025 odkrili spominsko ploščo. Bila je tudi pesnica. Učence je vodila na bližnji hrib Hom s cerkvico sv. Katarine, ki meji z občino Gorje. Z veselo literarno družčino, ki jo je gostila v Zasipu, pa se je prav gotovo kdaj podala tudi v sotesko Vintgar na meji občin, ki so jo opremili za obisk le dve leti pred njenim prihodom v kraj.

Skozi verze ponarodele pesmi »Ti nageljni, ta rožmarin« se sidra v zavesti kot folklorna pesnica, kot nekakšen ženski literarni Maksim Gaspari. Na fotografiji in portretu Hinka Smrekarja je v narodni noši, čeprav je na deželi bivala le do prvega razreda ljudske šole in prva leta službe. Vas je idealizirala z mestne perspektive.

Rodila se je kot Franica Vovk. Priimek pove, da je bila iz Prešernovega rodu. Njen stari oče Jožef Vovk je bil Prešernov svak in model nesrečnemu pijancu v njegovi baladi *Ponočnjak*. Tudi Franičin oče se je zapil in žalostno končal v Srbiji kot konjski mešetar. Kdo ve, ali je bilo nagnjenje do pijače podedovano ali se je mož zapil zaradi neskladnosti s temperamentno ženo Nežo, ki je prodala zadolženi dom in možu ušla v tujino. Franica je med študijem živela pri sorodnikih. Prizadel jo je tudi samomor fanta, s katerim je ljubimkala v Vrbi na počitnicah.

Vida Jeraj (Vir: Wikimedia.)

Literarno nagnjenje jo je privedlo v družbo Aškerca, Murna, Cankarja in Župančiča. Ime je nadomestila s pesniškim psevdonimom Vida. Ob koncu učiteljišča je zanihala v ljubezni do dveh

fantov: literarnega zgodovinarja Ivana Prijatelja in glasbenika ter skladatelja Karla Jeraja. Poročila se je z Jerajem ter se preselila na Dunaj, kjer je bil mož član dvorne opere. Rodila je tri hčere in sina, ki je leta 1908 umrl za škrlatinko – že tretja smrt med bližnjimi. Istega leta je izšla njena zbirka *Pesmi*, z za tisti čas

kar neposredno tematiko spolnosti. Družina se je leta 1919 vrnila v Ljubljano. Prvega maja 1932 je na obletnico smrti sinčka v duševni stiski storila samomor. Je k odločitvi prispeval tudi samomor Prijateljevega 22-letnega sina dva meseca prej?

Miran Hladnik

Spominska plošča Vidi Jeraj v Zasipu (Foto: Miran Hladnik)

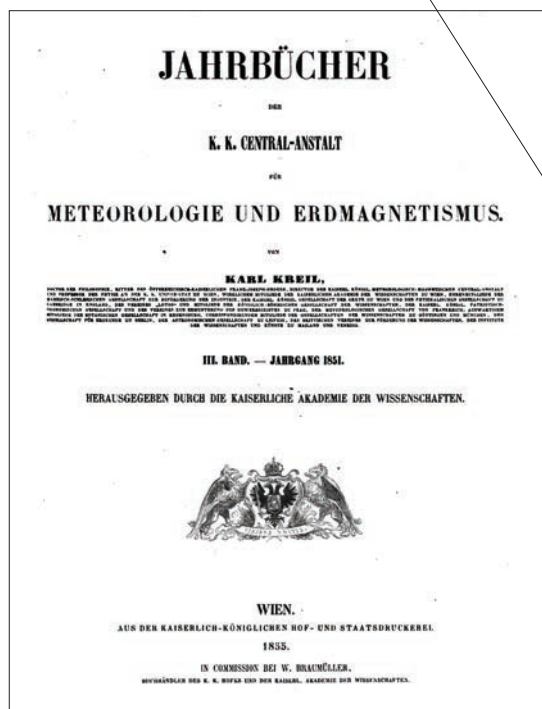
Meteorološka opazovanja in vremenske značilnosti

Agencija Republike Slovenije za okolje v Gorjah ne izvaja meteoroloških opazovanj in meritev. Te so potekale v preteklosti v Zgornjih Gorjah; leta 1852 je bila postaja v Zgornjih Gorjah ena od štirih na današnjem ozemlju Slovenije, poleg nje so bile tega leta meteorološke postaje le še v Ljubljani, Postojni in Celju. P. Aichholzer je v Zgornjih Gorjah opazoval temperaturo zraka ob 6., 14. in 22. uri. Termometer je bil nameščen na oknu, ki je gledal na vrt. Opazovanja so potekala vsaj od leta 1852 do aprila 1853, ko se je opazovalec odselil. Ti podatki

so iz takratnih meteoroloških letopisov, kjer je objavljen tudi opis kraja, ni pa objavljenih meritev temperature zraka. Meteoroloških poročil s postaje ni v arhivu Agencije RS za okolje, predvidoma so shranjena v arhivu GeoSphere Austria, nekdanjem Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik, na Dunaju.

Najbližja lokacija, kjer se še aktivno izvajajo opazovanja vremena, je na Bledu, vendar je tam postavljena le padavinska postaja. Že iz samega imena lahko sklepamo, da se na tej postaji izvajajo zgolj meritve padavin. Da bi lahko predstavili podnebne značilnosti Gorij, potrebujemo še meritve temperature zraka. Te se izvajajo na samodejni me-

Obergörjach	Krain	31 52	46 19	297	Cooperator P. Aichholzer . . .	18 ^b , 2 ^a , 10 ^b

[illegible]

Jahrbücher der k.k. Zentral-Anstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus IV. band. – Jahrgang 1852, Herausgegeben durch die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Wien, 1856

teorološki postaji na letališču v Lescah, zato se bomo v nadaljnji analizi najbolj opirali na podatke s te postaje. Na slednji postaji imamo homogenizirane in dopolnjene nize od leta 1950 dalje.

Meritve temperature zraka so se v preteklosti izvajale tudi na Bledu, od leta 1895 pa vse do leta 1962, z vmesnimi prekinitvami v letih 1941, 1942, 1945 in 1946. Teh podatkov ne analiziramo podrobneje, saj se je lokacija postaje na Bledu večkrat spremenila, zato nimamo homogenega niza podatkov, ki je ključen za izvedbo podnebne analize. Še eno težavo predstavljajo podnebne spremembe, kajti od šestdesetih do sedemdesetih let prejšnjega stoletja se je podnebje v Sloveniji začelo hitro spreminjati, zato tudi podatki iz prve polovice prejšnjega stoletja niso primerljivi z današnjimi. Bomo pa v nadaljnji obravnavi predstavili tudi nekaj ekstremnih meteoroloških meritev iz tega časa.

Podnebje v Sloveniji je zelo pestro, saj se nahajamo na stiku med Sredozemljem, Alpami, Dinarskim gorovjem in Panonsko nižino. Na majhnem območju imamo tako kar tri večje podnebne tipe, in sicer sredozemsko, gorsko in celinsko podnebje. A zgolj s temi podnebnimi tipi težko opišemo vse raznolikosti podnebja pri nas, zato smo pred leti na Agenciji s pomočjo statističnih metod na podlagi podnebnih podatkov Slovenijo razdelili na šest podnebnih regij. Pri splošni opredelitvi nastane problem ravno v krajih, ki so na meji med dvema večjima regijama, kamor sodijo tudi

Gorje. Slednjih ne moremo uvrstiti ne v gorski kot tudi ne v celinski podnebni tip. Po omenjeni podrobnejši podnebni regionalizaciji jih tako uvrščamo v zmerno podnebje hribovitega sveta.

To podnebje se pojavlja v nižjih predalpskih hribih in na jugovzhodnem delu dinarske pregrade. Povprečna nadmorska višina regije znaša 636 m. Od regije na drugi strani dinarske pregrade in od zgornjega Posočja, kjer je približno enaka nadmorska višina, se omenjena regija loči po nekoliko nižjih zimskih temperaturah, saj tu ni neposrednega vpliva Sredozemlja. Poleg tega pade občutno manjša količina padavin kot v Posočju, saj se ob prevladujočem jugozahodnem vetru padavine čez gorske pregrade že posušijo. V povprečju na leto pade okoli 1300 mm padavin, z viškom padavin v jesenskem času, najmanj jih pade pozimi. Potek temperature čez leto zelo spominja na celinsko podnebje. Najhladnejši so seveda zimski meseci, ko se povprečna temperatura giblje okoli ledišča, v poletnem času pa je povprečje malo pod 20 °C.

V obdobju od leta 1950 dalje smo na meteorološki postaji Lesce izmerili najvišjo temperaturo 36,4 °C, in sicer 8. avgusta 2013. Najnižjo temperaturo smo izmerili 13. januarja 1987, ko se je ohladilo do -23,6 °C. Ker imajo Gorje vseeno različno geografsko lego, ležijo na nekoliko višji nadmorski višini, na pobočju, je dnevno segrevanje in ohlajanje manjše kot v Lescah, tako da je bila verjetno najvišja temperatura vseeno

nekoliko nižja, hkrati pa je bila najnižja temperatura nekoliko višja kot pa v Lescah. Poglejmo še nekontrolirane meritve z Bleda. Tam so najnižjo temperaturo izmerili 3. februarja 1929, ko se je ohladilo do $-24,4\text{ }^{\circ}\text{C}$, najvišjo temperaturo pa so zabeležili 13. julija 1931, ko naj bi bilo kar $39,4\text{ }^{\circ}\text{C}$. Opozoriti je treba, da so to popolnoma nekontrolirani podatki, ki jih je zapisal opazovalec v dnevnik. Istega dne so v Ljubljani izmerili $33,1\text{ }^{\circ}\text{C}$, v Mojstrani pa $27,5\text{ }^{\circ}\text{C}$. Sklepamo lahko, da se je opazovalec pri zapisu v dnevnik zmotil in je bila takrat temperatura za $10\text{ }^{\circ}\text{C}$ nižja, in sicer $29,4\text{ }^{\circ}\text{C}$. Zaradi takšnih napak so ključni homogenizirani in dopolnjeni nizi. Zaključimo lahko torej, da je razpon ekstremnih temperatur v Gorjah nekje med -25 in $+35\text{ }^{\circ}\text{C}$. Zaradi podnebnih sprememb pa bomo vse manjkrat izmerili temperature pod $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$ in vse večkrat temperature nad $35\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Razlika med najbolj in najmanj namočenim letom znaša kar 1000 mm in se je zgodila v dokaj kratkem času. Najbolj sušno leto je bilo leta 2006, ko je padlo le okoli 850 mm padavin, najbolj namočeno pa je bilo leto 2014, ko je padlo skoraj 1900 mm. Kot že omenjeno, so najbolj namočeni jesenski meseci in največjo mesečno količino padavin smo

izmerili novembra 2000, ko je padlo več kot 500 mm. Največja dnevna količina padavin pa je padla ob poplavih septembra 2007, ko je v enem dnevu padlo več kot 170 mm. V naši bazi podatkov smo našli vsaj 16 dogodkov, ko je v enem dnevu padlo več kot 100 mm padavin. Večina teh dogodkov se je zgodila jeseni, največkrat septembra in oktobra. Nekaj takšnih dogodkov je bilo tudi v poletnem času, predvsem avgusta, tak je bil avgusta 2023. Vsaj trije dogodki so se zgodili celo pozimi. Najspomnimo, mesečno povprečje v zimskih mesecih znaša le okoli 60 mm. Torej, če pozimi v enem dnevu pade več kot 100 mm, to pomeni dvakratno mesečno količino padavin.

Za konec še nekaj o snegu. V povprečju je na tem območju od 40 do 50 dni s snežno odejo. Najdebelejšo snežno odejo so na Bledu izmerili 15. februarju 1952, ko je bilo kar 180 cm snega. Takrat je začelo obilno snežiti v noči z 12. na 13. februar, sneženje pa je ponehalo šele v noči na 15. februar. V treh dneh je skupaj zapadlo 122 cm snega. Še obilnejše sneženje je bilo z 28. februarja na 1. marec 1909, ko je le v eni noči zapadlo kar 73 cm snega.

Mateja Nadbath in Anže Medved

Franc Jožef v bližini

Cesar Franc Jožef I. ni nikoli prišel v Gorje, se je pa mudil v bližini, ko je leta 1883 obiskal Bled. To je bil del daljšega potovanja skozi deželi Štajersko in Kranjsko ob šeststoti obletnici njune vključitve v habsburško monarhijo. Potovanje se je začelo 1. julija, ko je Franc Jožef zapustil Dunaj z vlakom. Enajstega julija je končal z obiskom Štajerske in prestopil mejo s Kranjsko, kjer je pet dni preživel v Ljubljani. Nato je dva dni posvetil ogledu krajev na Notranjskem in Gorenjskem. Bled je bil zadnje mesto, ki ga je obiskal, preden je Gorenjsko zapustil.

Cesarjev obisk na Bledu je organiziral Joseph (Jožef) Schwegel, po rodu Gorjanec, ki je veliko let služboval kot avstro-ogrski veleposlanik in zaupnik Franca Jožefa. Schwegel se je dobro zavedal potenciala, ki sta ga imela Vintgar kot turistična znamenitost in Bled kot razvijajoče se turistično mesto. Pomembno pa je prispeval tudi k uveljavitvi bohinjske železniške trase, speljane mimo Vintgarja.

Na Bledu so v pričakovanju cesarjevega obiska popravili in razširili leta 1879 zgrajeno pot okoli jezera. Sklepa se, da je bilo prvo turistično društvo v kraju, Olepševalni komite Bled, ustanovljeno prav z namenom priprave na ta obisk. Poleg poti okrog jezera so posodobili tudi cesto med Lescami in Bledom, že dan pred prihodom Franca

Franc Jožef I. (Vir: Wikimedia.)

Jožefa pa se je v mestu zbrala velika množica ljudi. Cesar je tja prispel v odprti kočiji 17. julija 1883 ob petih popoldne. Vreme je bilo precej slabo: deževalo je in močan veter je podrl več slavolokov, postavljenih za to priložnost. Prebivalci so Francu Jožefu priredili program, ki je vključeval ukanje in petje. Zvečer se je udeležil veselice ob jezeru, ki je bilo polno z lampijončki okrašenih čolnov. Bregovi so bili osvetljeni z lučkami in kresovi, cesarju v čast pa so priredili tudi ognjemet ter ga odpeljali na otok. Ob enajstih se je praznovanje končalo in cesar je potem na Bledu v hotelu Malner tudi prenočil. Naslednjega jutra je z vlakom odpotoval naprej.

Maiken Zupančič Danko

Windischgrätz in Bled z okolico

Ernst F. W. von Windischgrätz (Vir: Wikimedia.)

Kneza Ernsta Ferdinanda Werianda von Windischgrätza so kranjski Slovenci zaradi obširnih rodbinskih posesti na Slovenskem in priimka, ki spominja na Slovenj Gradec, predvsem pa zaradi volje dvora leta 1880 in 1885 izvolili za državnega poslanca v kmečki kuriji. Knez je v času prvega mandata zgradil dvorec na Bledu, kasnejšo rezidenco kralja Aleksandra Karađorđevića, imenovano Suvobor. Šlo je za dvonadstropno vilo s stolpiči, ki jo je poimenoval »Schloss Seebach«, kar v prevodu pomeni Grad Mlino. Knez Ernest se je šele v zrelih letih poročil

z 18 let mlajšo grofico Camillo von Oettingen-Spielberg, ki je pri 43-ih letih umrla. Ženi je v spomin nad studentem ob severnem stopnišču Blejskega otoka postavil kapelico lurške Marije z večjim nemškim in manjšim slovenskim spominskim napisom.

Marija Mojca Peternel

Dvorec na Bledu, ki je bil rezidenca kneza Ernesta in pozneje kralja Aleksandra (Vir: Zbirka razglednic Knjižnice Blaža Kumerdeja Bled.)

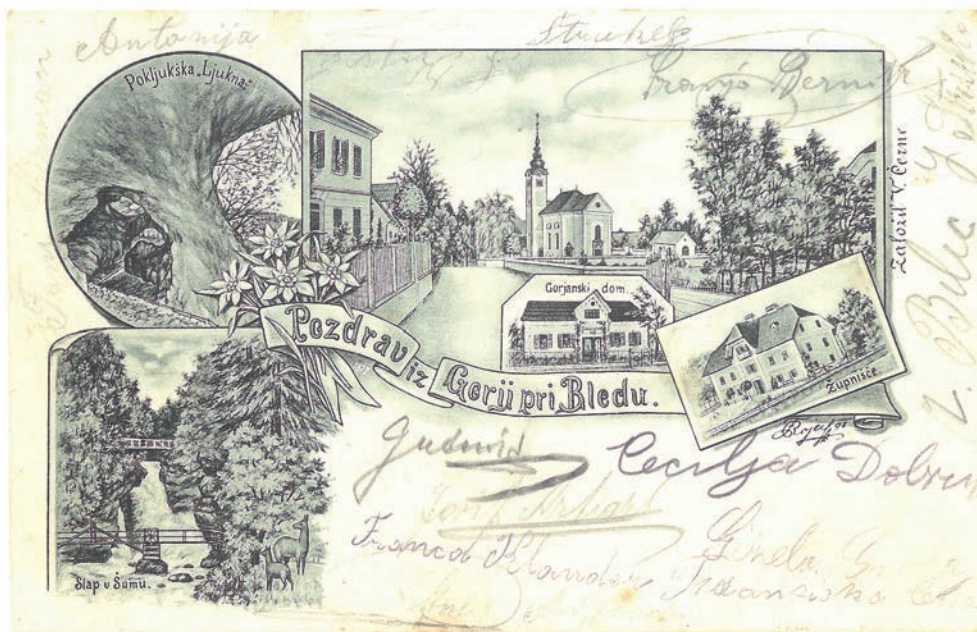
Prve razglednice Gorij

Prve razglednice Gorij so iz obdobja poznega 19. in začetka 20. stoletja, ko se je razglednica uveljavila kot množični komunikacijski in vizualni medij. Njihov nastanek je povezan z razvojem turizma na Bledu ter z izboljšanjem prometnih povezav, ki so povečale dostopnost območja in spodbudile zanimanje obiskovalcev za njegovo naravno in kulturno okolje.

Najstarejše razglednice so večinoma črno-bele ali ročno kolorirane. Prikazujejo značilne vedute Zgornjih in Spodnjih Gorij ter → **Krnice**, pomembnejše stavbe (cerkev sv. Jurija, župnišče, Gorganski dom), naravne znamenitosti (Po-

kljuška luknja, soteska Vintgar) in posamezne domačije, trgovine in gostilne. Pogosti so tudi motivi vsakdanjega življenja, vključno z dogodki in delovanjem društev. Širše krajinske podobe s pogledi proti Bledu, → **Mežakli** ali → **Pokljuki** s Triglavom v ozadju kažejo umeščenost Gorij v alpski prostor ter njihovo povezanost z bližnjim turističnim središčem.

Razglednice so bile sprva pogosto opremljene s slovenskimi in nemškimi napisi, kar odraža vključenost območja v avstro-ogrsko monarhijo. Po prvi svetovni vojni in vključitvi v Kraljevino SHS se vse pogosteje pojavljajo razglednice izključno s slovenskimi napisi, kar kaže na krepitev rabe slovenščine v javnem prostoru.

Pozdrav iz Gorij pri Bledu. Risana črno-bela razglednica, poslana leta 1899. Razglednico je založil V. Černe. Risal Franc Rojec. (Vir: Zbirka razglednic Leopolda Kolmana.)

Pri njihovem nastanku in razširjanju so sodelovali lokalni trgovci, gostilničarji in založniki, pogosto v povezavi z blejskimi fotografi in tiskarji. Razglednice niso le turistični spominek, temveč tudi pomemben zgodovinski vir, saj ohranjajo podobo Gorij pred večjimi prostorskimi in družbenimi spremembami 20. stoletja.

Danes predstavljajo pomemben del lokalne kulturne dediščine. Hranijo jih zasebni zbiratelji ter muzejske in arhivske ustanove, pomembne pa so kot vizualno in besedilno pričevanje o razvoju kraja in njegovi identiteti.

Božidar Flajšman

Restavracija „Vintgar“ Izlet gostilničarjev dne 17. VIII. 1911

Srečanje gostilničarjev pred restavracijo Vintgar ob vhodu v sotesko leta 1911
(Vir: Zbirka razglednic Leopolda Kolmana.)

[Pozdravi od
blizu in daleč](#)

Ustanovitev čebelarskega društva

Ljudem so čebele vedno veliko pome-nile. Dajale so jim nekoč edino sladilo med in vosek, pomemben za razsvet-ljavo. Gojili so jih številni kmetje in kajžarji. Verjetno je bilo čebelarstvo v Gorjah razvito že v davnini, podobno, kot je veljalo za našo sosesčino, o če-mer je v 16. stoletju pisal že Valvasor. → **Bled in njegove gore v Valvasorjevih očeh.** O pomenu in razširjenosti čebe-larstva pričajo tudi lepo poslikane čelni-ce panjev, ki so bile med prvimi najbolj

razširjene na Gorenjskem. Pročelja če-belnjakov so bila prava galerija ljudske-ga slikarstva in ponos vsakega lastnika.

Gorjanski čebelarji so prvič pisno omenjeni v urbarju blejske graščine leta 1691, ko so brez dovoljenja grajskega zakupnika peljali na skrivaj ponoči 72 panjev čebel na gozdno pašo, na Poklju-ko. Za kazen so morali po končani paši zakupniku dati osem panjev z medom, voskom in čebelami. To je prvi zapis o prevozih čebel na paše v Sloveniji.

Čebelarji so vedno čutili potrebo po združevanju in so že osem let po ustanovitvi Slovenskega čebelarškega

Gorjanski čebelarji 1932 na informativni tabli v Spodnjih Gorjah (Foto: Božidar Flajšman)

društva ustanovili leta 1906 svojo podružnico v Gorjah. Včlanilo se je 25 čebelarjev. Dogovorili so se, da pripravijo 250 panjev za podajo v naslednjem letu in začnejo z vzrejo matic. Ponudbo so objavljali v treh časopisih. Za prodajo je poleg Š. Razingerja z Dobrave skrbel ustanovni član Jakob Polda, ki je bil več desetletij predsednik ali tajnik izmenjaje z Vinkom Rožičem, s katerim sta v medvojnem času vzrejala matice za trgovca s čebelami J. Strgarja iz Bohinja. Ker se je vrstila slaba letina z malo medu, je bil dohodek od prodaje zelo pomemben. Po prvi svetovni vojni so kupili poseben voz, s katerim so vozili čebele na boljše paše na Pokljuko in jeseni na ajdo v okolico Kranja do Vodic. Začeli so uva-

jati nove panje s premičnim satjem in organizirali več predavanj o sodobnejšem načinu čebelarjenja. Organizirali so dve opazovalni postaji medenja.

Leta 1959 in 1963 so čebelarji izgubili dva najprizadevnejša vodilna člana Jakoba Poldo in Vinka Rožiča, ki sta pol stoletja vodila čebelarsko družino. Za njima je 23 let predsedoval → **Matija Klinar**, ki je bil pred tem 31 let tajnik in po letu 1986 častni predsednik. Vodenje družine je za njim za 27 let prevzel Jože Kosmač.

V skladu s spremembami sta se leta 1997, v takratni skupni občini, združili družina Bled in Gorje v skupno Čebelarsko društvo Bled–Gorje, ki deluje zdaj.

Jože Kosmač

[Brez čebel ni življenja – zgodba čebelarja iz Gorij](#)

Informativna tabla
(Foto: Božidar Flajšman)

Hidroelektrarna v Radovni

Kranjska industrijska družba je leta 1906 na opuščenih železarskih obratih v Radovni zgradila elektrarno Radovna I oz. HE Gorje. Gradbene načrte zanjo je izdelalo celovško podjetje Madile in Comp leta 1905. Za takratne čase so bile naprave v hidroelektrarni Radovna sodobnejše od tistih v hidroelektrarni Vintgar, ki so jo že leta 1904 postavile Avstrijske državne železnice, saj so elektriko potrebovale za izgradnjo karavanškega predora in bohinjske proge, po kateri je prvi vlak zapeljal leta 1906. V bližini nekdanje fužine so Radovno zaježili – približno 700 metrov nad samo stavbo hidroelektrarne, zaježitvena površina je znašala ok. 141 m². Vodo so nato speljali po zaprtem betonskem kanalu, dolžine 686 metrov, ki vodi do vodostana nad elektrarno, od tam naprej

pa po tlačnem cevovodu do strojnice. HE Radovna je imela dve t. i. Francisovi turbini, izdelani leta 1905, a je voda v turbino vstopala z nasprotne strani dotoka vode v hidroelektrarno. Zaradi te napake projektanta so morali namestiti dve veliki kolena, ki sta obrnili vodo za 180 stopinj. Nastajale so izgube in posledično je bila manjša tudi proizvodnja električne energije. Ker pa je bila potreba po električni energiji v sosednji jeseniški železarni vse večja, so v tridesetih letih 20. stoletja postavili na reki Radovni še tretjo elektrarno. Do leta 1995 je imela HE Gorje za sabo že več kot milijon obratovalnih ur. Danes elektrarna spada med t. i. male hidroelektrarne (MHE), deluje z obratovalno močjo 520 kW, po podatkih Agencije za energijo je njen upravljavec Energetika – Železarna Jesenice, ima pa še vedno status »aktivna«.

Aleksandra Repe

[Lipnikarjeva
žaga in stoletna
elektrarna na
Radovni, zgodbe,
ki jih pripovedujejo
domaćini](#)

Hidroelektrarna
Radovna, 2026
(Foto: Božidar
Flajšman)

Gorje med prvo svetovno vojno

Sredi Gorij so 9. septembra 1923 odkrili spomenik padlim vojakom med prvo svetovno vojno, ki ga je izdelal kamnosek France Cengle iz Radovljice. Na otvoritveni slovesnosti je zbrane nagovoril vojni kurat in tajnik veteranske zveze Franc Bonač, ki je spomenik tudi blagoslovil. Spomeniku dajejo značilni »vojaški« videz granate na njegovem vrhu in na štirih vogalih kot nosilke veržne ograje. To ni bil edini spomenik, ki ga je izdelal radovljiški kamnosek. Poldrugo leto pozneje, 24. maja 1925, je bil na Dovjem odkrit njegov figuralni spomenik v spomin padlim in umrlim vojakom krajevne skupnosti Dovje - Mojstrana in 23. avgusta 1925 spomeniški izdelek ob pokopališkem zidu v Kamni Gorici, nad katerim bdi orel z razpetimi krili kot večpomenski likovni element. Na vseh treh spomenikih so prepoznavne granate, ki so v delu javnosti vzbujale pomisleke, da »na spomenike pokoja«, postavljene v čast vojnim žrtvam, ne spadajo. V tej preprosti likovni opremi lahko slutimo vplive izdelkov t. i. »rovovske umetnosti«, ki je v strelskih jarkih in v bližnjem zaledju nastajala iz kovinskih, kamnitih in lesenih ostankov. Vojna je boleče približala smrt generacijam mobiliziranih vojakov in njihovim svojcem. Pri tem so bili številni pokopani na pokopališčih in

poljanah v zaledju bojišč in za njimi je ostala močna potreba po žalovanju, ki je preplavila zaledje. Zveza slovenskih vojakov, pozneje Zveza bojevnikov, je imela pomembno vlogo pri zbiranju dobrodelnih prispevkov, s katerimi so bili postavljeni spomeniki. V ospredju njihove dejavnosti je bila sicer skrb za njihove člane ter invalide in s tem povezano spremljanje veteranske problematike in zakonodaje. Na spomeniku v Gorjah je vklesano, da so ga »postavili invalidi«. Navedeni so tudi kraji, kjer so prebivali padli vojaki: Dobrova, Zg. in Sp. Gorje, Grabče, Zg. in Sp. Graben, Krnica, Mevkuš, Zg. in Sp. Laze, Podhom, Poljšica, Višelnica in Zasip. Na spomeniku je poleg napisa »v spomin padlim vojakom občine Gorje 1914–1918« vklesanih 115 imen, ki pričajo o tragediji, ki jo je vojna prinesla vojakom in njihovim svojcem. Za natančen odgovor, na katerem bojišču so se posamezni vojaki borili, bili ranjeni ali ujeti, je treba raziskati vsako posamezno uso. O tem še vedno najdemo največ podatkov v dunajskem vojnem arhivu, za poznavanje dogajanja v zaledju soškega bojišča pa tudi v slovenskih arhivskih in muzejskih ustanovah.

Vojaki s slovenskih nabornih območij so služili v številnih avstro-ogrskih vojaških enotah vseh rodov vojske: od pehotnih polkov, lovskih bataljonov, konjenice, topništva, sanitejcev, saperjev oz. inženirskih ter drugih enot skupne arma-

Spomenik v Gorjah
(Vir: Fond časopisa
Slovenec, Muzej
novejše zgodovine
Slovenije.)

de. Prav tako so služili v črnovojniških enotah, mornarici in enotah avstrijskega c. kr. domobranstva ter ogrskega honveda. Zaradi teritorialnega načela nabora vojakov so avstro-ogrske polke odsevali narodno strukturo nabornih okrajev.

Območje dežele Kranjske, ki je spadalo pod III. korpus avstro-ogrske armade s poveljstvom v Gradcu (Graz), je bilo mobilizacijsko območje za vojake 17. pehotnega polka, 7. lovskega bataljona in 27. domobranskega pehotnega polka.

Številni Gorenjci so bili tako vključeni v 17. pehotni polk avstro-ogrske armade, ki je leta 1817 s Češke prišel na Kranjsko. V javnosti je postal znan kot polk kranjskih Janezov, njegov pokrovitelj pa je novembra 1916 postal Oton Habsburški, sin zadnjega habsburškega cesarja Karla. Avgusta 1914 so bili poslani na vzhodno bojišče, kjer so 26. avgusta 1914 pri Majdan Gologarskem v Galiciji doživeli svoj »ognjeni krst« in utrpeli velike izgube. Pozneje so na soškem bojišču branili položaje na doberdobskem Krasu pri Martinščini in Sv. Mihaelu. Vojaki 17. pehotnega polka so branili tudi položaje pred Podgoro in Oslavjem. Maja 1916 so na tirolskem bojišču sodelovali v veliki pomladni ofenzivi. Območje na Monte Chiesi se še danes imenuje Dolina oz. vrtača Slovencev, Dolina degli Sloveni, kjer najdemo kamnite ostanke bivališč in v kamen vklesane napise slovenskih vojakov: »V sredini skal – vrh gora polk Cesarjevič si plete slavo. Triglav naš dom – ti vir solza, za te bori se vztrajno vdano.« V zadnjem letu vojne, 12. maja 1918, so se nezadovoljni vojaki nadomestnih bataljonov 17. pehotnega polka, ki so bili nastanjeni v Judenburgu, zaradi slabih razmer in nasprotovanju odhodu na bojišče, uprli. Leta 1918 je polk sodeloval v neuspešni avstro-ogrski junijski ofenzivi ob reki Piavi in ob koncu vojne so številni njegovi vojaki prišli v italijansko ujetništvo.

Podobno je 7. lovski bataljon imel od leta 1857 naborno območje na Kranjskem in Koroškem. Avgusta 1914 je bil poslan v Galicijo, kjer je v ruski ofenzivi in umiku v Karpatih utrpel velike izgube. Pozneje se je na soškem bojišču boril na doberdobskem Krasu pri Sv. Mihaelu in pri Komnu. Tudi vojaki 7. lovskega bataljona so bili poslani na tirolsko bojišče, kjer so sodelovali v spopadih na Ortigari, Mt. Campigoletti in Mt. Maletti. Vojaki nadomestne stotnije 7. lovskega bataljona so se uprli v Murau na Štajerskem, 14. maja 1918.

27. domobranski pehotni polk, ki je bil ustanovljen 1. oktobra 1901, z nabornima okrajema v deželi Kranjski in Goriški, se je 1. marca 1911 preoblikoval v gorsko enoto. 26. avgusta 1914, so njegovi vojaki prečkali reko Zloto lipo v Galiciji in se znašli v silovitem ruskem, topniškem ognju. Ob hudih izgubah so bili prisiljen v dolgotrajni umik na obrobja Karpatov. Na soškem bojišču lahko njegovim vojakom sledimo od Mengor in Bovca, do Krnskega pogorja, na planino Duplje, Lemež, Rabelj, planino Golobar, Javoršček in Rombon. Konec marca 1916 so bili poslani na planoto nad Asiagom na Monte Cengio in Monte Pau, kjer so maja 1916 sodelovali v avstro-ogrski tirolski ofenzivi. Po vseh bojnih izkušnjah je bil polk 19. marca 1917 preimenovan v C. kr. gorski strelski polk št. 2. Zaslovel je na Škabrijelu, kjer so v 11. italijanski ofenzivi kljub

velikim izgubam zdržali silovit pritisk napadalcev. V vasi Iutezza/Jutica pri Codroipu, za frontno črto ob reki Piavi, so se vojaki tik pred koncem vojne uprli in 2. novembra 1918 prišli v Gorico, ki je bila takrat za kratek čas okrašena s slovenskimi zastavami.

Med čakanjem na težko pričakovano vrnitev vpoklicanih vojakov so tudi njihovi svojci v Gorjah doživljali težave, ki jih je zaledju prinesla vojna. Zaostrena zakonodaja s številnimi omejitvami, naraščajoča prehranska stiska, ki so jo simbolizirale prehranske izkaznice za vse številnejša živila ter splošno pomanjkanje, je prineslo spremembe v njihov vsakdanji življenjski utrip. Začetek bojev ob reki Soči je še dodatno zaostril življenje civilistov. Poveljstvo jugozahodne fronte je 23. avgusta 1915 razdelilo zaledje na širše in ožje vojno območje. V slednjega je sodila tudi Gorenjska. Za obe območji so veljala posebna določila glede potovanj in druge omejitve, ki so povečevale pristojnost in vojaški nadzor nad civilnim prebivalstvom. Beguncem z oddaljenega vzhodnega bojišča so se

pridružili slovenski begunci iz Posočja in Krasa, ki so jih na svoje domove sprejeli sorodniki ali pa so napolnili že tako prenapolnjena begunska taborišča. Vojna propaganda, poštna cenzura, množica vojnih ujetnikov, ki so nadomeščali pomanjkanje delovne sile na kmetijah in v industriji, so zaznamovali življenje v zaledju. Vse več je bilo ranjencev, ki so zaradi pomanjkanja prostora v bolnišnicah zasedli šole in druge javne ustanove. Vse pomembnejša je postajala vloga žensk, ki so odločno vstopale v javno življenje. Najbolj odmevno je bilo njihovo zbiranje podpisov v podporo Majniški deklaraciji z zahtevami po končanju vojne in avtonomiji. Izčrpavanje človeških in materialnih zmogljivosti je vojno počasi pripeljalo do njenega konca, ceste so se napolnile z razočaranimi povratniki in Avstro-Ogrska je razpadla. Na vse tiste vojake, ki se domov niso nikoli vrnili in na dogajanje med letoma 1914 in 1918, na katerega spomin počasi blede, nas opominja tudi spomenik, ki stoji sredi vasi.

Marko Štepec

MEDVOJNO OBDOBJE

Gorjanci in jugoslovanstvo

Jugoslovanstvo je v času Avstro-Ogrske prihajalo v zavest Gorjancev podobno kot vseh Kranjcev. V času Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije in Ljudske/Socialistične republike Slovenije pa še z dodatno specifiko, saj so si tako Karađorđevići kot Josip Broz - Tito Bled izbrali za poletno rezidenco.

Gotovo je bila prva izkušnja vojaška, povezana z okupacijo Bosne in Hercegovine leta 1878, v kateri so sodelovali vsi tedanji slovenski polki, najbolj številčno pa 17. kranjski pešpolk. V Bosni in Hercegovini je bilo več kot 10.000 slovenskih vojakov, ki so sodelovali v vseh večjih bitkah in izkazovali junaštvo ter zvestobo cesarju in Avstriji. Ali kot pravi pesem iz tistih časov Vojska v Bosni: »Toda Kranjci so med vsemi / Najbolj čvrsti in iskreni / Kamor ti se zapraše / Vse pred sabo polome. / S Turkom star račun imajo / Naj ga letos poravnajo«. Slovenci naj bi torej imeli velike zasluge za to, da sta Bosna in Hercegovina, po Rudolfu Andrejki »balkanska Švica«, postali »od dne do dne lepši in dragocenejši biser v vencu starodavne Avstrije«.

Avstro-ogrsko politično jugoslovanstvo se je oblikovalo od začetka 20. stoletja, zagon mu je dala uradna vključitev Bosne in Hercegovine v monarhijo, višek je doseglo s trializmom, to je (sicer ne prav uresničljiva) ideja,

da bi iz tistih nacionalno mešanih historičnih dežel, v katerih so v monarhiji živeli južni Slovani, nastala tretja samostojna enota, torej poleg avstrijske in madžarske še južnoslovenska. Tudi z nastankom Kraljevine SHS je bila po prehodnem obdobju nove države od leta 1923 dalje glavna izkušnja nabor in služenje vojske (leto in pol za pehoto in druge rodove, dve leti za mornarico). Zaradi dolgega služenja in oddaljenosti je velika večina vojaški rok preživela brez dopustov, za mnoge je bilo že potovanje v Ljubljano, kjer so se množično zbirali rekruti z lesnimi kovčki z vseh koncev, prva daljša pot od doma, običajno obilno pospremljena z alkoholom. Enote jugoslovanske vojske v Sloveniji so na drugi strani v podeželsko, vase zaprto okolje prinašale kulturne vzorce iz drugih delov Jugoslavije, kar je bilo še posebej izrazito ob rapalski meji in zaradi gradnje utrdb. En del teh je bil zgrajen tudi v Krnici (**→ Rupnikova linija v Krnici**), sicer pa je bila prva vojašnica na Bohinjski Beli od Gorij kar oddaljena in verjetno ni imela večjega vpliva. Izkušnja »vojaškega jugoslovanstva« se je nadaljevala tudi po drugi svetovni vojni in v neskončnost zapolnjevala debate tudi po gorjanskih gostilnah in bifejih, vojaška »inicijacija« iz fanta v moža, pa je še vedno v živem spominu starejših Gorjancev.

Zamenjava Habsburžanov s Karađorđevići je za prebivalce Bleda in

Anton Zupan s sinom Tonetom in s sliko rušilca Split, 2024 (Foto: Božidar Flajšman)

gorjanskih ter drugih okoliških vasi potekala z dodatno motivacijo fizične navzočnosti kraljeve družine na Bledu. Poleg obiskov hribov in gora, vključno s Triglavom, je Gorje na jugoslovanski zemljevid postavila zlasti gradnja → **Andrejeve vasi na Mežakli**. S kraljevo izkušnjo ni bilo po drugi svetovni vojni težko sprejeti in častiti tudi Josipa Broza - Tita, še posebej, ker je jugoslovanstvo postajalo sestavni del vsakdanjega življenja, kulture in

prehrane. Povezave so bile žive in mnogovrstne. Na kulturnem področju je potekalo redno sodelovanje folklornih in drugih skupin. Tedanje občine (radovljiška) so bile pobratene z nekaterimi kraji iz drugih delov Jugoslavije. »Jugošlagerji« so poleg Avsenikov postali sestavni del glasbenega okusa, ob sobotah ali nedeljah so, npr., glasno odmevali s terase gostilne na Fortuni, na gasilskih in drugih veselicah. Spremljanje jugoslovanske košarkarske in nogometne

lige po radiu ter televiziji je postalo nepogrešljivo, znani jugoslovanski nogometaši pa so postali idoli športnih navdušencev v vasi. Z naraščanjem standarda je vse več Gorjancev letovalo na jadranski obali. Z imigracijami zaradi dela na industrijske Jesenice in Lesce ter na Bled zaradi dela v turizmu so se tudi v gorjanskih vaseh, kjer so tja do konca petdesetih let ženitve in možitve segale komaj kaj čez petnajst, dvajset kilometrov, pojavili priimki na »ć«. Pri-seljenci so bili sčasoma sprejeti in dobro integrirani, ne pa vedno s poznavanjem razlik med jugoslovanskimi narodi (bi-fejsko poimenovanimi kar »ta spodni«). In tudi ne brez predsodkov in z zamiranjem jugoslovanstva konec osemdesetih tudi ne brez nacionalizma.

No, ljubezen gre vedno skozi želodec. Če je med obema vojnama le malokdo iz Gorij poskusil čevapčiče ali ražnjiče, ki jih je sredi tridesetih let na Bledu začel peči in prodajati Milan Gavrilović – Čika Milane iz Šumadije, so od šestdesetih let dalje postali nepogrešljivi v gostilnah, na veselicah in zlasti na domačih piknikih. Čevapčiči (sosednji Bohinjci so jih v gorečem domoljubju ob osamosvojitvi Slovenije na jedilnikih za nekaj časa preimenovali kar v »bohinjske lulčke«), sarme in druge jedi iz bogate jugoslovanska kuhinje iz gorjanskih kuhinj seveda niso pregnali goveje juhe, kot tudi baklave ne potice. So pa jedilnike vsekakor obogatili. In ostale.

Božo Repe

Karađorđevići in Gorje

Na Vidov dan, 26. junija 1920, je na »osvobojena slovenska tla« prvič stopil regent Aleksander Karađorđević, ki je z združitvijo Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Kraljevino Srbijo 1. decembra 1918 postal tudi vladarski dejavnik na slovenskem ozemlju. Karađorđevići so bili od tega dne naprej tudi slovenski kralji, območje današnje občine Gorje pa je postalo tisti del njihovega novega kraljestva, ki se ga je dinastija oprijela z največjo osebno navezanostjo: tu so bivali, lovili, gradili in puščali sledove, ki jih v krajih zaznamo še danes.

Sodeč po dnevniku kraljevega adjutanta je bil Aleksandrov prvi dan v Sloveniji kar natrpan: od 8.00 do 9.00 se je s konjem sprehodil po Ljubljani, ob 12.20 odpravil proti Bledu, se po enourni vožnji s čolnom vrnil v Ljubljano, kjer je prisostvoval sokolskim vajam, večerji in ob 22.00 še koncertu Slovenske matice. Ob odhodu se je poslovil z besedami, ki so jih prenesli vsi osrednji časopisi: »Obžalujem, da moram zapustiti to krasno zemljo in ta krepki rodoljubni rod slovenski. Ostavljam te kraje s čvrsto željo, da mi bo dana prilika, da zopet in često posetim moje drage Slovence.«

Aleksander je bil na slovenskih tleh prvič že leta 1909, ko je kot srbski prestolonaslednik obiskal Rogaško Slatino, toda šele z letom 1920 se je navezanost na današnjo Slovenijo, predvsem Go-

renjsko, utrdila trajno. Prav poleti 1920 je nekdanji ljubljanski župan Ivan Hribar želel vilo na Bledu, ki jo je prodajal knez Oton Windischgrätz, kupiti kot kronsko darilo kralju Petru I., a je ministrstvo pobudo zavrnilo. Regent Aleksander jo je kupil sam in jo preimenoval v дворец Суворов, po planini na severu Srbije, kjer je leta 1914 srbska armada prebila avstrijsko fronto. Medene tedne leta 1922 sta kralj in nova kraljica Marija, romunska princesa, preživljala skupaj ob Blejskem jezeru. Čudovita je bila t. i. beneška noč, ko so razsvetljeni čolni zapluli proti kraljevi vili, v daljavi pa so goreli kresovi kmetov iz okoliških vasi, med njimi tudi iz Gorij. Za arhitekturo nove rezidence je bil povabljen Jože Plečnik, ki je stavbo nameraval umestiti na vrh vzpetine kot moderen kontrast Blejskemu gradu. Po Aleksandrovem atentatu je kraljica Marija Plečnikov načrt opustila; na mestu predvidene rezidence danes stoji Vila Bled.

Aleksander je bil strasten lovec in je dolino Krme in planoto → **Mežaklo** nad Gorjami redno obiskoval med lovskimi odpravami. Fotografija iz leta 1926, ki jo je posnel dvorni fotograf Vlado Benčič, ga prikazuje med lovom na divje koze v Krmi v spremstvu nadlovca Janeza Rabiča in šefa vseh lovišč Kraljevine Jugoslavije, Cirila Dimnika. Prestolonaslednik Peter II. je bil fotografiran v gorenjski narodni noši na Bledu avgusta 1925; fotografija iz te serije je krasila naslovnico Ilustriranega Slo-

Kralj Aleksander I. med lovom (Vir: Osebni arhiv Nanija Poljanca.)

venca. Junija 1929 se je na Bledu rodil najmlajši sin Aleksandra in Marije, princ Andrej; slovensko časopisje ga je pozdravilo kot »slovenskega kraljeviča«, blejska dekleta pa so na Suvobor prinesla cvetje. Po njem je dobilo ime počitniško naselje → **Andrejevo selo**, ki je v letih 1937 do 1939 zraslo na planoti Mežakli nad dolino Radovne v občini Gorje, v neposredni bližini priljubljenega kraljevega lovišča. Leta 1939 se je Peter II. s sokolskimi tovariši povzpел na Triglav, kar je jugoslovanski tisk poročal kot simbolno dejanje mladega kralja v alpskem svetu.

Navzočnost kraljeve družine in dvorske uprave je za Gorje in okoliška naselja pomenila stalen gospodarski utrip; dvorec Suvobor z upravno in lovsko infrastrukturo je bil za ta del

Gorenjske med obema vojnama eden največjih delodajalcev v zasebni lasti. Ko je bil Aleksander 9. oktobra 1934 ubit v atentatu v Marseillu, so Slovenci globoko žalovali; na dan atentata so slovenski planinci vrh Triglava razobešili črno zastavo in ihteli: »Kralj, naš Kralj, naš planinski kralj je mrtev!« Gorje in Bled, ki sta bila med vsemi slovenskimi kraji z dinastijo najbolj neposredno prepletena, sta ta odziv čutila globlje od ostalih; vladarska zapuščina na tem območju je segala od blejskega dvorca Suvobor do lovskih koč v Krmi in počitniškega naselja na Mežakli, ki je s svojim imenom Andrejevo selo nosilo spomin na otroka, rojenega tukaj, sredi Gorenjske.

Peter Mikša

Andrejeva vas na Mežakli

Karađorđevići so bili od razglasitve Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 tudi slovenski kralji. Gorenjska je bila za kraljevsko dinastijo še posebej priljubljena. Aleksander I. Karađorđević je bil strasten lovec in je redno lovil v dolini Krme ter na → **Mežakli**; v ilustriranem tisku tistega časa so ohranjene fotografije, ki ga prikazujejo med lovom na divje koze v Krmi poleti 1926. Lovišče v Krmi in na Mežakli je dvorska uprava od leta 1930 zakupila od ministrstva za šumarstvo in rudnike; obsegalo je gorske predele od doline Krme do mežakelske planote. Upravljanje je terjalo redno vzdrževanje: dvorni lovci so vsako leto pridelali do 3000 kg sena, za oskrbo pa so redni potovalni načrti beležili obsežne prevoze vzdolž Radovne in Bohinjske Bistrice. Mežakelska divjad je nudila divje koze, jerebice in divje peteline, zahodni del planote v dolini Krme pa je nudil odlične lovne razmere z naravnim kritjem vzdolž triglavskih pristopov. Poleg lova je bila z Gorenjsko tesno povezana celotna kraljevska družina: kraljevska rezidenca je bila vila Suvobor na Bledu, ki je stala na mestu današnje Vile Bled, prestolonaslednik Peter II. je bil fotografiran v gorenjski narodni noši na Bledu avgusta 1925, leta 1939 pa se je povzpel na Triglav, najvišji vrh Kraljevine Jugoslavije.

Po atentatu na Aleksandra I. v Marseillu oktobra 1934 se je kraljica Marija odločila, da počitniško bivanje prestavi z Bleda na bolj odmaknjeno gorsko lokacijo, verjetno tudi iz varnostnih razlogov in zaradi ljubezni do gora. Dvorni svetovalci so po pripovedovanju pregledali Pohorje, → **Pokljuko** in Jelovico, preden so se odločili za jaso ob Kozjeku na Ravnah na Mežakli na nadmorski višini okrog 950 metrov. Lokacijo naj bi izbrali glede na ugodno lego, vedute in čim bolj naraven prostor, upoštevali pa so tudi bioenergetske pogoje.

Zasnova naselja je bila izdelana konec leta 1937 v Ljubljani. Na mapni kopiji iz okoli 1936–1937 je idejno umeščenih 16 objektov, razporejenih vzdolž osrednje ceste od jugovzhoda proti severozahodu, vsi orientirani proti jugu oziroma jugozahodu. Celoten sklop je bil zgrajen do leta 1939. Dnevni tisk je decembra 1939 poročal o postavitvi okrog 14 hišic v alpskem slogu, danes se govori o končni številki 18 posameznih poslopij. Naselje je po najmlajšem kraljevem sinu Andreju, rojenem v vili Suvobor na Bledu, dobilo ime Andrejevo selo oziroma Andrejeva vas.

S shematskega načrta za elektriko je razvidno, da so bili načrtovani objekti vile za kraljico Marijo, kralja Petra II., Tomislava in Andreja. Ločeno so stale stavbe za goste, skupna jedilnica, kuhinja, prostori za služinčad in stražo, konjušnica, hlev za krave ter garaža.

Naselje je imelo lastno transformatorsko postajo, ki stoji še danes, vodovod in električno napeljavo, ki sta bili za to naselje zgrajeni na novo, ter ogrevanje z bojlerji in krušnimi pečmi. Stavbe so bile grajene kot kladne iz polkrožnih brun z vidnimi, ročno tesanimi fasadami, premazanimi v rjavo, z etažnostjo pritličje, nadstropje in izkoriščena podstreha; temeljene so bile na skalnati mežakelski podlagi z betoniranjem, podporni zid-

ci pa grajeni iz večjih kosov lokalnega lomljenega kamna. Strehe so bile strme dvo- ali štirikapnice z naklonom vsaj 45 stopinj, širokimi napušči in frčadami na plašču. Okna so bila škatlasta z dvojnimi krili, s kovanimi rešetkami in izrezljanimi polkni s kraljevimi emblemi. Posebej oblikovana je bila vila kraljice Marije, največja v sklopu, z dostopom z dveh strani prek širokega stopnišča; z zalomljenimi napušči in gankom v obli-

V Andrejevi vasi na Mežakli med gradnjo (Vir: Osebni arhiv Nanija Poljanca.)

ki črke U je spominjala na rusko dačo. Oprema vseh objektov je bila izjemno razkošna, okovje stavbnega pohištva kovano, vrata bogato okrašena, balkonske ograje profilirane; v objektih so bile celo keramične ploščice, ki so jih po požaru domačini odstranili in vgradili v počitniški dom v Ribnem. Dostop je bil strogo nadzorovan in fotografij iz tega časa praktično ni.

Med drugo svetovno vojno so bila poslopja leta 1943 požgana, da ne bi prišla v roke nemškim enotam. Na enem od ohranjenih načrtov so v nemščini do-

pisane prilagoditve za vojaške namene, kar kaže na načrtovano nemško zasedbo objektov. Po osvoboditvi je na jasi pri Ravnah, na mestu Andrejevega sela, zrasla počitniška kolonija jugoslovan-skih univerz s tremi domovi.

Danes so ostanki Andrejevega sela skoraj v celoti zarasli z gozdom; prepoznavni so le kameni temelji posameznih stavb ter ohranjena transformatorska postaja in pot, trasirana enako kot pred gradnjo.

Peter Mikša

Rupnikova linija v Krnici

Rupnikova linija je obrambna infrastruktura Kraljevine Jugoslavije, zgrajena v tridesetih letih 20. stoletja vzdolž njenih zahodnih in severnih meja. Območje utrjevanja meje proti Italiji je v jugoslovanskih dokumentih nosilo uradno ime zahodna fronta; po anšlusu leta 1938 je bil dodan šesti sektor za severno mejo od Jezerskega vrha po Karavankah do Mure. Skupno ime je dobila po divizijskem generalu Leonu Rupniku, ki je med letoma 1938 in 1940 vodil štab za utrjevanje. Junija 1938 je ministrstvo za vojsko in mornarico odobrilo združitev severne in zahodne fronte v smeri Ratitovec–Javorov vrh–Jelovica–Radovljica–Dobrača, kar je neposredno zajelo dolino Radovne. Linija je obsegala skupaj dvanajst težko utrjenih položajev in okrog 4000 betonskih utrd; pri gradnji

je bilo na vrhuncu zaposlenih do 60.000 delavcev, strošek pa je znašal okrog 21 milijard dinarjev. Posebnost jugoslovanskih fortifikacij so vgrajene jeklene spirale, namenjene zmanjševanju učinka topovskih zadetkov. V aprilski vojni leta 1941 je bila linija le delno operativna, a je šesti posadkovni polk pri Dravogradu s pomočjo navzkrižnega ognja Nemcem povzročil velike težave in jih zadržal za tri dni.

Na območju Krnice je del obrambne linije potekal po obrobju vasi, kjer je dolina Radovne nudila naravni prehod v notranjost dežele. Za nadzor tega koridorja je bilo na strateških točkah zgrajenih šest betonskih bunkerjev, ki so se ohranili do danes; pri mostu čez Radovno so bile postavljene betonske ovire, težki španski jezdec. Utrdbe svojemu namenu niso služile.

Božidar Flajšman in Peter Mikša

[Bunkerji Rupnikove linije v Krnici](#)

Eden od bunkerjev
Rupnikove linije
v Krnici (Foto:
Božidar Flajšman)

Gorjanski dom

Gorjanski dom je bil več kot stoletje eno osrednjih družbenih, kulturnih in športnih središč v Gorjah. Prvi dom je stal na mestu nekdanje občine in pošte, odprli pa so ga leta 1883. Sedaj je tu knjižnica. Pobudo za gradnjo sta med drugim podprla tedanji župan Jakob Žumer in nadučitelj Jakob Žirovnik, ki sta prepoznala pomen skupnega prostora za razvoj kraja in društvenega življenja.

Ker je dom sčasoma postal premajhen, je bralno društvo leta 1924 sprejelo odločitev o gradnji novega doma na novi lokaciji, ki je bil zaradi gradnje novega porušen avgusta 2026. Pri gradnji so sodelovali številni krajani, ki so pro-

stovoljno prispevali denar, material, les in pesek ter pomagali pri prevozu materiala in gradnji. Nov Gorjanski dom je hitro postal središče kulturnega in športnega dogajanja. V njem so potekale gledališke predstave, veselice, pevske vaje, kino predstave, sestanki in športne dejavnosti.

V sedemdesetih letih so stavbo razširili s prizidkom, uredili centralno kurjavo ter prostore prilagodili potrebam mladine in športa. V domu so delovala številna društva in organizacije, med njimi Planinsko društvo Gorje, mladinski ansambel Gorje ter Radio klub Pokljuka.

Po letu 1990 je imel dom pomembno vlogo tudi v lokalni infrastrukturi, saj je v njem delovala telefonska centrala,

Gorjanski dom okoli leta 1900 (Vir: Zbirka razglednic Leopolda Kolmana.)

Rušenje starega Gorjanskega doma, 3. avgust 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

nekaj časa pa je v pritličju obratovala pekarna Planika. Kljub denacionalizacijskim postopkom in vprašanjem lastništva je ostal pomemben simbol kraja.

Ko je stavba začela propadati, so krajani in člani društva leta 2005 začeli obsežno prostovoljno obnovo. Obnovili so dvorano, hodnike in sanitarije ter ponovno oživili prostor za kulturne prireditve, koncerte, predstave in srečanja. Leta 2017 je športno društvo svoj lastniški delež preneslo na občino Gorje, da bi omogočili celovito preno-

vo oziroma gradnjo novega večnamenskega doma. Temeljni kamen za gradnjo novega Gorjanskega doma je bil slovesno položen 4. junija 2026. Dva meseca pozneje, 3. avgusta 2026, so se začela rušitvena dela starega Gorjanskega doma. S tem se simbolično zaključuje eno pomembno obdobje v zgodovini Gorij, hkrati pa se začanja novo poglavje z gradnjo sodobnega večnamenskega središča, namenjenega prihodnjim generacijam.

Božidar Flajšman

[Rušenje starega
Gorjanskega doma,
zgodovinski dan za Gorje](#)

Šport hotel na Pokljuki

Začetki Šport hotela na Pokljuki segajo v trideseta leta 20. stoletja, ko je Smučarski klub Ljubljana zgradil objekt prihodnjega hotela, ki je prvotno deloval kot Dom SK Ljubljana. Do tedaj je bila Pokljuka znana predvsem kot gozdarsko žarišče Gorenjske, toda med gozdarskimi in lovskimi kočami so počasi zrasla tudi planinska zavetišča. Izletniški potencial planote pa je prepoznal Ivan Kenda, podjetni gostilničar in lastnik več turističnih objektov na Bledu (med drugim je bil tudi lastnik Blejskega gradu in njemu pripadajočih posestev), ki je prevzel upravljanje doma. Z izkušnjami urejanja hotelov, kopališč in javnih poti na Bledu je tudi na Pokljuki uredil zatočišče za preživljanje prostega časa blejskih in bohinjskih veljakov, veleposestnikov ter trgovcev. Zaradi velike zadolženosti in slabšanja gospodarskih razmer je izgubil večino premoženja, zato se je po bankrotu z družino preselil na Pokljuko, kjer so

v skromnejši obliki nadaljevali gostinsko dejavnost. Po njegovi smrti leta 1937 je bil hotel predan v državno last, med drugo svetovno vojno pa je bil objekt požgan. Tako so hotel po vojni obnovili in posodobili ter ponovno odprli. Zgrajen je bil v planinskem slogu in je veljal za enega najmodernejših hotelov. Leta 1957 je s skupnimi ležišči lahko gostil 120 gostov, prav tako pa je premogel električno napeljavo in centralno gretje ter po več kopalnic v vsakem nadstropju, v katerih sta tekli topla in mrzla voda. Tedaj so bili med glavno sezono v Šport hotelu nastanjeni tako domači obiskovalci kot tudi tuji, zlasti Francozi in Italijani. Kot je narekovalo ime hotela, je bilo poskrbljeno tudi za športne aktivnosti: na voljo so imeli teniško in odbojgarsko igrišče, balinišče ter športne naprave, predvsem pa je hotel predstavljal izhodišče za planinske izlete na okoliške vrhove. Prenove hotela so se ponovno lotili leta 1973, v tej obliki pa je ostal do leta 2009.

Ana Teran

Prenovljena stavba nekdanjega Hotela Šport, danes Hotel Pokljuka, 2026
(Foto: Božidar Flajšman)

DRUGA SVETOVNA VOJNA

Okupacija in okupacijska politika

Po nemškem in italijanskem napadu na Jugoslavijo in nekajdnevni spopadih je Jugoslavija kapitulirala. Slovensko ozemlje so si razdelili Nemci, Italijani, Madžari, manjši del je dobila tudi ustaška NDH. Nastale so nove meje, ki so bile utrjene z bunkerji, žičnimi ogradami, minskimi polji, visokimi stražnimi stolpi. Gozdove so morali domačini posekati v stometrskem pasu, prebivalstvo ob meji pa so izselili. Veliko ljudi je ob skrivnem prehajanju zaradi min ali streljanja umrlo. Meja je v temelju spremenila življenje ljudi, po začetku upora naj bi preprečila tudi prehajanje partizanov.

Rapalska meja na zahodu je od Peči nad Ratečami do naselja Spodnji Vrstnik v današnji občini Idrija postala nemško-italijanska meja → **Rupnikova linija v Krnici**. Z druge strani pa so do tam mejo potegnili od Ljubljane in prek Polhograjskih dolomitov ter škofjeloškega hribovja. Spodnji Vrstnik je tako postal nekakšna tromeja med Nemčijo, Italijo in Ljubljansko pokrajino. Ta je bila sicer del Italije, a s posebnim statusom, zato je rapalska meja ostala kot italijanska notranja meja. V Ljubljani sta bila z gorenjske strani mejna prehoda na tedanji Celovski cesti, kjer je do jeseni tramvaj še vozil čez mejo, nato pa ne več, in na Cesti Andreja Bitenca, kjer je takrat šla glavna prometna žila z Gorenjske proti

Trstu. Nemci so od Šentvida do Črnuč do jeseni 1942 tudi zgradili nov krak železnice, od Črnuč do Laz pa tik pred italijansko kapitulacijo, tako da z Gorenjske na Štajersko ni šla več čez italijansko Ljubljano.

Na Gorenjskem so Nemci rapalske mejnike na novo označili z D in z žicami zavarovali ozke prelaze skozi celotno alpsko visokogorje od Rateč naprej. Mejo so hoteli zacementirati za »tisoč let«. Prevzeli so tudi planinske koč. Aljažev dom v Vratih je bil preimenovan v Kugy-Haus in je postal domovanje nemške carinske policije ter izhodišče za nadzorovanje meje v triglavskem pogorju. Nemško-italijanski mejnik na vrhu Triglava je ostal le do avgusta 1944, potem so ga partizani odstranili in izobesili slovensko zastavo, »tisočletna« meja pa je padla manj kot leto kasneje.

Na okupacijsko politiko, germanizacijo in nasilje v gorjanskih vaseh je še dodatno vplivalo to, da je šlo za naselja v neposredni okolici Bleda. Bled in okolico so aprila 1941 najprej za kratek čas na pohodu proti Ljubljani zasedli Italijani. Takoj po prihodu Nemcev pa je v nemški okupacijski politiki dobil funkcijo osrednjega političnega, upravnega, vojaškega in policijskega središča. Okupirani kraji so dobili novo administrativno ureditev. Na Gorenjskem je bila civilna uprava vzpostavljena 30. aprila, vodil jo je najprej Franz Kutschera, za njim pa dr. Friedrich Rainer. Sedež so z Bleda

Nemški požig Radovne. Nemci so iz maščevanja za partizansko zasedo požgali 12 domačij in pobili 24 prebivalcev, med njimi tudi otroke in dojenčka (Vir: Fototeka MNZS.)

kasneje prenesli v Celovec, a je Bled zaradi razvite turistične infrastrukture ostal osrednja točka okupacijskega aparata na Gorenjskem. Postal naj bi tudi prestižno nacistično letovišče z (domnevno) nekakšnim germanskim svetiščem na otoku, vidni funkcionarji pa so tu dobili ali kupili vile. Na Bledu so delovali številni organi okupacijske oblasti, med drugim civilna uprava, urad za utrditev nemštva, Koroška domovinska zveza s paravojaškim Wehrmannschaftom, propagandni urad, nemška pošta z zaščitnimi enotami, vojaški štabi Wehrmachta, enote Waffen-SS in Abwehra ter naborna postaja za SS. Posebej izrazita je bila policijska prisotnost, saj so tu imeli sedež komandant varnostne policije in SD,

višji vodja SS in policije, poveljstvi redarstvene policije in orožništva ter številni policijski bataljoni in posebne enote, poleg tega pa tudi SS in policijsko sodišče ter zdravstvene ustanove, kot so klinike, lazareti in okrevališča. Ves čas vojne, še posebej pa v letih 1941–1943, so Bled, v glavnem zaradi zabave in pijančevanja, obiskovali visoki nacistični funkcionarji iz Berlina in od drugod, pa tudi fašistični italijanski iz Ljubljanske pokrajine.

Zaradi svoje vloge je imel Bled močno vojaško posadko, sestavljeno iz blizu 2000 pripadnikov različnih vojaških, policijskih in paravojaških enot.

Nemška okupacijska politika se je pripravljala več let pred vojno. Njen cilj je bil popolna germanizacija. Upravno

tvorbo Gorenjska z Mežiško dolino so uradno imenovali »zasedena območja Koroške in Kranjske« (besetzten Gebiete Kärntens und Krains), do februarja ali marca 1942 so uporabljali ime »Južna Koroška« (Südkärnten), samo za Gorenjsko pa Oberkrain. Do 1. oktobra 1941 naj bi ozemlje formalno vključili v nemški Reich. Vključitev so nato večkrat odložili, na koncu zaradi upora, težav z izseljevanjem, kadrovskih in administrativnih problemov in poteka vojne na svetovnih bojiščih, ni bila izvedena. Ne glede na to je na okupiranih ozemljih veljala nemška rasna in druga zakonodaja. Prebivalstvo so rasno in politično ocenili in glede na oceno določili status posameznika. Ponemčena so bila imena krajev in osebna imena, razpuščena in prepovedana društva, njihovo premoženje zaplenjeno. Uničevali so slovenske knjige in arhive, nemščina v šolah je postala obvezna. Sredi julija 1941 je na Gorenjsko prišlo več sto nemških učiteljic in učiteljev. V Gorje so prišli štirje nemški učitelji, obvezen je bil tečaj nemškega jezika za odrasle. Leta 1944 sta šolo zasedli nemška vojska in policija, pouk pa se je nadaljeval v župnišču, gasilskem domu in v dveh hišah.

Osrednji del germanizacije je bilo načrtno izseljevanje Slovencev in priseljevanje Nemcev. Iz gorjanskih vasi so prve izseljence poslali v Srbijo že 2. julija 1941, tiste, ki so sledili, pa v Nemčijo: drugo skupino 13. marca 1942,

tretjo 25.–26. julija 1942 in četrto junija 1943. Skupaj so iz gorjanskih vasi izselili okrog 63 družin. Najhuje je bilo julija 1942, ko so v obširni raciji pregledali vse gorjanske vasi, prebivalstvo nagnali iz hiš in ga ves dan zadrževali na cestah, hiše pa izropali. Potem so iz različnih zaselkov izgnali približno 44 družin (okoli 200 ljudi). Moške so najprej odpeljali v Begunje, ženske in otroke pa v Šentvid. Izseljenci so smeli vzeti le najnujnejše, njihovo premoženje pa je bilo zaplenjeno.

Prvo skupino sedemdesetih Nemcev so v Blejsko kotlino poleti 1942 naselili iz Bukovine (današnja Romunija in Ukrajina). Skupaj je bilo med vojno na Bledu in v okoliških vaseh naseljenih več kot 400 Nemcev. V Gorjah in tudi sicer naselitev ni bila prav uspešna. Nekaj nemških družin iz Besarabije (današnja Moldavija in Ukrajina) so naselili v del izpraznjenih hiš po izgonu domačinov. Namesto pričakovanega dobrega življenja pa so ti naleteli na sovražen odnos domačinov in akcije partizanov, ki so jim grozili s smrtjo, če ne odidejo. Okupacijske oblasti tega niso mogle preprečiti in do marca 1943 so se večinoma izselili.

Po začetnem uporih so Nemci represijo še stopnjevali z aretacijami, maščevalnimi akcijami, streljanjem talcev, mučenjem v Begunjah, kjer je bilo v času vojne zaprtih več kot 12.363 oseb, od katerih je bilo pobitih 872, veliko med njimi tudi

Zgornje Gorje ob osvoboditvi, 9. maj 1945 (Vir: Boj pod Triglavom.)

iz Gorij. Prva skupina petih talcev je bila ustreljena že 28. avgusta 1941 v Spodnjih Gorjah, potem pa so jih do konca vojne sistematično streljali v Dragi in drugje. V Gorjah med najbolj grozljiva dejanja okupatorjev poleg streljanja talcev pod Revovco v Spodnjih Gorjah spada požig vasi v Radovni septembra 1944 → **Odpor**.

Od leta 1942 so izvajali prisilno mobilizacijo v Wehrmacht. Pri tem so zajeli več letnikov med 1920 in 1925 (po podatkih Monike Kokalj Kočevar več kot osemdeset). Sprva se je zaradi pritiska in terorja večina mobilizirancev pozivu odzvala (mnoge so najprej mobilizirali na

prisilno delo v Arbaeitdienst). Že v začetku leta 1943 pa je iz gorjanskih vasi v partizane odšlo od 16 do 20 mobilizirancev, maja istega leta pa še okoli 35. Da bi zaščitili svoje družine, so to največkrat storili pod videzom partizanske mobilizacije. Veliko mobilizirancev je iz nemške vojske tudi pobegnilo k partizanom.

Kljub stopnjevanemu nasilju in poskusom popolne podreditve pa okupatorju ni uspelo zlomiti domačega prebivalstva – nasprotno, teror je krepil odpor in uporniški duh, ki je na koncu prevladal.

Božo Repe

Odpor

Zaradi zaledne lege med Bledom in Jesenicami ter povezave med Mežaklo, Pokljuko in Jelovico so imele gorjanske vasi za narodnoosvobodilni boj izjemen pomen. Nad gorjanskimi vasi je vodila kurirska pot med Jelovico, Pokljuko in Karavankami, postaja med Jerbikovcem in Zgornjo Radovno (G 8) pa je bila razvodna točka. Na Mežakli in Pokljuki so med vojno delovala tudi vodstva okrožnih in rajonskih terenskih organizacij, partizanske tehnike (npr. okrožna tehnika Planika nad Radovno pod Gilcami, ki je tiskala tudi zelo priljubljena aktualna radijska poročila, med drugim o II. zasedanju Avnoja novembra 1943 ali o izkrcanju v Normandiji). Delovale so tudi partizanske bolnišnice (sprva ena skromna bolniška postaja, v kateri je ranjence oskrboval partizanski zdravnik dr. Edvard Pohar). Vse tri planine so med vojno postale prehodni in operativni prostor tudi večjih partizanskih enot tako z Gorenjske kot Primorske in Ljubljanske pokrajine.

V Gorjah so kmalu po okupaciji vzpostavili žandarmerijsko postajo s šestimi žandarji in sedmimi pripadniki SA. Odpor so organizirali in vodili domači komunisti ter napredni posamezniki. Na Slamnikih nad Bohinjsko Belo so že 20. aprila 1941, še pred nastankom Osvobodilne fronte, lokalni

komunisti in španski borci imeli sestanek in začeli z zbiranjem orožja in pripravi na oborožen odpor, ki se je začel kmalu po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo. Pod Mežaklo je iz skupine »Obranca« in še dveh pridruženih skupin julija 1941 nastala Jeseniška četa (imenovana tudi Cankarjeva četa). Prvi partizani (»gošarji«) so bili komunisti, naivno so pričakovali prihod Rdeče armade in hiter konec vojne. Nekateri aktivisti, med njimi →**Marija Žumer**, pa se niso uspeli pravočasno umakniti in so jih Nemci aretirali ter poslali v koncentracijska taborišča. 30. julija so se prvič spopadli z Nemci, ki so napadli njihovo taborišče na Obranci. Po spopadu so se razpršili in se znova združili. Kljub slabi oborožitvi so izvajali sabotaže in druge akcije. Na Vodiški planini na Jelovici je nato iz prvih čet nastal Cankarjev bataljon. Nemci so nad partizane poslali več enot, v spopadu na Kotliču na Jelovici sta 8. avgusta 1941 padla prva partizana iz Gorij, Andrej Komar in Alojz Žvan, na Mežakli pa so zajeli in zaprli nekaj drvarjev ter pastirjev, dva pa iz zasede ubili. Ker so partizani ubili njihovega sodelavca, za katerega so sumili, da je izdajal, so v Spodnjih Gorjah pod Revovco 28. avgusta zjutraj ustrelili Franca Sokliča iz Krnice, Jožefa in Karla Repeta iz Spodnjih Gorij, Janeza Zupana iz Nomnja in Jožeta Pikona z Dobrave. Pripeljali so jih iz begunjskih zaporov.

Padli Partizani.

Leta 1941/=42.43.

Koren Ferdo	1./8./41.	na Obranci
Erzenšek Pavel	1./8./41.	na Obranci
Žvan Alojzij	8./8./41.	na Jelovci
Komar Andrej	8./8./41.	na Jelovci
Koren Pavli	8./8./41.	na Jelovci
Finžgar Jože	19./9./41.	Pokluka
Prešeren Andrej	20./9./41.	Meja dolina
Pristov Avgust	4./1./42.	Berjanca
Kravs Franc	19./1./42.	na Lipanca
Bukal Stane	19./1./42.	Lipanca
Novak Alojzi	19./1./42.	Lipanca
Jakopič Janez	19./1./42.	Lipanca
Jenštrle Julka	19./1./42.	pod Stolom
Koder Jožef	20./2./42.	na Stolu
Čufar Jožef	1./5./42.	Muža. planski vrh
Tavčar Ciril	8./6./42.	Obranca
Koračin Alojzi	/ / /	pod Rošco
Guzel Franc	15./6./42.	pot stolom
Oskar	5./7./42.	na Posavcu
Nace	1./8./42.	M. sedlo
Stržišar Polda	/ / /	42. Pokluka razor
Bernart Ržbn	/ / /	42. Pokluka razor
Oman Slavko	20./9./41.	Možakla zakop
Žvan Jožef	24./12. 43.	V jeli Pokluka.

Kom. Oreda Černe Boris.

Ravn. Gorenj 15/6/42. pod stolom

Kom. Oreda Zvonu Gorenj

sp. gorje ist. 114.

sp. Gorje pri Bledu

Proti koncu leta 1941 so se začele priprave na množično vstajo, ki naj bi na zahtevo Vrhovnega štaba NOV in POJ in Josipa Broza - Tita po zgledu množičnih vstaj v Srbiji in Črni gori

osvobodila večino Gorenjske, tudi Bohinj in Gorje. Iz gorjanskih vasi se je vstaji pridružilo kakšnih 150 fantov in moških, Nemci pa so se z žandarmerijske postaje umaknili na Bled. Vstaja,

ki je vrh na Gorenjskem dosegla z dražgoško bitko, ni uspela, del partizanov se je vrnil domov, del pa je ostal v enotah in izvajal posamične akcije, tudi v neposredni bližini Bleda. Nemci so znova odgovorili z represalijami, hkrati pa partizane pozivali, naj opustijo boj, in jim obljubljali mirno življenje. Štiriindvajsetega decembra so obkolili Spodnje Gorje, zbrali ljudi in v Begunje odpeljali 36 moških in fantov.

Leta 1942 se je boj zaostрил: partizanske enote so izvajala vse več napadov, rušile proge in drugo infrastrukturo, skušale so tudi preprečiti množičen odvoz hlodovine iz poključskih gozdov. Nemci so odgovarjali z ofenzivami, množičnimi izselitvami, aretacijami, streljanjem talcev. 19. januarja so policijski smučarski oddelki napadli partizansko četo na Lipanci. Dramatičen boj v visokem snegu pri več kot minus 30 stopinjah je trajal ves dan. Štirje partizani so padli. Avgusta so obkolili in napadli partizansko enoto na Jezercih na Pokljuki, kjer so ubili poveljnika Gorenjskega odreda, ki se je naključno mudil tam, oktobra znova izvedli večjo ofenzivo, a tokrat brez uspeha. Partizani so sredi ofenzive prvič skušali razviti slovensko zastavo na Triglavu, a zaradi prihoda nemške enote niso uspeli.

Leto 1943 je pomenilo prelomnico, saj se je gibanje že v prvi polovici leta, še posebej pa po italijanski okupaciji razširilo med množice. Organizacija OF se je

utrdila, partizanske enote so se številčno in organizacijsko krepile, a se soočale tudi z izgubami. Nemci so julija pod Lipanco napadli partizansko enoto in od 45 partizanov so jih 13 ubili ali ujeli.

Nemci so po lahki okupaciji in zaradi občutka rasne večvrednosti sprva menili, da kolaboracije ne potrebujejo, a se je to z začetkom odpora spremenilo. Najprej so uporabljali posameznike, nato pa organizirali domače enote (t. i. raztrgance – »Gegenbande«), ki so se izdajale za partizane, ter pomožne policijske enote (partizani so jih s skupnim imenom poimenovali belogardisti). Skupaj z vohuni in vrinjenci so bili za partizane velik problem, saj so poznali teren in ljudi ter so se kot pastirji ali gozdni delavci gibali neopaženo, zato je v partizanskih vrstah prevladovala previdnost do neznancev. Izdajstvo je bilo težko dokazati, pogosto je bilo razkrito šele po nemških akcijah, sodelavce pa so Nemci ščitili. Boj proti njim je bil neusmiljen, meja med sumom in resničnim izdajstvom pa tanka. Voja je dala priložnost tudi za osebne in politične obračune ter revolucionarno nasilje. Hkrati pa je veliko ljudi v nemških službah sodelovalo s partizani, ki so imeli razvito obveščevalno mrežo.

Novembra so nemške in kolaboracionistične enote na Pokljuki znova izvedle veliko ofenzivo. Najbolj tragičen za partizane je bil napad na 3. bataljon Prešernove brigade 14. decembra

v Lovčevem hotelu na Pokljuki. Utrujenji od akcije tisti dan in od pohoda z Jelovice ter z nezadostnim varovanjem so bili presenečeni. V hudem spopadu z veliko številčnejšimi nemškimi enotami jih je padlo 79.

Leto 1944 je bilo polno zelo težkih bojev, hajk in povečane nemške represije, a hkrati tudi že vzpostavljena prava partizanska oblast. V Gorjah sta bila najodmevnejša spopada 26. in 27. maja 1944, ko je Gradnikova brigada napadla orožniške postaje v Radovni, v Spodnjih in Zgornjih Gorjah. Napad v Spodnjih Gorjah ni uspel, medtem ko so postajo v Zgornjih Gorjah uničili. Najbolj brutalen dogodek tega leta je bil požig Srednje Radovne. Sredi septembra 1944 so partizani tam napadli Nemce, dva konja sta bila ubita, dva vojaka, pripadnika enega od polkov elitne divizije Brandenburg, ki je bila na Bledu, pa sta bila ujeta. Nemške enote so nato iz maščevanja najprej minirale dve hiši, potem pa v vasi izvedle pokol. Dvajsetega septembra so obkolile vas in pobile 24 domačinov, od dojenčkov do starcev. Mnoge so žive zažgali v hišah, vas pa uničili. Naslednji dan so ubili še enega domačina.

Osmega aprila 1945 so borci partizanske Komande mesta Bled napadli in uničili nemško postojanko v Spodnjih Gorjah, vas pa osvobodili. Od tam so izvajali napade na utrjeni Bled, kjer so Nemci vzpostavili obrambno linijo od gradu do Zasipa. Sedmega in 8. maja so se vneli zadnji hudi spopadi, ker so se nemške in druge enote želele prebiti čez Poljane. Podhomu in drugim naseljem je grozilo uničenje. Ker jim preboj ni uspel, so se obrnili proti Lescam in se umaknili od tam. V zadnjih bojih leta 1945 je na Poreznu padel tudi narodni heroj → **Andrej Žvan - Boris**, komandant Gorenjskega odreda. Osmega maja je Komanda mesta Bled iz Spodnjih Gorij vkorakala v središče Bleda.

Prebivalci gorjanskih vasi so vsa štiri leta vojne sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. Aktivno kot partizani in aktivisti približno četrтина prebivalstva. Bili so v partizanskih enotah na Mežakli, Pokljuki in Jelovici, v množični gorenjski vstaji decembra 1941 in januarja 1942, v dražgoški bitki ter v vrsti drugih ofenziv in spopadov.

Božo Repe

Izdajstvu
[nismo bili kos](#)

Cena vojne

Druga svetovna vojna je globoko zarezala v usode ljudi na območju Gorij in okoliških vasi. Po podatkih uradnega popisa prebivalstva v Kraljevini Jugoslaviji je imela občina Gorje leta 1931 2569 prebivalcev. Do začetka vojne se je število ljudi verjetno nekoliko spremenilo, vendar točnega podatka ni. Do zdaj opravljeni popisi žrtev druge svetovne vojne na območju Gorij temeljijo na spominskih in delno arhivskih virih in novjšem popisu žrtev Inštituta za novejšo zgodovino Slovenije. Ta popis vključuje tudi ljudi, ki so bili v stari občini Gorje rojeni, so v Gorjah živeli ali pa delovali, umrli pa so zunaj območja Gorij. Za nekatere od teh žrtev po toliko letih ni mogoče več ugotoviti, kako je bilo njihovo življenje povezano z Gorjami, razen da so se v Gorjah rodili. Prav tako je treba upoštevati, da pri vseh popisih žrtev v veliko primerih nepopisane žrtve ostanejo ljudje, ki na območju, kjer se popis opravlja, nimajo več živečih sorodnikov ali se je celo njihova sorodstvena linija prav zaradi smrti katerega od njihovih članov v vojni za vedno prekinila. Po toliko pretečenih letih morda ni več nikogar, ki bi se teh žrtev še spominjal.

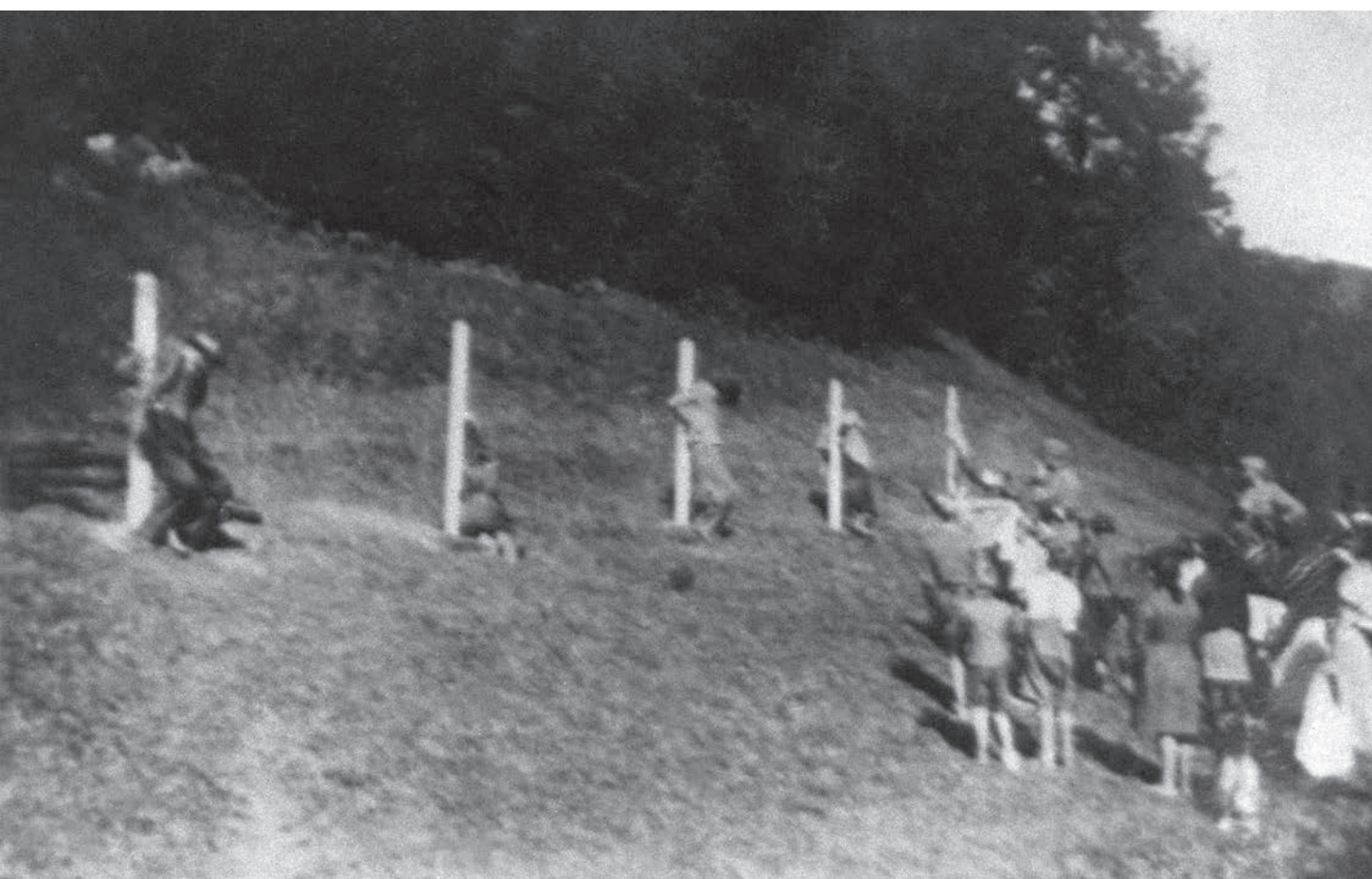
Druga svetovna vojna je zaradi različnih vzrokov ljudi razdelila tudi glede naklonjenosti do vojskujočih se strani. Pri ugotavljanju števila izgubljenih

življenj na strani gorjanskih družin, ki niso bile naklonjene boju proti okupatorju in sočasnemu poteku revolucionarnih sprememb s ciljem spremembe predvojne družbene, socialne in razredne ureditve, je težava v tem, da so bile v večini primerov te žrtve vojne v obdobju do leta 1990 umaknjene iz javnega spomina.

Dovolj številčna skupina žrtev, tudi med Gorjanci, so bili prisilno mobilizirani mladi fantje v okupatorjevo vojsko. Na žalost tudi te žrtve po koncu vojne niso bile deležne poštenega priznanja trpljenja in prestopa, čeprav so bili v okupatorjevo vojsko vključeni v večini primerov prisilno. Tudi iz te skupine točnega števila žrtev ne moremo več ugotoviti.

Nasploh je druga svetovna vojna za razliko od prejšnjih vojn zarezala v vse pore življenja ljudi. Zaradi partizanskega načina organiziranja bojevanja proti okupatorju so nemške okupatorske oblasti skupaj s slovenskimi kolaborantskimi enotami tudi na območju nekdanje občine Gorje izvajale različne oblike represije in povzročale žrtve med civilnim prebivalstvom, ki ni bilo neposredno vključeno v vojaške operacije. Zapiranje ljudi, streljanje talcev, uboji ljudi, ki so po planinah in gozdovih zgolj opravljali svoja vsakdanja dela, požig vasi Radovna, izselitev več družin v Nemčijo so zato povzročale smrtne žrtve, ki so bile neposredno povezane z vojno.

Streljanje talcev 28. avgusta 1941 v Spodnjih Gorjah (Vir: Fototeka MNZS.)

Že iz tega kratkega vpogleda v različne skupine žrtev je jasno, da po toliko pretečenih letih ni več mogoče ugotoviti njihovega točnega števila. Na žalost to razkriva tudi žalostno resnico, kako malo so v vojnah v resnici vredna človeška življenja, česar se ljudje vse premalo zavedamo. Ko vojna mine, se družba v vojni umrlih spominja vedno bolj poredko. Tudi za obeleževanje njihovih smrti se oblikuje vrednostni sistem, zaradi katerega nekatere žrtve hitreje izginejo iz kolektivnega zgodo-

vinskega spomina. Edine, ki jih izguba svojih članov za vedno zaznamuje, so družine, znotraj katerih intimni spomini na v vojni izgubljene člane živi še več generacij.

Za vsaj približno število izgub življenj v času druge svetovne vojne na območju Gorij je treba najprej definirati skupine, v katere je mogoče uvrstiti žrtve. Vojna je pomenila okupacijo slovenskega ozemlja, v primeru Gorij meseca aprila 1941, s strani takratnega nemškega rajha. Že v mesecu juniju in

juliju 1941 so se v Sloveniji in tudi na območju Gorij začele organizirati partizanske vojaške enote, katerih temeljni cilj je bil upor proti tujemu okupatorju in sočasno zaradi desetletja tlečih družbenih, razrednih in ideoloških nasprotij tudi korenita sprememba družbene ureditve. Nemški okupator se je na upor odzval tako z vojaškimi akcijami proti partizanskim enotam kot tudi z represijo nad civilnim prebivalstvom. Takemu partizanskemu uporu pa so nasprotovale nekatere ideološke skupine in posamezniki, ki so želeli ohranjati predvojno razredno in ideološko delitev ljudi. Posledično so začele sodelovati z okupatorskimi oblastmi. Oblikoval se je t. i. protirevolucionarni tabor, ki je pomenil na eni strani upravno in funkcionalno kolaboracijo z okupatorjem, na drugi pa tudi vojaško organizirane enote za skupen boj okupatorja proti partizanskemu gibanju. Medsebojni spopadi vojaških enot in različne oblike medsebojnih obračunavanj okupacijskih, kolaborantskih in partizanskih enot ter

organizacij so imeli za posledico žrtve tako med civilnim prebivalstvom kot med v spopadih sodelujočimi vojaškimi enotami. Podatki, ki jih predstavljamo v nadaljevanju po različnih kategorijah žrtev, so pridobljeni iz memoarske literature, predvsem knjige *Boj pod Triglavom*, ki je izšla leta 1966, in iz novejšega popisa žrtev druge svetovne vojne ali zaradi nje, ki ga vodi Inštitut za novejšo zgodovino Slovenije. Ker pa so v tem popisu kategorije razlogov smrti posameznega človeka in statusa žrtev tako nesistematične in med seboj prekrivajoče, ni mogoče priti do popolnoma točnega števila. V popisu Sistory je dodatna težava še kategorija rojstva in bivanja, kjer ni jasno, ali je bila žrtev le rojena v Gorjah ali je v času vojne in smrti že živela drugje v Sloveniji oziroma je bila tam le na delu in je še vedno spadala v skupnost prebivalcev občine Gorje. Številčno stanje žrtev je na podlagi dostopnih in ohranjenih podatkov ter glede na status žrtev približno naslednje:

• CIVILNE ŽRTVE OKUPACIJSKIH OBLASTI:	
1. Žrtve v koncentracijskih taboriščih in zaporih	15 ali 19
2. Ustreljeni kot talci	11 ali 14
3. Umrli zaradi prisilne izselitve družin v Nemčijo	6 ali 9
4. Ubiti zaradi požiga vasi Radovna	24
5. Ubite civilne osebe med delom v planinah in gozdovih	16 ali 29
Skupaj	72 ali 95
• CIVILNE ŽRTVE PARTIZANSKIH ENOT:	
1. Usmrčeni zaradi izdajstev in nasprotovanja partizanskemu gibanju	18 ali 23
• ŽRTVE MED PRISILNO MOBILIZIRANIMI V NEMŠKO VOJSKO	27
• ŽRTVE MED BORCI PARTIZANSKIH ENOT	87 ali 114
• ŽRTVE MED BORCI PROTIPARTIZANSKIH ENOT	1
Skupaj	205 ali 260

Število žrtev po različnih virih je različno. Bližje resnici je višja številka, 260, saj so v njej vključene tudi žrtve iz skupine prisilno mobiliziranih v nemško vojsko (27 ljudi) in žrtve na protipartizanski strani (18 ali 23 in najmanj en pripadnik Slovenskega domobranstva). Če upoštevamo, da je bilo v Sloveniji med drugo svetovno vojno skupno približno

97.500 smrtnih žrtev, kar je od 6,5 do 7,2 odstotka takratnega prebivalstva, je število smrtnih žrtev, povezanih z Gorjami, v primerjavi s popisom prebivalstva iz leta 1931 skoraj 10 odstotkov, kar kaže na resnično veliko demografsko izgubo na območju občine Gorje v času druge svetovne vojne.

Pavel Jamnik

2A godbo na
pikala iz
gorij

PO LETU 1945

Krajevni ljudski odbor Gorje

Po osvoboditvi in ponovni vzpostavitvi jugoslovanske države ob koncu druge svetovne vojne so se na območju Slovenije izoblikovali krajevni narodnoosvobodilni odbori, pozneje preimenovani v krajevne ljudske odbore. Ti odbori so veljali za najnižje organe lokalne oblasti, kraj pa kot najnižja upravnoteritorialna oblika. Po zakonu iz leta 1946 so bili odbori voljeni, krajevni odbori na dve leti, višji odbori (okrajni ...) na tri leta. Ljudski odbori so nato izmed svojih članov izvolili še poverjenike v izvršilni odbor. V prvih letih po vojni so bili ljudski odbori večinoma zadolženi, da zgradijo socialistično gospodarstvo na temeljih družbene lastnine. Na območju današnje občine Gorje je med letoma 1945 do 1952 delovalo več različnih krajevnih ljudskih odborov. V občini se je vzpostavil KLO Spodnje Gorje,

ki je obsegal katastrsko občino Spodnje Gorje, KLO Zasip oziroma KLO Podhom–Zasip, ki je obsegal katastrski občini →**Podhom** in Zasip, ter KLO Zgornje Gorje, ki je obsegal katastrske občine Zgornje Gorje, Poljšica in del Višelnice. Obstajali sta še KLO-ja Mevkuž in →**Krnice**, ki pa sta se leta 1946 združila s KLO Zgornje Gorje. Vsi našteti KLO-ji so spadali pod okraj Jesenice in nato pod Ljubljansko okrožje. Krajevni ljudski odbori so delovali vse do sprejetja novega Zakona o razdelitvi Ljudske republike Slovenije na mesta, okraje in občine, aprila 1952. Ta zakon je odpravil Krajevne ljudske odbore in jih nadomestil z večjimi upravnoteritorialnimi enotami, občinami. Gorjanski KLO-ji so pripadli novoustanovljeni občini Gorje, ki je obsegala katastrske občine Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Podhom, Zasip in del Višelnice.

Miha Vehovar

Tito in Gorje

Osemindvajsetega maja 1945 je Josip Broz - Tito prvič obiskal Bled. Le nekaj dni po osvoboditvi Jugoslavije je prišel v Slovenijo; 26. 5. 1945 se je ustavil

v Ljubljani, kjer se je ob ogledu mesta povzpel tudi na Ljubljanski grad, nato pa je pot nadaljeval na Gorenjsko. Slovenske kraje, predvsem Ljubljano, je obiskal, da bi se seznanil s povojnim položajem.

BOHINJ — Sv. Janez

[Signature]
7/2 9' 10'
Predsednik TITO in predsednik
Koreje KIM IL SONG v Bohinju-
Ukancu 8.6.1975.

za godbo na
pihala iz
Gorij

Predsednik SFRJ Josip Broz - Tito in predsednik DLR Koreje Kim Il Sung z godbo na pihala iz Gorij v Ukancu 8. junija 1975. Spodaj naslovna stran razglednice s Titovim posvetilom godbi na pihala iz Gorij (Vir: *Tito pri nas*, Skupščina občine Radovljica, INDOK center Radovljica in družbenopolitične organizacije občine Radovljica. Radovljica, december 1980.)

Med potjo je opazoval začetke po-
vojne obnove in urejeno življenje v Slo-
veniji. Okoli treh popoldne je prispel
na Bled, kjer se je srečal in pogovarjal z
domačini ter mladino. Na Gorenjsko je
tako kot v Ljubljano prišel nenapove-
dano. Prebivalci so ga sicer navdušeno
sprejeli, a obžalovali, da mu niso mogli
pripraviti svečanega sprejema, ob kate-

rem bi začutil, kako cenjen je med Go-
renjci. Obiskal je tudi Hotel Toplice, v
katerega poslopju se je nahajala vojaška
bolnica, ter ranjenim borcem izrekel
zahvalo; ti so dejali, da je to »najsrečnej-
ši dan v našem življenju, ker smo mogli
videti maršala Tita«. Z ganljivim prizo-
rom je prispevala tudi mati z otrokom,
ki je pozdravila Tita in otroku naročila,

Josip Broz - Tito
skupaj s svojim
osebnim tajnikom
Jožetom Smoletom
na grobišču talcev
v Begunjah, konec
šestdesetih let
20. stoletja. (Vir:
Zbirka razglednic
Božidarja
Flajšmana.)

naj si ta dan za vedno zapomni. Tito je poleg Bleda obiskal še druge kraje na Gorenjskem, a le za kratek čas, saj so ga čakale državne dolžnosti.

Na Bledu se je Tito odločil postaviti tudi svojo rezidenco – na mestu nekdanjega dvorca Suvobor so začeli graditi novo vilo, dokončano leta 1947. Kasneje je večinoma bival na Brdu.

Bled je v prvem povojnem desetletju postal pomembno diplomatsko središče. Prvega avgusta 1947 je bil tu podpisan sporazum Tito-Dimitrov, ki

je predvideval povezavo Jugoslavije in Bolgarije, 27. novembra pa še pogodba o prijateljstvu. Njuno sodelovanje je prekinil spor z Informbirojem. Vloga Bleda kot diplomatskega stičišča se je ponovno okrepila po osamosvojitvi Slovenije in vstopu v Evropsko unijo.

Tito je med bivanjem na Bledu obiskoval tudi bližnjo okolico, vključno z Bohinjem in Gorjami, še posebej lovske revirje. Godbi na pihala iz Gorij pa je napisal tudi posvetilo.

Zala Marolt

Astronavti v Spodnjih Gorjah in na Zatrniku

Astronavti Apolla 15 so tvorili deveto ameriško vesoljsko odpravo s posadko iz programa Apollo in četrti pristanek človeka na Luni. V sklopu obiskov

evropskih držav na začetku leta 1972 so astronavti s soprogi in spremstvom 22. januarja obiskali Jugoslavijo. Za kratek čas so se ustavili v Beogradu in Zagrebu, za tem pa pripotovali v Slovenijo, kjer so bivali med 27. in 31. januarjem.

Jože Torkar in ameriški astronavt posadke Apolla 15, James B. Irwin, na Zatrniku 30. januarja 1972 (Vir: Osebni arhiv Jožeta Torkarja.)

Tiste, s snegom obložene, sončne nedelje se je karavana s petimi do šestimi sanmi s konjskimi vpregami z Bleda po zasneženi cesti podala skozi Podhom proti Spodnjim Gorjam. Dogovorjeno je bilo, da se ustavijo na dvorišču gostilne pri Kuraltu, kjer jih je čakalo kosilo. Pred hišo so astronavte s soprogi in ostalim spremstvom pogostili s kruhom, soljo in domačim žganjem. Na meniju so imeli tradicionalno, okusno gorenjsko kosilo. V prijetnem vzdušju se je zlilo nemalo besed pohvale. Operni pevec France Langus s Poljšice je zbrani družbi zapel odlomek arije. Ob zaključku obiska pri Kuraltu so jim domači izročili priložnostna darila.

Izpred Kuraltove domačije so jih s črnimi mercedesi odpeljali proti Zatrniku. Učitelji smučanja so primerno obledenim gostom pokazali osnove obvladovanja smučarske tehnike, ki pa kljub zavzetosti ni kaj dosti zaleгла. Priznali

so, da je lažje hoditi po Luni, kot smučati po snegu. Sončen zimski dan se je prevešal v večer in morali so se vrniti na Bled.

Obisk Astronavtov Apolla 15 – Davida R. Scotta, Jamesa B. Irwina in Alfreda M. Wordna – je bil nedvomno odmeven in prisrčen dogodek, ki ne bo šel v pozabo.

Devetnajstega maja 2013 se je ameriška astronavtka slovenskega rodu Sunita Williams ob obisku Bleda v spremstvu županov Bleda in Gorij, Janeza Fajfarja in Petra Torkarja, ter predsednika Muzejskega društva Bled, Sreča Verniga, podala po poteh soteske Vintgar. Ob enem od naslednjih obiskov pa je 28. januarja 2026 obiskala gostišče »Pr' Lovcu« na Zatrniku, torej kraj, kjer so se leta 1972 mudili astronavti Apolla 15. Navdušena nad domačo kulinariko je obljubila, da se še vrne.

Marijan Zupan

GOSPODARSTVO

DEJAVNOSTI IN OBRTI

Mlini v Gorjah

→ **Reka Radovna** je imela pomemben vpliv na življenje v Gorjah, saj je poganjala žage, fužine ter druge objekte. Teh je od izvira do izliva reke približno 30. Med njimi je tudi približno deset mlinov različnih velikosti, pogosto zgrajenih v kombinaciji z žagami. Ne-

kateri izmed njih so mlin pri domačiji Leskovec, Psnakov ter Pocarjev mlin v Zgornji Radovni, mlin v Malih Brejah, Svetinov mlin v Velikih Brejah, Klemenakova mlin in žaga v Srednji Radovni, Rokov mlin v Spodnjem Grabnu, Komarjev mlin v Mevkužu ter Mihov mlin v Grabčah, ki se danes imenuje Grajski mlin.

Mlin v Grabčah, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

Večina teh mlinov ne obratuje več. Nekateri, na primer tisti v Malih Brejah, so bili uničeni v naravnih nesrečah. V Grabčah je nekoč stal Pajkov mlin, ki je danes skoraj povsem izginil. Od njega so ostali le še sledovi rak, ki so jih našli zakopane za domačijo. Druge mline so lastniki prenovili v hidroelektrarne (pri Leskovčevem mlinu so že v medvojnem obdobju zgradili turbino) ali pa prenovili in postavili na ogled za turiste. Eden izmed teh je Psnakov mlin z žago, ki je v celoti obnovljen. V Krnici imeni domačij Pr' Mlinarju in Pr' Žagarju pričata o nekdanjih dejavnostih, s katerimi so se ukvarjali lastniki; žaga še zmeraj obratuje, mlin pa poganja hidroelektrarno. Nad mlinom na Žagarjevi domačiji je bila

nekoč freska sv. Florijana, ki je danes izgubljena.

Zelo dolgo zgodovino ima Grajski mlin v Grabčah. Prvič je bil omenjen leta 1004, čeprav je njegova klet še starejša – izvirala naj bi iz rimskih časov. Gre za kamniti mlin, ki je imel prvotno pet vodnih koles in pet mlinskih naprav, v stavbi pa je tudi obnovljena stara črna kuhinja. V kleti mlina so našli risbo, ki se umešča med 10. in 12. stoletje, in je povezana z legendo o duhu nekdanjega mlinarja, ki naj bi na tistem mestu izgubil roko. Nad portalom stavbe pa je zapisana letnica 1688, kar kaže na to, da so mlin skozi stoletja večkrat dograjevali in dopolnjevali. Danes je popolnoma obnovljen, spet obratuje in je namenjen turizmu.

Maiken Zupančič Danko

Tesarstvo

Tesarstvo je prastara obrt, ki se je razvijala in izpopolnjevala skozi stoletja vzporedno s stavbarstvom od preprostih hiš dimnic, kolišč, obdelanih le s sekiro, do današnjih na CNC-strojih natančno izdelanih montažnih hiš in ostrešij velikih dvoran ter razglednih stolpov. Zelo visok nivo je doseglo v 12. stoletju v obdobju romanike, ko so razvili večino konstrukcijskih vezi za gradnjo mostov

in zahtevnih ostrešij gradov, stolpov ter katedral.

Drugi estetski višek je tesarstvo doseglo v 18. stoletju v obdobju baroka pri gradnji reliefno razgibanih skednjev, okrašenih z vidno konstrukcijo in linami v opažih. Pročelja hiš pa so lepšali rezljani stebri in rezljani ganki s krajevno značilnimi ornamentami ter linami v lesenem opažu zatrepa. V tem obdobju je obrt dosegla visok stavbarski in arhitekturni nivo tudi pri gradnji različnih

Slavko Zalokar z delom svoje zbirke starih tesarskih orodij, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

kozolcev, kašč, čebelnjakov, svisli (senikov) in planinskih stanov. Lepo, natančno izdelane zavite vogelne vezi sten iz polkrožni brun ter profilirani stropi pollesenih hiš pričajo o nekdanjem mojstrstvu gorjanskih tesarjev.

V preteklem stoletju so se v Gorjah v tesarstvu uveljavile tri družine, kjer se je obrt prenašala iz roda v rod. V Krnici pri Vrbcu je Jakob Šimnic prenesel znanje na sinova Andreja in Jurija. Bili so širše znani strokovnjaki za izdelavo in obnovo mlinskih naprav ter žag in mojstri za izdelavo različnih pogonskih vodnih koles.

V Mevkužu se pri Osmojenu, v družini Jan, obrt prenaša že v četrto generacijo. V Grabčah pri Kroparju se je obrt pre-

našala na tri rodove. Prvi Zalokar je bil tesarški mojster, ki je gradil prve mostove in mostovže v soteski Vintgar ter leta 1930 Galerije kraljeviča Andreja v Pokljuški soteski. Obrt je nadaljeval njegov sin. Gradili so mostove, jezove in ostrešja. Obrti sta se izučila tudi vnuka Ivan in Slavko, ki sta se kasneje po dodatnem šolanju zaposlila kot gradbeni tehnik in gradbeni delovodja drugje. Pri mojstru Zalokarju se je izučil mlajši mojster Vinko Slivnik, Dornkov, ki je leta 1982 obnovil Galerije v Pokljuški soteski in pomagal vzdrževati mostove v Vintgarju. Obrti se je izučilo več drugih tesarjev, ki so se zaposlili v jeseniški železarni, gradbenih podjetjih ali drugje.

Jože Kosmač

Mlekarstvo

Pred več kot stotimi leti je gorjanski župnik Josip Knific v župnijsko kroniko med drugim zapisal: »Mlekarska zadruga ima svoj lasten dom v → **Podhomu**. Imenovana izdeluje jako užiten znani podhomski sir, ki nič ne zaostaja za bohinjskim.« Torej je mlekar

zadruga Podhom že leta 1924 slovela po dobrem siru in ostalih mlečnih izdelkih. V mlekarni je bil redno zaposlen edino mlekar Janez Zupan. Po pripovedovanju takratnega podpredsednika in blagajnika Jakoba Slivnika – Špana iz Podhoma je mlekar

zadruga delovala »prav vzorno«. Do 350 litrov mleka na dan so poleg domačih kmetov redno dovažali tudi kmetje iz okoliških vasi. Izdelovali in razvažali so od 15 do 30 kg težke hlebe sira, smetano, sladko smetano, kisli sir, skuto, čajno maslo, jogurt, posneto in navadno mleko. Z izdelki so oskrbovali hotele in menze. Leta 1933 so ustanovili zvezo mlekar

skih zadrug Bled, v katero je bilo včlanjenih šest mlekar

skih zadrug: Mošnje, Bohinjska Bela, Ribno, Selo, Bled in Podhom. Povezani so bili tako z bohinjskimi sirarji kot z mlekarno v Naklem. Člani nadzornega odbora Mlekarske zadruge Podhom so bili: mlekar Janez Zupan – Biščev, Jože Pretnar – Slivnik iz Podhoma, Janez

Otvoritev Mlekarskega doma Podhom
(Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

Srna – Knaflič iz Sp. Gorij, Franc Vidic – Mostar iz Zasipa, Jože Žnidar iz Bohinja, priženjen v Gorje k Biscu, Janez Dornik – Dornk iz Podhoma, Jakob Jan – Marovt iz Podhoma, Janez Golc – Golc iz Zasipa, Franc Jan – Žumrč iz Mevkuža in Jakob Slivnik – Špan iz Podhoma. Mlekarska dejavnost se je tamkaj dogajala nekako do druge svetovne vojne. Po vojni so bila v zgradbi stanovanja. Anton Zupan se je v prostorih nekdanje mlekarnice ukvarjal z izdelovanjem strešnikov, stožnikov, v kletnih prostorih je imel tudi nekaj živine. V devetdesetih letih 20. stoletja je bila tam pekarna, leta 2024 pa so, natančno po stotih letih Knifičevega zapisa, objekt porušili in na istem mestu zgradili novega, ki služi turizmu.

Marjan Zupan

Zvončarstvo

Dejavnost kovanja zvoncev so po ustnem izročilu začeli na Višelnici pri Jakobu Janu, po domače pri Rebrovcu že leta 1752. Za Jakobom je zvončarstvo prevzel sin Jernej Jan, Jakob se je namreč preselil na Bled v Zagorice, kjer je osnoval novo zvončarsko delavnico, ki pa je po njegovi smrti prenehala z delovanjem. Leta 1820 so začeli izdelovati zvonce tudi pri Pogvajnu na Višelnici. Največji razmah je zvončarstvo v gorjanskih vaseh doživljalo v obdobju med 1890 in 1910. V tem obdobju so kovali zvonce na Višelnici, v Mevkužu

in Podhomu. Na Višelnici pri Rebrovcu (Janez Jan), pri Pogvajnu (Matevž Jan) in pri Zadneku (Polak), v Mevkužu pri Jamru (Jožef Jan) in pri Ferjanu (Šronc). V Podhomu pa pri Maroltu (Janez Jan), pri Roku (Brejc), kovali so jih tudi pri Kovarju (o dejavnosti govori hišno ime). Na območju gorjanskih vasi je obstajalo osem zvončarskih delavnic. Od navedenih sta na začetku osemdesetih let 20. stoletja obstajali le še dve. Na Višelnici pri Pogvajnu je kot zadnji izdeloval zvonce Alojz Jan. V tem obdobju so zvonce izdelovali še v Mevkužu pri Jamru, kjer sta kovala Vinko Jan in njegov stric Janez Jan. Da-

Jamrova iz Mevkuža s paletu kovanih zvoncev (Vir: Osebni arhiv Antona Poklukarja.)

našnje gorjanske zvonce izdeluje le še Anton Poklukar, Šobrlov.

Nastanek in razmah zvončarstva na območju Gorij je povezan z živinorejo in planšarstvom na tem območju. Svoj delež k razmahu zvončarstva v teh krajih so nedvomno prispevali fužinarski obrati v bližnji Radovni, Bohinju in na Jesenicah. Od tam je namreč prihajalo železo, brez katerega omenjene dejavnosti ne bi bilo. V povezavi s fužinarstvom je bila tudi močno razvita kovaška obrt v Grabčah, kjer so sloveli priznani »sekirni kovači«. Razvoju zvončarjenja sta botrovala tudi kakovostna ilovica, ki jo je mogoče dobiti tod okoli, in odlično oglje pretežno s poključskih in ostalih kopišč.

Zanimivo je, da zvončarstvo kot posebna obrt ni obstajala. Nihče od zvončarjev se ni ukvarjal izključno s to dejavnostjo. Pri Jamru v Mevkužu je denimo zvončarstvo sobivalo s kovaško obrtjo. Tudi v knjigah pri zvončarjih ni nikjer zaslediti zapisa zvončar, pri omenjenih delavcih je vedno napisano kmet ali kajžar.

Kovani gorjanski zvonec je sestavljen iz plašča (vampa), kambe (kampe) in kombla (betice). Postopki izdelave so sila zahtevni, saj terjajo veščine kovanja, kovičenja in medeninjenja (votanja), kajti le večše izdelan zvonec bo na koncu dal od sebe pravi glas. Na Višelnici in v Mevkužu so še v obdobju pred drugo svetovno vojno izdelovali dvoje

vrst zvoncev, in sicer kranjske in tirolske. Leta 1890 je zvončar Janez Jan prejel od odjemalca zvoncev v Innsbrucku nov vzorec zvonca z vprašanjem, ali bi kaj takega lahko izdelal tudi on. Zvončar je prošnji ugodil in od takrat so v gorjanski zvončarski dejavnosti poznali dvoje oblik zvoncev. Zaradi lažjega naročanja je bilo treba obe obliki zvoncev poimenovati. Staro, udomačeno obliko zvonca so imenovali kranjska, novo pa tirolska. Bistvenih razlik med zvoncema ni bilo. Kranjski zvonec je imel zmernejši »vamp«, večjo odprtino in zobca na vogalih, tirolski pa je bil bolj »vampast«, zaradi česar je bila odprtina ožja. Leta 1911 so kranjski zvonec poimenovali Triglav.

Trgovina z gorjanskimi zvonci je bila živa. Z njimi so pokrivali potrebe domače živinoreje in planšarstva. Za časa Avstro-Ogrske so gorjanske zvonce razpečevali po Kranjskem, Primorskem, Koroškem in Štajerskem, kmalu tudi na Tirolskem. V Kraljevi Jugoslaviji so jih prodajali po vsej državi. Pot so si utrli tudi v tujino. V velikih količinah so jih izvažali v Avstrijo, Italijo, Grčijo, Turčijo, Veliko Britanijo in celo Afriko. Zaradi kakovosti so šli dobro v promet doma in po svetu.

Naročene zvonce so naročnikom pošiljali sami zvončarji, večinoma po pošti ali železnici. Pred obdobjem železnice so hodili po zvonce krošnjarji in jih naprej razpečevali po raznih krajih.

Na raznih sejmih pa so zvonce prodajali zvončarji sami.

Zanimiv je podatek, da so gorjanski zvonci na razstavah vzbujali veliko zanimanje že pred več kot 170 leti. Leta 1838 so bili razstavljeni na industrijsko-obrtni razstavi v Celovcu, leta 1844 pa na obrtniški razstavi v Ljubljani. Pred prvo svetovno vojno so zvončarji iz Gorij sodelovali na razstavi v Trstu, leta 1937 in 1938 pa na razstavi v Solunu v Grčiji. Tamkaj sta dobila »Pogvajnova« zvonca zlato medaljo in nagrado 500 drahem.

Zvonci so bili in so še v pomoč pastirjem. Dobro so namreč poznali glasove zvoncev svojega tropa in tako

vedeli, kje se pase živina. Če se je zgodilo, da se je na planini izgubila krava, jo je bilo najlažje najti po zvoku zvonca. Hkrati pa tvorijo folklorno idilo na planini in so razpoznaven element krajine. Kranjski zvonec je našel posebno vlogo tudi v dediščini ljudskih običajev. Danes sodijo poslikani gorjanski zvonci med kakovostne, avtohtone turistične spominke, ki predstavljajo dejavnost kraja, regije in države. Gorjanski zvonec je skupaj s Triglavom mogoče uzreti v razpoznavnem simbolu Godbe Gorje. Gorjanski zvonec pa je tudi sestavni del grba in zastave občine Gorje.

Marjan Zupan

[Pogvajenova
kovačnica](#)

Gospodarski razvoj Gorij: agrikultura, zadružništvo, živinoreja, gozdarstvo in lesarstvo

Agrikultura je bila v Gorjah dolgo glavna gospodarska dejavnost. Na njen razvoj so vplivali → **Reka Radovna**, poključski gozdovi in gorski pašniki. Pred drugo svetovno vojno so gojili lan, konopljo, bob in proso. Med žiti sta prevladovali rž in ajda, poleg njiju pa še ječmen, pšenica in oves. Za živinorejo so gorjanski kmetje uporabljali gorske pašnike, za katere je skrbela Živinorejska-konjerejska zadruga, ki je upravljala tudi zadružni pašnik Repečnikov rovt. V letih 1920–1930 je v → **Podhomu** delovala mlekarska zadruga, ki je izdelovala sir, skuto, kislo mleko, ementalški sir in čajno maslo, nekaj časa pa je mlekarna delovala tudi v Gorjah. Pomembna panoga je bilo sadjarstvo. Gorjanski učitelji so imeli svojo drevesnico, znani sadjarji pa so bili Janez Jan, Jakob Jan in Janko Žirovnik. V šestdesetih in sedemdesetih letih so sadne nasade začeli nadomeščati nasadi črnega ribeza. Ta je postal ena najpomembnejših tržnih kultur na gorjanskem območju, zlasti na Poljšici in v Gorjah. V rekordnem letu 1973 je Kmetijska zadruga odkupila 300 ton ribeza. Leta 1977 je pozeba uničila večino pridelka, po letu 1980 pa so njegovo gojenje začeli opuščati. Pomemben del gospodarstva v Gorjah sta

bila tudi gozdarstvo in lesarstvo. V času razcveta lesne trgovine so po Radovni splavarili les, pozimi pa so ga furmani zvozili s konji. Trgovina z lesom je še posebej narasla po letu 1906, ko je železniška povezava s Trstom povečala izvoz lesa v Italijo. Pred prvo svetovno vojno so nastali tudi večji lesnopredelovalni obrati, med njimi Žumrov lesni obrat v Spodnjih Gorjah. Po vojni pa so lesno proizvodnjo tam opustili. Leta 1919 je Vinko Jan iz Spodnjih Gorij ustanovil lesnopredelovalni obrat za proizvodnjo žaganega lesa. Ta je pozneje dobil ime Gorjana. Po vojni je bila žaga obnovljena. Po drugi svetovni vojni je sečnja ponovno narasla, les pa so še v petdesetih letih večinoma prevažali s konji. Leta 1898 je bila v Gorjah ustanovljena Kmetijska zadruga, ki je bila nato leta 1961 pripojena h Kmetijski zadrugi Bled.

Lana Onič

Stavba Hranilnice in posojilnice Gorje
ter Kmetijskega društva okoli leta 1910
(Vir: Zbirka razglednic Leopolda Kolmana.)

TURIZEM

Od Riklijevih sprehodov do boja za Vintgar – razvoj turizma v Gorjah

Turizem v Gorjah se je razvijal kot del širšega turističnega prostora Bleda, ki je v drugi polovici 19. stoletja postal eno najpomembnejših zdraviliških in turističnih središč habsburške monarhije, Gorje pa izhodišče za izlete, planinske ture in pozneje tudi za obisk naravnih znamenitosti.

Začetki modernega turizma so bili povezani s planinstvom. Začeli so nastajati prvi planinski in turistični vodniki, namenjeni »gorohodcem«, kot so takrat imenovali planince. Ti vodniki niso opisovali le gora, temveč tudi dostopne poti, prenočišča, gostilne, vodnike in nosače. Bled je bil v njih pogosto predstavljen kot izhodišče za ture proti →**Pokljuki**, Radovni in Triglavu, poti pa so praviloma vodile skozi Gorje. Med avtorji zgodnjih planinskih vodnikov najdemo Ludwiga Jahna, Johannesa Frischaufa, Frana Kocbeka in Rudolfa Badjuro. Vodniki so posebej priporočali izlete čez Gorje v Radovno, na Pokljuko in proti Triglavu.

Velik vpliv na razvoj turizma v širšem blejskem prostoru je imel Arnold Rikli, ki je leta 1852 na Bledu ustanovil naravno zdravilišče. Njegovo zdravljenje

je temeljilo na vodi, soncu, zraku in gibanju, zato so bili sestavni del terapije tudi vsakodnevni sprehodi po okoliški pokrajini. Med najbolj priljubljenimi cilji njegovih gostov so bile poti proti Homu, Poljšici, Gorjam, dolini Radovne in Pokljuki. Riklijevi pacienti so hodili po gozdnih in vaških poteh, uživali svež zrak in razglede, med njimi in domačini pa je obstajala izrazita socialna in kulturna razlika. Kmetje so bili sicer vodniki, nosači, prevozniki in oskrbovalci zdravilišča, a sta svetova premožnih blejskih gostov in lokalnega prebivalstva ostajala ločena.

Pomembno vlogo pri širjenju zanimanja za ta prostor so imeli časopisni članki, turistični vodniki, fotografije in razglednice. K prepoznavnosti Gorij je še posebej prispeval blejski fotograf, planinec in turistični delavec Benedikt Lergetporer. Poleg zelo številnih posnetkov Bleda je fotografiral dolino Radovne (dva posnetka, fužina in žaga), Pokljuško sotesko – (dva posnetka, jama in soteska) in Zgornje Gorje (en posnetek). Med njegovimi najbolj znanimi motivi pa sta bila slap Šum →**Prve fotografije slapa Šum pri Bledu** in pozneje soteska Vintgar. Najstarejša znana fotografija slapu Šum sicer sega že v leto 1865, kar kaže, da je bila ta naravna znamenitost zanimiva obiskovalcem že dolgo pred organizi-

Hotel Hom okoli leta 1930 (Vir: Zbirka razglednic Božidarja Flajšmana.)

ranim turizmom. Ob koncu 19. stoletja so se pojavile prve razglednice Gorij z motivi naselij, glavnimi stavbami, cerkve sv. Jurija, Vintgarja, Poključke luknje ter pogledov proti Pokljuki in Triglavu.

Največjo prelomnico v turističnem razvoju Gorij je pomenilo odkritje soteske Vintgar. Potem ko je bilo leta 1878 nad slapom Šum urejena prva viseča brv, sta gorjanski župan → **Jakob Žumer** in blejski fotograf Benedikt Lergetporer pozimi 1890 raziskala do takrat skoraj neprehodno sotesko Radovne. Po ureditvi poti, mostov in galerij je bil Vintgar 26. avgusta 1893 odprt za obiskovalce. Hitro je postal ena najbolj obiskanih naravnih znamenitosti na Kranjskem in nepogrešljiv del blejskih izletov.

Razvoj turizma je dodatno pospešila prometna infrastruktura. Poleg izboljšanih cestnih povezav je odločilno vlogo odigrala → **Gorenjska železnica** med Ljubljano in Trbižem (Tarvisio) s postajo v Lescah (uradno: Radovljica–Lesce oz. Radmannsdorf–Lees) (1870) s postajo v Lescah, potem pa zlasti → **Bohinjska železnica**, odprta leta 1906. Njena gradnja je domačinom prinesla zaslužek pri prevozi materiala in drugih delih, še pomembnejša pa je bila večja dostopnost območja. Za Gorje je bila posebej pomembna → **Železniška postaja Podhom**, ki je obiskovalcem omogočala lažji dostop do Vintgarja, Poključke in doline Radovne ter spodbudila razvoj gostinstva in nastanitvene dejavnosti.

Po prvi svetovni vojni je Bled postal eno najpomembnejših turističnih in reprezentančnih središč Kraljevine SHS oziroma Jugoslavije, kar je vplivalo tudi na razvoj Gorij. Posebno vlogo je imela kraljeva družina Karađorđević, ki je pogosto obiskovala Bled in njegovo gorsko zaledje. Kralj Aleksander je redno lovil v Krmi in na Mežakli, kjer je dvorska uprava upravljala obsežno lovišče. Po atentatu na kralja leta 1934 je kraljica Marija na Ravnah na Mežakli dala zgraditi počitniško naselje → **Andrejeva vas**, poimenovano po najmlajšem sinu Andreju. Naselje lesenih hiš v alpskem slogu je predstavljalo enega najzanimivejših turističnih in protokolarnih projektov medvojnega časa na območju Gorij.

Še naprej se razvijal tudi izletniški turizem. Vintgar je ostal ena najbolj obiskanih naravnih znamenitosti na Gorenjskem. Ob železniški postaji v Podhomu sta nastala hotel Hom in restavracija Franca Cundriča.

Pokljuka je zaradi novih prometnih povezav postajala vse pomembnejše izletniško in športno središče, zgrajen je bil tudi hotel → **Šport hotel na Pokljuki**. Leta 1930 so v Pokljuški soteski uredili turistično pot, nastajali pa so tudi zametki zimskega turizma.

Druga svetovna vojna je turistični razvoj skoraj povsem prekinila. Bled je postal središče nemške okupacijske uprave in hkrati del načrtov za turistično središče nacizma in njegovih velja-

kov, v katero bi bili po germanizaciji vključeni tudi Gorje, Vintgar, Pokljuka in Radovna.

Po drugi svetovni vojni se je turizem v Gorjah obnavljal skupaj z obnovo Bleda in širšega gorenjskega turističnega prostora, ki je bilo sprva namenjeno okrevanju ranjencev in repatriirancev, potem pa delavskemu turizmu. V začetku petdesetih let pa se je spet začel razvijati klasični turizem. Septembra 1946 je bilo v Gorjah ustanovljeno → **Turistično društvo Gorje**, ki je s pomočjo domačinov obnovilo poti, mostove in galerije ter Vintgar ponovno uveljavilo kot eno najpomembnejših naravnih znamenitosti na Gorenjskem. Prosto-voljna turistična dejavnost se je ohranila še v devetdeseta leta in je temeljila na prepričanju, da je delo za Vintgar predvsem delo za skupnost. Z naraščanjem prihodkov pa so v ospredje vse bolj stopala vprašanja upravljanja soteske, nadzora nad denarjem in njegove porabe.

Izletniškemu turizmu se je pridružil zimski turizem. V sedemdesetih letih je nastalo priljubljeno družinsko smučišče Zatrnik → **Zatrnik med spominom na zlata leta in sodobnimi vprašanji razvoja**. Hkrati sta se na Pokljuki razvijala tek na smučeh in biatlon, nastalo je mednarodno prepoznavno športno središče.

Po ustanovitvi samostojne občine leta 2006 turizem še ni bil med osrednjimi razvojnimi temami. Občina se je ukvarjala predvsem z vzpostavljanjem lokalne

uprave, komunalne infrastrukture, cest, šole, športnih objektov in drugih javnih storitev. Vintgar, Pokljuka in Radovna so bili uveljavljeni izletniški turistični cilji, Gorje pa so se dojemale predvsem kot bivalno okolje v neposredni bližini Bleda.

Položaj se je začel spreminjati po letu 2015, ko se je rast blejskega turizma vse izraziteje prenašala tudi v njegovo zaledje. Najbolj očiten pokazatelj teh sprememb je bil Vintgar, kjer se je število obiskovalcev pred pandemijo covid-19 preseglo 400.000 obiskov letno. Prihodki od vstopnin, parkirišč in spremljajočih dejavnosti danes dosegajo več milijonov evrov letno in so primerljivi z velikim delom občinskega proračuna. Med Občino Gorje, Turističnim društvom Gorje, ki prek podjetja Soteska Vintgar upravlja sotesko, → **Triglavskim narodnim parkom**, ki je pristojen za varovanje naravnih vrednot in usmerjanje obiskov na zavarovanem območju, ter sosednjima občinama Bled in Jesenice se je začel

večletni »boj za Vintgar«. Ključni spor se vrti okoli vprašanja upravljanje soteske in prostora okrog nje, prometa in seveda nadzora nad prihodki, njihove porabe in delitvenega razmerja.

Hkrati se je hitro razvijala zasebna nastanitvena dejavnost. V občini deluje približno 140 ponudnikov nastanitve. Analiza ponudbe na Airbnb samo za območje Zgornjih Gorij pokaže, da lahko en dobro zaseden apartma ustvari približno 12.000 evrov letnega prihodka, večje nastanitve pa precej več. Turizem je tako postal pomemben vir dodatnega zaslужka številnih gospodinjstev ter vedno bolj tudi zunanjih investorjev in je vplival tudi na rast cen nepremičnin. Oddajanje sob in apartmajev postaja eden najpomembnejših gospodarskih učinkov turizma ter postopoma spreminja odnos do prostora, lastništva nepremičnin in prihodnjega razvoja kraja.

Božo Repe

[Turisti so zelo cenili Jugoslavijo](#)

Turistični prospekt iz leta 1939
(Vir: Osebni arhiv Tonija Zupana.)

Prvi potopisi

Zapise, v katerih je omenjen Bled, lahko najdemo v različnih vrstah časopisov, in sicer v precej širokem prostoru onkraj Karavank. Kraj je bil v časopisih 19. stoletja omenjen ob različnih priložnostih, kot so denimo odprtje Gorenjske železnice s postajo v Lescah ali obisk cesarja poleti leta 1883. Na začetku 20. stoletja je zaslediti tudi daljše prispevke, feljtone, ob katerih so se bralci med drugim lahko podučili tudi o možnih izletih v bližnjo okolico.

Podrobnejše zapise iz 19. stoletja so prinašali tiskani vodniki, ki jim sledimo od 70. let 19. stoletja, so odraz gospodarskega in družbenega razvoja in so med drugim lahko svojevrsten zgodovinski vir, saj v knjižni obliki dajejo zanimive informacije o nekem območju v določenem obdobju. Čeprav Planinski terminološki slovar za knjigo, brošuro s podatki, slikami, zemljevidi o krajih in znamenitostih navaja besedi vodnik in vodič, je za vsa tovrstna dela v rabi beseda vodnik, saj je prva takšna publikacija v slovenskem jeziku izšla pod naslovom Vodnik za Savinske planine in najbližjo okolico. Vodnik lahko označuje tudi tistega, ki koga vodi po gorskem svetu, pri plezanju itn. Ob pomenu vodnika se lahko obrnemo še k izrazu turist, ki ga je slovenščina v sedemdesetih letih 19. stoletja že tudi uporabljala. Turist je bil imenovan gorohodec ali hribohodec

kot posebne vrste popotnik. Izraz turizem pa je izhajal iz pojma planinska tura, zato so se planinci imenovali turisti.

Prvi tiskani vodniki so bile tanjše brošure manjšega formata (višina 18–19 cm, širina skoraj vedno 11,5 cm), torej precej praktičnega formata in tako primeren za nahrbtnik ali večji žep. Sodobnim gornikom bi verjetno znale biti te črnebele tiskane knjižice, navadno ovite v naslovnice pustih barv, na prvi pogled celo precej neprivlačne. V njih pred letom 1880 praktično ni zaslediti slikovnega in kartografskega gradiva. Prve izdaje tiskanih vodnikov s priloženimi kartami so bile redke, karte pa so bile vsebinsko precej različne. So pa knjižice gorohodcem prinašale številne oglase, predvsem oglase planinskih koč.

Vsi pregledani vodniki delujejo v svojih opisih precej prepričljivo, kar je posledica dejstva, da so nastali na podlagi osebnih interesov avtorjev in predvsem njihovih izkušenj. Pisci so bili tako kot večina takratnih gorohodcev meščani, ki so tako po izobrazbi kot premoženju prednjačili tudi pri začetkih športa (oziroma turizma). Večinsko (slovensko) prebivalstvo današnjega slovenskega območja ni imelo niti časa, niti si ni moglo privoščiti ustrezne planinske opreme ali gorskega vodnika. Zato ni čudno, da je bilo med takratnimi gorohodci največkrat najti nacionalno neagresivne Neslovence. Vzpeti svet

863

Führer für Bad Veldes.

VELDES

als Mittel- und Ausgangspunkt in die
nähere und weitere Umgebung
für Badebesucher und Touristen.

Von

P. v. Radics.

Laibach.

Verlag von J. Mallner, Hôtelbesitzer im Bad Veldes.
1879.

Naslovnica turističnega vodnika Pavla Radicsa iz 1879 (Vir: Knjižnica Narodni muzej Slovenije.)

takratnega slovenskega območja so v vodnikih opisovali pesnik in velik ljubitelj Karavank Ludwig Jahne, baron in botanik Markus von Jabornegg-Gamsenneg und Moderndorf, ali pa denimo ustanovitelj Avstrijskega turistovskega kluba (Oesterreichischer Touristen Club), podjetnik in alpinist Gustav Jäger. Ob naštevanju tujejezičnih avtorjev ne gre spregledati graškega profesorja matematika in aktivnega člana Slovenskega planinskega društva Johannes Frischaufer. Od slovenskih avtorjev je poleg Frana Kocbeka pred prvo svetovno vojno vodnik o triglavskem pogorju izdal tudi Rudolf Badjura.

Bled je bil v knjižicah pogosto omenjen kot izhodišče za različno dolge ture. Tako je denimo predsednik kranjske podružnice Nemškega in avstrijskega planinskega društva (Deutscher und Österreichischer Alpenverein) Rudolf Roschnik v vodniku o Triglavu zapisal, da se je v kraju razvijal topliški turizem. Pri prebivalcih Bleda, kranjskega bisera, ni opazil nobenih posebnosti. Nekaj be-

sed je avtor namenil tudi blejskim vodnikom. Po njegovem mnenju je bilo namreč dobro (nemško) govoreče vodnike najti predvsem v Mojstrani, posamezne pa tudi na Bledu, v Bohinju in Trenti.

Tudi v Roschnikovem drugem vodniku iz leta 1914 je Bled označil za svetovno znano naravno zdravilišče. Obiskan je zlasti od maja do oktobra, priljubljeno pa je tudi jezero, katerega povprečna poletna temperatura vode je 22 stopinj Celzija. V vodniku sledijo opisi krajših poti okoli jezera (Ribno, Mlino ...) in daljših v Lesce ter skozi Gorje v dolino Radovne ter na Pokljuko. Avtor je na Bledu našel dva vodnika, in sicer Valentina Plemla (hišna številka 70) in Antona Vovka (Mlino št. 94), ter nosača Johanna Stojana (Mlino št. 39).

Sicer so bili na začetku 20. stoletja pri nemških društvih vodniki poleg omenjenih še Franz Aussaneck, med slovenskimi pa so bili za območje Bled-Begunje in Javornik na voljo Franz Pogacar, Blaž Jan in Josef Zima.

Marija Mojca Peternel

[Knjige za
gorohodce](#)

Prihod Arnolda Riklija

Arnoldu Rikliju (1823–1906), vizionarju švicarskega rodu, lahko pripišemo ključno vlogo pri nastanku in razvoju organiziranega turizma na Bledu. Njegov prihod v ta gorenjski kraj je temeljito spremenil usodo celotne regije, saj je prav tam ustanovil svoje znamenito atmosfersko zdravilišče. Rikli se je rodil leta 1823 v Švici, v okolju, ki mu je omogočilo kakovostno izobrazbo. Po končani realki v Ludwigsburgu v Nemčiji je svojo poklicno pot začel v barvarni svojega očeta. Tam se je poglobljeno posvečal kemiji in izvajal različne kemijske poizkuse, ki so mu odprli oči za delovanje naravnih zakonov. Med raziskovanjem je opazoval, kakšen učinek imata zrak in svetloba na rastline, kar ga je pripeljalo do hipoteze: če ti elementi tako močno vplivajo na rastlinstvo, morajo imeti podoben, vitalen učinek tudi na človeško telo. Oče ga je v mladih letih poslal na potovanje po Evropi, da bi si ogledal lokalne barvarne in pridobil nove izkušnje. Usodna pot ga je nekega zimskega dne pripeljala v Trst, kjer se je prvič seznanil z znanstveno hidroterapijo prek knjige *Hydrotherapie*, ki jo je napisal dr. Carl Munde. Rikli se je odločil zapustiti delo v očetovi tovarni in začel Mundejeve nasvete preizkušati na sebi. Vendar so bili prvi poskusi neuspešni; namesto da bi si okrepil zdravje, je močno oslabel, shujšal in se domov

Arnold Rikli (Vir: Wikimedia.)

vrnil kot zelo bolan človek. Kljub začetnemu neuspehu Rikli ni obupal nad naravnimi metodami, sploh ko mu uradna medicina ni znala pomagati. Odločil se je za ponoven poskus samozdravljenja s pomočjo »hidropatičnih« pravil, kar je pomenilo uporabo izključno vode. Tokrat je bila metoda uspešna in Rikli je ozdravel v slabih treh dneh. Leta 1846 se je preselil v Millstatt na Gornjem Koroškem, kjer je ustanovil tovarno, podobno očetovi, vendar je svojo energijo vedno bolj usmerjal v zdravljenje svojih delavcev. Njegov sloves se je hitro razširil in k njemu so začeli prihajati tudi prebivalci okoliških vasi. Tako je postal znan terapevt. Ponovna bolezen leta 1852 ga je skozi proces rehabilitacije pripeljala na Bled.

Nad krajem je bil očaran; svež zrak in čista voda sta ga prepričala, da ostane in tam ustanovi naravno zdravilišče, ki ga je poimenoval Naravni zdravstveni zavod Mallnerbrun. Začetki na Bledu niso bili brez težav. Lokalno prebivalstvo mu sprva ni zaupalo, zdravniki pa so v njem videli nezaželeno konkurenco, čeprav so ga zaradi njegovih uspehov pogosto vabili v Ljubljano na pomoč pri zdravljenju bolnikov. Sredi Bleda je dal postaviti leseno zgradbo, zasnovano na tradicionalen švicarski način. Ta objekt je bil v pritličju opremljen s kopalnico, v prvem nadstropju pa so bile spalnice. Zgradba je omogočala izvajanje nožnih kopeli, polkopeli in zračnih kopeli, njen nepogrešljiv del pa je bila tudi galerija za sončenje. Zaradi vse večje priljubljenosti je moral prvotne objekte nadomestiti z večjimi stavbami, dokler zdravilišče ni preraslo v pravo kolonijo, kjer so bivali številni gosti. Režim v Riklijevem zdravilišču je bil izjemno strog in podvržen točno določenemu urniku. Pacienti so se morali držati dnevne rutine, ki je vključevala sprehode v okolici jezera, kopanje v Blejskem jezeru ali zdravilišču, različne kopeli, sončenje in masaže, vse to pa je spremljala stroga vegetarijanska dieta. Posebnost njegove terapije je bila stimulacija živčnega sistema s premikanjem s sonca v senco, čemur je sledilo intenzivno sončenje. Preznojene bolnike so nato po principu kontrasta napotili v vodne kopeli, na masaže ali pa so

jih zavili v odeje. Tisti, ki niso imeli dovolj discipline za upoštevanje teh strogih pravil, so bili iz zdravilišča neredko odslovljeni. Enomesečna terapija je predstavljala velik finančni zalogaj, zato je bila dostopna predvsem bogatejšim slojem. Kljub temu je na Bled vsako leto privabila na tisoče ljudi, njihov obisk pa se je še okrepil po po odprtju → **Gorenjske železnice** s postajo v Lescah. Rikli je o svojem delu napisal številne knjige in članke, vendar so ga pogosto obtoževali šarlatanstva, zaradi česar se je moral večkrat zagovarjati na sodišču. Kljub svoji obsežni dejavnosti je na Bledu ostal samotar; ni se vključeval v družbeno življenje in ni se želel naučiti slovenščine. Domačine je podcenjeval, jih označeval za manj inteligentne in jih celo krivil za to, da Bled prej ni uspel kot turistična destinacija. Odklanjal je sodelovanje z lokalnimi hotelirji in gostilničarji, a je hkrati s svojim uspehom navdihnil odpiranje drugih zdravilišč. Zdravilišče je vodil do svoje smrti, nato pa je upravljanje prevzel njegov sin. Rikljeva zapuščina je bila za Bled ključna: zdraviliška dejavnost je izrazito dvignila življenjski standard, pritegnila aristokracijo in domačinom odprla številne nove zaposlitvene možnosti. Okolica jezera se je arhitekturno obogatila z novimi stavbami, ljudje pa so postopoma začeli spremenjati svoj odnos do zdrave prehrane in načina življenja.

Elena Mikac

Spust v Vintgar

Vintgar je bil do 1890 pretežno nepoznan, saj je bil njegov dostop omejen na dve mesti, kjer se je bilo možno prebiti do bližine struge → **Reke Radovne**. Čeprav so okoli leta 1878 nad slapom Šum zgradili viseči most na železnih vrveh, pri čemer so ga financirali predvsem Olepševalno društvo na Bledu in Nemško in avstrijsko planinsko društvo, soteska ni imela širšega pomena za lokalno skupnost, temveč je ostajala predvsem prostor v toku reke Radovne. Posebno pozornost je vzbudila katastrofalna povodenj okoli leta 1870, ko je Radovna zalila njive pod vasjo Graben ter žago in mlin v Leskah. Zaradi ruvanja drevja in odnašanja hlodov ob rečnih bregovih, se je ozka struga v soteski skoraj zamašila, zato so morali posredovati kanonirji iz Ljubljane, ki so pred vstopom v tedaj še neprehodno sotesko razstreljevali zajezeno leseno pregrado. Za očiščenje soteske so potrebovali dva dneva. Do nedavnega je veljalo, da sta sotesko februarja 1891 odkrila gorjanski župan → **Jakob Žumer** in fotograf ter kartograf Benedikt Lergetporer, ki sta se pri zelo nizkem vodostaju spustila v sotesko. Novejše raziskave na podlagi Lergetporerjevega članka v *Laibacher Zeitung* 24. marca 1890 odkritje postavljajo na 6. marec 1890. V raznih zapisih in na spletnih straneh se sicer pogosto pojavlja še stari

datum. Lergetporer je na odpravi napravil nekaj posnetkov, ki so bili kasneje uporabljeni za spodbujanje nadaljnje ga odkrivanja in urejanja soteske. Žumer in Lergetporer sta vtise in opažanja predstavljala v Gorjah in na Bledu, zlasti pa je pozornost pritegnil turistični potencial Vintgarja kot dodatek blejski turistični ponudbi. Tako je nadaljnje raziskovanje in urejanje soteske prevzel gradbeni odbor Radovniške soteske (Rothweinklamm-Baucomite), katerega predsednik je bil Lergetporer, eden izmed članov pa je bil Žumer, ki so mu predali tudi vodstvo gradbenih del. Nadaljnja dela so zahtevala znatna finančna sredstva, pri katerih so ključno vlogo odigrali Kranjski deželni zbor, Kranjska hranilnica in Gustav Valtrini, lastnik hotela Louisenbad na Bledu (današnji Grand Hotel Toplice). Pri tem je gradbeni odbor v treh letih nabral skoraj 1700 goldinarjev. Pri ljubljanskih ustanovah je v nabiralnih akcijah sodeloval tudi baron Jožef Schwegel z gradu Grimšče. Denar so pridobivali tudi z organizacijo veselic in raznovrstnih družabnih dogodkov. Pri tem je imela pomembno vlogo Zdraviliška komisija Bled, ki je prevzela pobudo in skrbela za organizacijo. Na prireditve so vabili tako domačine kot tudi obiskovalce, ki so takrat bivali na Bledu. V bližini Vintgarja so uredili plesišče, za glasbeno spremljavo pa so povabili vojaško godbo iz Ljubljane, pri čemer so mo-

rali kriti le stroške njenega prevoza iz Lesc. Vstopnino so pobirale žene tamkajšnjih turističnih delavcev, ki so prav tako prodajale tudi pijačo in šopke. Večerni del dogajanja pa se je nadaljeval s plesom v hotelu Louisenbad. Ena izmed takšnih prireditev je leta 1891 prinesla nekaj več kot 227 goldinarjev.

Tako je gradbeni odbor do poletja istega leta, ko so začeli z nadaljnjim odkrivanjem in urejanjem soteske, zbral znatnih 2254 goldinarjev. Pri organizaciji in vodenju del v soteski je imel glavno vlogo Jakob Žumer, ob njem pa je kot tesarski mojster sodeloval Janez Zalokar iz Krnice. Delavci, ki so

Knjiga *Vintgar*.
Slika iz gorenjske
Švice, 1899
(Vir: Osebni arhiv
Tonija Zupana.)

jih predstavljali pretežno domačini, so zgradili približno 530 metrov mostov ter razstrelili večje količine skalovja, da so v skalo lahko vgradili železne kline in lesene tramove. Najbolj zahteven del je predstavljalo delo v »Žumrovi galeriji«, saj na desnem bregu reke skalovje ni imelo naravnih vdolbin, zaradi česar vanj ni bilo mogoče ustrezno zasidrati lesenih nosilcev. Prvotno naj bi problem reševali z lesenim splavom in lestvijo, naslonjeno ob desni breg, vendar se ideja zaradi deroče vode ni obnesla. Odločili so se, da bodo na lestev, ki je segala z levega na desni breg, ter na skalo privezali vrv, na kateri je visel delavec, ki je klesal vdolbine v desne skale. Kmalu po začetku gradnje se je izkazalo, da zbrana količina goldinarjev ni zadoščala, zato je projekt zašel v finančne težave. Znaten del lastnega denarja je prispeval župan Žumer, ki se je zaradi tega tudi zadolžil do te mere, da je po njegovi smrti njegovo premo-

ženje zasegla Kranjska hranilnica in posojilnica v Gorjah. Dolgovi so bili v celoti poravnani šele ob slavnostni otvoritvi poti 26. avgusta 1893, ko se je pri Žumrovi žagi zbralo približno 300 ljudi. Ob tej priložnosti je bila organizirana tudi veselica, za katero so pobirali vstopnino 20 kr. Vzdrževanje lesenih mostov je pomenilo pomembno finančno breme. Že leta 1895 je Kranjski deželni zbor za podaljšanje poti iz Vintgarja do Gorij in popravilo 15 let starega mostu namenil 150 goldinarjev, popravila v galeriji pa so bila potrebna zlasti v dvajsetih letih 20. stoletja, ko so bili mostovi pogosto poškodovani zaradi poplav. Pri njihovem financiranju so pomagali predvsem Kranjska industrijska družba, Zveza za tujski promet in blejski Tourist Office, pozneje pa so za zagotavljanje sredstev za vzdrževanje soteske uvedli vstopnino.

Ana Teran

[Fantastični Vintgar,
zgodba treh generacij](#)

Prve fotografije slapa Šum pri Bledu

Pred letom 1900 je največ fotografij slapa Šum (nemško med drugim Rothwein-Fall) posnel blejski poklicni fotograf, izdelovalec maket in planinec Benedikt Lergetporer (1845–1910), ki se je leta 1884 iz kraja Zell am See blizu Salzburga preselil na Bled. Prav on je bil tisti, ki se je z županom občine Gorje Jakobom Žumrom 6. marca 1890 spustil v dotlej nedostopno sotesko, ki se je sprva imenovala Radovniška soteska ali soteska Strma stran. O tem spustu je tudi izčrpno poročal

v podlistku, ki je bil 24. marca 1890 objavljen v dnevniku *Laibacher Zeitung*.

V prodajnem katalogu *1000 photographische Landschafts-Aufnahmen* (Ljubljana 1892) je Lergetporer navedel sedem različnih motivov soteske in dva pogleda na slap Šum. Vsaj eden od njiju je bil posnet že leta 1889 ali prej (*Laibacher Zeitung*, 3. 12. 1889). Slap je večkrat fotografiral tudi po letu 1894. Tega leta so na jeklenih vrveh viseči most, zgrajen leta 1878, nadomestili z nekoliko nižje ležečim lesenim.

Prvo zanesljivo datirano fotografijo slapu pa je poleti 1865 posnel profesor

Johann B. Reiner: Slap Šum, 1865 (Vir: Slikovni arhiv in grafična zbirka Avstrijske narodne knjižnice na Dunaju, inv. št. III 19224.)

Johann Baptist Reiner (1825–1897), učitelj risanja na višji realki v Celovcu, ki je leta 1863 v tem mestu odprl fotografski atelje. V času šolskih počitnic leta 1865 je posnel številne motive na Zgornjem Koroškem in Gorenjskem. Med slednjimi so bili tudi pogledi na slap Peričnik pri Mojstrani, na izvir Savice v Bohinju in na slap Šum.

V časniku *Intelligenzblatt zur Laibacher Zeitung* z dne, 21. februarja 1866, je objavil oglas, da so v ljubljanski knjigarni Kleinmayr in Bamberg naprodaj njegove pokrajinske fotografije Kranjske in Koroške v treh formatih. V njem so izrecno naštetih posebej uspeli posnetki. Prvi je Javornik (Jauerburg), zadnji Mangartska skupina (die Mangartgruppe), vmes pa so tudi vsi trije prej omenjeni slapovi. Januarja 1866 je v risalnici višje realke pripravil razstavo teh fotografij. Izkupiček od vstopnine je prejelo novoustanovljeno društvo za podporo nadarjenim in pridnim, a pomoči potrebnim dijakom. V poročilu o razstavi (*Klagenfurter Zeitung*, 27. 1. 1866) so med »mikavnimi« gorenjskimi motivi navedeni pogledi na Bohinjsko in Blejsko jezero ter Tržič, pa tudi na »slikovito lepi« slap Šum in na slap Savico. V njem je bilo tudi omenjeno, da se namerava Reiner s celotno zbirko teh pokrajinskih posnetkov udeležiti svetovne razstave v Parizu leta 1867. To je tudi storil in zanjo dobil nagrado »častna omemba«.

Slap Šum, pred 1870 (Vir: Muzej za umetnost in obrti v Zagrebu, inv. št. MUO-006094/12.)

Reinerjev posnetek Šuma iz leta 1865 zlahka prepoznamo po štirih moških s klobukom na glavi, ki stojijo oziroma sedijo na skalah pred slapom. Pozitiv vizitnega formata, ki ga je objavil Marjan Zupan v knjižici *Divja romantika soteske Vintgar* (Gorje 2006), hrani zbiralec Leopold Kolman iz Zasipa. V Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani se nahaja stereo posnetek, ki ima na hrbtni strani kartončka s svinčnikom napisano Rotweinerfall b. Veldes in Krain. Na

spletni strani sparismus.wordpress.com je avstrijska umetnica Ingrid Moschik leta 2018 objavila isti posnetek s štirimi moškimi pod slapom, ki pa ni nalepljen na Reinerjev kartonček, ampak na kartonček dvornega in mornariškega fotografa Aloisa Beera (1840–1916) iz Celovca (Nr. 1945. Rothweinerfall). Beer je namreč leta 1879 od Reinerja kupil njegov atelje s celotno zalogo steklenih plošč s pokrajinskimi motivi. Reinerjeve posnetke je nato prodajal pod svojim imenom (!) vse do svoje smrti.

Dvajset let po nastanku Reinerjeve fotografije je slap fotografiral tudi sam Beer. Nad njim je viden viseči most, ki je bil takrat v lasti blejske podružnice Avstrijskega planinskega kluba. Posnetek je bil prvič objavljen 15. maja 1885 v dunajski reviji *Österreichische Touristenzeitung* in v vodniku Petra Pavla Radicsa *Führer durch Krain* iz istega leta.

Vrnimo se k Reinerjevemu posnetku iz leta 1865. Slikovni arhiv in grafična zbirka Avstrijske narodne knjižnice na Dunaju hranita Reinerjev album *BILDER AUS KÄRNTEN & KRAIN* s 53 v poletju 1865 posnetimi fotografijami na kartonih velikega formata. Gre

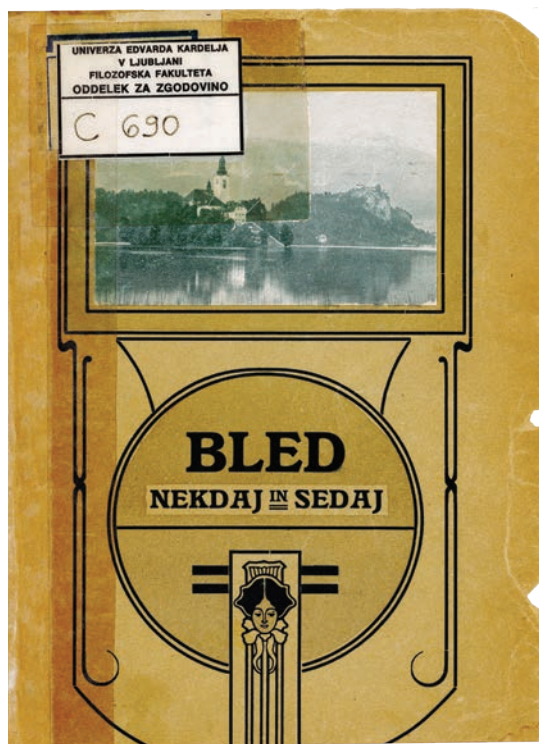
za iste posnetke, kot jih je vseboval dvodelni album, razstavljen v Parizu. Posnetek slapa Šum ima signaturo III 19224. Le peščica je bila že objavljena na spletu (<https://search.onb.ac.at/>). Vsi drugi, vključno s slapom Šum, so predstavljeni samo s kratkim opisom brez slike, v polju Leto/Datacija pa začuda piše »brez letnice«!

Še ena fotografija slapa Šum, ki v Sloveniji še ni bila predstavljena, je bila posneta pred letom 1870. V albumu tega leta umrlega politika Lovra Tomana, ki ga hrani Grafični kabinet Narodnega muzeja Slovenije, in v zbirki starejših fotografij v Muzeju za umetnost in obrti v Zagrebu se je ohranilo nekaj pokrajinskih fotografij vizitnega formata, ki jih je pred letom 1870 posnel neznani ljubiteljski fotograf. Na njih so štiri blejski motivi in pogledi na Kamno Gorico, izvir Bohinjske Bistrice in slap Šum. V opisu slednjega (<https://repozitorij.muo.hr/?pr=i&id=60079>) je napisano samo Slapovi (Vodopadi), čeprav je na hrbtu kartončka napis s svinčnikom *Rotweinfall*. Posnetek je zelo podoben Reinerjevemu.

Dragan Božič

Knjiga Franca Kimovca o Bledu in okolici

Leta 1908 je pri založbi Jezerska cerkev izšel vodnik *Bled nekdaj in sedaj*, delo Franca Frančiška Kimovca, ki predstavlja izčrpen zgodovinski in topografski pregled Bleda ter njegove okolice v začetku 20. stoletja. Dr. Franc Kimovec je bil duhovnik in skladatelj, ki je po končanem študiju bogoslovja nekaj časa kot kaplan deloval na Bledu, kjer se je udeleževal tudi kot pevovodja. Prav to neposredno poznavanje kraja mu je omogočilo, da je Bled predstavil natančno in hkrati zelo doživeto. Delo, posvečeno »prijateljem slovenskega raja«, želi tako tujcem kot tudi domačinom približati zgodovino in naravne značilnosti Bleda. Avtor s primerjavo Bleda kot skoraj rajske pokrajine slikovito predstavi jezero, otok, grad in gore, ki obdajajo blejsko kotlino. Kot duhovnik je na podlagi do tedaj raziskanih in dostopnih virov predstavil cerkveno zgodovino posestva briksenskih škofov. Pri tem se osredotoča na posamezne spremembe na njegovem ozemlju, na njegove upravljavce ter na težave, ki so se pojavljale pri vodenju posestev. Posebno mesto v knjigi zavzema Blejski otok s cerkvijo jezerske matere božje. Avtor predstavi tudi legendo o njegovem nastanku ter poudari verski pomen prostora, pri čemer opisuje romanja in vlogo cerkve v življenju ljudi. Nadalje se posveti razvoju blejske župnije in

Naslovnica vodnika Franca Kimovca
(Vir: Knjižnica Oddelek za zgodovino FF UL.)

župne cerkve, kjer podrobneje opiše njeno notranjost, oltarje in zvonove ter nakaže njen pomen za lokalno skupnost. V zaključnem delu obravnava Bled kot letovišče in zdravišče, omenjenih pa je tudi nekaj njegovih znamenitih in olikanih gostov. Za konec avtor v delo vključi tudi odlomke iz Prešernovega Krsta pri Savici, ki dodatno poudarijo kulturni pomen tega prostora, sicer pa so odlomki pesnitev o Bledu razporejeni v vodniku. Besedilo dopolnjuje bogato slikovno gradivo, med drugim šest fotografij na kromopapirju. Motivi prikazujejo več pogledov na jezero, Triglav z Aljaževim stolpom, slapove, Gorenjce v narodni noši ter notranjost cerkva.

Ana Teran

Vodnik Rudolfa Andrejke

Leta 1929 je v založbi Zveze za tujski promet za Slovenijo izšel vodnik *Bled am See*. Njegov avtor, dr. Rudolf Andrejka, je bil pravnik, pisatelj, zgodovinar ter propagator planinstva in turizma v naših krajih. Z blejsko okolico se je spoznal za časa svojega delovanja pri okrajnem glavarstvu v Radovljici, tedaj se je navdušil za planinstvo in je sodeloval pri markiranju okoliških gorskih poti. Čeprav je sprva pisal predvsem slovstvene in pravne vsebine, se je v poznejših letih posvetil pisanju v korist tujskega prometa. Bled je z opisi njegove geografske lege, jezera in otoka, zgodovine, etnografije ter turistične ponudbe prikazan kot eno najlepših alpskih letovišč takratne Jugoslavije. Podrobno opisuje izlete in pohodne točke v njegovi bližini, tudi Vintgar in dolino Radovne. Andrejka je Zgornje Gorje videl kot veliko alpsko vas, ki je zaradi svoje lege pod vznožjem Kočevnika in predgorja Pokljuke veljala za izhodišče izletništva v bližnjo naravo. Kot najlepši in najbolj slikovit izlet v okolici izpostavi sotesko Vintgar, pri čemer obiskovalcu podrobno predstavi njene geološke značilnosti, tehnične podrobnosti ter z izrazito romantičnim slogom opisuje osupljive naravne lepote divje reke, skalnih sten in slapov. Zasluge za ureditev soteske pripisuje domačinu, gostilničarju in lastniku žage Jakobu Žumru, ki je s

Rudolf Andrejka (Vir: Wikimedia.)

svojo pobudo in delom pomembno prispeval k nastanku poti skozi Vintgar. V spomin na njegovo delo so mu v soteski postavili spominsko ploščo. Omenja tudi, da naj bi se v podzemnih jamah v bližini Vintgarja med turškimi vpadi skrivalo okoliško prebivalstvo. Avtor izpostavi tudi gospodarski in razvojni pomen Gorij za širšo okolico, saj je poleg turistične ponudbe tudi oskrboval Bled s pitno vodo s Pokljuke, zaradi obsežnih gozdov pa se je tam razvila žagarska dejavnost. Po mnenju kritikov poda Andrejka v vodniku stvaren geografski opis blejske kotanje, vodnik pa dopolnjujejo fotografije, ki so bile deloma objavljene že v drugih turističnih publikacijah.

Ana Teran

Zatrnik med spominom na zlata leta in sodobnimi vprašanji razvoja

Razvoj zimskega turizma v blejskem prostoru je bil tesno povezan z razvojem → **Pokljuke**, Bohinja in Zgornjesavske doline. Bled med obema svetovnima vojnama je bil predvsem mondno zdraviliško in turistično poletno središče. Zimski turizem (sankanje, drsanje, vožnje s sanmi, sprehodi po zaledenem jezeru) se je začel razvijati v tridesetih letih, ko so nekateri hoteli dobili centralno ogrevanje. Zimski športi pa so se intenzivneje razvijali na višje ležečih območjih v Bohinju in na Pokljuki.

V povojnih desetletjih je Bled dobil pomembno zaledje v okoliških smučarskih središčih. Smučarski center Vogel nad Bohinjem je začel obratovati leta 1964 in je kmalu postal eno najpomembnejših slovenskih visokogorskih smučišč. V Bohinju se je razvijala tudi Kobla nad Bohinjsko Bistrico. Kranjska Gora se je kot organizirano smučarsko središče razvijala že med obema vojnama, po drugi svetovni vojni pa je postala osrednje slovensko alpsko smučarsko središče.

Na Bledu je sedežnica na Straži (646 m) začela obratovati na začetku leta 1954 in velja za prvo v Sloveniji. Najbolj popularna je bila v šestdesetih letih, ko je Frane Milčinski - Ježek napisal znano pesem *Kako sva si različna*, ki

sta jo leta 1962 (leto prve Slovenske popevke na Bledu) zapela Marjana Deržaj in Stane Mancini. Na Straži je sicer do leta 1972 delovala še ena manjša vlečnica. Leta 1989 so žičnico na Stražo obnovili in začeli tudi umetno zasneževati.

V širšem gorjanskem prostoru tradicija smučanja sega v obdobje med obema svetovnima vojnama, zanj so značilne lesene smuči z okovjem za pohodne čevlje in prav tako lesene palice. Med drugo svetovno vojno so take smuči uporabljali tako Nemci kot partizani. Po vojni je v Begunjah podjetje Elan, ki ga je iz partizanske delavnice leta 1945 ustanovil Rudi Finžgar, začelo izdelovati modernejsše tipe smuči, prilagojene prvim vlečnicam.

Prva vlečnica v Gorjah je bila zgrajena v šestdesetih letih. Šla je v dveh delih s travnika za zadnjimi hišami na Fortuni proti vrhu Višelnice. Smučišče ni imelo teptalnega stroja, smučarji so progo steptali s smučmi. Zelo priljubljena je bila med otroki, saj je na novo zgrajena osnovna šola tam redno organizirala športne dneve in tekmovanja ter tudi posojala smuči. Vlečnica je obratovala do leta 1972, glavni učitelj in promotor smučanja je bil Lado Repe, tu pa je svojo prvo zmago dosegel tudi najuspešnejši gorjanski smučar Janko Rožič. Žičnica na Višelnico je bila prva organizirana oblika lokalnega smučanja. Manjše smučišče je bilo tudi na Obranci v Krnici. Gorje so bile sicer bolj

Propadajoča žičnica Berjanca na Zatrniku, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

znane po smučarskih tekah. Ti so imeli tudi daljšo tradicijo, ki je v sodobnih časih pripeljala do svetovno znanega središča nordijskih disciplin in biatlona na Pokljuki. Zelo popularno je bilo v Gorjah tudi sankanje, še zlasti po cesti z Mežakle v Rečico z iztekom ob cesti čez Poljane. Nekaj je bilo tudi skakalne tradicije. Glavna blejska skakalnica z leseno konstrukcijo je bila na Goričici ob cesti Bled–Gorje, v Gorjah pa so improvizirano skakalnico iz snega vsako

leto entuziasti naredili z Višelnice nad Kuraltom v Spodnjih Gorjah.

V širšem okviru razvoja zimskega športa na Bledu in okolici so v drugi polovici šestdesetih let začeli razmišljati o smučišču na Zatrniku. Tako je nastal Smučarski center Zatrnik, idilično družinsko smučišče, kjer so se številni prebivalci Slovenije in nekdanje Jugoslavije naučili prvih smučarskih zavojev. Mnogi so ga uporabljali tudi prebivalci Gorij. Znancem in prijateljem so zapo-

sleni domačini na vlečnicah pri kartah pogosto pogledali skozi prste, temu se je reklo »gorjanska dnevna karta«.

Smučarski center Zatrnik v nasprotju s postavitvijo vlečnice na Višelnico ni nastal kot samostojna lokalna pobuda, temveč kot del širše razvojne strategije blejskega turizma. Njegov glavni investitor in upravljevec je bil Zavod za pospeševanje in razvoj turizma Bled pod vodstvom Jožeta Kapusa. Zavod je upravljal pomemben del blejske turistične infrastrukture, med drugim Blejski grad, kamp v Veliki Zaki, mini golf, Grajsko kopališče Bled in žičnico na Straži. V tem okviru je bil Zatrnik poleg Pokljuke zasnovan kot novo zimsko turistično zaledje Bleda (načrti o Triglavskih žičnicah, ki bi šle iz Zake prek Pokljuke v Triglavsko pogorje, so se iz različnih razlogov izkazali za nerealistične).

Sistem žičnic na Zatrniku je začel nastajati v začetku sedemdesetih let. Za lokalne razmere je bil to zahteven projekt, saj je bilo treba narediti trase žičnic, smučarske proge, električno napeljavo, transformatorsko postajo, vodovodne objekte, parkirišča in drugo spremljajočo infrastrukturo, tudi moderen gostinski objekt. Jože Torkar, domačin iz Gorij in eden prvih strojnikov na žičniških napravah v pričevanju (glej povezavo na dnu gesla), razkriva čas velikega entuziazma, improvizacije in medsebojnega zaupanja, ko so lokalni prebivalci in investitorji verjeli, da lahko turizem

pomembno prispeva k razvoju kraja. Lastniki zemljišč so dobili odškodnine, njihovi otroci pa na smučišču zaposlitev, a je bilo veliko tudi nesoglasij, ki so se z leti povečevala.

Na Zatrniku so postopoma zgradili več vlečnic – Plana 1, Plana 2, Hotunjski vrh in vlečnico Zatrnik, pozneje pa še dvosedežnico Berjanca. Pri gradnji je sodelovalo italijansko podjetje Graffer iz Trenta, kjer so se nekateri zaposleni tudi usposabljali za delo z napravami. Razvoj Zatrnika je bil sicer povezan tudi z modernizacijo prometnih povezav proti Pokljuki. Zaradi vse večjega turističnega prometa so konec šestdesetih let rekonstruirali cesto proti Pokljuki, zaradi gradnje smučarskega centra pa so kasneje na več mestih morali prilagoditi tudi traso prometnice in urediti križanja s smučarskimi progami.

Razvoj zimskih športov na Pokljuki sicer ni bil povezan le s turizmom, temveč tudi z vojsko. Na Rudnem polju je po drugi svetovni vojni nastal pomemben vojaški smučarski center, saj je tamkajšnja vojašnica že od leta 1953 izvajala usposabljanje vojakov za smučanje, gibanje v visokogorju in zimsko preživetje. Pod Viševnikom je delovala tudi skromna vojaška vlečnica. Po poškodbah zaradi snežnega plazu sredi šestdesetih let je bila leta 1969 obnovljena in posodobljena. V sedemdesetih letih se je območje ob vojašnici začelo razvija-

ti tudi v obsežnejši smučarski poligon Rudno polje.

V sedemdesetih in osemdesetih letih je bil Zatrnik pomemben del blejskega in širšega jugoslovanskega zimskega turizma. Posebno zanimiv dogodek v zgodovini smučišča je bil obisk ameriških astronautov odprave Apollo 15, ki so med obiskom Slovenije januarja 1972 obiskali tudi Bled, Vintgar in Zatrnik ter tam smučali. Toda že konec osemdesetih in še izraziteje v devetdesetih letih so postajale zime vse manj zanesljive. Zaradi pomanjkanja snega, visokih stroškov vzdrževanja in dotrajanosti naprav je smučišče postopoma prenehalo obratovati.

Poskus ponovne oživitve se je začel leta 2019, ko so domačini ustanovili družbo RTC Zatrnik pod vodstvom Aleša Zalarja. Kupili so obstoječe žičniške naprave in začeli postopke za pridobitev koncesij. Kljub skupnemu stališču, da lahko smučišče pomembno

prispeva k turistični ponudbi Bleda in Gorij, pa zaradi različnih pogledov na to, kdo naj kaj investira, in nekaterih drugih razlik v pogledih RTC Zatrnik ni uspel pridobiti občinske koncesije za obstoječe vlečnice. Usmeril se je v pridobivanje državnih koncesij za sedežnici Berjanca in Hotunjski vrh. Država je nato izdala uredbi o koncesiji za obe napravi.

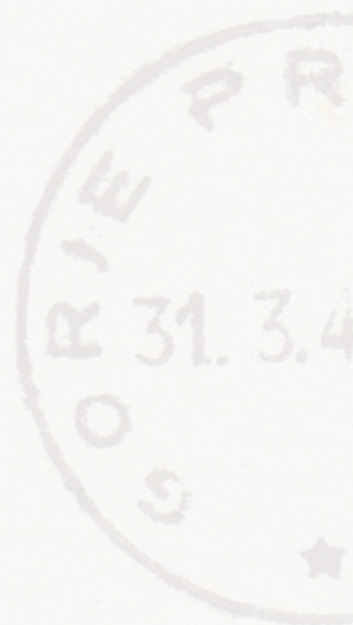
Zatrnik leži na nadmorski višini 900 do 1300 m (večina smučišč je na višini okrog 1000 m), kar je bilo v času hladnejših zim sedemdesetih in osemdesetih let še dovolj za stabilno smučarsko sezono. Danes smučišča na takšnih višinah zaradi vse toplejših zim, krajšega trajanja snežne odeje, visokih stroškov umetnega zasneževanja in ekoloških pomislekov spadajo med najbolj ranljive dele alpskega zimskega turizma. Prihodnost takih smučišč je zato vse bolj negotova, kar velja tudi za Zatrnik.

Božo Repe

[Zatrnik in
osvobojeno
ozemlje](#)

USTANOVE IN DRUŠTVA

Pošta Gorje

Pošta je organizacija, katere osnovna dejavnost je sprejem, prenos in dostava pisemskih pošilk; do razdružitve PTT-podjetja Slovenije 1. januarja 1995 je opravljala tudi telefonsko in telegrafsko službo.

V 18. stoletju so glavne poštne poti potekale v smeri vzhod–zahod in proti Beljaku. Pisna sporočila so prenašali poštni sli, do sredine 19. stoletja poštne kočije. Z zgraditvijo železniških prog je prevoz pošte prešel na železnico; vlaki so imeli poštne vagone (»ambulance«), kjer so pošiljke sproti obdelovali.

Sredi 19. stoletja so začeli ustanavljati poštne urade v večjih krajih. Na Bledu je bil ustanovljen leta 1850, v Bohinjski Bistrici 1864. V Gorjah je prva pošta poslovala med 28. septembrom 1875 in 29. junijem 1880; uporabljala je enokrožni dvojezični žig GÖRJACH/GORJANSKE (odtis ni znan). Ponovno je bila odprta 21. decembra 1894 pod imenom OBERGÖRJACHb. VELDES/GORENJE GORJE in je uporabljala dvokrožni žig s podpisanimi številkami datuma.

Po koncu prve svetovne vojne je pošta najprej uporabljala »nacionaliziran« (odstranjeno nemško ime) avstrijski dvokrožni žig GORENJE GORJE, leta 1921 je bila pošta preimenovana v GORJE PRI BLEDU; v žigu se je pojavil tudi zapis imena v cirilici. Do leta 1939 je uporabljala dvokrožni žig z mostom in črkovno oznako »a«, nato do začet-

ka druge svetovne vojne enokrožnega z Andrejevima križema ob datumskem sklopu in številčno oznako »1«.

Med obema svetovnima vojnama je Direkcija pošte in telegrafa v Ljubljani objavljala brošuro *Stalež osebjja*. Leta 1925 je bila pošta Gorje pri Bledu, glede na obseg prometa, uvrščena v II. razred 2. stopnje; njen predstojnik je bil Vinko Černe (roj. 1864 v Zg. Gorjah), pošt-ni činovnik z najvišjo osnovno plačno stopnjo »10 + 15 %« in več kot 33 leti službene dobe. Leta 1936 je bila pošta še vedno II. razreda 2. stopnje, a že z brzojavom in telegrafom; predstojnica je bila Marija Pavlin (roj. 1905), evidentirana kot »kancelarijski zvaničnik«, pripravnica III. skupine. Leta 1940 je pošta napredovala v II. razred 1. stopnje in postala pogodbeni; predstojnica je bila Jožica Ludvik (roj. 1905) z več kot desetletno službeno dobo. Tega leta je bilo od 360 pošt Direkcije le približno 110 državnih, preostale so bile pogodbene.

Med nemško okupacijo je pošta do leta 1943 nosila ime GÖRJACH über VELDES kot podružnica pošte BLED 1 (VELDES 1), uporabljala je žig s črkovno oznako »a« v dvokrožnem žigu z mostom. V letih 1944–1945 pošta zaradi vojnih razmer ni poslovala, izdelan pa je bil dvokrožni žig z nemško pošto številko (12b) GÖRIACH (OBERKRA-IN) in črkovno oznako »a«.

Po drugi svetovni vojni se je pošta do 30. septembra 1955 znova imenovala

Poštni žigi
Pošte Gorje.
(Vir: Zbirka
poštних žigov
Janka Štampfla.
Foto: Božidar
Flajšman)

[Pošta Gorje](https://www.posta-gorje.si/)

GORJE PRI BLEDU. Najprej je uporabljala enokrožni žig z imenom v latinici, konec leta 1950 pa je dobila nov žig s črkovno oznako »a« in zapisom imena v latinici ob krožnici zgoraj in cirilici spodaj. Žig z oznako »b« je imel zapis imena le v latinici, saj je bil leta 1956 sprejet predpis, da se imena z več kot desetimi znaki v žigih zapisujejo le v latinici.

Prvega oktobra 1955 je bilo ime pošte spremenjeno v ZGORNJE GORJE. Do uvedbe poštne številke je pošta uporabljala enokrožna žiga z zvezdico spodaj in oznakama »a« in »b«. Leta 1971 je dobila pošno številko 64247 ZGORNJE GORJE; začetna številka »6« je označevala pošte v SR Sloveniji; uporabljala je enokrožna žiga z oznakama »a« in »b«.

Po osamosvojitvi Slovenije, še pred ukinitvijo »jugošestice«, je pošta dobila avtomatski poštinski aparat za frankiranje s predtiskanimi samolepilnimi nalepkami z napisom »SLOVENIJA« in

simbolom jugoslovanske PTT, na katere je aparat dotiskal pošno številko z imenom pošte, težo, poštino v tolarjih ter datum in uro sprejema.

Slovenske pošte so 1. marca 1996 izgubile začetno številko »6« v poštних številkah; odtlej se pošta imenuje 4247 ZGORNJE GORJE. Iz žigov z oznakama »a« in »b« je bila odstranjena »jugošestica«, kasneje zamenjan žig »a«, dobavljen nov žig z oznako »c«; v uporabi tudi sodobnejši poštinski aparat (nalepke s črtno kodo). Od 3. maja 2023 pošta posluje kot pogodbeni enota v okviru Pošte Slovenije.

Pošta Zgornje Gorje je doslej uporabljala več priložnostnih žigov, in sicer 10. junija 1973 ob VI. zboru planincev PTT Slovenije na Pokljuki ter 7. decembra 1994 ob 100. obletnici rojstva Andreja Prešerna, žig prvega dne pa 24. maja 2013 ob izidu razglednične dopisnice ob 120. obletnici odprtja Soteske Vintgar.

Janko Štampfl

Šolstvo

Začetki osnovnega šolanja v občini Gorje segajo v leto 1835. Poslopje stare šole je bilo zgrajeno leta 1865, do začetka 20. stoletja pa je že bilo premajhno. Takrat se je začelo zbiranje denarnih sredstev za gradnjo nove šole, ki pa je bilo prekinjeno zaradi prve svetovne vojne in razpada Avstro-Ogrske. Uspelo jim je kupiti le del gradbenega materiala. V času med obema vojnama, leta 1928, so bili sprejeti načrti za novo gradnjo in ponovno so začeli zbirati denar, toda načrti se niso uresničili. Stara šolska stavba je bila poškodovana med drugo svetovno vojno, zato je bila leta 1946 obnovljena. Zaradi pomanjkanja gradbenega materiala in denarja se je začela gradnja nove šole šele leta 1962, končala pa 1964. Naslednja leta so zaznamovale dograditve prizidkov za kuhinjo in jedilnico, urejanje okolice in gradnja igrišča. Šola se je leta 1972 preimenovala

la v Osnovno šolo bratov Žvan, dokler ni bilo ime po osamosvojitvi Slovenije spremenjeno v Osnovno šolo Gorje. Do konca gradnje je na gorjanski šoli služboval kot ravnatelj Joža Šolar, ki pa je leta 1964 opustil ravnateljevanje. Prvi ravnatelj v novi šolski stavbi je bil Jože Bohinc, ki je z družino nekaj časa tudi stanoval v novozgrajenem poslopju. Leta 1974 ga je zamenjal Srečko Pogačnik, ki je ravnateljaval 12 let. Po njem je za dve leti postala vršilka dolžnosti ravnatelja Anica Por, dokler ni leta 1987 postal ravnatelj Milan Rejc. Služboval je 27 let, zdaj pa ga je nasledila ravnateljica Petra Lukan. V stari šolski stavbi je medtem leta 1970 začel delovati nov vrtec v Gorjah, ki je na začetku vključeval 45 otrok, razdeljenih v starejšo in mlajšo skupino. Prva ravnateljica vrtca je bila vzgojiteljica Angelca Kokalj. Vrtec je bil leta 2010 priključen upravi Osnovne šole Gorje.

Miha Vehovar

[Šola je trikotnik](#)

Ljudska šola
in Gorjanski dom
na razglednici
okoli leta 1900
(Vir: Zbirka
razglednic Borisa
Dolničarja.)

Začetki gasilstva

Že bežen pogled v preteklost nam pove, da so požarne katastrofe, ki so upepele predele vasi, naselij in mest, botrovale nastanku požarnih bramb. »Dne, 16. aprila 1894, popoldne ob četrti uri se je razlegel po gorjanski občini žalosten glas, da v Spodnjih Gorjah gori. Vnelo se je pri Jeriču št. 5. Ker je bilo suho in je pihal močan veter, razširil se je ogenj hitro, posebno ker ni bilo nobenih priprav za gašenje. Kmalu so se pripeljala gasilna društva z Bleda, Radovljice in Begunj z brizgalnicami na pomoč. Združeni moči se je vključ pomanjkanju vode po velikem trudu posrečilo ogenj ustaviti. Pogorelci so postali reveži, kajti pogorelo je skupaj šestnajst hiš in gospodarskih poslopij, škode pa je bilo nad 30 tisoč goldinarjev. Nesreča v Spodnjih Gorjah je podučila Gorjance, da je potrebno doma ustanoviti gasilno društvo.« Tako je zapisal nadučitelj Jožef Žirovnik.

Že 6. maja 1894 je župan →**Jakob Žumer** sklical sestanek, na katerem so predložili društvena pravila in izvolili devetčlanski pripravljalni odbor. 8. julija je bil v čitalnici sklican ustanovni občni zbor, ki se ga je udeležilo 92 članov. Izvolili so prvi stalni upravni odbor in si razdelili funkcije. Za načelnika je bil izvoljen Vinko Jan (Maček), za namestnika načelnika Vinko Černe (Mežnar), za tajnika in blagajnika Jože Žirovnik (nadučitelj), za načelnika plezalcev Tomaž

Ambrožič (Ukc), za načelnika gasilcev Jože Frčej (Frček) in za načelnika varuhov Lovro Skumavc (Krničar). Takoj so začeli z intenzivnim delom, pri katerem so jim s prostovoljnimi prispevki pomagali občani. Svoj prvi ognjeni krst so doživeli v Grabčah, 25. decembra 1894. Takratna občina Gorje je bila zelo obsežna, saj je segala od gorjanskih vasi na zahodu, do Zasipa na vzhodu, Blejske Dobrave, Kočne, tja do Hermanovega mosta v Podmežakli. Zaradi oddaljenosti so se kazale potrebe po ustanavljanju novih gasilskih društev. Tako so leta 1906 ustanovili Gasilsko društvo Zasip. Prvi načelnik je bil Anton Zupan (Brs), za pisarniške in uradne zadeve je skrbel Ignacij Fertin. Društvo je začelo delovati maja 1906. Mlado društvo je imelo shrambo orodja v župnišču, nesreča pa je hotela, da je bil prvi požar po ustanovitvi društva prav tam. 24. julija 1908 je strela udarila v farovski skedenj in s tem uničila tudi shrambo orodja in opreme, ki je bila v bližini. Na Blejski Dobravi so gasilsko društvo ustanovili leta 1908.

Možje in fantje iz Podhoma so na podlagi dejstev, da imajo vse pogoje za ustanovitev lastnega gasilskega društva, leta 1931 pristopili k ustanovitvi »Gasilnega društva Podhom«. Pred tem jih je bilo namreč kar nekaj včlanjenih v Gasilsko društvo Gorje. Ustanovni občni zbor je bil 1. februarja 1931 v prostorih hotela Hom v Podhому. Navzoči so bili Jakob Slivnik,

Pogorišče lesnega obrata v Vintgarju, leta 1935 (Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

župni načelnik Ivan Rus in 36 članov. Na prvem rednem občnem zboru so bili soglasno izvoljeni: za načelnika Jakob Jan, za namestnika načelnika Matija Klinar, za tajnika Jakob Slivnik in za blagajnika Janez Dornik. Izvoljeni so bili tudi ostali odborniki. Na prvi veliki ognjeni preizkušnji so bili, ko je leta 1935 izbruhnil požar na »Obratu lesne industrije Vintgar, v Leskah«, lastnika Franca Goloba. Prvi so tja prispeli podhomski gasilci in se z enoosno ročno brizgalno srčno spustili v boj z velikim ognjem, za tem so se tja pripeljali

Gorjanci, ki so pristopili h gašenju z močnejšo, motorno brizgalno. Gorelo je menda tako silovito, da je žareče dele nosilo prek Gabrca v Megre ...

Velika zahvala gre ustanoviteljem in pionirjem gasilerije v naših krajih, ki so s tedanjo gasilsko tehniko in dokaj skromno gasilsko opremo, zato pa z veliko srčnostjo in pogumom tlakovali pot sodobnemu gasilstvu, ki še danes usposobljeno in opremljeno s kakovostno gasilsko opremo posreduje v zahtevnih pogojih časa, ki ga živimo.

Marjan Zupan

[Zgodba
PGD Podhom](#)

[Gasilec
Drago](#)

[Mladi gasilci
PGD Gorje](#)

Bralno društvo

Bralno društvo v Gorjah je bilo ustanovljeno leta 1879, čeprav ustanovitev sprva ni bila uradno potrjena in je zato delovalo neformalno. O njem poročajo tudi

Kmetijske in rokodelske novice z dne, 10. 1. 1883: »Iz Gorij 1. prosinca. – Včeraj je bil za našo faro vesel in imeniten dan, ker odprlo se je bralno društvo v Gorjah z geslom za taka društva najbolj primer-
nim: 'Vse za vero, dom in cesarja'.«

Iz Gorij 1. prosinca. – Včeraj bil je za našo faro vesel in imeniten dan, ker odprlo se je „bralno društvo v Gorjah“ z geslom za taka društva najbolj primer-
nim: „Vse za vero, dom in cesarja“. Tako se je pokazalo, da so se tudi Gorenjci pod sivim Triglavom začeli zav-
vedati za narodno stvar, posebno ker so taka društva po Gorenjskem sploh še malo vpeljana.

Društvu začasni predsednik, župan Žumer, je od-
prl društvo s primernim nagovorom, v katerem je raz-
lagal, kaj so društva in kaj nam koristijo, naštel mno-
govrstna društva in njih delovanje v prid človeštvu, po-
tem razložil pravila, koristi in dolžnosti udov in društ-
venike opominjal, z združenimi močmi delovati v poduk
in napredek domačega kraja in naroda z zlatimi besedami našega pesnika Gregorčiča:

„Ne samo, kar velewa mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan“.

Potem se je vršila volitev odbora, v katerega so iz-
voljeni gg. Jakob Žumer, župan, za predsednika, Janez
Šlakar, kaplan, za podpredsednika in blagajnika, Janko

Žirovnik, nadučitelj, za tajnika, Janez Poklukar, po-
sestnik in žagar, Andrej Kobav, posestnik, Jože Črne,
posestnik in živinozdravnik, Matija Globočnik, kupec,
pa za odbornike.

Tako se je ustanovilo v kljub mnogoterim oviram
društvo v okolici našega daleč slovečega Bleda, od ka-
terega smemo pričakovati obilo napredka za našo na-
rodno stvar. Društvo ima ravno nasproti farne cerkve
novo sobo in šteje uže zdaj okoli 70 udov. Naročilo se
je na 12 različnih slovenskih časopisov in ima pri za-
četku čez 200 raznovrstnih, od dobrotnikov društvu po-
darjenih knjig. To društvo ima blagi namen, tudi kme-
tijstvo in obrtnijo podpirati in je prepustilo za gotove
dni društveno sobo čipkarski šoli, po rajncem, prezgo-
daj umrlem Matiji Tonejcu-Samostalu ustanovljeno, ka-
tera dobro napreduje, po katerem obrtu se revna de-
kleta vadijo k pridnemu delu in dobremu zaslužku.

Upajmo, da bota bralno društvo in čipkarija dobro
napredovala v poduk in korist naše fare.

Zapis o ustanovitvi
Bralnega društva
v Gorjah
(Vir: *Kmetijske in
rokodelske novice*,
10. 1. 1883.)

Ustanovitev društva je sovpadala z razmahom podobnih organizacij, ki so pomembno prispevale k oblikovanju narodne zavesti. Ključno vlogo pri njegovem delovanju so imeli župan →**Jakob Žumer**, ki je postal začasni predsednik, Janez Šlakar kot podpredsednik in blagajnik ter nadučitelj →**Janko Žirovnik** kot tajnik. Ob odprtju je Žumer poudaril pomen društev in dolžnosti članov, zlasti njihovo nalogo, da delujejo v korist napredka domačega kraja. V vodstvo društva so bili izvoljeni še kaplan Janez Šlakar, Janez Poklukar, Andrej Kobav, Jože Črne in Matija Globočnik.

Pomemben mejnik je bila gradnja društvenega doma, ki jo je organiziral Žumer, medtem ko je Žirovnik skrbel za zbiranje prostovoljnih prispevkov; med večjimi donatorji je bil Janez Poklukar. Dom je bil slovesno odprt 17. avgusta

1884. Program je vključeval mašo in kulturni nastop društvenega pevskega zbora. Na otvoritvi je kot slavnostni govornik nastopil prof. Fran Šuklje (deželni poslanec in eden vidnejših slovenskih politikov). Po otvoritvi doma je bilo v gostilni pri Kaconu slavnostno kosilo s tombolo, zvečer pa odhod na Bled, kjer so se gostje ob petju zbora vozili s čolni po jezeru.

Društvo je imelo tudi širši družbeni vpliv: v Spodnjih Gorjah je delovala društvena drevesnica s podporo Slovenskega kmetijskega društva, njegova ustanovitev pa je spodbudila razvoj drugih organizacij, med drugim podružnice Posojilnice in hranilnice ter ustanavljanje podobnih društev tudi v okoliških krajih.

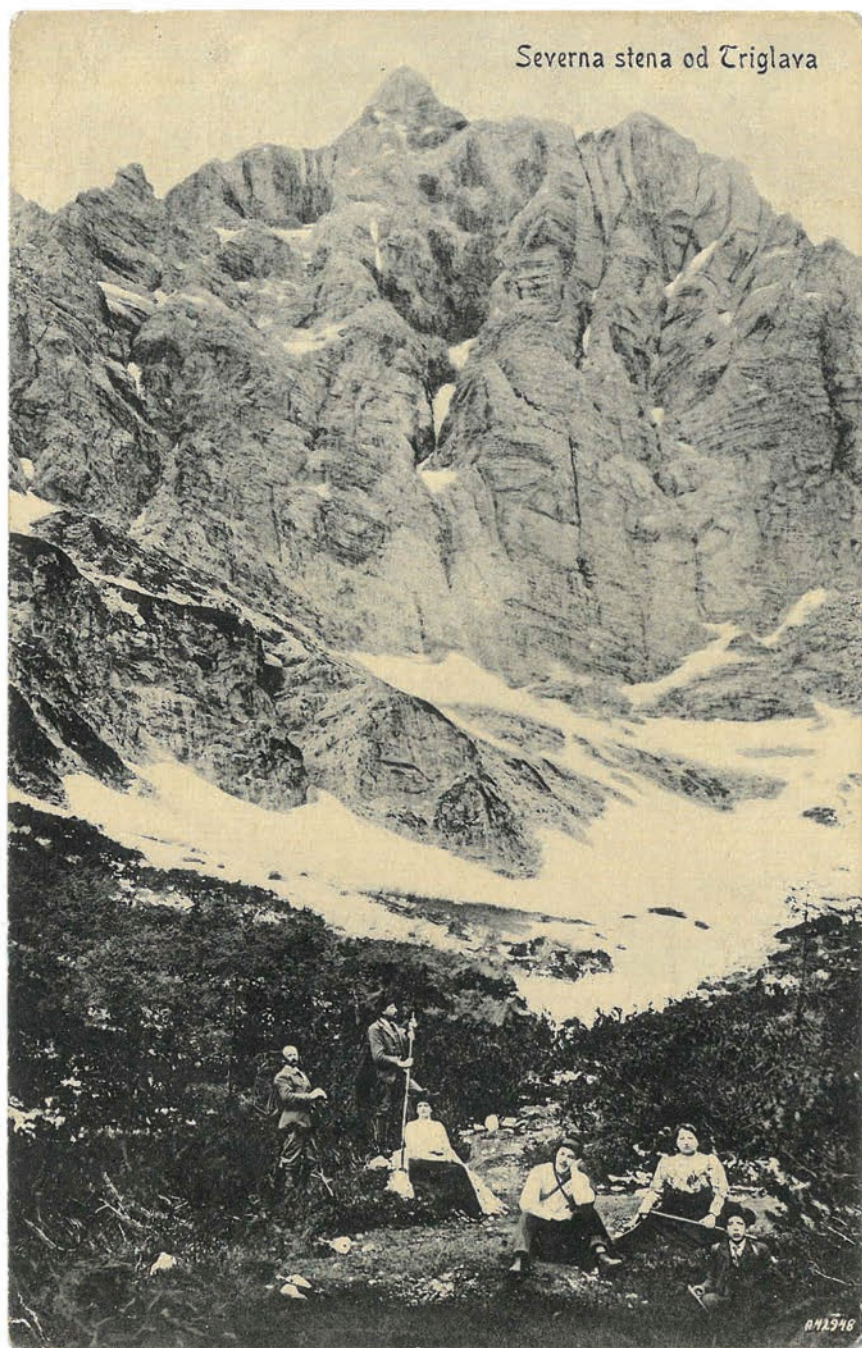
Zala Marolt

Planinsko društvo

Hoja v planine spada med najgloblje zakoreninjene navade Slovencev. Vsako leto gorniki opravijo na 2000 označenih poteh v skupni dolžini 20.000 kilo-

metrov približno dva milijona obiskov; skozi občino Gorje in prek → **Pokljuke** vodi ena od najpomembnejših poti na Triglav.

Organizirano slovensko planinstvo se je začelo z ustanovitvijo Slovenskega

Severna stena Triglava na razglednici okoli leta 1900 (Vir: Zbirka razglednic Božidarja Flajšmana.)

planinskega društva (SPD) 27. februarja 1893. Gorjanci so bili pred nastankom lastnega društva dejavni v okviru Planinskega društva Radovljica in spada jo med pionirje planinstva na Gorenjskem. Na pobudo → **Krišpina Ogrisa** in Franca Razingerja je 26. maja 1929 nastalo Planinsko društvo Gorje; za prvega predsednika je bil izvoljen Jakob Jan. Ob ustanovitvi je štel 70 članov. Zadnji predsednik predvojne podružnice Simon Zima je bil ustreljen v zaporih v Begunjah; okupator je arhiv zaplenil in zažgal.

Po drugi svetovni vojni je 6. januarja 1946 sledil drugi ustanovni zbor pod novim predsednikom Francem Cundričem. Gorjanski delegat je na skupščini Planinskega društva Slovenije uspešno zahteval dodelitev triglavske postojanke: podružnici je namenil Aleksandrov dom pod Triglavom, preimenovan v

Dom Planika, ki so ga z udarniškim delom zasilno obnovili in odprli avgusta 1946. Dom Planika, 2401 m, stoji na planoti Ledine pod severozahodnimi ostenji Triglava in hrani najstarejšo slovensko planinsko dediščino: na tem mestu so Bohinjci z župnikom Žanom leta 1871 postavili prvo kočico na Triglavu, t. i. Triglavski tempelj. Kočo na Doliču je PD Gorje prevzelo leta 1948; ko jo je pozimi 1950/51 porušil sneg, so zgradili novo, odprto leta 1953 kot Tržaška koča. Za razvoj PD Gorje je bil ključen → **Matija Klinar**, ki je od leta 1952 predsedoval celih 30 let in pridobil ter obnavljal obe triglavski postojanki. Danes PD Gorje vzdržuje obsežno mrežo poti v Triglavskem narodnem parku in že več kot sedem desetletij oskrbuje obe triglavski postojanki.

Peter Mikša

Turistično društvo Gorje

Gorjanski kraji blejskim letoviščarjem niso bili neznani, zato je Olepševalno društvo že leta 1878 uredilo viseči most nad slapom → Šum, z odkritjem soteske → Vintgar leta 1891 in njenim slavnostnim odprtjem dve leti kasneje pa se je obisk kraja dodatno povečal. Od leta 1911 je za olepšavo kraja skrbelo Olepševalno društvo Vintgar na Blejski Dobravi, ki je poleg gradnje turističnih naprav skrbelo tudi za promoviranje kraja. Ker je sotesko pogosto prizadela povodenj, je bilo treba mostove obnavljati, kar pa je domačinom predstavljalo znaten finančni zalogaj, zato so breme prevzeli Kranjska industrijska družba, Zveza za tujski promet in blejski Tourist Office. Da bi bilo obnavljanje porušenih mostov finančno lažje, je Zveza za tujski promet po letu 1926 uvedla vstopnino. Med drugo svetovno vojno je turizem

zamrl in ker soteske niso vzdrževali, je do konca vojne popolnoma propadla in postala neprehodna. Ko je bilo septembra 1946 ustanovljeno Turistično društvo Vintgar–Gorje, je prevzelo odgovornost za obnovitev 55 hektarov soteske, pri čemer je gradbena dela vodil tesarski mojster Janez Zalokar, na pomoč pa je priskočilo tudi udarniško delo domačinov. Tako so do leta 1983 postopoma obnovili vseh 530 metrov mostov, ob slapu Šum so postavili novo brunarico, še eno brunarico pa so postavili ob vходу v sotesko. Poleg obnavljanja soteske društvo skrbi tudi za informiranje obiskovalcev in poleg tega v lokalni skupnosti prireja razna praznična srečanja s pestrim kulturnim programom, tako so tudi leta 1983 in 1993 obeleževali 90. in 100. obletnico odkritja soteske. Društvo skrbi za varno odkrivanje Vintgarja in spodbuja sodelovanje med domačini.

Ana Teran

Logotip Turističnega društva Gorje nad pisarno društva v Gorjah, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

VERSKO ŽIVLJENJE

Župnijska in podružnične cerkve

V Spomenici župnije Gorje iz leta 1928 je zapisano: »Župnija Gorjanska se sme prištevati med najlepše na Gorenjskem. Oddaljena slabo uro od Bleda spada še popolnoma v njegovo krasno okolico ter združuje v sebi veliko naravnih lepot.« Župnija Gorje je katoliška župnija, ki je sestavljena iz zaselkov in vasi nad Blejskim kotom. Župnija se razteza na 119 kvadratnih kilometrih in je del radovljiške dekanije ter ljubljanske nadškofije. Po površini spada med največje župnije v nadškofiji, saj njene meje segajo vse do Malega Triglava.

Župnijska cerkev sv. Jurija je bila prvič omenjena leta 1140. Iz tega leta je ohranjena listina, ki pravi, da je bila v Lescah porušena stara cerkev in zgrajena nova pod pogojem, da bodo šli presežki dohodkov za cerkev v Gorjah. Zatem je gorjanska cerkev v povezavi s cerkvijo v Lescah ponovno omenjena leta 1173, ko se cerkev Marijinega vnebovzeta v Lescah omenja kot podružnična cerkev gorjanske cerkve. Nantwinova listina, ki jo hranijo v državnem arhivu na Dunaju, pa omenja obstoj cerkve v Gorjah med letoma 1115 in 1121 v lasti briksenskega ministeriala Nantwina. Cerkev je imela svojega duhovnika, a še ni bila župnija, kar potrjuje tudi papeški desetinski seznam iz leta 1296, kjer Gorij ni na se-

znamu župnij. Cerkev je verjetno postavil briksenski škof, ki pa jo je izgubil v korist svojega fevdnika. V 13. stoletju je bil v Gorjah postavljen samostojen vikariat. Leta 1323 pa je bila tam ustanovljena redna duhovniška služba. Leta 1394 je oglejski patriarh podelil patronat nad župnijo v Zgornjih Gorjah Frideriku Ortenburškemu. Po njihovem izumrtju je lastništvo leta 1418 prešlo na Celjske grofe in leta 1456 na Habsburžane. Gorje so bile leta 1461 priključene novoustanovljeni ljubljanski škofiji. Po nekaterih virih pa naj bi bila župnija v Gorjah ustanovljena leta 1787, a naj bi imela župnijske pravice že leta 1296. Isti viri navajajo, da naj bi bila do leta 1394 podrejena arhidiaconatu Kranjske, kasneje pa naj bi bila konfirmacija župnika dodeljena radovljiškemu župniku.

Cerkev sv. Jurija, ki jo v Zgornjih Gorjah vidimo še danes, je bila zgrajena v času župnika Mateja Ločnika leta 1687. Posvetil jo je ljubljanski škof Žiga Krištof Herberstein. V prezbiteriju so ohranjeni ostanki prvotne cerkve, zgrajene v gotskem slogu. Za oltarjem je veliko gotsko okno, obdajajo pa ga freske štirih apostolov: sv. Petra, sv. Pavla, sv. Janeza in sv. Andreja. Ob gotskem oknu se nahajata dve plasti fresk. Avtor vrhnjih plasti fresk je verjetno mojster Bolfgang in so verjetno nastale okrog leta 1450. Pod vrhno plastjo so vidni fragmenti še starejše gotske

Župnijska cerkev sv. Jurija v Gorjah, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

freske. Levo od glavnega oltarja se nahajajo ostanki gotskih vrat, nad njimi pa je skrita gotska freska z neznanim motivom. Cerkev so prezidali leta 1894 in je takrat dobila obliko, kot jo ima še danes. Uredili so jo v romansko renesančnem slogu. Na glavnem oltarju, ki je zgrajen v neoklasicističnem slogu, je upodobljen sv. Jurij. V nišah so kipi sv. Petra, sv. Pavla, sv. Frančiška Ksaverija in sv. Janeza od Boga. Stranska oltarja sta posvečena sv. Valentinu (družbo mu delata še sv. Leon Veliki in sv. Hiero-

nim) in Brezmadežni Mariji (ob njej sta sv. Ambrož in sv. Avguštin). Leta 1895 je slikar Matija Koželj na strop cerkve naslikal Boga Očeta z angeli, daritveni prizor iz Stare zaveze in evharistični simbol Nove zaveze.

V Spodnjih Gorjah stoji podružnična cerkev, posvečena svetemu kralju Ožboltu. Cerkev je bila prvič omenjena leta 1501 in je nekdaj spadala pod župnijo Bled. Še danes imajo v Spodnjih Gorjah na Martinovo nedeljo, dan, ko se spominjamo mučenca sv. Martina in

je tudi patron blejske župnije, žegnanje. V času reform Jožefa II. leta 1787 je cerkev v Spodnjih Gorjah postala del župnije v Zgornjih Gorjah. Cerkev je zgrajena v romanskem slogu. Leta 1629 so cerkvi prizidali kor, leta 1844 pa so cerkev preuredili v baročnem slogu. Sv. Ožbolt je upodobljen v glavnem oltarju z žezlom v eni in krokarjem, ki drži v kljunu prstan, v drugi roki. Cerkev ima dva stranska oltarja, posvečena sv. Avguštinu in sv. Barbari. Notranjost cerkve krasi slika Matere božje, delo slikarja Janeza Potočnika.

V Mevkužu stoji podružnična cerkev sv. Nikolaja. Cerkev je bila prvič omenjena leta 1430. Sam nastanek cerkve pa je povezan z legendo o lovcu. Lavtižar je leta 1897 zapisal, da se je izgubil radovljiški grof, ki se je odpravil na lov v Mevkuško sotesko, kjer naj bi se izgubil. V strahu se je zaobljubil pred Bogom oz. kot je zapisal Lavtižar: »Obljubi zidati na tem kraju kapelo, ako bode rešen. Nevarnosti otet spolni obljubo in postavi cerkvico z zvonom Bogu v čast in zahvalo.« Cerkev so na novo zgradili in posvetili leta 1465. Do danes se je ohranil gotski prezbiterij s freskami in oknom, na zvoniku pa je zapisano leto 1739. Na oltarju so kipi sv. Miklavža, neprepoznavnega papeža in sv. Boštjana. V atiki sta upodobljena Bog Oče in angel. V prezbiteriju je levo od oltarja viden grb briksenskih škofov.

Poleg cerkva v župniji Gorje o vernosti faranov in zgodovin teh krajev pričujejo mnoga nabožna znamenja. Benkovo znamenje, za katerega je načrte pripravil Janez Vurnik iz Radovljice, je s prošnjo, da bi se mu v zakonu rodili otroci, dal postaviti Lovrenc Slivnikar. Na cesti proti Pokljuki stoji kapelica, posvečena sv. Juriju. Postavljena je bila v spomin na Bartolinovega Jurija, ki je leta 1915 padel v bojih v Rusiji in je zato oblikovana v obliki granate. Na razgledišču Obočnica pa stoji kapelica, posvečena sv. Antonu Padovanskemu. Na tem kraju se je nekdaj ustavila binškoštna procesija. Marija Poklukar, Nikolaj Štolc in Ciril Velkoverh so na področju župnije Gorje našli in opisali 70 znamenj – križev in kapelic.

Od konca 14. stoletja je znanih 29 duhovnikov, ki so opravljali službo v Gorjah: Jakobus Ločan (1394–1425), Joannes Plebanus (1465), Maks Schlattintsch (1567), Luka Schwar, Vincencij Raezo (1592–1632), Caspar de Bobek (1632–1634), Tomaž Kralj (1634–1659), Tomaž Vidovic (1663–1685), Matija Ločnikar (1685–1725), Frančišek Jožef Kalčič (1727–1748), Karol Jožef Marburger (1749–1784), Blaž Muhovic (1784–1789), Urban Krivic (1790–1807), Jožef Skrinjar (1808–1825), Janez Strel (1825–1845), Janez Krivic, Karol Tedeschi (1852–1888), Matija Mrak (1889–1910, župnijski administrator), Janez Ažman (1889–1910), Ivan Piberk (1910–1920),

Jožef Knific (1920–1930), Gabrijel Petrič (1931–1949), Stanko Pavlič (1949–1954), Martin Tavčar (1954–1974), Nikolaj Štolcar (1974–2012), Branko Zadnik (2012–2019) in Matej Pavlič (2019–2025) ter Slavko Judež (2025–).

Zgodovina župnije Gorje je polna živahnega verskega in kulturnega življenja. V župniji so obstajale mnoge bratovščine: Tretji red sv. Frančiška, Družba sv. Mohorja, Bratovščina vred-

nega češčenja, Bratovščina Karmelske Matere božje, Bratovščina Srca Marijinega, Družba sv. Detinstva, Roženven-ska bratovščina in Marijina družba fantov in deklet. Leta 1879 je bilo po ideji pisatelja →**Mateja Tonejca** (Samostal) v Gorjah ustanovljeno katoliško bralno društvo. Prvi misijon v Gorjah je potekal leta 1873.

Polona Meglič

[Zeleno razkošje](#)

[Gorjanci
v Jeruzalemu
leta 1910](#)

Jehovove priče

V Sloveniji živi nekaj manj kot 1800 pripadnikov verske skupnosti Jehovove priče. Od tega jih v Gorjah, na Bledu in v Radovljici skupaj živi približno 80. Začetki Jehovovih prič v okolici Gorij segajo v čas med obema vojnama. Zagotovo so tam obstajali že vsaj leta 1931. Med drugo svetovno vojno jih je bilo

več deportiranih in nekateri so končali tudi v koncentracijskih taboriščih. Zaradi svojega prepričanja, da bi morali sočloveka obravnavati tako, kot želimo biti obravnavani sami, so Jehovove priče izrazito protivojno usmerjene. To je v času Jugoslavije mnoge pripadnike te vere pripeljalo v težave, ker so odklonili služenje obveznega vojaškega roka. Marko Dornik, Jehovova priča iz Zasi-

Glasilo Jehovovih prič (Foto: Božidar Flajšman)

pa, ki leži na meji med občinama Bled in Gorje, se spominja svojega vpoklica, ki se mu je uprl in bil posledično obsojen na tri leta zaporne kazni. To je preživel na kar štirih različnih lokacijah.

Jehovove priče v Gorjah in okolici so še danes zelo aktivne. Zbirajo se v Dvorski vasi v Radovljici, kjer imajo v dvorski dvorani dvakrat na teden shode. Ti jim služijo kot prostor za druženje, diskusijo in medsebojno pomoč. Za člane skupnosti, ki se zaradi bolezni ali drugih razlogov shoda ne morejo udeležiti v živo, organizirajo povezavo prek Zooma. Čeprav nimajo uradnega vodje, imajo Jehovove priče v Gorjah kot v vsaki slovenski občini predstavnike, ki

skrbijo za organizacijo shodov in oznanjanja. Njihovo financiranje prihaja izključno iz prostovoljnih prispevkov.

Svojo vero pripadniki širijo od vrat od vrat, organizirajo pa tudi brezplačne tečaje, kjer zainteresiranim predstavljajo splošne nauke Svetega pisma. Na teh tečajih tudi poučijo ljudi, ki bi se jim morda želeli pridružiti, o tem, kaj je razlika med njihovim delovanjem ter tradicionalno rimskokatoliško versko usmeritvijo, ki je sicer v Sloveniji prevladujoča. V zadnjih letih so veliko svoje tiskane literature prestavili na splet, svojo uradno spletno stran pa uporabljajo tudi za medsebojno komunikacijo.

Maiken Zupančič Danko

[Jehovove priče
v Gorjah in okolici](#)

ZDRAVSTVO

Zdravstvo v Gorjah: od vaških babic do sodobne medicine

Dolga stoletja so si ljudje pri boleznih in poškodbah pomagali predvsem sami. Pri porodih so pomagale vaške babice, pri boleznih domača zdravila, polomljene ude so naravnavali samouki ranocelniki, zobe pulili ljudje ob čevljarskem ali kakem drugem poklicu. Zdravilsko znanje in izkušnje so se prenašale iz roda v rod. Zdravnik je bil za večino prebivalcev oddaljena, fizično in finančno težko dosegljiva pomoč.

Na Bledu je na zdravniško in lekarniško dejavnost vplival razvoj turizma. Do leta 1906, ko je postal zdraviliško letovišče, je deloval le zdravnik radovljiskega okraja (konec 19. stoletja dr. Emil Klimek). Pogoji za status zdraviliškega kraja je bil tudi stalni javni zdravnik, zato je leta 1906 na Bledu začel delovati dr. Gabrijel Hočevnar. Do prve svetovne vojne sta bila zdravnik in lekarna na Bledu že stalnica. Med obema svetovnima vojnama (tudi še nekaj časa po vojni) je bil najbolj znan dr. Jože de Gleria, ki je opravljal tudi zobozdravstveno službo. Več let je bil župan, splošno znan pa tudi zaradi socialne občutljivosti. Poleg njega je bil zdravnik tudi dr. Janko Benedik.

Prebivalci Bleda in okoliških krajev so torej od začetka 19. stoletja do druge svetovne vojne imeli lažji dostop do zdravstvene oskrbe kot večina drugih podeželskih krajev na Gorenjskem.

V realnosti pa si je zdravnika lahko privoščil le redko kdo in tudi dolgoletna tradicija se je bolj oklepala vaškega padarstva.

Na bližnjih Jesenicah je bila prva bolnica zgrajena leta 1896 za potrebe železarskih delavcev, sodobna Splošna bolnišnica Jesenice pa leta 1948. Pokrivala je tudi Bohinj, Zgornjesavsko dolino Tolminsko in Bovško. Bolnica je od leta 1949 imela ginekološko-porodniški oddelek. Sredi petdesetih let je porodnišnica dosegla več kot 1000 porodov letno in tudi večina prebivalcev Gorij se je od takrat dalje rodila na Jesenicah, čeprav so se še nekaj časa ohranili tudi porodi doma, ki so jih opravljal babice.

Na Bledu je bila po vojni zdravstvena služba najprej v različnih ambulantah in zdravstvenih postajah, leta 1955 pa je bil zgrajen Zdravstveni dom Bled. Osrednjo vlogo v razvoju povojnega zdravstva je postopoma prevzel dr. Borut Rus. Zdravstveni dom Bled se je tudi zaradi potreb turizma vse od takrat uspešno prilagajal toku časa in se moderniziral, zadnja velika prenova je bila izvedena v letih 2024 in 2025 pod vodstvom direktorja mag. Leopolda Zonika.

Že zgodaj se na Bledu poleg javnega zobozdravstva v ambulantni razvilo tudi močno zasebno zobozdravstvo (v posameznih obdobjih zaradi zakonodaje tudi na črno, kakšen zobozdravnik pa je hkrati delal v ambulantni in potem skrivaj še zasebno doma). Prvi povojni zasebni zobozdravnik je bil Andrej Koželj, ki so

ga klicali Andrejček. Zaradi nizkih cen je bil široko dostopen, torej bolj ljudski zobozdravnik kot klasični zasebnik. Ordinacijo je imel poleg Kina Bled. V predprostoru, ki je bil hkrati čakalnica in delavnica, je zobne proteze izdelovala njegova žena. Andrejček je bil

med vojno partizanski zdravnik in je med vrtanjem po zobeh rad pripovedoval, kako je imel takrat vrtalnik na vreteno ali kako je partizanom pulil zobe na štorih.

V vsem dostopni zdravstveni oskrbi, ki se je začela razvijati v času socializma,

Diploma
Albine Ulčar
(Foto: Božidar
Flajšman)

je pomemben del postala preventiva. Posebna skrb je bila namenjena otrokom. Zdravstveni dom Bled je v nekaterih okoliških krajih (krajši čas v Zasipu, Ribnem in na Bohinjski Beli, kontinuirano do konca osemdesetih let v Gorjah) organiziral stalne otroške posvetovalnice, ki so delovale enkrat na teden. V Gorjah je bila posvetovalnica v prvem nadstropju Zadruga (nasproti stavbe današnje občine). V njej je imela glavno vlogo – vsaj za povojne generacije legendarna – pediatriinja dr. Albina Ulčar. Poznala je vse družine v Gorjah, »disciplinirala« mlade mamice, da so se držale preventivnih ukrepov in redno vozile otroke na preglede in cepljenja, zdravila otroške bolezni ter opravljala redne šolske zdravstvene preglede. Po njenih spominih v Gorjah skoraj niso imeli težjih primerov nalezljivih bolezni, sodelovanje s prebivalci je bilo – razen nekaj socialno problematičnih primerov – zelo dobro, zdravstveno

stanje otrok pa nadpovprečno. Eden od njenih razredov je bil celo razglašen za najbolj zdrav razred v Sloveniji. V vseh letih njenega službovanja ni umrl niti en otrok.

Kar zadeva zdravstvo, so bili torej prebivalci Gorij zaradi bližine Bleda in Jesenic ter zdravstvene in socialne politike socialistične Jugoslavije od druge polovice 20. stoletja razmeroma dobro preskrbljeni. Tako glede splošne dostopnosti zdravstvenih storitev kot v veliki meri tudi njihove kakovosti. Ali bodo lahko podobno ugotovitev zapisali tudi pisci kronike čez desetletje ali dve, pa ostaja odprto vprašanje. Sodobni trendi v zdravstvu – od privatizacije, reorganizacij regionalnih bolnic in urgentnih centrov, pomanjkanja kadrov, do vse večjih težav z dostopnostjo storitev – vzbujaajo precej negotovosti glede prihodnjega razvoja tudi za prebivalce Gorij.

Božo Repe

[Dr. Albina Ulčar, štirideset let
zdravniškega dela v Gorjah](#)

Rdeči križ

Devetega maja 1944 je bil na pobudo Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije v Drvarju ustanovljen Rdeči križ (RK) Jugoslavije, RK Slovenije pa je bil do konca vojne pomožni organ sanitete narodnoosvobodilne vojske Slovenije. Člane občinskega odbora društva RK so Gorje imele že pred vojno. Iz leta 1939 je ohranjena članska izkaznica Janka Vebra, tečajnika prve pomoči RK v okviru Okraja Radovljica. Posebej dejavna v gorjanskem RK pred in med vojno sta bila Matija Klinar iz Podhoma in Ludvika (priimek neznan), učiteljica iz Kamne Gorice. V letih 1945–1951 so bili prvi predsedniki vaških odborov Jože Mulej st. (Zg. Gorje), Jože Čop st. (Krnica), Jože Kuralt st. (Sp. Gorje), Matija Klinar (Podhom - Zasip) in Terezija Lipovec (Poljšica). Med vojno so prostovoljke in prostovoljci zbirali sanitetni material, zdravila, hrano, obutev in oblačila za narodnoosvobodilne borke in borce, po vojni pa preskrbovali prebivalstvo ter skrbeli za oslabele, invalide, bolne, taboriščnike in izgnance. V prvih povojnih letih je bil izveden 70-urni tečaj prve pomoči pod vodstvom dr. Janka Benedika in medicinske sestre Anice Podobnik z Bleda. Organizirali so tudi tečaje nege bolnika na domu, predavali so o higieni okolja, pravilnem jemanju zdravil in prehrani – pogosto v sodelovanju z organizacijo

AFŽ. Po ustaljenem konceptu so izvajali zdravstveno in izobraževalno dejavnost ter uredili prostore zdravstvene posvetovalnice v Zgornjih Gorjah. Storitve sta izvajala dr. Janko Benedik in dr. Borut Rus, za otroke in mladino je skrbela dr. Albina Ulčar. Do osemdesetih let je delovala tudi otroška posvetovalnica z zdravnikom in medicinsko sestro v ZD Bled.

Tretjega februarja 1950 so vaški odbori na skupnem občnem zboru ustanovili enotno društvo – Krajevni odbor RK Gorje (KORK Gorje); odbor Podhom je bil do leta 1990 priključen Zasipu. KORK Gorje pokriva območje občine Gorje z 12 naselji na površini 119,27 km². Leta 1951 je bil za predsednika izvoljen Janez Eržen. Med letoma 1953 in 1966 je bil predsednik Jože Kuralt st., nato Slavka Zalokar, v letih 1979–1986 pa Jože Kuralt ml. Septembra 1983 je KORK Gorje obiskala kitajska delegacija RK, mesec prej pa so podpisali listino o pobratenju z RK Centar Varaždin, kar je okrepilo humanizem in solidarnost prek republiških meja. Naslednje leto je 40 varaždinskih krvodajalcev darovalo kri v Ljubljani, 29 Gorjancev pa v Varaždinu. Krvodajalska dejavnost ima v Gorjah dolgo tradicijo; leta 1979 so zabeležili 105 krvodajalcev, predvsem med mladimi. Po podatkih leta 2020 so krvodajalci iz Gorij letno prispevali 10–14 % vseh krvodajalcev OZ RK Radovljica.

Jože Kosmač in Nina Repe z zastavo Krajevnne organizacije Rdečega križa Gorje, 2026
(Foto: Božidar Flajšman)

Leta 1985 so organizirali zbiranje prostovoljnih prispevkov za rentgenski aparat Splošne bolnišnice Jesenice. V času vodenja predsednice Nade Kuralt (1986–2016) so izvedli številne zbiralne akcije (poplave v Savinjski dolini, potres v Posočju, počitnice za otroke iz Černobila, pomoč beguncem leta 1991), januarja 2012 pa ponovno vzpostavili neposredno sodelovanje z RK Varaždin. Leta 1971 so za gradnjo Onkološkega inštituta v Ljubljani zbrali en milijon

starih oziroma 10.000 novih dinarjev, kar bi danes znašalo 4500–5000 evrov. Redno so pomagali socialno šibkim, bolnim in ostarelim; že v sedemdesetih letih so na domu merili krvni tlak, pozneje še krvni sladkor in holesterol. Obiskovanje občanov, starejših od 90 let, redno izvajajo od leta 1992, v osemdesetih letih pa je deloval tudi odbor NNNP.

Leta 2016 je vodenje KORK Gorje prevzel Jože Kuralt, sin Kuralta ml. Leta 2020 so obeležili 75 let prostovoljstva in

humanitarnosti, 60 let delovanja krožka RK na OŠ Gorje ter 50 let predsedovanja družine Kuralt. V letih 2000–2020 so gorjanski prostovoljci RK, ki jih je okoli 30, opravili 47.683 prostovoljnih ur in 54.356 brezplačnih kilometrov. KORK Gorje tesno sodeluje z lokalnimi ustanovami in zbira hrano, oblačila ter prostovoljne prispevke. Poseben poudarek namenjajo prostovoljcem in mladim članom, ki jim posredujejo znanje o humanitarnosti, pomoči na domu, sosedski pomoči in družabništvu. Podmladek RK na OŠ Gorje deluje od leta 1960; mladi sodelujejo v zbiralnih akcijah, izdelujejo voščilnice in se udeležujejo Tabora mladih članov RK OZRK Radovljica.

Tako za odrasle kot za mlade organizirajo predavanja z različnimi temati-

kami – tako kot v preteklosti, saj je za nemoteno delovanje lokalnih odborov RK ključno vključevanje mladih prek osnovnih šol. Pred vojno je RK Gorje imel 50 članov, leta 1963 pa že 821 (519 odraslih, 302 mlada), leta 1983 pa 1123 članov (915 odraslih, 308 mladih). Prvo povojno obdobje zaznamujejo obnova, institucionalizacija RK in močna prostovoljska mobilizacija, drugo pa visoko, pogosto primerljivo število mladih članov. V osmih desetletjih se je RK Gorje izkazal kot most med mladimi in starejšimi generacijami. Kot je ob 75-letnici poudarila Jožica Ovsenek, nekdanja mentorica šolskega podmladka RK: »Prav mladi so tisti, ki jih potrebujemo, če hočemo, da bo organizacija RK uspešna še naprej.«

Darja Kerec

[Nedeljska ulica](#)

VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Gorjansko narečje in imena

Gorjansko narečje spada v gorenjsko narečno skupino. Zanj je značilna tonemskost, naglas pa ni vezan na določeno naglasno mesto v sami besedi. V sklopu samoglasnikov je tipična značilnost, da se v vzglasju pred o pojavlja t. i. protetični w, npr. ‚wogle‘ za oglje, ‚wokno‘ za okno. V sklopu -ai je za narečje značilno, da a zamenjajo z e, torej ‚dei‘ za daj, ‚dejmo‘ za dajmo. Prav tako je posebna značilnost pri deležnikih na -el, -il, -ul za 1. os. ed. moškega spola, kjer se zgodi redukcija v u, npr. ‚žwu‘ za živel, ‚pahnu‘ za pahnili, ‚šu‘ za šel, ‚obu‘ za obul. Narečje je znano tudi po nikalnici ne, kjer se ta spremeni v na, in sicer namesto ne bom, govorijo ‚na bom‘. Veliko več posebnosti narečje premore v soglasniških sklopih, kjer je tipično t. i. švapanje. Gorjanci namreč soglasnik l pred zadnjimi samoglasniki izgovarjajo kot w, tako npr. ‚wukna‘ za luknjo, ‚šwa‘ za šla, ‚gwawa‘ za glava. Besede, ki se končajo s črko g, izgovarjajo kot h, torej ‚sneh‘ za sneg, ‚droh‘ za drog, ‚boh‘ za bog. Posebnost so tudi zaimki s sklopoma tv in sv, kjer se v ne govori, npr. ‚tojga‘ za tvojega, ‚sojga‘ za svojega. Najbolj znana in izstopajoča posebnost je, da ženske govorijo na fanta, tako npr. namesto sem šla, ‚sem šu‘. Dokazane razlaga, zakaj je tako, sicer ni. Pravijo, da vse skupaj izhaja iz poimenovanja za mlajšo žensko, ki

jo kličejo dekl’č, in je po slovničnem spolu moški spol, torej ‚dekl’č je šu‘. V Gorjah so prav tako ohranjena številna hišna imena, njihov izvor pa je raznolik. Najpogostejše izvirajo iz ledinskih imen, npr. Pri Frtuncu (kmetija stoji na Frtuni), krajevnih imen, tako Pri Bohincu (poimenovanje po prišleku iz Bohinja), iz osebnih imen – Pri Grogornu (po imenu Gregor), priimkov, npr. Pri Kunšču (na kmetiji so se pisali Kunšič), iz imena živali, rastlin, tako so znani Pri Poru, Pri Čbuvarju (iz čebule), Pri Kozlu (iz poimenovanja za kozla), Pri Mačku, Pri Komarju, iz poimenovanja za poklice in dejavnosti – Pri Zotlarju (na domačiji so se ukvarjali s sedlarstvom), Pri Peku, Pri Kovaču, Pri Mežnarju, Pri Cimpermanu, Pri Konederču (ukvarjali so se z odvozom poginulih živali in strojenjem kož). Zanimivo je tudi poimenovanje Pri Turku, med kopanjem so naleteli na ostanek kosti, za katere so domnevali, da so turški grobovi, zato so eno od domačij poimenovali kar Pri Turku.

Med družinski imeni oz. priimki izstopa Potočnik, ki je izpeljan iz potoka, končnica -nik namreč označuje povezanost z nečim, torej gre za prebivalce, ki so živeli v bližini potoka. Župan, ki naj bi bil glasovno ponemčeni slovenski župan, torej je šlo za prebivalce, ki so bili v povezani z županom. Prettnar naj bi nastal iz prebivalskega imena Prettnar. Pogost priimek je tudi

Poklukar, ki izvira iz krajevnega imena Pokljuka, končnica -ar pa označuje pripadnost kraju ali dejavnosti. So se pa v Gorjah ohranila tudi marsikatera ledinska imena, ki so se oblikovala na podlagi oblike zemeljskega površja, npr. Ronice (Ravnice) – uravnan, raven svet, Obóčanca (Obočnica) – območje, oblikovano kot obok, Grábna (Graben) – območje ozke doline potoka s strmimi pobočji. Marsikatero ledinsko ime je poimenovano tudi po lastnosti tal, tako npr. Péskovc (Peskovec) – hrib s peščenimi tlemi, Rmêna péč (Rumena peč) – območje z ilovnato podlago, rumene barve. Zatráta in Pod Usjó (Pod vasjo) sta dobili ime po legi zemljišča, prvo je del naselja na Poljšici, ki leži za hribom Trata, drugo se nahaja pod vasjo Zgornje Gorje. Glede na prisotnost ali odsotnost vode so tako značilna poimenovanja Sózæn (Solzen), Mokríce –

mokroten, vlažen svet. Prisotno je bilo tudi rastlinstvo in živalstvo, od tod zato imena Smréšca (Smrekica) – območje, ki je dobilo ime po številnih smrekah, pa Jákopčov teléčnek (Jakopičev telečnik) – travnik, kjer so se pasla samo telata, Káčna goríca (Kačja gorica) – skale, na kateri so se rade grele kače. Na podlagi lastninskih in socialnih odnosov so Gorje tako dobile tudi Udámovčov póle – polje v lasti Udamovčeve kmetije, pa Tómanov rót – rot v lasti Tomanove kmetije. Ker pa so se ljudje ukvarjali tudi z raznoraznimi dejavnostmi, so Gorje tako dobile tudi Tərblénce – območje, na katerem so v preteklosti trebili gozd, da so dobili površino za travnik, Tretínc (Tretjina) – večja parcela, ki so jo razdelili na tri manjše, ter Mítænca (Mitnica) – območje, kjer so za pot na Pokljuko zaračunavali cestnino.

Aleksandra Repe

Prehranjevalne navade

Gorenjska je kulturno raznovrstna in to se kaže tudi v pestri kulinarični dediščini. Nekateri običaji in jedi so se ohranili ter se še danes pripravljajo v domačih gospodinjstvih; prisotni so tudi v gostinski in turistični ponudbi.

V gorenjskem okolju so razne vrste značilnih živil oblikovale nastanek različnih vsakdanjih in prazničnih jedi. Vsakdanja hrana po gorenjskih vaseh in tudi mestih so bili žganci (ajdovi in koruzni); sladko in kislo zelje ter repa; različne juhe; prosena, ajdova in ječmenova kaša in jedi iz njih (ješprenj, cmoki, krapí). Prevladovala so kalorično bogate jedi, z veliko živalskih maščob (slanina, loj, zaseka, ocvirki); od 19. stoletja naprej tudi veliko krompirja, fižola, svinjine in močnatih jedi. Zelenjave, z izjemo zelja in repe, je bilo razmeroma malo. Hrano so konzervirali v dimu, masti, soli, zaseki in na zraku. Med juhami so prevladovala prežganka, krompirjeva, goveja, kokošja in ovčja juha ter enolončnice in šare. Največ mesa so uživali v času kolin, med letom pa mesne izdelke, kot sta kranjska klobasa in sušeno meso. Nasiten obrok so predstavljali krompir v oblicah, močniki in kaše. Klasično nedeljsko kosilo, ki je običajno vključevalo govejo juho z rezanci, kuhano govedino iz juhe, pečenko, pražen krompir, sezonsko solato, pogosto tudi sladico, npr. zavitek ali potico, pa je bilo podobno kot v ostalih slovenskih pokrajinah.

Območje Gorij predstavlja zanimiv del gorenjske kulturne krajine, kjer se naravne danosti, zgodovinske okoliščine in družbeni razvoj odražajo tudi v kulinarični dediščini. Prostorske značilnosti Gorenjske kot alpske regije so skozi stoletja močno vplivale na oblikovanje prehranskih navad prebivalcev. Prehrana ljudi, ki živijo na območju Gorij in okoliških krajev, temelji na jedeh, ki se pripravljajo iz živil, pridelanih v lokalnem okolju. Zaradi hladnejšega podnebja in zahtevnih življenjskih pogojev so bile jedi prilagojene potrebam fizično aktivnega prebivalstva. Prehrana je temeljila na žitih, krompirju, stročnicah, zelju, repi ter mlečnih in mesnih izdelkih. Pomemben vidik prehrane je bila tudi sposobnost shranjevanja hrane, kar se kaže v razvoju različnih metod konzerviranja, kot so sušenje, dimljenje, soljenje in shranjevanje v masti.

V takšnem okolju so nastajale jedi, ki danes predstavljajo pomemben del kulinarične dediščine Gorij in širše okolice. Lokalne kulinarične posebnosti, ki vključujejo izvirnost, kakovost in inovativnost v smislu kulinarične dediščine, se poudarjajo tudi v tradicionalni zaščiti in pridobitvi certifikata TKBZ (Teritorialna kolektivna blagovna znamka) Izvorno Slovensko. Veliko jedi, ki se razlikujejo v receptih, pa je skupnih za posamezna območja Gorenjske. Med njimi izstopajo štruklji, ki veljajo za eno najbolj značilnih slovenskih jedi.

Priprava posmodulje, Bled, 2022
(Foto: Marlena Skvarča)

Na območju Gorij in sosednjih vasi so se razvile različne različice štrukljev, med katerimi so še posebej prepoznavni štruklji s pehtranom in štruklji s suhi mi hruškami. Njihova priprava temelji na vlečenem ali kvašenem testu, ki ga napolnijo z nadevom in nato skuhamo ali spečejo. Pehtran daje jedi značilen aromatičen okus, medtem ko suhe hruške prispevajo sladkobo in poudarjajo tradicionalno uporabo sadja, ki je bilo zaradi možnosti dolgotrajnega shranjevanja izjemno pomembno. Štruklji so bili pogosto pripravljani ob posebnih priložnostih, danes pa so stalnica tudi v turistični ponudbi.

Pomembno mesto v prehrani so imele kaše, ki so bile zaradi svoje hranilne ter energijske vrednosti in dostopnosti osnovno živilo. Pripravljali so jih iz ječmena, prosa ali ajde, pogosto z

dodatkom mleka ali vode. Mlečne kaše so bile značilne za večerne obroke ali zajtrke, medtem ko so bile gostejše različice lahko samostojne jedi. Ječmenova kaša, znana tudi kot ješprenj, je bila pogosto sestavni del enolončnic ali priloga k mesnim jedem. Kaše so bile priljubljene tudi zaradi prilagodljivosti, saj so jim lahko dodajali različne sestavine, kot so suho sadje, mlečni izdelki ali celo meso.

Med značilnimi lokalnimi jedmi izstopa govnač oziroma presnek, ki je značilen predvsem za območje Gorij. Gre za jed iz kuhanega svežega zelja, krompirja in podmeta, ki ji dodajo osnovne začimbe. Govnač je bil pogosto pripravljen kot samostojna jed, lahko pa tudi kot priloga k mesu, zlasti kuhani govedini ali klobasam. Ta jed odraža tipično kombinacijo zelenjave (zelje) in hrane, bogate z ogljikovimi hidrati (krompir), živil, ki so bila dostopna večini prebivalstva, ter kaže na preprostost in funkcionalnost tradicionalne prehrane.

Mesni izdelki, kot so suho meso in klobase, so imeli ključno vlogo v prehrani, zlasti v zimskem času. Koline so bile pomemben letni dogodek, pri katerem so pripravili različne izdelke, ki so jih nato shranjevali za daljše obdobje. Klobase, sušeno meso in drugi izdelki so bili pomemben vir beljakovin, hkrati pa so predstavljali tudi pomemben družbeni element, saj so bile koline povezane z druženjem in medsebojnim sodelovanjem prebivalcev Gorij.

Zanimivo skupino jedi predstavljajo mešte, ki so bile neke vrste enolončnice ali goste priloge. Pripravljali so jih iz krompirja, korenja ali druge zelenjave, pogosto v kombinaciji z zabelo. Mešta je bila značilna vsakdanja jed, ki je omogočala ekonomično porabo sestavin in zagotavljala nasiten obrok. Njena sestava se je prilagajala letnemu času in razpoložljivosti surovin.

Krapi so posebna vrsta testenih jedi, ki so se ohranile v tej regiji. Gre za polkrožne žepke iz testa, napolnjene z različnimi nadevi. Nadevi so lahko sladki ali slani, pogosto pa vključujejo skuto, sadje ali druge lokalne sestavine. Krapi so bili običajno pripravljani ob praznikih ali posebnih priložnostih, saj njihova priprava zahteva več časa in spretnosti. Danes predstavljajo pomemben del kulinarične ponudbe, ki poudarja tradicijo in ročno izdelavo.

Med pekovskimi izdelki izstopa homska pogača, ki je tradicionalna oblika krušnega peciva. Njena priprava temelji na osnovnih sestavinah. Posebno mesto ima tudi potica, zlasti lešnikova potica s figami, ki združuje elemente tradicionalne slovenske sladice z lokalnimi posebnostmi. Potica je simbol prazničnosti in ima pomembno vlogo v kulturnem življenju.

Posebno zanimiva je jed posmodulja, ki odraža iznajdljivost in varčnost nekdanjih gospodinj. Nastala je kot stranski produkt peke kruha, ko so iz posode postrgali ostanke testa, jih oblikovali,

dodali kislo smetano in različne dodatke ter jih hitro spekli. Posmodulja tako predstavlja primer, kako so ljudje iz minimalnih sestavin ustvarili okusno in nasitno jed.

Pomemben del lokalne kulinarične dediščine predstavljajo tudi jedi iz prgine moke, ki je značilna za območje Zasipa (Prgarija). Suhe tepke, posebna sorta hrušk, so sušili in mleli v moko, ki se uporablja za pripravo različnih jedi, kot so prgini štruklji, prgini krapci, prgina potica in prgin kruh. Ta tradicija je edinstvena in kaže na tesno povezanost med lokalnim sadjarstvom in prehranskimi navadami. Jedi so vključene v TBKZ Blejski lokalni izbor.

Danes se kulinarična dediščina Gorij ohranja in nadgrajuje tudi skozi sodobne pristope ter vključevanje v turistično ponudbo. Poseben pomen ima kolektivna blagovna znamka Izvorno Slovensko, ki spodbuja ohranjanje lokalnih posebnosti, kakovosti in inovativnosti. Jedi, ki so nekoč nastajale iz potrebe po preživetju, danes predstavljajo pomemben del kulturne identitete in privlačen element za obiskovalce.

Kulinarična tradicija tega območja tako ni le odraz preteklosti, temveč tudi živ del sodobnega prostora, ki povezuje dediščino, lokalno pridelano živila in sodobne kulinarične trende.

*Marlena Skvarča, Stojan Kostanjevec in
Martina Erjavšek*

Vleka ploha

Pust sega že v predkrščansko obdobje, tu gre namreč za čaranje rodovitnosti in plodnosti. Odganja se hladna zima ter v deželo, hiše in na polje kliče plodno pomlad ter rodovitno leto. Zatorej, če se čez leto, tja do pusta oz. pepelnične srede ni poročilo nobeno za možitev

primerno dekle, so fantje v posmeh le temu skozi vas, v vsesplošno navdušenje prisotnih vlekli ploh.

Različice tega običaja z istim sporočilom so si od kraja do kraja različne. Na Gorenjskem je živa vleka ploha v kar nekaj vaseh, če se osredotočimo na občino Gorje, ploh v obliki velike »ošepsane« – smreke s košatim vrhom

Podhonski ploh
po zasneženem
Klinarjevem
klancu, leta 1963
(Vir: Osebni arhiv
Marjana Zupana.)

vlečejo v Zgornjih Gorjah. Ko prispejo do občinskega trga pred »zadrugo«, ob zvokih harmonike sledi šaljiva licitacija ... Zgodilo se je, da so tu pa tam ploh vlekli tudi na Poljšici in Višelnici. V Podhomu pa ima ta star običaj častljivo tradicijo, saj so ga vlekli, dokler je segalo pomnjenje in nazaj. Običaj gre nekako iz roda v rod.

Če se do pepelnične srede v vasi ne omoži nobeno od deklet, so dani vsi pogoji, da podhomski fantje vrh Homa požagajo eno visokoraslih smrek, jo na Vrščah primerno pripravijo in za tem v prešernem vzdušju vlečejo skozi vas. Ob potovanju »ploha« za vesel sprevod poleg zastavonoše s ploharsko zastavo poskrbi godec, pustno okrašen voz z nevesto, ženinom, ostalimi svatovski-

mi maskami in kakopak pušeljč razposajenih fantov, ki lovijo ,ledik‘ dekleta in ta morajo kušniti košat vrh smreke. Sledijo vriski zadovoljnih fantov. Veseli sprevod sčasoma prispe do osrednjega trga z vaškim koritom, kjer jih pričaka izvirno pripravljena šranga. Tudi v Podhomu so pred uvedbo šrange ploh licitirali in ga razžagali z »amerikan-ko«. Posebnost »podhamskega poha« pa je tam od devetdesetih let 20. stoletja zanimiva šranga, kjer šrangarji in šrangarice na izviren način prikažejo katerega starih del in opravil ali običajev in tako skupaj z vleko ploha prenašajo sedanjim in bodočim rodovom marsikaj tega v pomnjenje, zavedanje in ponos.

Marian Zupan

[Gorjanski ploh](#)

Vraže, bajke in povesti

V pričujočem zapisu se bomo naslonili na čase, ko so se ljudje med seboj srečevali, kakšno rekli, zlasti v poznojesenskem in zimskem času šli drug k drugemu »v vas«, kot se je reklo. Zbrali so se v »hiši«, ob topli kmečki peči in si pripovedovali najrazličnejših stvari. Nekateri obiskovalcev so bili odlični pripovedniki, zaradi česar so bili dobrodošli, saj jih je za mizo zbrana družina sila rada poslušala. Razpredali so zgodbe, ki bi jih kaj lahko opredelili kot stare prigode, bajke, legende, obdane z bujno domišljijo in interpretirane s temperamentom pravega ljudskega pripovedovalca. Ob tovrstnih večerih so pogosto pripovedovali vesele in navihane ter tudi srhljive in otožne. Pripovedovali so o divji ali »ta dogi« jagi z množtvom živalskih glasov, »Rpečnekovi vučci«, → **Okamneli babi**, o zakletem gradu in debeli kači, o škratcih, o »škompneku«,

o »prerokbah«, videnjih ... Miza je bila skoraj zagotovo obtežena z litrom žganja, pa tudi domačega mošta se niso branili. Podmazali so jezik in razburkali duha. Stari Rekar iz → **Laz** menda ni pustil prodati od hiše niti litra žganja, saj ga je hranil za zabelo večernih pripovedi v topli kmečki »hiši«. Gorje pa, če se je med obiskovalci znašel kakšen bolj boječe sorte ... Takemu so privoščili srhljivih, da so mu lasje stopili pokonci, še zlasti ob poznih večernih ali bolje rečeno nočnih urah, ko je moral domov. Če pa je spotoma v tihi, temni noči zaslišal nenavadne glasove ali uzrl begajočo svetlobo, je bilo zares hudo in prej kot ne, je naslednjič prav on pritrjeval v resničnost skrivnostnih dogodkov, ki jih je bil občutil na lastni koži. Prenekateri slišanih in morda zapisanih povedk, bajk ali legend, pod plemenito patino časa in besedja skrivajo ali bolje rečeno hranijo korene resničnih dogodkov.

Marjan Zupan

[Kosti pod hišnim pragom in druge zgodbe](#)

Misterij iz
Poključke luknje
(Foto: Marjan
Zupan)

A group of students, mostly girls in white short-sleeved shirts and dark skirts, are performing a synchronized dance or exercise routine. They have their arms raised in the air. In the background is a large, open wooden structure with a complex, peaked roof made of many wooden beams, resembling a traditional or modern architectural design. The scene is outdoors on a light-colored ground.

KULTURA IN ŠPORTNA DEJAVNOST

Kulturno društvo; Godba Gorje

Spomladi leta 1880, ko so v Gorjah iskali novega nadučitelja, je mesto prevzel →**Janko Žirovnik**, ustanovitelj Gorjanskega →**Bralnega društva**, kasneje Kulturnega društva Gorje. Žirovnik, tudi gorjanski organist in vodja cerkvenega zbora, je hodil od domačije do domačije in zbiral denar, da se je leta 1884 postavil prvi slovenski narodni dom na podeželju. Okrog sebe je zbral gorjanske fante, ki so uspešno prepevali na narodnih prireditvah, osnoval tudi mešani kvartet in zanj priredil vrsto narodnih pesmi.

Sedanje Kulturno društvo Gorje letos (2026) praznuje 32 let delovanja. Prvi predsednik je bil Vinko Kunšič, kasneje

so prevzeli vodenje društva Štefan Polda, Aleš Pogačnik in Barbara Špendov.

V preteklosti so delovale različne sekcije: Gorjanski fantje pod vodstvom Štefana Polde, likovna sekcija, mladinska pevska skupina Župnije Gorje Mozaik pod vodstvom Klemena Kiklja, otroška dramska skupina pod vodstvom Barbare Špendov in Janje Eman, otroški pevski zbor Gorjanski zvončki pod vodstvom Andreje Korošec, duet Marije Pogorevc in Cirile Zupanc – ljudskih pevk s citrami, mladinska dramska skupina pod vodstvom Valterja Hudo vernika, ročna dela pod vodstvom Marije Jakopič, sekcija narodnih noš pod vodstvom Anice Mulej in ženski pevski zbor ViVo pod vodstvom Janje Hvala.

Ko je leta 2019 Kulturno društvo prevzelo novo vodstvo, je šlo delovanje

[Alo Alo
v Gorjah](#)

[Najtežje je
ostati resen](#)

Godbeni klub Gorje leta 1908, ustanovljen 1907. Poleg Kulturnega društva je njegova naslednica Godba Gorje ena najbolj prepoznavnih nosilk kulturnega življenja Gorij. (Vir: Arhiv Godbe Gorje.)

društva samo še navzgor. Nova predsednica društva je postala Mateja Erman Repe, ki društvo vodi še danes. Trenutno delujoče sekcije so fotografska sekcija pod vodstvom Miroslava Zalokarja, dramska sekcija pod vodstvom Špele Torkar in otroški pevski zbor OtAnaBer pod vodstvom Bernarde Poklukar Novak.

OtAnaBer deluje od leta 2013, za klavirsko spremljavo je dolga leta skrbela Ana Čop, zdaj jih spremlja Jani Pogačar. Zborček je imel največ 33 članov, sedaj jih ima 13. V njihovem bogatem repertoarju se najdejo pesmi slovenskih in tujih avtorjev cerkvenega, posvetnega in zabavnega značaja. Redno sodelujejo pri nedeljskih in občasno pri prazničnih in slovesnih mašah v domači župniji in tudi drugod. Zborček se lahko pohvali z nastopi na velikih odrih, med najbolj odmevnimi je nastop na Božično novoletnem koncertu Godbe Gorje, Veselo po domače, Zvezde na snegu, Slovenski pozdrav, Krog prijateljstva, Božičnem koncertu s Kvintetom Vintgar, prazničnem koncertu v SB Jesenice in srečanje otroških cerkvenih zborov na Rakovniku.

Delovanje društva zadnjih nekaj let je zelo aktivno tudi na področju ročnih del. Organizirali smo več različnih delavnic od lepopisja, poslikave glinenih lončkov, izdelave punčk iz filcane volne. Delavnice izdelave beganc, adventnih vencev in poslikava spominskih kamnov so postale že tradicionalne in zelo obiskane. Sodelujemo tudi na lokalni

tržnici s poslikavo obraza. Vsako leto se skupaj z otroci in starši od vsepovsod veselimo na tradicionalnem Pustovanju za otroke, kjer je ob vsakem vremenu zelo prijetno vzdušje.

Smo glavni organizatorji vseh občinskih dogodkov, komemoracij, proslav v juniju in Prešernovih proslav v februarju, kjer dramska skupina poskrbi za smeh in solze z avtorskimi deli, napisanimi posebej v te namene, med katerimi so najbolj uspešna igra Cvetje v jeseni, Na morje v Gorje 1 in 2 in Zofka, kjer smo odigrali dokudramo o življenju Zofke Kveder. Med najbolj odmevnimi in najbolj odigranimi igrami je celovečerna igra Bohinjka z velikimi joški, avtorsko delo Špele Torkar spisano po navdihu kultne serije Alo Alo. Igra je požela velik uspeh doma, na domačem odru in tudi na gostovanjih. Za vlogo Helge smo prejeli nagrado za najboljšo stransko žensko vlogo na Območnem srečanju odraslih gledaliških skupin na Linhartovih dnevih v Radovljici. Naredili smo res velik premik na področju dramske igre v Gorjah in vemo, da se bo o tej postavi dramske skupine še veliko govorilo. Zato sem mnenja, da kultura v Gorjah je živela, živi in bo živela še dolgo in svoje delo bomo opravljali zelo dobro, zato se za prihodnost kulture v Gorjah ni bati. Idej imamo še veliko in dokler bomo prostovoljci ustvarjali z dušo in srcem, je uspeh zagotovljen.

Špela Torkar

Delavsko-prosvetno društvo Svoboda in folklorna skupina

V petdesetih letih so v Krajevni skupnosti Spodnje Gorje ustanovili Delavsko prosvetno društvo Svoboda (DPD Svoboda Gorje). Pobudnik in prvi predsednik je bil Franc Kogoj. Bil je mizar-ski mojster, znan po izdelavi odličnega pohištva, izdeloval pa je tudi violine, kontrabase, tamburice in druge glasbene instrumente ter na blejski osnovni šoli učil glasbo. Delavnico je imel v Megrah. Bil je zelo razgledan, veliko je bral in bil zelo družbeno aktiven. Kogoj je bil med drugim predsednik Krajevne skupnosti, med pobudniki ustanovitve → **Turističnega društva Gorje** in njegov prvi predsednik (1946–1948), sodeloval je pri → **Planinskem društvu** in v drugih dejavnostih. Vodil je tudi povojno obnovo soteske Vintgar. Med pobudniki in prvimi organizatorji društva so znani še Ivan Žemva, Janez Mandeljč in Vinko Repe.

»Svobodaši«, kot so si pravili, so na poljih in vrtovih med Revovco in podružnično cerkvijo sv. Ožbolta zgradili svoj kulturni dom. Mimo njega je od križišča pri današnji trgovini Mercator v zgornjem delu vasi in po klancu navzdol vodila ozka makadamska cesta v spodnji del vasi. Dom je bil podolgovata montažna stavba iz lesa, neka-kšna velika, a prijetno urejena lesena baraka. Nasproti glavne stavbe je bil

še manjši pomožni prostor, ki je služil kot drvarnica za žagovino in skladišče. K prvotnemu lesenemu objektu so pozneje prizidali še zidani del, ki je danes samostojen objekt. V pritličju zidanega dela je gostinski lokal, v prvem nadstropju pa so prostori → **Rdečega križa** (skladišče in pisarna). Objekt je danes v občinski lasti. Prvotni leseni del je sčasoma propadel in se sesedel sam vase. Na njegovem mestu je danes otroško igrišče in kolesarski poligon. V ožji in širši okolici doma je v sedemdesetih in osemdesetih letih zraslo novo naselje individualnih hiš in manjših blokov ter še ena cesta.

Dom je v šestdesetih letih postal središče kulturnega življenja občine, v njem je bilo več dejavnosti kot v TVD Partizanu v Zg. Gorjah (danes → **Gorjanski dom**). Imel je veliko dvorano z velikim odrom, v domu pa so organizirali različne prireditve, igre in ples. V šestdesetih letih je enkrat tedensko delovala plesna šola, ki jo je vodil znani plesni učitelj Arčon z Jesenic. V sedemdesetih letih je postal priljubljen med mladimi, ker je v njem nekaj časa deloval disco.

Dvorana v domu je bila ogrevana z velikimi pečmi na žaganje. V domu je bila tudi manjša knjižnica, ki jo je vodila Erika Zalokar in prostor za različne kulturne dejavnosti. Deloval je šahovski klub, ki ga je vodil Jože Kogoj, tamburaška skupina prav tako pod njegovim vodstvom, dramska skupina,

strelska skupina (streljanje z zračno puško) in folklorna skupina.

Najbolj in najdalj je bila z domom povezana folklorna skupina, ki je delovala od leta 1962. Njen izvor ima sicer korenine v »starih plesih« za otroke in odrasle, ki jih je po vojni v TVD Partizanu vodila Marjeta Kobal (poročena Ambrožič), ki je tudi spodbudila začetek delovanja kulturnega društva. Pobudnik in ustanovitelj folklorne skupine je bil verjetno Ivan Žemva, od začetka šestdesetih let do leta 1967/68 jo je vodila Božena Repe ob pomoči Slavka Repeta, ki je v skupini plesal skupaj z ženo Marino. Za njo je vodenje folklorne skupine prevzela Danijela Mandeljc, ki jo je vodila do leta 1974, ko se je združila s Folklorno skupino Bled. Folklorna skupina je imela med pet in

osem pari in svojega harmonikarja. Veliko je nastopala za turiste po blejskih hotelih, v festivalni dvorani Bled in na raznih turističnih in kulturnih prireditvah v Gorjah in na Bledu, a tudi širše v regiji in Sloveniji. Nekajkrat je gostovala tudi na Hrvaškem in v Srbiji.

Marina Repe o njeni dejavnosti priča: »Zame, in ne samo zame, je bila folklor druženje, razvedrilo, veselje in velika pridobitev za vse nas. Nastopali smo tudi za turiste, med drugim v hotelih Jelovica in Toplice ter poleti na Blejskem gradu, kjer smo imeli nastop enkrat tedensko. Po nastopih smo folkloristi med obiskovalci iskali plesne partnerje in z njimi zaplesali v narodnih nošah. Gostom se je to zdelo imenitno in spoštljivo, zato so takšni nastopi pustili močan vtis ...«

Božo Repe

DPD Folklorna skupina na dnevih narodnih noš v Kamniku, september 1968 (Vir: Osebni arhiv Boža Repeta.)

Alpski kvintet

Alpski kvintet je slovenski narodnozabavni ansambel in velja za enega najuspešnejših domačih ansamblov. Prvič so nastopili 24. septembra 1966 v Kranju, v prvotni zasedbi pa so igrali gorjanski in jeseniški glasbeniki: Ivan Prešern

(trobenta), Jože Šmid (klarinet), Niko Kraigher (harmonika), → **Jože Antoni**č (kitara), Peter Kejžar (bariton). Skupina so kmalu po ustanovitvi povabili na nastop v Francijo in Švico, Nemčijo ter Avstrijo, kjer so veljali za zelo priljubljen in iskan ansambel. Sprva so igrali predvsem slovenske polke in valčke ter

Alpski kvintet (Vir: Osebni arhiv Ivanke Kraševac in Ivana Žana Prešerna.)

nekaj zabavnih glasb. V tujini so igrali od leta 1967 do 1975 in že v tem času so začeli pisati avtorske skladbe. Glasbeno so se zgledovali po Avsenikovih melodijah in melodijah Borisa Franka. Njihov t. i. alpski slog se je oblikoval okoli narodnozabavne glasbe s prime-smi zvena swingovske trobente in zlitja pevskih glasov. 1967 so tako izdali svojo prvo »malo« ploščo, s štirimi skladbami, ki sta jih napisala Jože Šmid in Ivan Prešern. Šmida je 1968 na klarinetu zamenjal Vinko Kozjek, sicer pa je v skupini prišlo do precej menjav kadra. Sprva so peli vsi člani, na prvih snemanjih so dobivali pomoč zunanjih članov, 1975 pa je kot stalna članica v ansambel pristopila Ivanka Kraševac. Po navadi je nastopala v duetu z drugimi pevci. Ob 30. obletnici ansambla

so v njem igrali Jože Antonič, Janez Per in Edi Semeja, novejši člani pa so bili Matej Bovhan, Franjo Maček, Irena Vidic in Sandi Vovk. 13. septembra 1996 so s slavnostnim koncertom v Mengšu zaključili svojo poklicno pot. Od tedaj naprej so začeli nastopati vse manj, vendar so še vedno snemali nove skladbe in igrali na koncertih ter drugih prireditvah. Od leta 1987 je Alpski kvintet soorganizator prireditve Alpski večer, ki je pritegnila veliko obiskovalcev z nemško govorečega območja. Ob praznovanju 45-letnice delovanja so člani kvinteta leta 2011 v Beljaku prejeli najvišje priznanje za prodajo več kot milijona plošč na nemško govorečem območju.

Ana Teran

[Alpski kvintet,
zgodbe iz ozadja](#)

Kulturni in drugi spomeniki

Občina Gorje je bogata s spomeniki več kategorij: sakralnimi, kulturnimi, arhitekturnimi, spomeniki tradicionalnih dejavnosti in izročila ter drugimi. Pomembnejši verski spomeniki so župnijska cerkev sv. Jurija v Zgornjih Gorjah, cerkev sv. Miklavža v Mevkužu ter cerkev sv. Ožbolta v Spodnjih Gorjah. V pokrajini najdemo tudi mnogo kapelic in znamenj – ta so povezana z osebnimi zgodbami lokalnih prebivalcev, ki so jih postavljali v spomin, za izpolnitev želja ali v zahvalo za srečne dogodke. Med njimi so Benkovo znamenje, Postojnarjevo znamenje in Guzeljnovno znamenje v kapelici Marije zaščitnice s plaščem.

Grajski mlin v Grabčah je pomemben spomenik tradiciji mlinarstva, celotna proga bohinjske železnice, še posebej most čez Radovno v Vintgarju, pa je tehniški spomenik. Med vojne spomenike spadajo: spomenik 115 vojakov, padlih v prvi svetovni vojni; spomenik na okupatorjev požig Smolejeve hiše v Srednji Radovni leta 1944; ter Plečnikov spomenik NOB iz leta 1951 na pokopališču v Zgornjih Gorjah. Seznam vseh Gorjanskih partizanskih spomenikov je dostopen na [povezavi](#). Med Plečnikovimi deli v bližini so še vrtno znamenje pred cerkvijo Sv. Martina na Bledu, počivališče v Begunjah in spomenik v Ribnem. Na Bledu ob Zdraviliškem parku stoji spomenik Francetu Prešernu v obliki

obeliska na podstavku, v katerega so vklesani Prešernovi verzi o Bledu. V tamkajšnjo okolico je pesnik tudi postavil dogajanje Krsta pri Savici. Obelisk je dalo leta 1883 postaviti Literarno zabavno društvo iz Ljubljane. Najprej je bil obdan z ograjo, ki je danes več nima.

Med kulturno dediščino v Gorjah spadajo tudi tradicionalna arhitektura s kmečkimi hišami in poslopji, tradicionalne dejavnosti (planšarstvo, gozdarstvo, oglarstvo), tradicionalna ureditev pokrajine in ljudsko izročilo s šegami, glasbeno dejavnostjo in tipičnimi imeni. V Gorjah in okolici pa najdemo tudi množico naravnih spomenikov, kot so Vintgar, Poključka soteska, planota Mežakla, dolina Krma in planina Zajavornik. Precejšen del te naravne dediščine je zaščiten kot del → **Triglavskega narodnega parka**.

Maiken Zupančič Danko

Plečnikov spomenik NOB v Zgornjih Gorjah
(Foto: Božidar Flajšman)

Šport v Gorjah

Športna dejavnost v Gorjah ima dolgo tradicijo. Njeni organizirani začetki segajo v leto 1921, ko je bil pri krajevnem bralnem društvu ustanovljen telovadni odsek Orla → **Telovadba (Sokoli, Orli, TVD Partizan)**. Med pobudniki so bili Jakob Jan, Jakob Polda, Janez Pogačar, Vinko Zupan in drugi domačini. Pomemben mejnik je bila gradnja → **Gorjanskega doma** leta 1924, ki je postal osrednje središče društvenega življenja.

Po ukinitvi Orla leta 1929 so dejavnost nadaljevali v okviru Fantovskega odseka in Dekliškega krožka. Leta 1927 je bil ustanovljen tudi športni klub, pri katerem je pomembno vlogo odigral učitelj Franc Pikelj. Posebej hitro se je razvijalo smučanje.

Leta 1930 je bilo ustanovljeno telovadno društvo Sokol, ki je nadaljevalo tradicijo organizirane telesne vzgoje. V tridesetih letih je športno življenje v Gorjah doživelo razcvet. Najvidnejši športnik tega obdobja je bil smučar

Sokoli v Gorjah okoli leta 1937 (Vir: Zbirka razglednic Berte Pečar.)

Kultura in šport sta že več kot stoletje med najpomembnejšimi področji društvenega življenja v Gorjah. Poglavje združuje pregledne prispevke o razvoju kulturne in športne dejavnosti ter tematske predstavitve posameznih društev, ustanov, osebnosti in področij, ki so posebej zaznamovali življenje kraja. Zaradi različnih avtorjev se posamezni zgodovinski dogodki ponekod tudi ponovijo, vendar vsak prispevek osvetljuje temo z drugega zornega kota.

Ekipa ŠD Gorje iz leta 1978. Stojijo (z leve): Drago Boškovski, Franc Zupan, Franci Repe, Božo Repe, Roman Dolenc in Miro Zalokar. Čepijo (z leve): Mitja Stare, Ljubo Vidmar, Peter Krničar, Jani Pretnar in Vinko Poklucar (Foto: Miro Zalokar)

→ **Lovro Žemva**, ki je leta 1936 nastopil na zimskih olimpijskih igrah v Garmisch-Partenkirchnu in v teku na 50 kilometrov osvojil 20. mesto.

Druga svetovna vojna je športno dejavnost skoraj povsem prekinila. Leta 1946 je bilo ustanovljeno Telesnovzgojno društvo Partizan Gorje, ki je obnovilo predvojno tradicijo. Obnovili so društveni dom, organizirali telovadbo in smučarske sekcije ter zgradili smučarsko skakalnico v Smetniku (1948).

Povojni razvoj je tesno povezan z delovanjem Lovra Žemve kot trenerja. Pod njegovim vodstvom je zrasla vrsta uspešnih smučarskih tekačev. Najuspešnejši med njimi je bil Vinko Rožič, član jugoslovanske reprezentance med letoma 1952 in 1956, ki je leta 1954 nastopil na svetovnem prvenstvu v Falunu. Med uspešnimi tekmovalkami je bila tudi Marija Rožič.

V petdesetih in šestdesetih letih se je društvo hitro razvijalo. Poleg smučarskega teka so se uveljavili odbojka, nogomet in atletika. Leta 1961 so gorski telovadci osvojili prvo mesto v tekmovanju za pokal Dela in Mladinske knjige, leta 1966 pa je društvo na Pokljuki organiziralo 21. državno prvenstvo v klasični kombinaciji.

Ob 50-letnici delovanja je društvo leta 1971 pripravilo 26. prvenstvo Slovenije v klasičnih disciplinah. Domači tekači so zmagali v članski štafeti 3 × 10 kilometrov. V sezoni 1974/75 je bilo društvo med najuspešnejšimi v državi in je imelo šest članov državne reprezentance. Leta 1977 je organiziralo še 32. državno prvenstvo. V tem obdobju se je razvijal tudi nogomet; leta 1974 je bila na Stovičju odigrana prva nogometna tekma, leta 1978 pa se je začel organizirati mali nogomet.

Po smrti Lovra Žemve leta 1981 je vodenje prevzel Lado Repe. Društvo je bilo proglašeno za najboljše med sorodnimi društvi v Sloveniji, leta 1986 pa je prejelo Bloudkovo priznanje za dosežke na področju športne rekreacije. Razvijali so se tudi varpa, balinanje, nogomet in odbojka. Nogometaši so leta 1985 postali prvaki medobčinske lige, odbojkarice pa so uspešno nastopale v jugoslovanskih in slovenskih ligah.

Pomembno vlogo sta imela Gorjanski dom in Koča na Kranjski dolini, ki je s prihodki od oddajanja pomagala financirati športne programe.

Gorje so dale številne vrhunske športnike, reprezentante in olimpijce. Med njimi so Lovro Žemva, biatlonec Marjan Bugar, prvi slovenski biatlonec na zimskih olimpijskih igrah leta 1980 v Lake Placidu, Lucija Larisi, Jože Poklukar, Matjaž Poklukar in Tomaž Žemva, udeleženec zimskih olimpijskih iger v Naganu leta 1998.

Obdobje med letoma 2011 in 2021 je zaznamovala organizacijska rast Športnega društva Gorje, množičnost mladinskega športa in vrhunski tekmovalni dosežki. Ob 90-letnici delovanja je društvo pripravilo zbornik in razstavo o svoji zgodovini. Društvo sta vodila Zdenka Repe in nato Gregor Repe, po-

membno vlogo pri razvoju tekaško-biatlonske sekcije pa je imel trener Janez Petkoš. Med odmevnejšimi dosežki sta bila nastopa Eve Urevc in Mihe Dovžana na prvih mladinskih zimskih olimpijskih igrah leta 2012 v Innsbrucku.

Društvo je razvilo tudi več tradicionalnih prireditev, med njimi Jurjev sejem, Pomladanski kros, Pohod z baklami, dobrodelni koncert Zvezde na snegu, Žemvov memorial in tekmovanja Gorje-Pokljuka.

Pomemben dejavnik razvoja športa v Gorjah je bila tudi športna infrastruktura: Gorjanski dom, igrišče na Stovičju, skakalnica v Smetniku, →**Pokljuka** ter športni objekti Osnovne šole Gorje. Ti so omogočili redno vadbo, organizacijo tekmovanj in vzgojo številnih uspešnih športnikov.

Danes Športno društvo Gorje povezuje rekreativce, nekdanje vrhunske športnike in mlade tekmovalce. V sodelovanju z Osnovno šolo Gorje →**Šolstvo** spodbuja razvoj športne kulture ter vzgaja nove generacije tekačev in biatloncev. Po več kot stoletju delovanja ostaja pomemben nosilec športnega, rekreativnega in družbenega življenja v Gorjah.

Božidar Flajšman

[Šport v Gorjah](#)
[skozi čas](#)

Telovadba (Sokoli, Orli, TVD Partizan)

Športno društvo Gorje je bilo z imenom društvo Orel ustanovljeno leta 1921. Dve leti kasneje so Gorje dobile novo telovadnico, leta 1927 pa je bil ustanovljen Športni klub, ki se je ukvarjal predvsem s smučanjem. Gorjanski športniki so tradicionalno močni v teku na smučeh, v katerem ima občina tudi več olimpijcev. Še posebej je to disciplino spodbujal → **Lovro Žemva**, prvi

predsednik društva po drugi svetovni vojni. Vsakoletni nočni tek na smučeh se zato še danes imenuje po njem. Svojo vejo društva Sokol so Gorje dobile leta 1930, ko ga je ustanovitelj Franc Golob tudi združil s športnim klubom. Zaradi splošne gospodarske krize je primanjkovalo opreme in telovadci so jo pogosto izdelovali kar sami. Druga svetovna vojna je začasno prekinila športno aktivnost, telovadni dom je celo zajela vojska. Po vojni pa je pod okriljem Ivana Zalokarja telovadba znova zaživela,

Gradnja sokolskega doma v Gorjah, 1937 (Vir: Zbirka razglednic Berte Pečar.)

dom je bil obnovljen in sestavljen je bil nov odbor telesnovzgojnega društva. V tem času so repertoarju športov dodali še nogomet, odbojko in atletiko.

Leta 1953 so ob finančni podpori zveze Partizan Slovenije dodatno uredili telovadni dom. V letu 1961 je društvo TVD Partizan Gorje prejelo nagrado Partizana Slovenije, pet let kasneje pa se je preimenovalo v Partizan Gorje, društvo za športno rekreacijo in telesno vzgojo (kasneje, v devetdesetih, se je preimenovalo v Športno društvo Gorje).

V sedemdesetih letih je v Gorjah nastalo prvo nogometno igrišče, začela pa se

je razvijati tudi košarka. V osemdesetih se je razvilo balinanje, nogometaši in odbojkarice so doživljali uspehe na državni ravni, društvo pa je prejelo tudi več nagrad: leta 1983 zastavo maršala Tita za najboljše telovadno društvo v Sloveniji in Bloudkovo priznanje leta 1986.

Nekatere izmed novejših dejavnosti, ki so se društvu pridružile v 21. stoletju, so badminton in motoristični klub. Društvo organizira mnoge dogodke (npr. vsakoletni kros ali športna tekmovanja ob praznikih) in pomembno prispeva k družbenemu življenju v občini.

Maiken Zupančič Danko

[Dom, ki
ga ni več](#)

Smučarski teki

Smučarski tek je osrednja in najuspešnejša športna panoga v Gorjah. Začetki segajo v leto 1927, ko so se telovadcem v športnem klubu pridružili še smučarji. Prvo večje tekaško tekmovanje je bilo istega leta s startom v Gorjah in ciljem na Bledu. Na prvih sokolskih tekmah v Kranju je prvo mesto dosegel → **Lovro Žemva**, leta 1934 je postal član jugoslovanske olimpijske reprezentance, po vojni je kot dolgoletni

trener vzgajal številne mlade tekače. Po drugi svetovni vojni so Gorje postale eno pomembnejših središč smučarskega teka na Gorenjskem. Leta 1966 je društvo TVD Partizan Gorje organiziralo 21. državno prvenstvo v klasični kombinaciji. Leta 1971 so ob 50-letnici društva pripravili 26. prvenstvo Slovenije v klasičnih disciplinah, na katerem so domači tekači zmagali v članski štafeti. V sedemdesetih letih se je uveljavila močna generacija gorjanskih tekačev: Branko Mandeljc, Dušan in Cveto Pod-

Smučarski tekači na Pokljuki, 2025 (Foto: Božidar Flajšman)

logar, Vinko Poklukar, Bogdan Bratina ter Zvonka Jurovič, ki so osvajali državne in republiške naslove. V sedemdesetih letih so tako imele Gorje šest članov državne smučarske reprezentance. Leta 1977 so Gorje organizirale še 32. državno prvenstvo v smučarskih tekih, kjer so številni tekmovalci iz Gorij poželi uspehe. Podobno se je zgodilo tudi dve leti pozneje, ko so domači tekači na slovenskem prvenstvu ponovno osvojili številne medalje. V osemdesetih letih se je razvoj nadaljeval pod mentorstvom Pavla Kobilice, njegova zlata generacija je v sezoni 1987/88 osvojila kar 40

odličij. V devetdesetih letih se je tradicija uspešno nadaljevala, člani Športnega društva Gorje so tvorili jedro slovenske biatlonske reprezentance. Gorje so tako dale številne olimpijce tako v smučarskem teku kot tudi v biatlonu: Lovro Žemva (1936), Marjan Burgar (1980), Jože Poklukar (1994, 1998), Tomaž Žemva in Lucija Larisi (1998), Tadeja Brankovič (1998, 2002, 2006, 2010), Matjaž Poklukar (2006), Miha Dovžan (2018, 2022, 2026), Eva Urevc in Miha Ličef (2022) ter Anja Mandeljc (2022, 2026).

Lana Onič

[Biatlonec](#)
[Miha Dovžan](#)

**INFRASTRUKTURA,
MODERNIZACIJA IN
SPREMEMBE V NAČINU
ŽIVLJENJA**

PROMET IN POVEZAVE

Gorenjska železnica

Gorenjska železnica je več kot 102 km dolga železniška proga na severozahodu Slovenije, ki je bila vzpostavljena v sedemdesetih letih 19. stoletja. V drugi polovici 19. stoletja so začele deželne oblasti sprejemati gradbene programe za gradnjo železniške infrastrukture po različnih delih habsburške monarhije, s katerimi bi si lahko povečale industrijski potencial in blaginjo. Med njimi so, v letih 1854 in 1863, odobrili načrte tudi v kranjskem deželnem zboru. Toda med njimi ni bilo predvidene linije, ki bi peljala na Gorenjsko. Za gradnjo železnice je ogromno pripomogel poslanec Lovro Toman, ki je decembra leta 1865 na deželnem zboru v Ljubljani zagovarjal pomen železnice za Gorenjsko. Po izgradnji južne in koroške železnice so ostali gorenjski kraji razmeroma izolirani od preostalih delov slovenskega ozemlja. Čeprav je bila tradicionalna obrt (sitarstvo, platnarstvo, suknarstvo in fužinarstvo) zaradi konkurenčnosti moravske strojne industrije v upadu, je vseeno upal, da bi železnica v lokalnem pomenu poživila to pešajočo obrtniško dejavnost, saj bi se Gorenjska približala Ljubljani in morskim pristaniščem ter bi s tem lažje izvažala izdelke iz domačih fužin in hišnih gospodarstev.

Tomanov predlog so v deželnozborski seji sprejeli že januarja 1866, toda morali so, zaradi vojne z Italijo in politične napetosti med Avstrijo in Ogrsko, na njegovo implementacijo počakati. Medtem je Trgovska zbornica v Ljubljani izdala spomenico v nemškem jeziku (Denkschrift über die projektirte Eisenbahn von Laibach bis Villach resp. Tarvis) za obrazložitev proge, ki jo je razposlala vsem vplivnim članom parlamenta, uredništvom časopisov in pristojnim uradom. Gorenjski industrijski potencial so predvideli v dveh panogah – železarski in premogovni industriji. Ti dve panogi sta bili namreč odločilni za nadaljnji razvoj železniške infrastrukture in drugih gospodarskih vej. Zadeva je bila prenesena v dunajski parlament, kjer je Toman dosegel, da se je železniška povezava Ljubljana–Beljak začela graditi na državne stroške, proga pa je bila priključena na Rudolfovo železnico (Linz–Celovec–Trbiž), s katero je Gorenjska dobila povezavo z drugimi osrednjeavstrijskimi industrijskimi in rudarskimi središči (Schärding, Amstetten, Leoben, Eisenerz ...). Po dolgih in zahtevnih pogajanjih je pravico do gradnje železnice dobila družba Cesarsko-kraljevih privilegiranih železnic kraljevega princa Rudolfa. Ta družba je nato organizirala in vodila

gradnjo proge in po njenem dokončanju prevzela tudi upravljanje ter obratovanje železnice, vse do njenega podružavljenja leta 1880. Osrednje vprašanje je bilo predvsem, po katerem bregu Save bodo gradili progo. Po temeljitem premisleku so določili, da bo trasa zaradi izkoristka gospodarskega potenciala medvoške, loške in kranjske industrije ter fužin v Kropi in Kamni Gorici tekla po desnem bregu. Nato je za Podnartom premostila reko Savo in pot nadaljevala proti postaji v Lescah, kjer so se sklicevali na turistični potencial Bleda, Bohinja in okoliških krajev. Zaradi načrtne priključitve železnice na koroško progo je bilo pomembno tudi vprašanje, kako bo vzpostavljena povezava z Beljakom. Lahko bi gradili predor skozi Karavanke, kar bi predstavljalo precejšen strošek. Nazadnje so se odločili za izgradnjo tirnice po gornji dolini do Bele peči in skozi sotesko do Trbiža, od tam pa so tri leta po prvotnem odprtju proge dogradili železniški priključek do Beljaka. Gradbena dela so začeli spomladi 1869 in so po pričevanjih časopisov potekala pospešeno. Za progo so zgradili dva predora (pri Radovljici in Žirovnici) in pet mostov, mesta, kjer so progo ogrožali hudourniki, usadi in nevarnosti poplav, pa so preventivno regulirali. Otvoritev je potekala 14. 12. 1870, ko so progo izročili javnemu prometu.

Čeprav je proga pospešila razvoj lesne industrije in železarstva, sta tehnična revolucija in tuja konkurenca povečali pritisk na gorenjske fužine. Posledično je dve leti po otvoritvi železnice izbruhnila huda kriza v železarstvu, ki se je razrešila le s koncentracijo železarstva na Jesenicah in s tem prinesla ugašanje plavžev. S prihodom železnice v Lesce je Bled kot znano letoviško in zdraviliško mesto postal precej bolj dostopen, kar je pomembno pospešilo razvoj turizma. Če je bilo prej na Bled iz Ljubljane mogoče priti le s kočijo, so potniki z vlakom do Lesc prispeli v slabih treh urah, kar je potovanje močno olajšalo in skrajšalo. Od tam so se do Bleda odpravili s kočijami ali drugimi prevoznimi sredstvi. Obiskovalci so hvalili razgled na okoliške gore, slikovito podobo jezera z njegovim otočkom in cerkvico ter grad, ki je dominiral nad okolico. Poleg zdraviliškega turizma se je v tem obdobju začel razvijati tudi planinski turizem, ki je pred prvo svetovno vojno privabljal vse več obiskovalcev. K večji privlačnosti kraja so prispevale tudi različne kulturne prireditve; od leta 1886 so od julija do sredine septembra prirejali koncerte simfoničnega orkestra, ki so dodatno bogatili družabno življenje v letovišču.

Ana Teran

Bohinjska železnica

Po otvoritvi proge Dunaj–Trst, leta 1857, ki je habsburško monarhijo povezala z morjem, so že začeli razmišljati o načrtih za drugo železniško povezavo s Trstom. Gradnja odseka proge Jesenice–Gorica je bila zahteven projekt, saj je bilo treba na dolžini 89 km prebiti 28 predorov s skupno dolžino 16,1 km in pet galerij s skupno dolžino 565 m. Proga prečka Savo Dolinko, Radovno, trikrat Savo Bohinjko, enajstkrat Bačo in Idrijco ter dvakrat Sočo. Železnico so gradili predvsem italijanski graditelji. Domačini so zaslužili v glavnem s »furngo« materiala. Vzdolž trase so bili na primernih krajih odprti kamnolomi in »hrambe dinamita«, kot denimo na Homu. Konec oktobra 1905 so z deli v glavnem zaključili. Železnico so uradno odprli 19. julija 1906. Slovesno otvoritev je s prisotnostjo

počastil prestolonaslednik, nadvojvoda Franc Ferdinand. Pozdravi, pesem, vzkliki in ovacije, ki jih je ob tej priložnosti uprizorila zbrana množica domačinov njegovi cesarski visokosti na okrašeni železniški postaji Bled Jezero, so bili tako burni in prisrčni, da je bil nadvojvoda ob tem vidno ganjen. Pozdravni nagovor je imel svetnik in gorjanski

Janez Ažman (Vir: Wikipedia.)

Otvoritev Bohinjske železnice (Vir: dLib.)

Jakob Žumer (Vir: dLib.)

Parna lokomotiva na bohinjski železnici (Foto: Marjan Zupan)

župnik Janez Ažman. Nadvojvoda se je zahvalil za pozdrave in zagotovil, da bo cesarju Francu Jožefu sporočil, kako pristrčnega sprejema je bil deležen na Bledu. Ob slovesnem dogodku je bil v znak zahvale cesarskega odlikovanja deležen tudi gorjanski župan Jakob Žumer.

Bohinjska proga tako že 120 let služi svojemu namenu in je skozi bogato zgodovino kar nekaj tega postorila za gospodarstvo, turizem, povezovanje

krajev, regij. Žal je poleg vsega lepega in koristnega morala ujeti tudi vojne vihre, ki so ji, tako kot življu ob njej, zadale nemalo udarcev. Vedno se je pobrala in zasijala v vsej svoji veličini, ki je je s potrebami prilagajanja sodobnim tokom deležna tudi danes. Poleg ostalega jo krasi ponos ljudi, generacij, ki se zavedamo ob kakšnem spomeniku tehniške dediščine nam je dano živeti.

Marjan Zupan

Železniška postaja Podhom

Kljub dejstvu, da je bila železniška proga odprta leta 1906, je Podhom dobil železniško postajo šele leta 1912. Slednja je bila v interesu velikega števila delavcev z območja Gorij, Podhoma, Zasipa in dela Bleda, zaposlenih v železarskih obratih na Jesenicah. O nastanku omenjene železniške postaje priča naslednja anekdota: Predstavniki železnice so trdili, da je »podhomski klanec« prehud in lokomotiva zaradi tega po zaustavitvi ne bi mogla speljati. Dogovorili so se za preizkus z vlakom, ki naj bi odločil, ali bo Podhom dobil postajo ali ne.

Podhomci so vedeli, kdo bo takrat vozil lokomotivo in mu zaradi sodelovanja »nekaj malega namaknili«. Kurjač lokomotive je pred tem izdatno naložil v kuršče in vlak je pred očmi prisotne komisije smelo speljal z mesta, kjer naj bi stala postaja. Po uspešno opravljenem preizkusu je komisija gradnjo postaje odobrila in ta je bila zgrajena. Uporabljajo jo je ogromno ljudi, ki so potovali z vlakom, od delavcev do »letoviščarjev«. V tistih časih je bil trend potovanja po železnici ogromen, saj so prodali tudi po 700 tedenskih kart, zaradi česar so leta 1931 k postajnemu poslopju dozidali čakalnico.

Hotel Hom in železniška postaja Podhom, okoli leta 1935 (Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

Železnica je botrovala leta 1925 zgrajeni restavraciji Franca Cundriča. Obratovala je do leta 1968, ko so jo preuredili v stanovanjsko hišo. Prav tako je bila železnica vzrok leta 1930 zgrajenega hotela Hom v neposredni bližini postaje, ki so mu leta 1934 dogradili jedilnico, tako imenovano »verando«. Tam so prirejali veselice in ostale družabne dogodke. Hotel je nudil osem dvoposteljnih in šest enoposteljnih sob ter garažo. V ponudbi je bila tudi mož-

nost obiskov turističnih znamenitosti s konjsko vprego. Po drugi svetovni vojni je bil hotel nacionaliziran. V objekt so naselili stanovalce. Sledila je denacionalizacija in objekt je nekaj časa sameval. Leta 2024 pa je vnuk prvega hotelirja na območju Gorij, Marjan Rejc, hotel Hom obnovil, mu vdahnil nekdanjo dušo in lepo povezal preteklost s sedanjostjo.

Marjan Zupan

Cesta na Zatrnik in Pokljuko

Gradnja ceste na Zatrnik in Pokljuko se je začela leta 1904, promet po njej pa je v celoti stekel že leta 1906. Gozdna cesta je odprla prostrane poključke gozdove in omogočila lažje spravilo lesa v dolino po cesti Krnica–Mrzli studenec. Sprva je služila izključno gospodarjenju z gozdovi. Na začetku 20. stoletja je bila Pokljuka namreč slabo dostopna planota, poraščena z obsežnimi goz-

dovi, ki so predstavljali pomemben vir lesa. Lesna industrija je bila v tem času ena ključnih gospodarskih sektorjev, vendar je bila njena učinkovitost omejena zaradi slabe prometne infrastrukture. Transport lesa je potekal predvsem s pomočjo konjskih vpreg, pozimi celo s sanmi in drčami po vlakah. Na neprehodnih območjih so za spravilo lesa uporabljali žičnice, ki so omogočale, da je les v dolino prišel nepoškodovan, na ta način pa so odpirali tudi nepre-

Cesta na Zatrnik in Pokljuko, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

hodne, do tedaj zaprte gozdne terene. Tridesetega julija 1903 je ministrstvo za kmetijstvo izdalo prvi odlok za razpravo o odkupu zemljišč za začetek gradnje ceste Krnica–Zatrnik–Mrzli studenec. Jeseni leta 1904 so začeli gradnjo 15-kilometerske ceste Gorje–Pokljuka. Gradnja je potekal po posameznih odsekih, večinoma ročno, z uporabo osnovnih orodij, delovno silo pa so predstavljali predvsem domačini iz okoliških vasi. Eden največjih izzivov je bila prilagoditev same trase. Upoštevati so morali naklone, ki so omogočali prevoz tedaj še s konjsko vprego, posebno težavo pa bi lahko predstavljale tudi zimske

razmere, zato so cesto morali prilagoditi tako, da je bila prevozna tudi v snegu. Osemnajstega septembra 1906 so zaključili z deli v zgornji in spodnji tretjini poključke ceste in promet je lahko stekel. Čeprav je bil prvotni namen ceste predvsem gospodarski, je kmalu postala pomembna tudi za turizem. Obiskovalci so lažje dostopali do planote, kar je spodbudilo gradnjo prvih planinskih koč in drugih objektov. Danes je cesta del zgodovinske krajine in spomin na obdobje, ko so se začeli pomembni procesi modernizacije.

Aleksandra Repe

Prva elektrika

Elektrifikacija Gorij se je začela v širšem okviru razvoja blejskega in zgornjegorenjskega prostora, vendar sprva še ne v obliki javnega omrežja za vaščane, temveč predvsem kot del industrijskega razvoja. Prva pomembna elektrarna v bližini je bila hidroelektrarna (HE) Vintgar, zgrajena leta 1903. Prve hidroelektrarne na območju Gorij niso bile zgrajene zaradi gospodinjestev, pač pa potreb industrije. Med obema vojnama se je število priključkov povečevalo le postopoma, ob glavnih vodih. Večina gospodinjestev je elektriko dobila z državno načrtno elektrifikacijo v prvem desetletju po drugi svetovni vojni. Približna zgodovinska rekonstrukcija na osnovi navedenih podatkov pripelje do zaključka, da je pred tem, med leti 1903 in 1918 elektriko imelo med 5 % in 10 % neindustrijskih porabnikov, med obema vojnama pa približno 15 %–25 %. Leta 1906 je elektrarno odkupila Kranjska industrijska družba (KID), ki je istega leta na opuščenih železarskih obratih v Radovni zgradila tudi HE Gorje. Električna energija se je prenašala po osem kilometrov dolgem daljnovodu prek Mežakle do Jesenic, kjer je služila potrebam železarske industrije. V istem času so se začela tudi prizadevanja za javno elektrifikacijo Bleda in okoliških vasi, med njimi tudi Gorij. Deželni odbor za Kranjsko je leta 1908

začel načrtovati večjo deželno elektrarno na Završnici. Petindvajsetega februarja 1915 je iz HE Završnica prvič stekel tok v električne daljnovode. Kot prvi je bil zgrajen 10 kV daljnovod do Bleda z odcepoma v Gorje in Zasip. V tej prvi fazi so bile na blejskem območju leta 1915 zgrajene tudi prve transformatorske postaje v krajih Podhom, Spodnje Gorje in Zgornje Gorje, leto pozneje pa še Zaka in Rečica. Leta 1929 je bil zgrajen daljnovod Bled–Bohinjska Bela z nizkonapetostnimi omrežji za Bohinjsko Belo, Koritno, Ribno in Bodešče ter električni daljnovod v Spodnje in Zgornje Laze v občini Gorje. Tako je elektrifikacija postopno zajela tudi bolj oddaljene dele gorjanskega prostora. Med obema vojnama je elektrifikacija postala del širšega modernizacijskega gibanja na podeželju. Na območju sreza Radovljica, kamor so sodile tudi Gorje, je bil proces še posebej uspešen, saj je bil radovljiški srez s 95,87 % elektrificiranosti najbolj elektrificiran upravni okraj v Dravski banovini. V naslednjih letih je bil pomemben nadaljnji razvoj elektrarn v dolini Radovne in ob Savi. Leta 1931 je KID pod obstoječo elektrarno Vintgar zgradila jez in speljala vodo skozi rov ter tlačni cevovod do nove HE Zasip. Na blejskem območju je bilo leta 1942 skupaj devet transformatorskih postaj, med njimi tudi v Podhomu, Spodnjih Gorjah in Zgornjih Gorjah. Po vojni je število transformatorskih postaj nara-

slo na 21. Povojna elektrifikacija Gorij je potekala predvsem v okviru širšega blejskega omrežja pod obratom Elektro Žirovnica. Po drugi svetovni vojni so nove hidroelektrarne na Gorenjskem, zlasti HE Savica in HE Moste, povečale količino razpoložljive električne energije v regiji. Poraba električne energije se je na Bledu in v njegovi okolici močno povečala. Zato je Elektro Kranj leta 1967 pripravilo gradnjo nove razdelilne transformatorske postaje Bled 35/10 kV z močjo 2×4 MVA. Postaja je začela poskusno obratovati septembra 1969. Za Gorje je bila ta postaja zelo pomembna, saj je Bled postal osrednja razdelilna točka za širše blejsko-gorjansko oskrbno območje. Nova RTP je izboljšala zanesljivost oskrbe, povečala moč sistema in zmanjšala težave. Leta 1970 je bilo na blejskem območju že 42 transformatorskih postaj. V sedemdesetih in osemdesetih letih se je na Gorenjskem začel prehod z 10 kV na 20 kV napetostni nivo. Po orkanskem vetru februarja 1984, ko so bile na območju Gorje–Bled–Lesce velike poškodbe na omrežju, so se pri Elektru Žirovnica leta 1987 odločili za predčasno izgradnjo 110 kV daljnovoda Moste–Bled. Hkrati je bil v RTP Bled del stikališča predelan z 10 kV na 20 kV napetostni nivo, kar je pomenilo pomemben korak v tehnični prenovi blejskega razdelilnega sistema. Leta 1989 je bil zgrajen 25 kilometrov dolg 110 kV daljnovod Bled–Bohinj, ki

je dodatno utrdil povezave blejskega in bohinjskega prostora. V devetdesetih letih se je modernizacija nadaljevala predvsem na področju upravljanja omrežja in uvajanja sodobnejše opreme. Leta 1996 je bilo v Gorjah v žirovniški srednjena-petostni mreži zgrajeno prvo daljinsko vodeno progovno stikalo PLS-738. Leta 1998 so rekonstruirali tudi RTP Bled z novim daljinskim vodenjem. Do konca devetdesetih let je bilo zgrajenih sedem malih hidroelektrarn v krajih Zgornje Gorje, Radovna, Vintgar in Mlino pri Bledu. Leta 2004 je nadzorništvo Bled upravljalo 84 kilometrov visokonapetostnih daljnovodov, 22 kilometrov visokonapetostnih kablovodov, RTP Bled 35/20 kV, razdelilne postaje Želeče, Jarše in Zagorica pri Bledu ter 104 transformatorske postaje. Leta 2010 je bil zgrajen odsek Krnica–Srednja Radovna (Kreda) kot del širše zanke Moste–Gorje–Krnica–Srednja Radovna–Zgornja Radovna–Mojstrana–Jesenice. Ta povezava je izboljšala zanesljivost napajanja za dolino Radovne, Krnico in skoraj celotno občino. Leta 2012 je bilo v občini Gorje za napajanje in transformacijo 20/0,4 kV na voljo 27 transformatorskih postaj. Ob koncu 2023 je bilo v občini Gorje priključenih 1239 odjemalcev, distribucija pa je potekala na napetostnih nivojih 20 kV, 10 kV in 0,4 kV. V občini je bilo takrat že 29 distribucijskih transformatorskih postaj.

Lana Onič

MODERNIZACIJA

Modernizacija po drugi svetovni vojni

Modernizacija Gorij je potekala v več valovih. Prvi pomembnejši premiki so se začeli konec 19. in na začetku 20. stoletja. Takrat so širši prostor zaznamovali razvoj železarstva na Jesenicah, izraba vodne energije v Radovni ter gradnja prometnih povezav. Prvi večji premik v prometni modernizaciji je predstavljala razširitev ceste z Bleda čez Spodnje Gorje in Poljane proti Jesenicam v devetdesetih letih 19. stoletja. Glavni prometni prelom sta bili Koroška železnica (1870) s postajo v Lescah in → **Bohinjska železnica** (1906) s postajo v → **Podhomu**.

Vsakdanje življenje je še dolgo ostajalo tradicionalno: promet je temeljil na hoji, konjski vpregi in redkih železniških povezavah, mobilnost je med obema vojnama povečalo kolo. Elektrifikacija in vodovod sta dosegla le manjši del hiš.

Med obema vojnama se je del moškega prebivalstva zaposloval v železarni na Jesenicah, kar je uvajalo dnevne migracije in napovedovalo prehod v industrijsko družbo.

Največji prelom je prineslo obdobje po drugi svetovni vojni, ko so se temeljito spremenili tudi gospodarski temelji prostora. Prebivalci so se vse bolj zapo-

slovali v industriji in storitvenih dejavnostih na Jesenicah, v Lescah in Radovljici ter v turizmu na Bledu, medtem ko je kmetijstvo postopoma izgubljalo izključno vlogo.

Elektrika in vodovod sta postala splošno dostopna približno desetletje po drugi svetovni vojni, kar je spremenilo bivalne razmere: kopalnice in notranja stranišča so postali del standarda, spremenile so se tudi kuhinje in bivalni prostori.

Cestno omrežje je v šestdesetih letih prehajalo z makadama na asfalt in se širilo. Sprva redke avtobusne zveze do Bleda, Lesc in Radovljice ter naprej v Kranj in Ljubljano so bile namenjene predvsem tovarniškim delavcem, pozneje tudi drugim. Vso širšo okolico Bleda je v tistem času pokrival en sam taksist Martin Vidic - Tinček. Do druge polovice šestdesetih let je bilo avtomobile v vasi mogoče prešteti na prste ene ali dveh rok, v sedemdesetih pa je motorizacija postala splošna. Tudi televizije so bile sprva redke, zato so jih ljudje pogosto gledali skupinsko pri tistih, ki so jih imeli, ali v združenem domu.

Telefoni so postali širše dostopni v poznih osemdesetih letih in tik pred osamosvojitvijo; leta 1991 so bili napeljani priključki po vsej vasi, pri čemer so krajani prispevali sredstva za glavni vod in centralo ter sami kopali jarke do

Obnovljeni Tomosov moped iz leta 1961, bil je last Janka Repeta. (Vir: Osebni arhiv Boža Repeta.)

hiš. Na tem omrežju je temeljil prihod interneta, ki se je v gospodinjstvih začel širiti v drugi polovici devetdesetih let. Dolga leta so bile povezave vezane na bakreno telefonsko omrežje, šele v zadnjem obdobju pa se je začela gradnja sodobnega optičnega omrežja.

Družbena modernizacija je potekala vzporedno z gospodarskimi in infrastrukturnimi spremembami, ki so spreminjale način dela, medosebne odnose, vlogo posameznika v skupnosti ter razumevanje sveta. Osrednjo vlogo je na začetku imelo šolstvo, saj začetki organiziranega pouka v Gorjah segajo v leto 1835, prva samostojna šolska stavba pa je bila zgrajena leta 1866. Pismenost ni pomenila le osnovnega znanja branja

in pisanja, temveč je omogočila tudi branje časopisov, spremljanje politike, razumevanje zakonov in uveljavljanje lastnih pravic. Hkrati je prispevala k boljšemu gospodarjenju, sprejemanju sodobnejših oblik kmetovanja ter uvažanju novih kultur.

Pomemben korak je bilo čitalniško gibanje. Leta 1883 je bil zgrajen Gorjanski dom, eden prvih tovrstnih kulturnih domov na podeželju Kranjske. Postal je središče bralne kulture → **Bralno društvo**, društvenega življenja → **Kulturno društvo Gorje**, petja, gledaliških predstav in narodnobuditeljskega delovanja. V naslednjih desetletjih so kulturno življenje soustvarjala pevsko, gasilsko in telovadna društva.

Društveno in narodnobuditeljsko okolje ni bilo nevtrarno, navezano je bilo na politične tabore in je odražalo naraščajočo politično diferenciacijo. Prejšnja splošna delitev na klerikalni in liberalni tabor (pri čemer so bili vsi katoliki) se je konec 19. stoletja zaostila z oblikovanjem političnih strank. Med obema svetovnima vojnama je zaradi jesiškega zaledja v vasi postalo vplivno tudi komunistično gibanje, iz katerega se je med vojno razvil odpor.

Tradicionalne delitve so po drugi svetovni vojni, v času socializma, večinoma tlele v ozadju, z vso silo pa znova oživele po letu 1990, ko so se v vaško okolje preslikale strankarske delitve in kulturni boj. V tem se Gorje ne razlikujejo bistveno od drugih podeželskih skupnosti v Sloveniji.

Med družbenimi modernizacijami 20. stoletja je imela tudi v Gorjah posebno mesto emancipacija žensk. V izrazito konservativnem okolju je bila ta sprememba še posebej opazna. Z zaposlovanjem v tekstilni industriji na Bledu (Vezenine) in v Radovljici (Almira) in tudi Kranju, v storitvenih dejavnostih, turizmu, javni upravi in druge so ženske postopoma izstopale iz tradicionalne vloge gospodinje in mater. Ob tem se je dvigala njihova izobrazbena raven (ženske v Sloveniji so moške v univerzitetnem izobraževanju presegle konec 20. stoletja). Skrb za predšolske otroke je večinoma še vedno ostajala v okviru

družine – zanje so skrbeli stare mame, tete ali sosedje. Le redki starši so jih do leta 1970, ko je tudi v Gorjah začel delovati vrtec, vozili v vrtec na Bled. Bilo pa je poskrbljeno za zdravje otrok, saj je v vasi enkrat tedensko deloval dispanzer → **Zdravstvo v Gorjah: od vaških babic do sodobne medicine.**

Ženske so se vse bolj udeleževale kulturnega in političnega življenja, kar je vidno spreminjalo družbeno podobo vasi. Spremenila sta se oblačenje in skrb za videz – domače friziranje je zamenjal prvi frizerski salon, ki ga je leta 1961 najprej pri Kunstlju in nato v zadrugi imela Pavla Repe. Domače šivilje so začele šivati po vzorcih iz nemške revije *Burda*, dokler niso njihovih izdelkov nadomestile

Frizerka Pavla Repe pri delu (Vir: Osebni arhiv Polone Cerkovnik.)

Nova sodobna samopostrežna trgovina v Zgornjih Gorjah, 1980 (Vir: *Gorjanc*, glasilo krajevnih konferenc SZDL Gorje, avgust 1980, št. 2, str. 5.)

v trgovinah kupljena oblačila. Prehrana se je odmikala od klasične kmečke in se prilagajala industrijskemu ritmu dela. Male klasične trgovine s pulti so iz zaselkov izginjale, v sedemdesetih letih sta jih zamenjala dva Mercatorjeva marketa.

Do druge polovice 20. stoletja so bile spremembe počasne, pogosto komaj opazne, življenje ene generacije se ni bistveno razlikovalo od življenja prejšnjih. Nato so začele strmo naraščati, vnašati nove vzorce življenjskega sloga, tako da je vsaka generacija otroštvo in mladost doživela drugače. Pomembno vlogo pri tem so imeli bližina italijanske in avstrijske meje, nakupovanje v Trbižu, Celovcu in Beljaku, pa tudi »gastarbajterstvo« in izseljenstvo.

Predvojne in medvojne generacije so svoj prosti čas preživljale v amaterskih kulturnih dejavnostih, pevskih zborih, folklori, gledališču, ob radiu in vaških plesih. Baby boom generacija je odrasla ob nedeljskem kinu v TVD Partizan, na Bledu ali v Radovljici, ob priljub-

ljenih tujih televizijskih nadaljevanjih šestdesetih in sedemdesetih let, ki so v vaške dnevne sobe prinašale zunanje podobe sveta, ob ploščah rocka in prvih lokalnih diskotekah od Bleda do Zatrni-ka. Prva je dočakala barvno televizijo in lastne mope ali avtomobile. Generacija X je bila zaznamovana s kasetofoni, videorekorderji, »črnimi« videotekami in prvimi osebnimi računalniki; milenijci z mobilno telefonijo, širjenjem interneta in globalizacijo; generacija Z pa je tudi v Gorjah v celoti odrasla v digitalno povezanem, napol virtualnem svetu.

Zunanji vplivi niso enoznačni: poleg številnih pozitivnih sprememb so prinašali tudi negativne pojave, med drugim, npr. v nekem obdobju širjenje mamil. Danes je poseben izziv spopadanje z vplivi interneta in umetne inteligence. Življenje na vasi sicer še vedno prinaša občutek varnosti in močno vpetost v društveno življenje, ki mnogim mladim daje prostor identifikacije in jih zadržuje doma. Hkrati pa pozitivno navezanost na tradicijo pogosto omejujejo predsodki, rigidni konservativizem in kulturni boj. Tu so tudi pragmatična vprašanja: drage nepremičnine, vprašanje zaposlitve. Ostati in iskati ravnotežje med lokalno pripadnostjo ter odprtostjo do globaliziranega, hitro spreminjajočega se sveta, je zato za sedanje generacije večji izziv kot za prejšnje. In eno ključnih vprašanj prihodnjega razvoja kraja.

Božo Repe

IZREDNI DOGODKI

Neurje

Človeku, kot sestavnemu delu narave, je še kako usojeno sobivanje z njo. To zna biti tako prijazno kot neprijazno, a kljub vsemu naravno. Tako živa kot neživa narava sta živi. Če izvzamemo zgolj potrese, ki so sestavni del nekega procesa, lahko temu pritrdimo. Omenja se potres leta 1509. Najmočnejši potres, ki je prizadel naše kraje, se je zgodil leta 1511, epicenter naj bi imel na Idrijskem, potem je tu potres leta 1690. Gorjanska župnijska kronika omenja potrese: od

14. na 15. april 1895 od velike noči na velikonočni ponedeljek (t. i. ljubljanski potres). V Gorjah so ljudje prestrašeni bežali iz hiš, vendar nesreče ni bilo nobene in tudi škoda je bila neznatna. Omenjata se tudi potresa: 15. junija 1897 in 17. aprila 1898. Močan potres z epicentrom v Furlaniji je naše kraje stresel leta 1976. Do današnjih dni jih je sledilo še nekaj.

Od časov najstarejših pomnjenj so se dogajala neurja s točo, z udari strel, povodnji, snegolomi, žledolomi, vetrolom in tudi obdobja pogubne suše.

Sanacija vetroloma v Radovni, 2023 (Foto: Marjan Zupan)

V gorjanski župnijski kroniki je mogoče zaslediti, kako poleti pet tednov ni bilo dežja, zaradi česar se je posušila trava. Dostikrat so se primerile »miklavževe povodnji«, ki so zaradi narasle reke Radovne razdrle katerega jezov ali odnesle katerega mostov. Zima 1906/07 je bila nenavadna. Sneg, ki je zapadel na miklavža, je ležal neprenehoma do začetka marca 1907. Najbolj mrzla zima je bila 1928/29, hudi zimi sta bili 1939/40 in 1941/42. Največ snega pa je padlo leta 1952. V poletnem obdobju je gorjanske vasi dostikrat zajelo hudo ne-

urje s točo in strelami, ki so tu pa tam »vžgale«. Devetnajstega julija 2023 se je zgodil katastrofalen vetrolom v Radovni. Tretjega novembra 2023 je zaradi deževja poplavljala in ogrožala hiše reka Radovna. Sprožilo se je tudi nekaj zemeljskih plazov.

Marsikaj vremensko ne blagodejnega se je in se dogaja še danes in mogoče celo z večjimi ekstremi. Na vse to je do neke mere dobro biti pripravljen, marsikaj pa je izven našega dosega, možnosti in razumevanja.

Marjan Zupan

Strmoglavljenje letala

»Ali bodo Triglav stolkli!?« so se tistega dne ob silovitih eksplozijah pod Rjavino v smeri Triglava, spraševali nekateri prebivalci Zgornje Radovne. Marca 1945 so zavezniška letala bombardirala mesta v Nemčiji in Avstriji. Zaradi slabega vremena je v ostenje Rjavine treščil 14 ton težak štirimotorni ameriški težki bombnik B-24, imenovan Liberator. Nesreče naj, po nasprotujočih si virih, ne bi preživel nihče od članov posadke. Nekaj lovcev iz Radovne se je čez čas odpravilo pod Rjavino k razbitinam letala. Tam so v začasni skupni grob položili najdena trupa posadke. Po vojni so posmrtni ostanke nesrečnih letalcev prepeljali v ZDA. Leta po dogodku so nekateri okoličani, ki so vedeli za kraj razbitin, hodili tja gor po aluminij. Z njim se je dalo zaslužiti, pa tudi napraviti katerega uporabnih izdelkov, zlasti priročnih koharjev. Potres leta 1998 in snežna zima 1999 sta s plazom v vznožje melišča nanesele devet ameriških petkilogramskih minometnih min. Nevarni tovor so člani regijskega centra za zaščito pred nevarnimi ubojnimi sredstvi in pripadnika gorske enote policije odnesli v dolino na strokovno uničenje. Nekaj zanesenjakov, ljubiteljev letalstva se je v sedemdesetih letih 20. stoletja vsako leto podajalo tja gor. Ustanovili so celo klub Liberator. Tam so iz preostalih ostankov mogočnega

letala, znošenih na skupno mesto, zavezniškimi letalcem simbolično postavili skromen spomenik. Prve povojne posnetke razbitin letala je napravil Krišpin Ogris iz Vintgarja. O nesrečnem dogodku sta pisala tudi Edi Šelhaus in Mirko Kunšič. K sreči ležijo razbitine nekoliko s poti množičnega planinstva in tako v varstvu skalovja ter gorskega miru pod mogočnim ostenjem Rjavine kljubujejo času novega tisočletja.

Marjan Zupan

Ostanki Liberatorja pod Rjavino
(Foto: Marjan Zupan)

Padec meteorita na Mežakli in njegove najdbe

Devetega aprila 2009 je ob treh zjutraj nekatere prebivalce avstrijske Koroške in Gornjesavske doline predramilo grmeče bobnenje. Gasilci, ki so ob tej zgodnji uri dežurali na požarišču nad Jesenicami, so na nebu opazili svetlo sled. Meteorit je v atmosfero vstopil 9. aprila ob 2:59:45 po srednjeevropskem času s hitrostjo 14 km/s. Meteorske kamere so bolid najprej zaznale kot objekt, nekoliko svetlejši od najsvetlejših zvezd. Le dve desetinki sekunde kasneje je že presegel sij planeta Venere in hitro pridobil na siju. Med več kot štirisekundno svetlo potjo skozi ozračje je meteorit razpadel na več manjših fragmentov, kar so potrdili tudi očividci. Bolid je bil najsvetlejši v točki približno 30 km nad Mojstrano, kjer je bil viden kot zaslepljujoče svetel objekt, mnogo svetlejši od polne lune. Končna svetla točka meteorja oziroma že skupine fragmentov je bila severozahodno od Hrušice na višini približno 20 km. Fragmentacijo in razpad meteorita so kot bobnenje zaznali številni očividci, akustični signal pa je zabeležila tudi opazovalnica državne mreže potresnih opazovalnic Gorjuše.

Prvi kos meteorita sta ob obisku Mežakle, z namenom uzreti kak lep primerek cvetočega avriklja, na Planskem vrhu 17. maja 2009 našla Jožef Pretnar in Bojana Krajnc. Ralph Sporn in Mar-

Najditelji delov Mežakelskega meteorita, Danijel Repe, Bojana Krajnc in Jožef Pretnar, v Prirodoslovnem muzeju Slovenije (Foto: Marjan Zupan)

tin Neuhofer sta 21. julija našla drugi kos. O tej najdbi se je razvedelo šele čez čas. Tretji kos pa je ob peš turi s psom po Mežakli v bližini oddajnika 27. avgusta našel Danijel Repe. Po najdbi prvega meteorita so slovenski astronomi in geologi organizirali več iskalnih akcij na izračunanem območju padca meteorita, vendar omenjene najdbe ostajajo edine.

Po več kot stoletnem obdobju, odkar je padel meteorit v okolico vasi Avče v dolini Soče, je tako meteorit z Mežakle postal drugi dotlej najden na območju Slovenije, bil je tudi viden, slišan in posnet. Poleg tega je eden izmed samo enajstih meteoritov z znano orbito, kar ga uvršča med izjemne v svetovnem merilu. Je značilen kamnit meteorit, imenovan »hondrit«.

Marjan Zupan

ADMINISTRATIVNA UREDITEV

»Temelj svobodne države je svobodna občina«

Občine kot samoupravne politične institucije so rezultat pomladi narodov. V oktroyirani marčni ustavi 1849, ki jo je izdal cesar Franc Jožef, so bile omejene temeljne pravice občin. Občina je postala prvostopenjska samoupravna oblast. To je pomenilo, da so zemljiški gospodje izgubili tudi politično in civilnopravno oblast nad prebivalci. Ustava je določila, da občina voli svoje predstavnike, sprejema člane v občino, samostojno opravlja svoje naloge in v vseh pogledih posluje javno. Poseben zakon, ki je opredelil podrobnosti, je izšel 17. marca 1849. Naslov našega gesla je eden od uvodnih stavkov v zakonu. Prostorski okvir občin so določale katastrske občine, ki pa so nastale že v času terezijanskih reform, in so bile povezane med drugim z narisom terena za potrebe vojske. Politična občina je lahko sestavljena iz več katastrskih občin. Običajno je cela katastrska občina v okviru ene politične občine. Občine so bile kljub nekaterim nasprotovanjem ustanovljene relativno hitro. Na začetku leta 1850 je notranje ministrstvo določilo cenzus (en goldinar). Občine so bile v glavnem ustanovljene do junija 1850, nato so sledile volitve organov občine. Leta 1854 je bila na Kranjskem 501 občina, kar je približno pol manj od števila katastrskih občin. V okraju

Radovljica je bilo 18 občin, med njimi tudi Zgornje Gorje. V okolici Gorij so bile še občina Bled in Bohinjska Bistrica iz istega okraja in občini Jesenice ter Koroška Bela iz okraja Kranjska Gora. V šestdesetih letih 19. stoletja so želeli zmanjšati število občin, ker jih je bilo kar nekaj, ki niso bile sposobne delovati. Občina Zgornje Gorje je ostala tudi po tej spremembi.

Ob razpadu Avstro-Ogrske na začetku novembra 1918 je Narodna vlada v Ljubljani odločila, naj občinska zastopstva nadaljujejo svoje delo. Zaradi narodne pripadnosti, lahko pa tudi zaradi politične obremenjenosti, je vlada ponekod župane zamenjala z gerenti.

Po vidovdanski ustavi je bila občina organ lokalne samouprave in državne uprave. V slednjem je šlo za naloge, ki jih je občini naložila država. Teritorialni obseg občin je ostal bolj ali manj enak še iz časov Avstro-Ogrske. Volilnega cenzusa ni bilo več, volilno pravico so imeli samo moški. Leta 1921 je občina Gorje del radovljiškega okraja. V občini je živelo 2994 prebivalcev.

Občinske volitve so bile leta 1921, 1924 in 1927. Vse do spremembe občinske zakonodaje leta 1933 je veljala še avstro-ogrska zakonodaja. Zakon iz leta 1933 je zahteval, da ima občina najmanj 3000 prebivalcev, izjemoma manj, če so to zahtevale terenske razmere ali podobne posebne zahteve. To določilo je pomenilo, da je bilo treba občine, ki

so bile premajhne, združevati. V celotni Sloveniji se je število občin z nekaj več kot 1000 zmanjšalo na približno 400. Najprej je ponekod prišlo do združevanja, nato pa spet do ločevanja. Pred drugo svetovno vojno je bilo v Dravski banovini 407 občin. Občina Gorje je bila dovolj velika, leta 1931 je imela 3582 prebivalcev. Ob spremembah leta 1933 so iz občine Gorje izločili kraj Podmežakla in ga dodelili občini Jesenice. Občina Gorje je konec tridesetih let obsega 134,70 km² in štela 3302 prebivalca.

V času druge svetovne vojne so Nemci razpustili občinske odbore, ponekod pustili stare župane ali pa imenovali nove. Vsekakor pa je moral vsaj malo govoriti nemško.

Med drugo svetovno vojno se je postopoma oblikovala tudi ilegalna oblast OF. Po koncu vojne so oblast prevzeli KLO → **Krajevni ljudski odbor Gorje**. Volilno pravico so zdaj imele tudi ženske.

Leta 1952 je bil v Sloveniji sprejet Zakon o razdelitvi Ljudske republike Slovenije na mesta okraje in občine. V začetku reforme je občina Gorje obstajala. Njen sedež je bil v Zgornjih Gorjah. Mejila je na občine Dovje - Mojstrana, Jesenice, Žirovnico, Srednja vas v Bohinju in Bled.

Prelom v sistemu uprave je pomenila zakonodaja iz leta 1955. Občine so postale »komune«, ki so jih označevali

kot osnovne celice bodoče socialistične družbe. Občine so postale osnovna gospodarska in politična enota v državi. Da pa bi lahko samostojno izvajale gospodarsko in politično vlogo, jih je bilo treba okrepiti. To je v praksi pomenilo, da je treba nekdanje občine združevati v večje enote. Ta proces je trajal približno deset let. V tem procesu je večina nekdanjih občin kot samostojnih enot izginila in postala del večje občine. Leta 1955 je bilo v Sloveniji še 130 občin, desetletje kasneje pol manj. Občina Gorje je postala del občine Bled. Poleg povečevanja občin je za tisti čas značilno, da občine v procesu decentralizacije države dobivajo vse več pristojnosti. Da so večje občine lažje opravljale delo, so ustanovljale krajevne urade kot izpostave občinske uprave. Tako je bil leta 1955 ustanovljen tudi krajevni urad Gorje.

Nadaljevanje združevanja je pripeljalo tudi do vključitve občine Bled v veliko občino Radovljica, ki je obsegala prostor Zgornje Gorenjske in Bohinja. Ozemlje od Jesenic proti državni meji z Italijo pa je bilo del velike občine Jesenice. Od sredine šestdesetih let so začeli za lažje delo velikih občin ustanavljati krajevne skupnosti kot obliko lokalne samouprave v posameznih delih občine. Krajevna skupnost je bila tudi v Gorjah. Krajevne skupnosti so imele v občinskih skupščinah svoje delegate.

Ob reformi lokalne samouprave leta 1994 je bila nekdanja občina Radovljica razdeljena na občine Bled, Bohinj in Radovljica. Gorje do bile del občine Bled do leta 2006. Takrat so se po re-

ferendumu ločili od občine Bled in nastala je samostojna občina Gorje → **Samostojna občina Gorje.**

Bojan Balkovec

Stavba Občine Gorje, 2026 (Foto: Božidar Flajšman)

[Od velike občine do
Gorij, pogled nekdanjega
župana Janka Stuška](#)

Samostojna občina Gorje

Občina Gorje meri 116 km² in je leta 2024 štela 2740 prebivalcev. Od leta 1994 do leta 2006 so bile Gorje del občine Bled. Devetega aprila 2006 se je na referendumu 53,09 odstotka volivcev iz Gorij odločilo za izločitev Gorij iz občine Bled in oblikovanje nove občine Gorje s sedežem v Zgornjih Gorjeh. Občina Gorje, ustanovljena leta 2006, je obsegala naselja Grabče, Krnica, Mevkuž, Perniki, Podhom, Poljšica, Radovna, Spodnje Gorje, Spodnje Laze, Višelnica, Zgornje Gorje in Zgornje Laze. Leta 2020 se je oblikovalo novo naselje Zatrnik, tako da občina Gorje od leta 2020 obsega 13 naselij. Prvi župan občine Gorje je bil Peter Torkar, ki je hkrati tudi edini župan Gorij do leta 2026. Gorje so dobile lasten občinski svet, župana, upravo, proračun in razvojne pristojnosti. Na novo je bilo treba urediti premoženje, vodovodna razmerja in financiranje skupne infrastrukture. Občini Gorje je pripadlo 25,93 odstotka, občini Bled pa 74,07 odstotka sku-

pnega premoženja, del bremen pa se je delil po legi nepremičnin. Samostojnost občine Gorje je pomenila, da je občina začela sama urejati proračun, prostorski razvoj, premoženje in lokalno infrastrukturo. Med najpomembnejšimi investicijami so bile predvsem ceste, kanalizacija, vodovod in druga komunalna infrastruktura. V letih 2010–2012 je občina pravnoorganizacijsko uredila oskrbo s pitno vodo. Leta 2014 se je lotila urejanja infrastrukture v Krnici in uredila kanalizacijo ter črpališče Hotunje. Leta 2019 so začeli s celovito obnovo infrastrukture na Poljšici, ki se je zaključila leta 2020. Leta 2022 so v okviru projekta odvajanja in čiščenja odpadne vode v porečju Zgornje Save uredili kanalizacijo v Podhому in Spodnjih Gorjeh. Istega leta je v Spodnjih Gorjeh potekala pomembna rekonstrukcija državne ceste Javornik–Gorje in pripadajoče infrastrukture v njeni bližini. Leta 2023 je sledila obnova javne infrastrukture v Podhому. Od leta 2010 izhaja *Gorjanc*, glasilo občine Gorje.

Lana Onič

[Občina Gorje](https://www.gorje.si/)

ena 35 kr., po pošti 5 kr.
posebno Kranjci, čebelo-
ano. Sloveč je bil čebelar
tudi v tem stoletju smo
Izmed knjig je najti sem-
,Bučelarček' družbe sve-
žica je vsekako času pri-
čebelarstvo pri nas pojema.
je umevna in jasna, ima
o ceni. Zato naj seže po
peča s čebelarstvom, ali
Le kdor se peča s čebe-
zoval vnetega čebelarja od
kratkočasno in koristno

OSEBNOSTI

Jožef Poklukar (1791–1866)

(Vir: dLib. Foto: Ernest Pogorelc, Zbirka upodobitev znanih Slovencev, NUK.)

Ljubljano, kjer je deloval kot suplent pastoralne teologije in pozneje kot stolni kanonik. Dokončal je slovenski učbenik pastoralne teologije ter objavljaj razne razprave o potrebi šole in izobrazbe. Zavzemal se je za pravopisno reformo in poenotenje slovanskih abeced, a njegovega poskusa združitve slovanskih abeced nihče ni sprejel. Umrli je 8. marca 1866 v Ljubljani.

Jožef Poklukar je bil duhovnik in izumitelj vseslovanske univerzalne abecede, rojen 16. aprila 1791 v Gorjah. Po gimnaziji je študiral filozofijo in bogoslovje. Sprva je deloval kot dvorni kaplan škofa Avgušтина Gruberja, nato pa postal profesor moralne teologije v Gorici. Kasneje je poučeval v Celovcu, kjer je bil med njegovimi učenci tudi Anton Martin Slomšek. Konec leta 1830 so pri njem Slomšek, Ahacel in Hafner prirejali »slovenske konference«, na katerih so začeli pripravljati slovenski slovar. V tem času je začel razmišljati o težavah slovenske, vseslovanske univerzalne abecede. Leta 1831 se je preselil v

Ana Teran

V poglavju Osebnosti so predstavljeni posamezniki in posameznice, ki so se rodili v Gorjah oz. vseh današnje občine Gorje ali pa so tu delovali v različnih poklicih. Za vse pa velja, da so s svojim delom pomembno prispevali k razvoju kraja ali pa so se odlikovali na svojem delovnem področju.

Jožef Poklukar (1793–1866)

Jožef Poklukar se je rodil 29. januarja 1793 pri Žagarju v Krnici. Po osnovni šoli v Gorjah je študiral v Celovcu in Ljubljani. V mašnika je bil posvečen v ljubljanski stolnici, kjer je več let služboval. Za tem je bil župnik v Dobrovi pri Ljubljani in nato v Šentvidu pri Stični. Bil je narodni buditelj in odličen govornik ter zelo priljubljen pri ljudeh. Prizadeval se je za izboljšave v kmetijstvu in živinoreji.

V družbi se je rad pošalil, da sta v ljubljanski škofiji dva zares velika gospoda, gospod škof in on sam. On namreč po skoraj dvometrski postavi.

Da se je ločil od svojega soimenjaka, sodobnika in bratranca iz Gorij, se je podpisoval 'Krničan'. Oba sta umrla na isti dan, 8. marca 1866, le nekaj ur drug za drugim.

Jože Kosmač

Janez Poklukar (1802–1867)

Drugi Žagarjev župnik iz Krnice Janez Poklukar se je rodil 24. junija 1802. Enako kot brat je študiral v Celovcu, Gradcu in Ljubljani. Nekaj časa je služboval v ljubljanski stolnici. Kasneje je bil kaplan v Idriji, od koder so ga poklicali v ljubljansko semenišče, kjer je poučeval bogoslovje. Zaradi mirnega značaja je bil zelo priljubljen in spoštovan med študenti. Kmalu je bil imenovan za kanonika stolnega kapitlja. Rad se je vračal domov v Krnico in za jurjevo v Gorje. Veliko dobrega je storil za gorjansko cerkev in ji daroval dva dragocena mašna plašča, s srebrom okovan misal in župniku dve izvirni Metzingerjevi sliki. Tudi revežev nikoli ni pozabil. Umrli je v Ljubljani 23. oktobra 1867.

Jože Kosmač

Blaž (Blasius) Šemva Žemva (Schemua) st. (1808–1871)

Blaž Žemva je bil rojen 31. januarja 1808 v vasi Krnice, tedaj imenovani še Stara Pokljuka, očetu Urbanu in materi Neži, ki sta imela poleg Blaža še sina Janeza in hčer Uršulo, po nekaterih virih naj bi obstajal še tretji sin, Martin. Blaž je leta 1827 z 19. leti šel v vojsko, pridružil se je 17. pešpolku »kranjskih Janezov«, kjer je dosegel čin narednika. Obiskoval je vojno akademijo v Dunajskem Novem mestu, kjer je leta 1836 postal tudi predavatelj. Sodeloval je v kar nekaj vojnih pohodih, večinoma v Italiji, nazadnje je bil na bojnem polju leta 1859 v severni Italiji, kjer je napredoval v majorja, nato pa se je še istega leta upokojil. Za svojo prizadevnost je bil večkrat tudi odlikovan. Umrli je 21. januarja 1871 v Celovcu, kjer je pokopan. Rad je zahajal v svojo rojstno vas, dobro je govoril slovensko, bil je dvakrat poročen in imel dva sinova, → **Janeza (Johan) Žemva (Schemua) (1850–1919)** in → **Blaža (Blasius Šemva Žemva (Schemua)) ml. (1856–1920)**, ki sta šla po očetovi vojaški poti in ga celo prekosila, slednji je dosegel najvišji položaj v avstro-ogrski vojski.

Neja Zupančič

Andrej Švegel (Schwegel) (1828–1874)

Andrej Švegel, rojen 16. novembra 1828 v Krnici pri Gorjah, je bil brat diplomata barona Jožefa Švegla → **Josef Schwegel (1836–1914)**. Po končani gimnaziji v Celovcu in Ljubljani je študiral medicino v Pragi, kjer je več let deloval kot asistent in prosekter na anatomiji. Leta 1858 je zaradi zastrupitve pri seciranju moral zaključiti z delom na univerzi. Začasno je delal kot okrajni zdravnik v Vipavi in Postojni, nato pa je živel na bratovem posestvu Grimščice pri Bledu. Med delovanjem v Pragi je objavil več razprav o anatomiji in fiziologiji. Kot študent se je pri ravnateljstvu mediko-kirurškega učnega zavoda zavzemal za uvedbo predavanj 1. letnika medicine tudi v Ljubljani, prav tako pa tudi za bolj nazorni način poučevanja v ljudskih šolah na Slovenskem. Pisal je tudi o domači umetnosti in poročal o češkem književnem trgu. Po poslabšanju bolezni je bil 1872 sprejet v deželno umobolnico na Dunaju, kjer je 17. februarja 1874 umrl.

Ana Teran

Josef Schwegel (1836–1914)

(Vir: Wikimedia.)

Josef Schwegel se je rodil 29. februarja 1836 v Zgornjih Gorjah. Bil je diplomat in politik. Njegov oče je bil kmet, gostilničar in trgovec Janez Žvegelj, mati pa Neža Trpinc. Po diplomi na Orientalni akademiji 1859 je bil poslan na generalni konzulat v Aleksandrijo, kjer je napredoval v naziv konzula. Ob otvoritvi Sueškega prekopa 1869 se je izkazal pri pripravi obiska Franca Jožefa, čemur je najprej sledilo imenovanje v viteški, nato pa baronski naziv. Leta 1870 je bil premeščen v Carigrad, kjer je postal generalni konzul. Od leta 1871 je v okviru priprav na dunajsko svetovno razstavo vodil orientalski

oddelek. Leta 1873 je bil imenovan za načelnika trgovinsko-političnega oddelka na zunanjem ministrstvu. Leta 1878 se je udeležil berlinskega kongresa, po njem pa se je vrnil na Kranjsko in prevzel vodenje stranke ustavovernih veleposestnikov. V letih 1879–1907 je bil član poslanske, nato pa do smrti gosposke zbornice. V oporoki je zapustil en milijon zlatih kron za kulturne namene kranjske domovine. Umrl je 16. septembra 1914 na Rečici pri Bledu.

Andrej Rahten

Janez Ažman (1842–1910)

(Vir: Wikimedia.)

Janez Ažman se je rodil 17. junija 1842 v Kropi, večino življenja pa je preživel na Dovjem in v Zgornjih Gorjah. Bil je rimskokatoliški duhovnik. Posvečen je bil v Ljubljani leta 1865 in leta 1873 začel na Dovjem službovati kot župnik. Tam je ostal do 27. avgusta 1889, ko se je odpovedal svoji prejšnji župniji in odšel službovat v Zgornje Gorje, kjer je živel vse do svoje smrti 4. julija 1910. Poleg dejavnosti kot duhovnik je bil nekaj časa aktiven v politiki kot deželni poslanec za radovljiški okraj. Ukvarjal se je tudi s pisanjem in več njegovih člankov je bilo objavljenih v *Slovcu* ter *Kmetijskih in rokodelskih*

novicah. Lista *Duhovni pastir* in *Slovenski prijatelj* sta objavila približno 300 njegovih cerkvenih govorov. Napisal je tudi razpravo *Darila in šiba v ljudski šoli*, ki je izšla leta 1867, v letu 1873 pa je izdal knjižico *Krščanska izreja slovenske mladine*. Ves čas službovanja v Dovjah je kot kronist Dovške župnijske kronike skrbno popisoval življenje v kraju.

Maiken Zupančič Danko

Jakob Žumer (1844–1911)

(Vir: *Kronika*, letnik 37, 1989, št. 3, str. 309.)

Jakob Žumer → **Začetki gasilstva**, rojen 29. aprila 1844 v Spodnjem Grabnu št. 25, je bil podjetnik, posestnik, mlinar, žagar in spreten mizar z domačije Leskovec pri Radovni. Okrog leta 1865 je prevzel domače posestvo, hišo, mlin in žago ter postal ena osrednjih osebnosti javnega življenja v Gorjah. Kar 41 let je bil občinski mož in župan med letoma 1880 in 1907, za kar so mu pozneje podelili naziv častnega občana. Leta 1879 je ustanovil → **Bralno društvo** v Gorjah, leta 1884 pa je sodeloval pri gradnji → **Gorjanskega doma**. Sodeloval je tudi pri vodenju hranilnice in posojilnice ter deloval v številnih odborih.

Največji pečat je pustil kot snovalec poti skozi sotesko Vintgar → **Spust v Vintgar**. Februarja 1891 je skupaj z Benediktom Lergetporerjem vstopil v sotesko, nato pa vodil gradbeni odbor ter priprave na ureditev poti z mostovi in galerijami. Sotesko so slovesno odprli 26. avgusta 1893. Za svoje delo je prejel srebrni križec s krono leta 1883, leta 1906 pa še zlati križec. Po dolgotrajni bolezni je umrl 2. aprila 1911.

Lana Onič

Matej Tonejc (Tonejec) (1846–1882)

(Vir: Wikimedia.)

Matej Tonejc se je rodil 9. septembra 1846 pri Zidanku v Zgornjih Gorjah. Osnovno šolo je obiskoval v Gorjah, normalko v Beljaku, nižjo gimnazijo v Kranju, višjo pa vključno z maturo v Ljubljani. Po opravljeni maturi se je odpravil na enoletno vojaško službovanje v Prago in hkrati na univerzi vpisal študij klasičnih jezikov. Odšel je na učiteljsišče v Celovec in leta 1872 pridobil izkušnje za meščanske šole. Da bi si pomagal do študija na univerzi, je leta 1875 nastopil službo na dekliški meščanski šoli na Dunaju, kjer je poučeval prirodopis, fiziko in matematiko. Naporno delo in vojaščina ob okupaciji

Bosne sta mu načela zdravje. Vrnil se je domov in kmalu zatem, 15. maja 1882, umrl. Ljubezen do narave in strokovni študij sta vplivala na njegovo resno pisateljevanje. V romantično realističnem duhu je pisal zgodbe iz domačega življenja in jih najraje postavljal v planinski svet Triglavskega pogorja. Povesti Mateja Tonejca odlikuje bogat, poučen in živ pripovedni jezik.

Marian Zupan

(Foto: Miran Hladnik)

Janez (Johan) Žemva (Schemua) (1850–1919)

(Vir: Wikimedia.)

Janez Žemva je bil rojen 21. septembra 1850 v Celovcu kot najstarejši sin → Blaža (Blasiusa) Šemve Žemve (Schemue) st. (1808–1871), majorja avstro-ogrske vojske, in Alojzije Fuchs. Obiskoval je Terezijansko vojaško akademijo v Dunajskem Novem mestu in leta 1869 postal poročnik v 7. pešpolku. Nato je končal še vojno šolo in deloval kot generalštabni častnik. V naslednjih letih je hitro napredoval in dosegel čin polkovnika. Leta 1899 je bil povišan v generalmajorja in imenovan za poveljnika 7. gorske pehotne brigade, s katero je sodeloval pri okupaciji Bosne in Hercegovine. Nekaj časa je bil povelj-

nik 31. divizije v Mostarju, nato je bil leta 1909 premeščen in postal je poveljnik deželne obrambe za Tirolsko in Vorarlberg, kjer je dosegel čin pehotnega generala in bil zaslužen za uspešno obrambo Tirolske. Dobil je številna odlikovanja, govoril veliko jezikov, tudi slovensko, bil je poročen, a je zakon ostal brez otrok. Leta 1912 se je zaradi zdravstvenih težav upokojil, umrl pa je 29. aprila 1919 v Innsbrucku, kjer je pokopan.

Neja Zupančič

Janko Žirovnik (1855–1946)

(Vir: Wikimedia.)

Janko Žirovnik se je rodil 7. februarja 1855 v Kranju. Poleg učiteljskega poklica se je ukvarjal z glasbo, sadjarstvom ter zbiranjem ljudskih pesmi. V Gorjah je pustil pomemben pečat → **Bralno društvo** kot nadučitelj, med drugim je prispeval k ustanovitvi prvega → **Gorjanskega doma**. V Zgornjih Gorjah je učil tudi njegov brat Jože. Po končanem šolanju na ljubljanskem učiteljišču leta 1873 je po opravljenem izpitu poučeval v Škofji Loki, Ljutomeru, Starem trgu pri Ložu, Begunjah pri Cerknici, Zgornjih Gorjah, Šentvidu in Borovnici. Ob poučevanju se je glasbeno udeleževal s petjem, ustanavljanjem pevskih zbo-

rov ter prirejanjem pesmi. Izdal je zbirki narodnih pesmi *Narodne pesmi z napevi* in *Narodne pesmi za mladino*. Na šolah, kjer je poučeval, je urejal šolske vrtove in spodbujal sadjarstvo. Šola v Zgornjih Gorjah → **Šolstvo** je pod njegovim vodstvom sodelovala na deželni razstavi v Ljubljani. Z vrtom in sadjarstvom se je ukvarjal tudi po upokojitvi leta 1924. Umrl je 27. oktobra 1946 v Kranju.

Zala Bakan

Blaž (Blasius) Šemva Žemva (Schemua) ml. (1856–1920)

(Vir: APA-Images / brandstaetter images / Archiv Jontes.)

Blaž Žemva mlajši je bil rojen 2. januarja 1856 v Celovcu kot mlajši sin → Blaža (Blasiusa) Šemve Žemve (Schemua) st. (1808–1871), majorja avstro-ogrske vojske in Alojzije Fuchs. Po opravljeni vojaški akademiji je postal poročnik in nato vodja vojaške misije v Iranu. Končal je dunajsko višjo vojaško šolo, kjer je štiri leta predaval, hkrati je bil dodeljen generalnemu štabu in do leta 1905 dosegel čin generalmajorja. Leta 1910 je postal namestnik načelnika generalštaba, naslednjega leta pa je bil na zahtevo cesarja imenovan za načelnika generalštaba, kar je ostal leto dni. Kot prvi slovenskega

rodu je dosegel najvišji položaj v avstro-ogrski vojski. Zatem je deloval kot komandant, ob izbruhu vojne je bil poslan na rusko fronto, kjer naj bi v bitki preprečil popolno avstrijsko zmago, zato je bil razrešen poveljstva. Do upokojitve leta 1915 je deloval kot poveljnik obrambe na Donavi, nato je živel v Celovcu do svoje smrti leta 1920. Bil je zelo izobražen, o njegovem zasebnem življenju pa vemo malo, a naj bi njegovi potomci še živeli v Avstriji.

Neja Zupančič

Jernej Černe (1857–1906)

Umno čebelarstvo. Spisal Jernej Černe. S 47 podobami. V Ljubljani, 1895. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska. Natisnili J. Blasnik nasledniki. 8°. Str. 70. Cena 35 kr., po pošti 5 kr. več. — Da smo Slovenci, posebno Kranjci, čebelarji že iz davna, to je znano. Sloveč je bil čebelar Janša v minulem stoletju, tudi v tem stoletju smo imeli imenitne čebelarje. Izmed knjig je najti semtertje Jonketova, še bolj „Bučelarček“ družbe svetega Mohorja. Naša knjižica je vsekako času primerna, ker zdi se, da čebelarstvo pri nas pojema. Naša knjiga je dobra, ker je umevna in jasna, ima lepe podobe in je tudi po ceni. Zato naj seže po nji vsakdo, ki se ali že peča s čebelarstvom, ali pa bi se šele rad začel. Le kdor se peča s čebelarstvom sam, ali je opazoval vnetega čebelarja od blizu, vé, kako zanimivo, kratkočasno in koristno je čebelarenje. Deželni odbor kranjski, ki je pisatelju dal nagrado, in kmetijska družba za Kranjsko, ki je knjigo izdala, imata gotovo najboljši namen, da se pri nas zopet povzdigne čebelarstvo. Prav zato je pa tudi cena lepi v platno vezani knjižici jako nizka. Sv.

Ocena knjige *Umno čebelarstvo*, objavljena v *Domu in svetu*, let. 8, št. 23, str. 736. Avtor Frančišek Lampe, podpisan kot Sv.

na Deželni vinarski, sadjarski in poljedelski šoli na Grmu pri Novem mestu. Leta 1892 se je ponovno vrnil na Vrhniko, a se je zaradi bolezni dve leti kasneje začasno upokojil. Zadnji kraj, kjer je poučeval, je bilo Šmartno pri Litiji. Zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja se je dokončno upokojil in 16. novembra 1906 v Ljubljani umrl.

Zala Bakan

Jernej Černe se je rodil 18. avgusta 1857 v Zgornjih Gorjah kot najstarejši izmed treh sinov. Bil je učitelj in čebelar. Napisal je knjigo *Umno čebelarstvo s 47 podobami*, v kateri predstavi čebelo, njeno življenje, čebelarska orodja in čebelarstvo. Izdal jo je leta 1895 z namenom, da bi spodbudil čebelarsko dejavnost, pri čemer je vse opisane postopke tudi sam preizkusil. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju, gimnazijo pa najprej v Kranju, nato v Ljubljani. Po koncu šolanja na ljubljanskem učiteljsišču se je leta 1878 zaposlil kot podučitelj na vrhniški šoli, kjer je med drugim poučeval tudi poznejšega pisatelja Ivana Cankarja. Kasneje je učil

Mihajlo Pupin (1858–1935)

(Vir: Wikimedia.)

Mihajlo Pupin, srbsko-ameriški fizik, izumitelj, profesor na Univerzi Columbia in eden najuglednejših znanstvenikov svojega časa, je bil s Slovenci povezan že od mladosti. Na višji šoli v Pančevu mu je zanimanje za naravoslovje vzbudil slovenski učitelj Kos, v New Yorku pa mu je v najtežjih začetkih pomagal slovenski emigrant Lukanič.

Leta 1919 je Pupin kot vpliven znanstvenik in osebni znanec ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona odpotoval na pariško mirovno konferenco in pomagal jugoslovanski delegaciji pri reševanju mejnih vprašanj. Še posebej pomembna je bila njegova vloga pri

obrambi slovenskega ozemlja pred italijanskimi zahtevami.

Ključno vprašanje je predstavljal t. i. »jeseniški trikotnik«. Italija je po prvi svetovni vojni zahtevala ne le Trbiž, temveč tudi Jesenice, Gorje, Bled, Ribno in Bohinj. Takšne zahteve so bile nevarne tudi zato, ker so zahodne sile, predvsem Velika Britanija in Francija, večinoma podpirale Londonski sporazum, ameriška diplomacija pa je o Slovencih vedela zelo malo in jim pogosto ni bila naklonjena.

Na terenu so italijanski prodor proti Ljubljani in Gorenjski ustavljali slovenski prostovoljci (→**Karel Šefman**) skupaj s srbskimi enotami. Italijani so zasedli dele območja pri Trbižu, Planici, Sorici in Ratitovcu, vendar jim ni uspelo prodreti do Jesenic in Bohinja. Končna odločitev pa ni bila vojaška, ampak diplomatska.

Na Pupinovo posredovanje je Wilson zavrnil italijanske zahteve po »jeseniškem trikotniku«. Trbiž je bil dodeljen Italiji, Beljak Avstriji, Jesenice, Bled, Gorje, Bohinj pa so ostali v okviru jugoslovanske države. S tem je Pupin odločilno prispeval k temu, da so Jesenice, blejski in bohinjski kot ostali slovenski.

Zaradi teh zaslug je občina Bled 20. septembra 1921 Mihajla Pupina imenovala za častnega meščana, leta 2015 pa so mu postavili spomenik.

Božo Repe

Albin Belar (1864–1939)

(Vir: Wikimedia.)

Prof. dr. Albin Belar se je rodil v Ljubljani 21. februarja 1864. Po osnovni in srednji šoli v Ljubljani se je izobraževal na visoki tehnični šoli na Dunaju in Gradcu ter za tem na univerzi na Dunaju. Postal je profesor kemije in naravoslovja. Služboval je na mornariški akademiji na Reki. Ljubljanski potres leta 1895 je odločilno vplival na njegovo delo. Leta 1896 je prišel za profesorja na ljubljansko realko. Od takrat dalje je bil vse do smrti zapisan seizmografiji, čeprav je ohranil širše naravoslovno zanimanje in dejavnost. Po koncu vojne so prof. dr. Albina Belarja zaradi politične oznake prisilno upokojili in

izselili iz Ljubljane. Zatočišče si je našel na Vrščah v Podhomu. Onemogočeno mu je bilo s soprogo in sinom odpotovati v Ameriko. Kljub težki usodi je v potresnem observatoriju na Vrščah nadaljeval z znanstvenim delom. Na stara leta se je bolan preselil v vas Polom na Kočevskem, kjer je 1. januarja 1939 umrl. V zgodovini znanosti je dr. Belar zapustil močan pečat.

Marijan Zupan

Janez Piber (1866–1934)

(Vir: Wikimedia.)

Janez Ivan Piber se je rodil 12. aprila 1866 na Mlinem pri Bledu. Bil je rimskokatoliški duhovnik in politik. Po končani gimnaziji v Ljubljani se je odločil za študij bogoslovja. Po prejetju mašniškega posvečenja leta 1889 je službeno pot začel kot kaplan v Št. Jerneju. Služboval je tudi v Srednji vasi v Bohinju, Brusnici, Bohinjski Bistrici, Gorjah in Šenčurju. S tem, ko je leta 1908 postal deželni poslanec v splošnem volilnem razredu za okraj Radovljica–Kranjska Gora–Tržič, je začel delovati politično. Kot politik se je zavzemal predvsem za gospodarske potrebe Kranjske in njegovega volilne-

ga okraja. Med najpomembnejše prispevke lahko uvrščamo predloge zakonov: o varstvu planin in spodbujanju planinskega gospodarstva (1909), izboljšanje zakona o poljskih škodah (1910) ter zakon o omejitvi špekulativnega razkosavanja zemljišč in monopolizacije zavarovalništva (1914). Zlasti je skušal razviti gospodarske dejavnosti v krajih, kjer je maševal. Umrl je 10. junija 1934 v Ljubljani.

Ana Teran

Anton Slivnik (1874–1957)

(Vir: Osebni arhiv Antonije Jelenc.)

v Aleksincu in kot mestni veterinar v Tuzli. Leta 1905 je postal deželni veterinar v Škofji Loki, leto kasneje pa je začel delovati kot klavnični veterinar v Mestni občini Ljubljana. V času prve svetovne vojne je bil garnizijski veterinar. Znano je, da je zbiral razglednice, o katerih je v svoji monografiji pisala Antonija Jelenc. Umrli 20. marca 1957 v Ljubljani.

Anton Slivnik, rojen 26. maja 1874 v Spodnjih Gorjah, je bil veterinar. Leta 1925 je izdal prvo slovensko knjigo o perutninarstvu z naslovom *Uvod v perutninarstvo. Kako vzgajamo, gojimo in negujemo domače ptice*. Osnovno šolo je obiskoval v rojstnem kraju, nato pa se je šolal na klasični gimnaziji v Ljubljani. Med letoma 1893 in 1897 je na Dunaju študiral veterino. Svojo poklicno pot je začel v Šentjurju pri Celju, kjer je služboval štiri leta, v tem času pa je odslužil še vojaški rok v Metliki. Leta 1901 se je odpravil na strokovno izpopolnjevanje v Bern. Po vrnitvi je deloval kot okrožni veterinar

Zala Bakan

Jakob Jan (1875–1959)

(Vir: Fototeka MNZS.)

priznan kmetijski strokovnjak. Med letoma 1904 in 1918 je bil načelnik PGD Gorje. Leta 1938 se je pri 63 letih poročil s 55-letno Marijo Cundrič. Umrl je leta 1959 v Podhomu.

Jakob Jan se je rodil leta 1875 v Podhomu. Bil je posestnik, župan, poslanec ter ustanovni član in prvi načelnik leta 1931 ustanovljenega gasilskega društva → **Začetki gasilstva** Podhom. S časom se je kot posestnik uveljavil v politiki. Bil je član stranke SLS. V Gorjah je županoval med letoma 1907 in 1917. Po končanem županovanju je postal občinski svetovalec. Leta 1920 je bil poverjenik za kmetijstvo Deželne vlade za Slovenijo. V letih 1928 in 1929 je bil član Oblastne skupščine ljubljanske oblasti. Med letoma 1936 in 1941 je deloval kot član banskega sveta Dravske banovine za srez Radovljica. Bil je tudi

Lana Onič

Ivan Švegel (1875–1962)

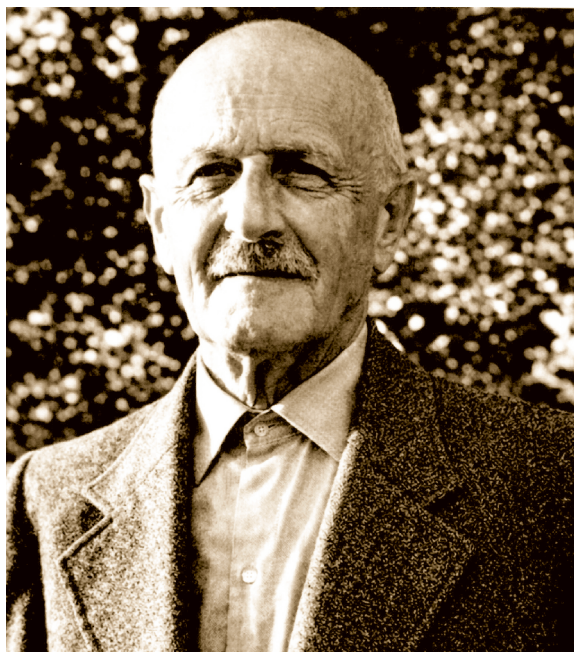
(Vir: Wikimedia.)

Ivan se je rodil 17. februarja 1875 v Zgornjih Gorjah očetu posestniku Martinu in materi Ani Jan. Po priporočilu strica → **Josefa Schwegla (1836–1914)** se je diplomatskega poklica naučil na Orientalski akademiji na Dunaju, hkrati pa je opravil tudi državne izpite iz prava ter med služenjem vojske leta 1897 doktoriral v Innsbrucku. Na prelomu stoletja je napredoval v položaj vicekonzula in služboval na generalnih konzulatih v Chicagu, Pittsburghu, Zürichu, Capetownu in Solunu. Od leta 1909 je služboval v Kanadi, najprej v Montrealu, nato pa postal prvi avstro-ogrski poklicni konzul za zahod-

no Kanado s sedežem v Winnipegu. Leta 1913 je bil najprej poslan v Denver, nato pa na isto leto odprti konzulat v St. Louis, kjer je pričakal vstop ZDA v prvo svetovno vojno. Po vrnitvi v domovino se je boril ob Ohridskem jezeru in v Albaniji, za svoje bojne akcije pa prejel številna avstrijska odlikovanja. Po prevratu jeseni 1918 ga je Narodna vlada SHS v Ljubljani imenovala za konzularnega agenta na Dunaju, bil je tudi član Začasnega narodnega predstavništva novoustanovljene Kraljevine SHS. Leta 1919 je bil imenovan za tiskovnega atašēja na pariški mirovni konferenci. V delegaciji Kraljevine SHS je organiziral dve avdienci slovenskih predstavnikov pri ameriškem predsedniku Wilsonu. Zaradi njegovih zaslug pri dodelitvi Blejskega kota Kraljevini SHS je posest Grimšče preimenoval v Wilsonio. Kasneje je v ZDA vodil zastopstvo družbe Canadian Pacific Railway Company za Jugoslavijo. Na volitvah leta 1927 je bil na listi Hrvaške kmečke stranke izvoljen za poslanca v Gorskem kotarju. Po razglasitvi kraljeve diktature je leta 1930 za kratek čas zasedel ministrsko mesto, nato pa bil naslednje leto imenovan za poslanika v Buenos Airesu. Konec leta 1932 je bil upokojen. Na Wilsonii je uredil zbirko narodnih umetnin in alpski botanični vrt. Umrl je 5. februarja 1962 na Rečici pri Bledu.

Andrej Rahten

Anton Kocjančič (1884–1962)

(Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

Našel se je tudi v glasbi, bil je eden najprizadevnejših ustanovnih članov gorske godbe. Srčnost godbenikov je lepo opisal v povesti *Godci*, ki je poleg preostalih izšla v žal posmrtni samostojni knjigi *Stara Pokljuka*. Anton Kocjančič je bil do zadnjega zvest godbi in peresu, bil je namreč tudi prvi kronist Godbe Gorje. Umrl je 14. aprila 1962.

Anton Kocjančič je bil rojen 26. maja 1884 v Zgornjih Gorjah, kjer je obiskoval osnovno šolo. Kmalu je prebral vso šolsko knjižnico, kar je opazil učitelj Jože Žirovnik in mu posojal svoje knjige. Zaradi dela na kmetiji si je moral čas za branje dobesedno krasti. Kljub priporočilom glede šolanja so bili domači nepopustljivi. Imel je velik slikarski talent, a ni imel možnosti. Oprijel se je peresa. V prvi svetovni vojni je okusil bridkost soške fronte. Zatem se je priključil koroškimi prostovoljcem. Po vojni si je v Krnici ustvaril družino. Vseskozi je pisal in bil kljub nekaterim objavam deležen nemilosti pri uredni-

Marjan Zupan

Karel Šefman (1889–1973)

(Vir: Osebni arhiv V. Baroviča.)

Karel Šefman se je rodil 4. novembra 1889 v Kranjski Gori. Med prvo svetovno vojno je kot študent prava prostovoljno vstopil v vojsko. Po prihodu z bojišč prve svetovne vojne, kjer je pridobil čin nadporočnika, je v svojem rojstnem kraju novembra 1918 zbral blizu 150 prostovoljcev, domačinov iz Zgornjesavske doline in jih združil v vojaško formacijo. Pri tem mu je pomagal tudi dovški župnik Jakob Aljaž. Razlog so bili interesi Italije po zasedbi jeseniškega trikotnika, ozemlja po osi vzhod–zahod med Trbižem in Jesenicami na severnem delu s celotno Zgornjesavsko dolino in Karavankami ter

delom Julijskih Alp s Triglavom in Bledom ter Bohinjskim kotom na južnem delu → **Mihajlo Pupin**. Motiv Italije je bil predvsem strateški in gospodarski pomen zgornjesavske in → **Bohinjske železnice**.

Karel Šefman je med novembrom 1918 in julijem 1919 preprečeval italijanski vojski prodore v Zgornjesavsko dolino. Najbolj odmevna akcija njegove čete je bila izvedena januarja 1919, ko je italijanska vojska z oboroženimi konvoji po železnici in cesti nameravala prodreti do Jesenic. Šefmanova četa je Italijane napadla v Ratečah in Kranjski Gori. Italijani so tako opustili svojo namero in konvoj preusmerili nazaj v Italijo. Pred tem so jim borci zasegli cel vagon moke za predelavo prepotrebne hrane.

Šefmanova četa je na območju Zgornjesavske doline najprej delovala samostojno, od začetka 1919 pa kot del Maistrovih čet. Tu je delovala kot pododsek poveljstva zahodne Koroške na najbolj zahodnem delu, ki mu je poveljeval Šefman. Karlu Šefmanu gre torej velika zasluga, da je Kraljevina SHS njegove vojaške uspehe lahko uporabila kot argument na pariški mirovni konferenci za svojo zahtevo po priključitvi jeseniškega trikotnika.

Med drugo svetovno vojno je aktivno sodeloval Osvobodilni fronti. Za svoje delo je bil odlikovan z redom zaslug za narod. Umrl je 29. novembra 1973.

Andrej Žemva

Krišpin Ogris (1891–1985)

(Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

Krišpin Ogris se je rodil 2. oktobra 1891 v vasi Sele pri Borovljah na Koroškem. Leta 1912 so ga vpoklicali na služenje vojaškega roka, kjer ga je dočakala prva svetovna vojna, odšel je na fronto. Zatem se je pridružil Maistrovim borcem za severno mejo. Znan je bil po boju za priključitev Koroške k matični domovini. Izid plebiscita ga je pripravil k selitvi v Slovenijo. Dom si je ustvaril v Podhomu.

Leta 1920 je nastopil službo lovca in revirnega gozdarja na Bledu. Od leta 1930 do začetka druge svetovne vojne je opravljal dolžnosti nadlovca. V drugi svetovni vojni je bil med prvimi orga-

nizatorji Osvobodilne fronte na območju Radovne in Gorij. Bil je član pokrajinskega odbora za Gorenjsko, referent za gozdarstvo in narodno imovino.

Po osvoboditvi je bil načelnik oddelka za gozdarstvo in lovstvo na ministrstvu v Ljubljani. Ustvaril si je družino. Aktivno je deloval v krajevnih organizacijah, kjer je za predano delo prejemal tudi državna odlikovanja. Umrl je maja leta 1985.

Marjan Zupan

Andrej Prešern (1894–1941)

Andrej Prešern se je rodil 7. decembra 1894 v Podhому v revni delavski družini. Bil je predvojni aktivist, fotograf in planinec. Izučil se je kovaško-mehanične obrti. V prvi svetovni vojni se je štiri leta boril tako na ruski kot na italijanski fronti. Leta 1919 se je zaposlil v Železarni KID na Jesenicah. Tam se je pridružil socialistom in kmalu postal član Komunistične partije. Leta 1925 je bil soustanovitelj Delavskega kulturno prosvetnega društva Svoboda, v okviru katerega je uredil knjižnico, v kateri se je nabralo več kot 1200 knjig. Oblasti v Jugoslaviji so ga pred drugo svetovno vojno večkrat preganjale, zato je bil večkrat zaprt in brezposeln. Tako je bil leta 1941 kot komunist poslan v taborišče v Ivanjico v Međurečju, od koder se je vrnil aprila 1941. Takoj po okupaciji se je pridružil Osvobodilni fronti. Petindvajsetega junija 1941 je šel v ilegalo na Pokljuko, skupaj s soborci so se poimenovali v Gorjansko četo. Padel je 19. septembra 1941 v boju z Nemci v Meji – dolini pod Klekom na Pokljuki.

Lana Onič

Spominska plošča Andreju Prešernu v Podhому (Foto: Božidar Flajšman)

Simon Zima (1900–1943)

(Vir: Zbirka Jamarskega društva Simon Zima – Gorje.)

je počasi prenehalo delovati. Pred okupacijo je delal v občini. Leta 1941 je navezal stike s partizani. Aretiran je bil v Grabčah kot član odbora OF. Trinajstega marca 1943 so ga kot talca ustrelili v Bohinju. Leta 2008 so njemu na čast ustanovili Jamarsko društvo Simon Zima – Gorje.

Simon Zima se je rodil 28. septembra 1900 v Grabčah kot sin kajžarja. Bil je planinec → **Planinsko društvo**, jamar, aktivist in ljubitelj narave. Izučil se je za mesarja. Odkril je Gorjansko jamo, danes znano kot → **Šimnova (Gorjanska) jama na Kočevniku**. Med bežanjem leta 1936 je odkril vhodno brezno v jamo na Kočevniku.

Bil je izvrsten jamar, vse svoje aktivnosti je vestno beležil in dokumentiral. Leta 1937 je ustanovil Jamarsko sekcijo Gorje, s čimer je postavil temelje organiziranega jamarstva v Gorjah. Društvo je bilo do druge svetovne vojne zelo aktivno, po smrti Simona Zime pa

Lana Onič

Matija Klinar (1900–1989)

(Vir: Osebni arhiv Marjana Zupana.)

ni zadrugi za lesarstvo. Bil je prizadeven predsednik številnih društev (turistično, gasilsko → **Začetki gasilstva**, planinsko → **Planinsko društvo**, → **Rdeči križ**, čebelarsko) ter predsednik ali član odborov občinskih, regijskih ali republiških zvez (gasilska, turistična, Rdeči križ, planinska).

Bil je imetnik številnih funkcij, vendar te niso prinašale denarja, temveč obilico dela in odrekanih. Umrl je 21. junija 1989.

Matija Klinar je bil rojen 24. februarja 1900 v Plavškem Rovtu nad Jesenicami, v kmečki rodbini pri Martinovcu. Pri 18-ih. letih je bil že zrel za vojaka in vpoklican v vojsko ter kmalu poslan na fronto. Po končani vojni se je zaposlil pri železnici, nakar se je pridružil borcem za severno mejo. Po vrnitvi s Koroške je delal kot lesni manipulant na Jesenicah. Leta 1938 si je ustvaril dom v Podhomu. Najhujše ure življenja je preživel ob koncu marca leta 1945 kot partizan na Poreznu.

Po drugi svetovni vojni je bil lesni manipulant pri Lesni produktivni zadrugi, zatem pa pri Okrajni produktivni

Marjan Zupan

Marija Žumer (1900–1944)

(Vir: Fototeka MNZS.)

Marija Žumer, p. d. Žgajnarjeva Minca, je bila gorjanska revolucionarka, rojena 2. avgusta 1900 v Spodnjih Gorjah. Njeno revolucionarno delovanje sega že v medvojni čas. Ko se je vrnila iz Sovjetske zveze, kjer je več let živel in se izobraževala, je bila zaradi komunizma aretirana in zaprta, med drugim tudi v zloglasni Glavnjači. Kaj vse je doživela v zaporu, je opisala v brošuri z naslovom *Sedemdeset dni v Glavnjači*. Kljub izpustu prave svobode ni občutila, saj je bila neprestano pod nadzorom. Leta 1939 se je preselila na Jesenice in delovala kot članica in sekretarka okrožnega komiteja partije.

Takoj po okupaciji, leta 1941, je sodelovala pri pripravi na oboroženi **→ Odpor**, a so jo ujeli pripadniki Gestapa. Nazadnje je bila odpeljana v žensko taborišče Ravensbrück, kjer je bila mučena ter izpostavljena stradanju in medicinskim poskusom. Njeno obolelo srce teh mučenj ni moglo prenesti, kar je vodilo v smrt 5. februarja 1944.

Zala Bakan

Jakob Slivnik (1902–1991)

Jakob Slivnik se je rodil leta 1902 na Španovi domačiji kot peti od osmih otrok. Že v otroštvu se je moral zaradi številne družine seznaniti z delom na kmetiji. Pri enajstih letih so ga poslali na Koroško, da bi se naučil nemškega jezika. V obdobju med obema svetovnima vojnama se je intenzivno ukvarjal s furmanstvom, s čimer je tedaj dobro zaslužil. Obiskoval je tudi razne kmečke izobraževalne tečaje, s katerimi je pridobil ustrezno izobrazbo. Svoje znanje je uporabil v mlekarski zadrugi, pri sadjarjih, odborih raznih društev in organizacij. Leta 1927 se je poročil s Frančiško Frčej in skupaj sta imela tri otroke. Tri leta pozneje je na vrtu Španove domačije zgradil hotel »Hom« in s tem postal prvi hotelir v Podhomu. Po drugi svetovni vojni je hotel zajel proces nacionalizacije in spremenili so ga v stanovanjski blok. V last njegovih potomcev se je stavba nekdanjega hotela vrnila z osamosvojitvijo. Jakob Slivnik je vse do svoje smrti leta 1991 veljal za dobrega in podjetnega gospodarja.

Eva Rot

Janez Ambrožič (1903–1970)

(Vir: Arhiv Občine Gorje.)

Hkrati je ves čas vzdrževal stike s predstavniki bližnjevzhodnih veroizpovedi. Leta 1947 je prejel naslov korni škof, ki velja za najvišje odlikovanje, ki ga vzhodne cerkve podeljujejo neškofo. Umrl je 2. decembra 1970 v Jeruzalemu.

Janez Ambrožič se je rodil 24. avgusta 1903 v Krnici. Leta 1930 je stopil med frančiškane, takrat je prejel tudi redovno ime Jozafat. Bogoslovje je začel študirati v Rimu in ga leta 1935 dokončal v Jeruzalemu. Svoje delo je opravljal v Egiptu, sprva v Aleksandriji, od leta 1943 dalje pa v Kairu. Tam je bil med letoma 1962 in 1965 gvardijan oz. predstojnik samostana. Kot duhovnik se je zavzemal za pomoč slovenskim ženam, ki so takrat služile v Egiptu. Poleg tega je bil tudi vojni kurat jugoslovanske vojske, ki je bila v okviru zavezniške armade v Egiptu. Ukvarjal se je tudi z raziskovanjem arhivov koptskih samostanov.

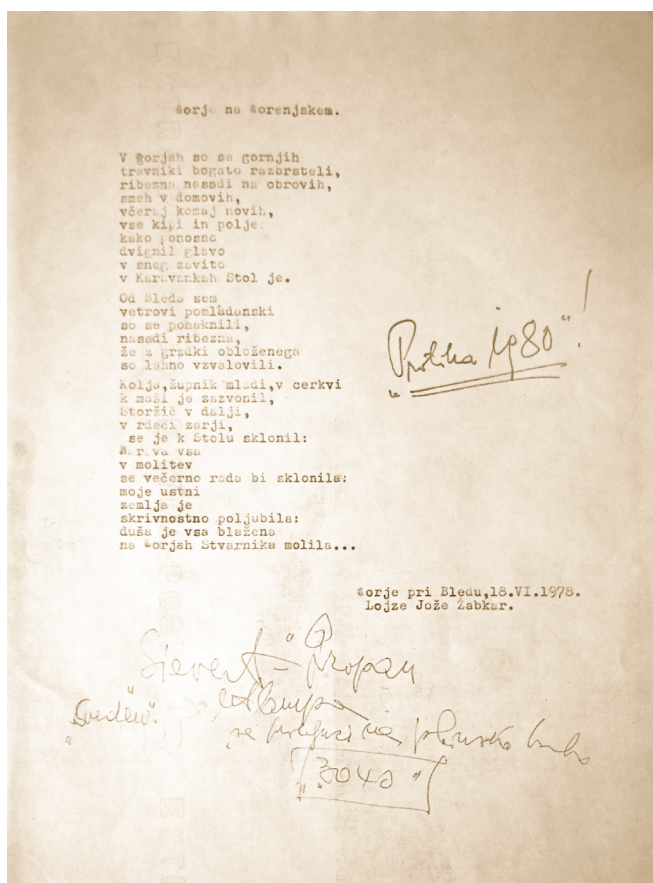
Eva Rot

Jože Lojze Žabkar (1910–1983)

Jože Lojze Žabkar se je rodil leta 1910 na Mikotah pri Raki. Bil je slovenski duhovnik, pesnik, pisatelj in kronist. Teologijo in filozofijo je študiral v Innsbrucku in Ljubljani, duhovniško službo pa začel kot kaplan v Metliki. V letih 1938–1941 je bil ravnatelj Vajeniškega doma v Ljubljani, nato je v Črnomlju sodeloval z narodno-osvobodilnim gibanjem. Od 1969 do smrti je bil župnik v Kropi.

Kot pesnik je objavljajal predvsem partizanske in domoljubne pesmi; zbirka *Brevir moj v travi* (1981) je prejela Kajuhovo nagrado. V sedemdesetih letih je ustvaril dve pesmi o Gorjah: *800 let gorjanske cerkvice* (1973), ki povezuje zgodovinski spomin, krajino in versko izročilo, poudarja vlogo Cerkve v skupnosti in duhovno kontinuiteto Gorij, ter *Gorje na Gorenjskem* (1978), ki literarno opisuje kraj, njegovo krajino, Alpe in vsakdanji duhovni utrip. Pesem ima tudi dokumentarno vrednost, saj omenja tedanjega župnika in umešča kraj med Karavanke in Julijske Alpe. Obe pesmi sta ohranjeni v njegovem osebnem arhivu.

Božidar Flajšman

Originalni zapis
pesmi *Gorje na
Gorenjskem*, ki
jo je Jože Lojze
Žabkar zapisal
18. junija 1970.
(Vir: Arhiv Lojzeta
Jožeta Žabkarja.
Foto: Božidar
Flajšman)

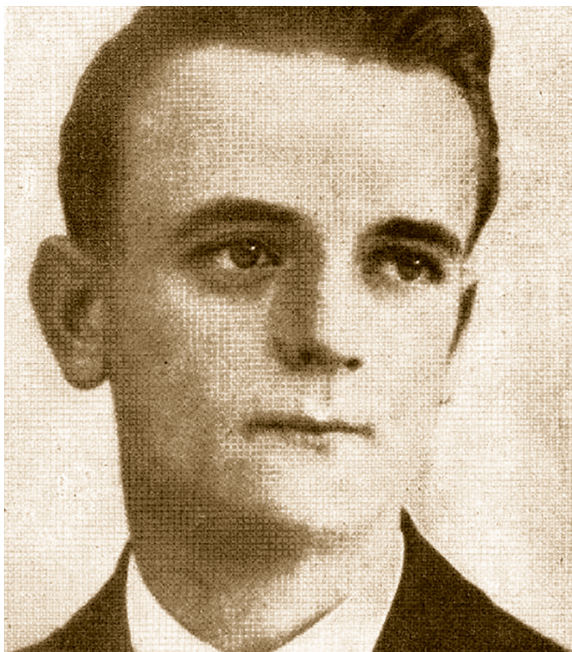

Lovro Žemva (1911–1981)

Lovro Žemva se je rodil 10. avgusta 1911 v Gorjah. Bil je orodjar, zaposlen v Železarni Jesenice. Leta 1927 se je pridružil Športnemu društvu Gorje → **Šport v Gorjah** in bil s sodelavci začetnik teka na smučeh → **Smučarski teki** v Gorjah. Prve uspehe je dosegel na sokolskih tekmah v Kranju. Prvič je mednarodno nastopil leta 1934 v Zakopanah, leto pozneje pa bil v Banski Bistrici 5. v teku na 18 km in 3. v skokih. Leta 1934 je postal tudi član jugoslovanske smučarske reprezentance. Na olimpijskih igrah leta 1936 v Garmisch-Partenkirchnu je v teku na 50 km osvojil 20. mesto. Po olimpijadi je na vseslovanskih tekmah na Češkem zmagal v tekih na 10 in 18 km, na 50 km pa osvojil 3. mesto, leta 1937 je postal vseslovanski prvak v skokih, leta 1938 pa je na istih tekmah osvojil še tri prva mesta. Po letu 1948 je tekmovanje opustil, se posvetil trenerstvu in društvu Partizan, kjer je bil njegov predsednik do smrti. Bil je trener smučarskih tekačev in biatloncev, leta 1966 je prejel zlato Bloudkovo priznanje za razvoj smučarski tekov. Umrli je 27. decembra 1981.

Lana Onič

Andrej Žvan - Boris (1915–1945)

(Vir: Wikimedia.)

Andrej Žvan se je rodil 21. novembra 1915 v Spodnjih Gorjah in se v zgodovino zapisal kot narodni heroj. Pred drugo svetovno vojno je delal v Železarni na Jesenicah ter bil član delavskega kulturnega društva Svoboda (kasneje Vzajemnost) v Spodnjih Gorjah in Prostovoljnega gasilskega društva v Zgornjih Gorjah. Po okupaciji Jugoslavije se je leta 1941 pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju in odšel v partizane, kjer je uporabljal partizansko ime Boris (→ **Odpor**). Deloval je v gorenjskih partizanskih enotah, kot sta Prešernova in Cankarjeva četa, poleg tega pa je opravljal več vodstvenih

funkcij, med drugim kot komandir Gorjanske čete, komandant Cankarjevega bataljona in namestnik komandanta za Gorenjsko vojno področje. Kljub bolečinam, ki mu jih je povzročal revmatizem, je aktivno sodeloval v enotah. Padel je 24. marca 1945 v boju z nemškimi enotami na Poreznu. Leta 1953 je bil odlikovan z redom narodnega heroja.

Zala Bakan

Anton Polda (1916–1945)

(Vir: Arhiv Občine Gorje.)

tulaciji Italije se je z dobrepoljskimi vaškimi stražarji umaknil na Turjak, bil zajet, izpuščen in se vrnil v Ljubljano. Pridružil se je domobranskim kuratom in se z njimi umaknil na Koroško, bil prek Pliberka vrnjen in zaprt v taborišču Teharje. 21. junija 1945 mu je skupaj z enajstimi zaporniki uspelo zbežati iz taborišča, vendar so ga na begu v smeri Hrastnika ubili.

Anton Polda se je rodil 4. junija 1916 v kmečki družini v Krnici. Po končani osnovni šoli se je vpisal na Škofijsko klasično gimnazijo v Šentvidu v Ljubljani. Leta 1937 je po prepisu na klasično gimnazijo v Ljubljani maturiral. Želel je študirati pravo, vendar so ga okoliščine prisilile, da se je vpisal na bogoslovje. Tam je s svojimi pesmimi in prozo sodeloval pri internem glasilu *Mlada setev*. Ščasoma se je vse bolj začel posvečati prozi, v kateri je bila v ospredju podeželska kmečka problematika. Zasnoval je povest *Gora*, v kateri je popisoval značilnosti gorjanskega in gorniškega življenja. Ob kapi-

Eva Rot

Niko Košir (1919–2000)

(Vir: Osebni arhiv Alenke Bole Vrabec.)

Niko Košir se je rodil 29. novembra 1919 na Poljšici v Gorjah. Šolal se je na škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu ter na klasični gimnaziji v Ljubljani. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je študiral romanistiko, iz katere je leta 1943 tudi diplomiral. V času druge svetovne vojne je bil najprej štiri mesece interniran v taborišču Gonars. Po prihodu iz taborišča se je pridružil partizanom in tam ostal do konca vojne leta 1945. Pripadal je Gubčevi brigadi, s katero se je bojeval na Dolenjskem in v Beli krajini. Po vojni je bil najprej sedem let zaposlen kot zunanjepolitični urednik pri časopisu *Slovenski poročevalec*,

nato je tri leta poučeval na gimnaziji v Stični. Od leta 1955 do 1975 je bil zaposlen na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je predaval italijansko književnost. Poleg poučevanja se je ukvarjal s prevajanjem španske in italijanske književnosti. Pisal je tudi novele, objavljал spominsko prozo in dnevniške zapiske. Umrli je 4. decembra 2000 na Poljšici.

Elena Mikac

France Langus (1920–1972)

(Vir: Arhiv SLOGI. Foto: Studio Portč)

Franc (France) Langus se je rodil 5. februarja 1902 na Poljšici. Bil je operni pevec baritonist. Izhajal je iz kmečke družine. Malo pred drugo svetovno vojno se je v ljubljanski operi udeležil tekmovanja amaterskih pevcev. Pristal je med trojico najvišje uvrščenih tekmovalcev, po tem pa se je petju posvetil tudi profesionalno: najprej je študiral v Ljubljani, nato na Dunaju. Po vrnitvi v Slovenijo je leta 1941 postal stalni član ansambla Opere SNG v Ljubljani. Bil je znan po svojem močnem, zvočnem glasu, nastopal pa je predvsem v italijanskih operah. Med njegovimi najbolj znanimi vlogami so bili: Figaro v isto-

imenski Rossinijevi operi, Macbeth, Nabucco in Rigoletto (v istoimenskih Verdi-jevih operah), Renato iz Verdijevega *Plesa v maskah* in oče Germont iz Verdijeve *Traviate* → **Astronavti v Spodnjih Gorjah in na Zatrniku.**

V ljubljanski operi je ostal kar 28 let. Bil je strasten jahač in eden izmed ustanoviteljev konjeniškega kluba Bled. Žal pa se je prav med jahanjem po domačem posestvu leta 1972 ponesrečil in zaradi poškodb umrl.

Maiken Zupančič Danko

Valentin Cundrič (1938–)

(Vir: Wikimedia.)

Valentin Cundrič se je rodil 14. februarja 1938 na Poljšici v Gorjah. Obiskoval je osnovno šolo v Zgornjih Gorjah, nato je izobraževanje nadaljeval na gimnaziji na Jesenicah. Leta 1962 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral iz slavistike. Po zaključku študija je deset let poučeval na Osnovni šoli Prežihovega Voranca, nato se je kot učitelj slovenščine zaposlil na Gimnaziji Jesenice. Pred dokončno upokojitvijo leta 1996 je od leta 1975 delal na Ljudski univerzi Jesenice kot vodja šolskih oblik izobraževanja. Pesmi objavlja že od gimnazijskih let, bile so izdane v raznih revijah kot tudi v pesni-

ških zbirkah. Svojo prvo pesniško zbirko z naslovom *Pojoči grm* je izdal leta 1961. Poleg poezije piše tudi prozna dela, ki so bila najprej avtobiografska, pozneje pa se je uveljavil v pisanju t. i. magične proze. Napisal je več romanov, dramskih besedil in esejev. Ukvarjal se je tudi s slikarstvom. Je prejemnik več nagrad, med drugim gorenjske Prešernove nagrade in naziva častnega občana Jesenic.

Elena Mikac

Jože Antonič (1945–2015)

(Vir: Osebni arhiv Simona Golobiča.)

zabavno glasbo je prispevala tudi k temu, da je organiziral prvi Alpski večer, ki je potekal leta 1987 na Bledu. Zaradi poškodbe rame je opustil igranje kitare in se med letoma 2002 in 2006 posvetil delu župana v takratni skupni občini Bled. Veliko je prispeval k ugledu gorjanske občine, zato je bil leta 2019 imenovan za častnega občana. Umrli je 28. novembra 2015.

Jože Antonič se je rodil 29. marca 1945 v Zgornjih Gorjah, kjer je odraščal pri teti in stricu. V zgodovino se je zapisal kot uspešen glasbenik in blejski župan. Bil je član ansambla → **Alpski kvintet** in avtor ter soavtor več kot 170 skladb, v katerih je pogosto opeval tudi Gorje in Gorjance. Glasbeno pot je začel z igranjem na krilovko v Godbi Gorje, nato pa je igral v ansamblih Veseli Lancovčani (kasneje Gorenjci) in v triu Franca Ažmana. Leta 1966 je skupaj s prijatelji ustanovil lastni ansambel, Alpski kvintet, v katerem je bil kitarist, od leta 1968 naprej pa tudi njegov vodja. Antoničeva povezanost z narodno-

Zala Bakan

Jože Skumavec (1946–2020)

(Vir: *Gorjanc*, št. 140, 25. november 2021.)

Jože Skumavec pisec, gozdar in jamar, se je rodil 23. februarja 1946 na Zgornjih Lazah. Po zaključeni osnovni šoli v Zgornjih Gorjah in na Bledu je obiskoval Srednjo gozdarsko šolo v Postojni, nato pa končal univerzitetni študij gozdarstva. Kot diplomirani inženir gozdarstva se je zaposlil na Gozdnem gospodarstvu Bled na področju urejanja in tudi gojenja gozdov. Bil je med pionirji računalniške obdelave gozdnogospodarskih podatkov v Sloveniji. Po letu 1991 je vodil Kmetijsko gozdarsko zadrugo Bled. Po upokojitvi je bil eden od pobudnikov Naravoslovnega društva Bled in njegov dolgoletni pred-

sednik. Objavljal je strokovne članke in sodeloval pri naravoslovnih monografijah, zlasti o Pokljuški soteski, alpski dolini Kot ter gorenjski rastlinski dediščini. Dejaven je bil tudi v Triglavskem narodnem parku, Zavodu za gozdove Slovenije in pri raziskovanju lokalne zgodovine. Umrl je leta 2020.

Lana Onič

Jana Ambrožič (1960–2014)

(Vir: *Gorjanc*, št. 140, 25. november 2021.)

Jana Ambrožič se je rodila 4. marca 1960 na Jesenicah. Bila je bila profesorica, pisateljica in prevajalka iz nemškega in angleškega jezika. Brati in pisati se je naučila že pri petih letih in se šole zelo veselila. Leta 1967 je začela obiskovati Osnovno šolo Gorje. Po končani gimnaziji na Jesenicah je študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1985 diplomirala iz dvopredmetnega študija angleškega ter nemškega jezika in književnosti.

Poklicno pot je začela v turizmu kot komercialistka in vodja hotelske prodaje na Bledu, nato kot vodja festivalne dvorane in kongresnega biroja. Med

letoma 1991 in 2004 je poučevala angleščino na Srednji gostinski in turistični šoli Radovljica. Ob vsem tem je prevajala za različne naročnike, med drugim za podjetje Evropa Bled in mariborsko prevajalsko agencijo Evro, pozneje pa se je posvetila predvsem prevajanju literature. Bila je članica Društva slovenskih književnih prevajalcev ter iz angleščine prevedla 23 del, osem pa iz nemščine. Umrla je 24. junija 2014.

Zala Marolt

Mihael Bregant (1960–2007)

(Vir: Wikimedia.)

Mihael Bregant se je rodil 21. septembra 1960 na Jesenicah, otroštvo je preživel na Zatrati. Leta 1979 je končal gimnazijo na Jesenicah, oktobra istega leta pa se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Študij slovenskega jezika in primerjalne književnosti je zaključil leta 1987. Svoj poseben odnos do slovenske besede in domačih krajev je pokazal že v diplomskem delu, za katerega je prejel tudi fakultetno Prešernovo nagrado. Svojo kariero je začel kot profesor slovenščine in književnosti na srednji šoli v Ljubljani, nato pa se je zaposlil na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je sodeloval pri nastaja-

nju Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik in Izpitnega centra. Poleg tega je bil tudi pobudnik in organizator Poletne šole slovenskega jezika. Vse življenje je pisal kritike literarnovednih, leposlovnih in drugih knjig, objavljajl intervjue in literarne portrete. Umrli je 31. julija leta 2007 na Jesenicah.

Eva Rot

GORJANCI SO POVEDALI

Ključni poudarki, misli, sporočila, povzetki ali stavki, ki so jih izrekli intervjuvanci, tako ali drugače povezani z Gorjami. Naslov posnetka je povezava, s katero lahko tisti, ki berete knjigo v pdf-ju, pridete do posnetka. Tisti, ki berete tiskano knjigo, pa do posnetka pridete s skeniranjem QR-kode s pomočjo mobilnega telefona.

1.

Ali mladi še berejo, <https://youtu.be/Ut8FTJyGkO4>

Naj si vzamejo vsak dan 15 minut časa, da se potopijo v svet domišljjskih likov. Digitalni svet je prevladal nad knjigo, vendar knjižnica ostaja prostor, kjer si ljudje še vedno vzamejo čas drug za drugega.

Saša Jelenc

2.

Alpski kvintet, zgodbe iz ozadja, <https://youtu.be/2lCa0eb2sQ8>

V Švici ... vsak večer smo igrali po štiri ure in ta dril nas je izpilil ritmično vse skupaj ... Alpski je imel svoj zven. Ni zvenel tako kot Avsenik, ampak svoj poseben zven.

Ivan Žan Prešern

V Sloveniji so ljudje sedeli mirno, v Nemčiji in Avstriji pa so stali na mizah in peli instrumentalne skladbe na pamet.

Nimam nobene glasbene izobrazbe, pa vseeno sem (po zaslugi svojega glasu) ‚penzijo‘ dobila.

Ivanka Kraševac

3.

Anja Bunderla: umetnost, čebelarstvo in odgovornost,

<https://youtu.be/eZ8yRpN57-w>

To je čar tega ... da prepustiš vajeti iz svojih rok, da prepustiš naravi, da dela sama.

Anja Bunderla

4.

Biatlonec Miha Dovžan, <https://youtu.be/terLXL5Abr4>

Nič v življenju ni prineseno na pladnju, treba se je ves čas boriti.

Miha Dovžan

5.

Brez čebel ni življenje – zgodba čebelarja iz Gorij,

<https://youtu.be/xim9Gv4hyUc>

Brez čebel ni življenje.

Vsak lahko nekaj naredi za čebele.

Jože Kosmač

6.

Bunkerji Rupnikove linije v Krnici, <https://youtu.be/wNbzAujvG90>

Te priče (bunkerji) so pozabljene, morda zbujajo premalo zanimanja.

Zgodovina se pozablja – in če se pozablja, se lahko ponavlja.

Jože Kosmač

7.

Gorjanski ploh, <https://youtu.be/oIO9ubIqgCU>

To je običaj v Gorjah, tradicija, kjer se fantje neoženjeni predstavimo, v bistvu predstavlja spolni ud – moški pokažemo, kako smo močni.

Peter Poklukar

Včasih so fantje lovili punce in so morale vrh smreke kušent. Zdaj imajo pa naši mladi veselico, da nekaj zaslužijo.

Tatjana Ambrožič

8.

Dom, ki ga ni več, <https://youtu.be/EO0hB-IVBPs>

Sokolski dom je bil med vojno požgan, da ga ne bi zasedli Nemci, vendar se je njegova tradicija športnega in skupnostnega življenja po vojni nadaljevala.

Slavko Zalokar in Berta Pečar

9.

Dva rukzaka pokalov, <https://youtu.be/ed-n-g3U8qE>

Taborništvo ni le dejavnost, ampak način življenja, ki človeka spremlja vse življenje.

Marjana Pančur in Rok Pančur (četrti z leve)

10.

Fantastični Vintgar, zgodba treh generacij, https://youtu.be/bp88Jjn6_hc

Za lepoto Vintgarja stojijo generacije domačinov, ki so ga gradile, vzdrževale in omogočile njegov razvoj ... Fantastičen Vintgar.

Slavko Zalokar

11.

Gasilec Drago, <https://youtu.be/SaTorYZzDxk>

Gasilstvo je zame 60 let dolgo poslanstvo, ki ga nosijo druženje, pomoč ljudem in stalno delo z mladimi ter skupnostjo.

Drago Stojc

12.

Gorjanci v Jeruzalemu leta 1910, <https://youtu.be/nCp83WvnJyg>

Leta 1910 se je okoli 540 Slovencev (med njimi tudi Gorjanci) udeležilo velikega romanja v Sveto deželo pod vodstvom škofa Jegliča, kjer je nastala znamenita skupinska fotografija v Jeruzalemu.

Marta Čop

13.

Izdajstvu nismo bili kos, <https://youtu.be/jD5HlGyiKHo>

Nekdo jih je izdal ... Na tem kraju je umrlo 79 partizanov. Moja mama je bila ena redkih, ki so ostali živi. Ta zgodba govori o ljudeh, ki so se borili za svobodo in za pravičen svet, in o tem, zakaj je prav, da se take zgodbe povejo naprej. Če te zgodbe ne povemo, bodo umrli še enkrat, tokrat v pozabi. Sploh danes, ko nekateri skušajo zaničevati partizanski boj in povečujejo sodelovanje z okupatorjem.

Anja Bunderla

14.

Jehovove priče v Gorjah in okolici, <https://youtu.be/G5cJnmgKvps>

Svet je danes v slabem stanju, vendar ima upanje, da bo Bog v svojem času posegel in ga uredil na boljše ... Najbolj bistveno je živeti čim bolj v skladu s Svetim pismom.

Marko Dornik

15.

Knjige za gorohodce, <https://youtu.be/FOB3DatKLFM>

Planinski vodniki niso bili samo praktični priročniki za gore, ampak tudi ogledalo družbe, ki razkriva, kdo je hodil v hribe, kako so jih dojemali in kako so se tam prepletali gospodarstvo, narodnost in kultura.

Marija Mojca Peternel

16.

Kosti pod hišnim pragom in druge zgodbe, <https://youtu.be/2ytx16IzzQU>

Ustno izročilo je pogosto zamegljen spomin na stare običaje ali dogodke, ne pa nujno dobeseden opis dejanskih zločinov ali zgodovine.

Drago Bregant

17.

Nedeljska ulica, <https://youtu.be/5aOL9DSEptM>

Pogrešam Gorjance, pogrešam tiste prijateljske iskrene odnose, ki so bili tam nekje leta 50.

Nedeljska ulica tu v Gorjah se imenuje, ker so si ljudje ob nedeljah in praznikih zastonj med seboj pomagali pri gradnji hiš in delu.

Nada Kuralt

18.

Od velike občine do Gorij – pogled nekdanjega župana Janka Stuška
<https://youtu.be/ymaGrNX2lqo>

Občina je pravzaprav neka enota s skupnim pogledom in skupnim načinom življenja, kar pomeni, ima skupen center in skupne satelite, ki so vaše skupnosti oziroma krajevne skupnosti.

Zagovarjam manjše občine z močno lokalno identiteto, a hkrati nujnost sodelovanja med njimi za večje projekte.

Janko Stušek

19.

Ovčar Peter, <https://youtu.be/boVHlfujW04>

*Preden pašnike urihtaš, ti življenje uide. Tako kot je meni.
V ovčarstvu perspektive ne vidim več, in to v glavnem zaradi teh napadov zveri
(volkov).*

In tudi ne morem več delati tako kot včasih.

Peter Žemva

20.

Padalci v Gorjah, <https://youtu.be/Ny-5mBcoeUU>

Mi smo vsi zelo veseli, da lahko tukaj treniramo.

Kmetje nam puščajo te površine na voljo, tako da je v bistvu odnos zelo dober.

Alenka Klinar

21.

Pet strelov pod Revovco, <https://youtu.be/7bn13rslrhg>

28. avgusta 1941 so okupacijske oblasti ustrelile pet talcev.

To je bilo grozno.

Enega talca je njegova sestra umirala na tleh ... ljudje so jokali, otroci so gledali to morijo ...

Berta Pečar

22.

Pogvajenova kovačnica, <https://youtu.be/J43P7gY4N90>

Zelo smo bili povezani s kovačijo. Delali smo zvonce za živino.

Mi smo bili zelo radi doma.

Majda Kobal (prva z leve)

S kovačnico so se borili naprej, da so imeli en dohodek.

Stric je bil za nas kot ena pestrna, to pomeni varuhinja.

Silva Jan (druga z leve)

23.

Pošta Gorje, <https://youtu.be/my-An-wRdZ0>

Pošta Zgornje Gorje skozi svoje žige, imena in organizacijo odraža politične, zgodovinske in družbene spremembe kraja skozi več kot 150 let.

Božidar Flajšman

24.

Pozdravi od blizu in daleč, <https://youtu.be/jvEFNQ7inc0>

... razglednice v bistvu pripovedujejo o takratnem življenju okrog leta 1900 – kako so se ljudje družili, si dopisovali, potovali, opisujejo kraje, navade ...

... z Dunaja so praviloma vedno prišle v enem dnevu ... iz Švice v dveh dneh ... to pomeni, da je pošta delovala perfektno.

... potovali niso samo meščani, potovali so tudi ljudje s podeželja.

Antonija Jelenc

25.

Pri satanu – Zgodbe iz Podhoma na Gorenjskem,

<https://youtu.be/Qzx2MjB-CGo>

*... me že od nekdaj drži krajevna zgodovina in vse, kar je povezano z njo.
... sem začel kopati in je pač nastajalo zmeraj več gradiva.*

Gostilno pri Lasanu so ženske poimenovala »pri satanu«, ker so tam možje zapili plačo.

Kakšna ženska je tudi šla možakarju že kar na licu mesta nekaj denarja pobrat, da je imela vsaj za preživeti.

Marjan Zupan

26.

Sledi kamene dobe v Gorjah, https://youtu.be/DZcP_4D9MUI

Te najdbe pričajo o tem, da nismo prvi na tem prostoru in da je ta prostor treba spoštovati.

To so najstarejše najdbe iz časa kamene dobe na Zgornjem Gorenjskem. Zdaj si pa ti prvi, ki ga primeš po tistem človeku, ki ga je izdelal pred toliko tisočletji.

Pavel Jamnik

27.

Šola je trikotnik, https://youtu.be/0eqBYkeK_WM

Šola je pravzaprav trikotnik – učenci, starši, učitelji – in ta trikotnik mora biti povezan.

Milan Rejc

28.

Turisti so zelo cenili Jugoslavijo, <https://youtu.be/WB9UvtwJjoQ>

Turisti so zelo cenili Jugoslavijo (Tuji turisti takrat niso ločevali Slovenije od Jugoslavije), niso je poniževali ... in to je bil en velik plus za naš turizem.

Valerija Zupan

29.

Velikonočni običaj v vaseh okoli Gorij, <https://youtu.be/g7z5I4y4vz0>

To je bil običaj za veliko noč po teh vaseh okoli Gorij.

Na vodilih so jih spuščali na travnik in tam, kjer se je jajce ustavilo, je moralo stati.

Če ga je zadel, je bilo to jajce njegovo.

Tako da so se menjali otroci na tem vodilu in spuščali ta velikonočna jajca, pirhe.

Slavko Zalokar

30.

Višelnica: Sprostitev, lepota, navdih – pogovor s prof. dr. Mojco Schlamberger Brezar, dekanjo FF UL, <https://youtu.be/0rN-UsLIVHU>

Bom zelo osebna: Zame to (Višelnica) pomeni sprostitve, lepoto pa navdih.

Mnenja so vedno stvar oseb. Mnenja niso dejstva. Dejstva so pogosto spregledana, ker jih pogosto povezujejo mnenja.

Mojca Schlamberger Brezar

31.

Zbiralec in Titov mornar, <https://youtu.be/r5G1qegp4b0>

*Jaz zbiram v glavnem literaturo – blejsko in gorjansko – ter slike.
Imam eno največjih zbirk od Bleda.*

Toni Zupan (drugi z leve)

*To pa ne, ne (nisem jezna na moža).
Želim si le, da bi to bilo urejeno kot muzej – paša za oči.*

Melita Zupan (četrta z leve)

*Mi smo bili spremljevalna ladja Galebu, ladja Split.
Bil sem dvakrat na potovanju z maršalom v spremstvu v afriških državah
in Sredozemlju.
Maršal je prišel k vsaki mizi, tudi naši, kjer smo bili sami Slovenci, in rekel:
»Ala, Janezi!«*

Imeli smo izredno dobre odnose in zelo dobro sprejetost povsod.

Anton Zupan (prvi z leve)

Valentina možu Antonu: *Pa kar na kratko povej.*

Valentina Zupan (tretja z leve)

32.

Zatrnik in osvobojeno ozemlje, <https://youtu.be/Vmko3lVrbsY>

Agrarna skupnost Podhom ima na planini Kleku pod Debelo pečjo višinsko pašo za krave. Malo za hec rečemo, da je Klek še osvobojeno ozemlje – okrog in okrog je namreč vse v lasti Metropolije oziroma ljubljanske nadškofije.

Jože Torkar

33.

Zeleno razkošje, <https://youtu.be/iiXSijh8v64>

... jaz Gorij ne doživljam nikakor kot izgnanstvo, ampak kot zeleno razkošje. Za razliko od Rima je tukaj nekoliko manj kulture, je pa razkošje narave.

Matej Pavlič

34.

Zemlja je najboljša vzgoja, <https://youtu.be/iiXSijh8v64>

Zemlja je najboljša vzgoja za otroke.

Danes ni zemlja nič vredna, danes se vse v štacunah dobi.

Francka Rožič

35.

Zgodba PGD Podhom, https://youtu.be/cu_X5WQkD8U

Solidarnost je prva in pomoč mora biti.

To (gasilstvo) pomeni biti član ene zelo dobre skupine ljudi, zelo požrtvovalnih ... ki dajejo svoj čas, da pomagajo sočloveku.

Bojan Jakopič

36.

Zgornje Gorje okoli 1910 in 2024, https://youtu.be/6mz_5EbAyPg

Na tej fotografiji se vidi, kako se je minimalno spremenila podoba centra Zgornjih Gorij.

Podoba centra Zgornjih Gorij se je v glavnem ohranila, pozidala pa se je okolica. Pokopališče se je skozi čas napolnilo z ljudmi iz cele občine.

Toni Zupan

37.

Šport v Gorjah skozi čas – spomini, zgodbe in ljudje z Janezom Kunstljem, <https://youtu.be/QzRUa-Qns9w>

Zgodovina športa v Gorjah je zgodovina vztrajnosti, skupnosti in izjemnih športnih uspehov.

Janez Kunstelj

38.

Dr. Albina Ulčar, štirideset let zdravniškega dela v Gorjah,
<https://youtu.be/peV9CK4vJC8>

Z Gorjanci smo se izredno razumeli. Otroke so redno vozili v posvetovalnico, zato nismo imeli posebnih težav, in zelo rada sem hodila v Gorje.

Po slovenskem merilu je bil en razred v Gorjah najbolj zdrav razred v Sloveniji.

Albina Ulčar

39.

Pod površjem Gorij – zgodovina, raziskovanja in prihodnost gorjanskih jamarjev, <https://youtu.be/KSDc6e377vo>

Jamarstvo je res ena krasna zadeva.

Tukaj ne moreš solirati. Tle si odvisen od tovariša, prijatelja in on od tebe.

Simon Zima je bil en zelo krasen človek, možakar, ki je bil domoljub. Nemci so ga kot talca ubili. Ta človek je spraval to družbo klenih Gorjancev skupaj.

Vse, kar gor zasvinjaš, gre pač dol in ti to piješ.

Peter Vukotič - Palček (v sredini)

*Trenutno društvo šteje 26 članov.
 Če ima kdo pobudo, je zmeraj dobrodošel.
 Preden gre oseba v jamo, imamo tudi suhi zunanji trening.
 Največ zanimanja imajo tujci.
 Naša mladina je bolj samo za telefon pa računalnik.
 To danes ni poceni hobi.
 Za vsako jamo, ko prideš ven, si blaten, moker.*
Tadej Kovačič (tretji z leve)

*Zbrati se moramo najprej skupaj zjutraj.
 Moraš vse znati.
 Gremo dol, pa gremo naprej ... Še do kam, nič noben ne ve.
 Je treba paziti.
 Smo imeli malo tudi srečo včasih.*
Franci Ažman - Cibideus (prvi z leve)

40.

Lipnikarjeva žaga in stoletna elektrarna na Radovni – zgodbe,
 ki jih pripovedujejo domačini, <https://youtu.be/hA5DYoklZrA>

*Na žagi so razžagovali predvsem gradbeni les – deske in tramove za ostrešja.
 Obseg dela je bil odvisen od pretoka vode; kadar je bilo vode dovolj, je bilo
 mogoče hkrati razžagati več desk.*

Franci Repe (prvi z leve)

*Hidroelektrarna Radovna že več kot stoletje zanesljivo služi svojemu namenu.
 Posebnost predstavlja tudi njen daljnovod, ki poteka čez planoto Mežaklo.*

Marjan Zupan (drugi z leve)

*Izbral in uredil
 Božidar Flajšman*

**KAKO JE NASTA(JA)LA
*GORJANSKA KRONIKA***

Zamisel o sistematični predstavitvi zgodovine Gorij sega v drugo polovico leta 2018. Takrat me je kontaktiral Andrej Žemva iz Gozda Martuljka, moj mladostni prijatelj in sosed iz Spodnjih Gorij. Predlagal je, da bi v Občini Gorje pripravili muzejsko zbirko o pomembnih ljudeh iz Gorij. Čeprav sem bil tedaj močno obremenjen z delom na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer sem poleg rednega pedagoškega dela vodil raziskovalni program Slovenska zgodovina in dva ARIS-ova projekta o mejah enega za drugim ter sodeloval v več mednarodnih raziskavah, se mi je zamisel kot domačinu zdela zanimiva.

Vzpostavil sem stik z županom Petrom Torkarjem, ki je pobudo podprl. Razmišljali smo, da bi zbirko uredili v stavbi nekdanje tovarne Vezenine Bled v Vintgarju. Občini sem 8. februarja 2019 poslal prvi predlog projekta. V razpravo sta bila vključena tudi Tomaž Bergant iz Turističnega društva Gorje in direktorica občinske uprave Martina Brus. Med razpravami se je pokazalo, da glede projekta ni enotnega pogleda, predvsem pa ni bilo zagotovljenih prostorov (v razpravah se je kot alternativa tovarni omenjal tudi Gorjanski dom), finančnih sredstev in politične podpore. Po zadnjem sestanku 29. maja 2019 je bilo jasno, da projekt v takratnih razmerah ne bo mogel zaživeti.

Nekaj let kasneje, januarja 2023, me je kontaktiral Janez Hudovernik iz Tu-

rističnega društva Gorje in predlagal pripravo knjige o zgodovini Vintgarja ob 130-letnici odkritja soteske, za kar da ima društvo predvidenega precej denarja. Pojasnil sem mu, da resna zgodovinopisna raziskava ne more nastati v nekaj mesecih, temveč zahteva večletno, po možnosti timsko delo, ki vključuje raziskovanje vse obstoječe literature, časopisnih virov in arhivskega gradiva. Opozoril sem tudi na velike razlike v ohranjenem gradivu (arhiv Turističnega društva Gorje za povojno obdobje npr. ni ohranjen, tudi sicer gradiva hranijo v različnih občinskih arhivih in deloma v Zgodovinskem arhivu Ljubljana – Enota za Gorenjsko Kranj). Predlagal sem drugačen pristop, kjer profesionalni zgodovinarji niso nujno potrebni in ki se pogosto uporablja pri pripravi jubilejnih publikacij – poljudno knjigo z različnimi prispevki in bogatim slikovnim gradivom, ki prikrije pomanjkanje koncepta. Takšna publikacija je pozneje tudi izšla pod naslovom *Skrivnostna soteska vabi*.

Janez Hudovernik me je kontaktiral še enkrat nekaj mesecev kasneje in na sestanku 2. novembra 2023 na Filozofski fakulteti predstavil novo pobudo – pripravo zbornika z delovnim naslovom *Gorjanska kronika* ob 20-letnici Občine Gorje leta 2026. Predlagal je oblikovanje širšega uredniškega odbora. Pojasnil sem, da mora tak odbor temeljiti predvsem na strokovnem poznavanju

lokalne zgodovine in dejanskem delu pri projektu, ne pa na političnem ali institucionalnem ključu. Načeloma ima sicer tak odbor, kot ga je predlagal, lahko neko vlogo pri potrjevanju zasnove publikacije in njeni končni izvedbi, vse vmes pa je stvar strokovnega urednika in avtonomnosti avtorjev. Vsekakor pa je poleg urednika potreben nekdo, ki bi skrbel za organizacijo in finance. Iz knjižnice sem prinesel in mu predstavil različne tipe zgodovinskih publikacij, ki bi prišle v poštev kot zgled, ter namesto zbornika predlagal izdelavo kronološko-tematske kronike s kratkimi gesli. Ocenil sem, da bi naša raziskovalna skupina, ki deluje na katedri za sodobno zgodovino in prek Združenja Retrospektive, lahko pripravila vsebinski koncept in geslovník, nato pa bi sledilo iskanje avtorjev in priprava besedil. Dogovorila sva se, da se bom o morebitnem sodelovanju posvetoval s sodelavci, saj sem edini, ki je povezan z Gorjami, pri drugih pa bi tak projekt glede na vse druge obveznosti predstavljal še dodatno veliko delovno obremenitev. Kolegom iz raziskovalne skupine sem predstavil možnost sodelovanja in 8. novembra 2023 smo sprejeli odločitev, da projekt prevzamemo.

Odločitev ni temeljila (le) na moji povezavi z Gorjami, temveč tudi na širšem strokovnem konceptu. Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete je namreč edini v Sloveniji, ki lokalno

zgodovino sistematično razvija tudi kot univerzitetni predmet. Katedra za sodobno zgodovino je že pri raziskavah okupacijskih meja in rapalske meje tesno sodelovala z lokalnimi skupnostmi in razvijala koncept **javne zgodovine (Public History)**, ki povezuje raziskovalce ter prebivalce. Takšen pristop je še posebej razvit v Veliki Britaniji in skandinavskih državah, kjer lokalna zgodovina ni le predmet raziskovanja, temveč tudi pomemben del kulturnega življenja skupnosti. V morebitni pripravi *Gorjanske kronike* smo prepoznali priložnost in izziv, da na konkretnem primeru pokažemo, kako je mogoče lokalno zgodovino raziskovati in predstavljati po najvišjih mednarodnih strokovnih merilih.

Zato smo zasnovali **tripartitni koncept projekta**, ki je presegal pripravo same knjige. Prvi steber je predstavljala znanstveno utemeljena kronika. Drugi je bilo sprotno komuniciranje z javnostjo prek Facebooka, YouTubea in neposrednega zbiranja gradiva, fotografij ter spominov domačinov. Tretji steber pa je bila razstava, ki naj bi rezultate raziskav predstavila v dostopni in vizualno privlačni obliki ter po zaključku projekta gostovala tudi drugod. Hkrati bi bila lahko osnova za postavitve stalne razstave, kar je bila izhodiščna misel že leta 2018. Cilj ni bil zgolj napisati knjige, temveč vključiti lokalno skupnost v nastajanje njene zgodovine.

Janez Hudovernik je predlog sprejel in prosil za ponudbo. V imenu Združenja Retrospektive jo je 16. novembra 2023 pripravil dr. Peter Mikša. Projekt je obsegal pregled literature in virov, pripravo bibliografije in geslovnika, zbiranje slikovnega gradiva, vzpostavitve Facebooka *Gorjanska kronika* in njegovo vzdrževanje ter pripravo razstave.

Kmalu zatem me je poklical župan Peter Torkar in povedal, da ga je Janez Hudovernik seznanil z *Gorjansko kroniko*, sam pa o projektu do tedaj ni bil obveščen. Pojasnil sem mu, da sem ves čas razumel, da gre za skupen projekt Turističnega društva Gorje in Občine Gorje, saj tako je bilo izhodišče razprav že pred leti, poleg tega pa je Janez Hudovernik poudarjal široko sodelovanje pri njegovi izvedbi. Osebnostno mi je tudi nepredstavljivo (in neizvedljivo) delati projekt ob obletnici občine brez njenega sodelovanja. Sedemindvajsetega novembra 2023 sem mu to pojasnil tudi pisno ter poudaril, da svoje ekipe ne želim vključevati v morebitne občinske spore in da je uspešna izvedba mogoča le ob enotni podpori projektu. Na prošnjo Urške Žlindre z Občine je dr. Peter Mikša 28. novembra 2023 isto projektno ponudbo, kot smo jo poslali Hudoverniku, poslal tudi Občini Gorje.

Konec januarja so nas z Občine obvestili, da je bil sprejet občinski proračun in da so v njem predvidena sredstva

tudi za pripravo *Gorjanske kronike*. Četrtega februarja 2024 smo se na sestanku na Občini dogovorili, da bomo projekt sprejeli in izvedli. Ta je v osnovi ostal tak, kot je bil posredovan Hudoverniku, in naj bi se v prvi fazi okvirno končal do poletja 2026, knjiga, za pripravo katere naj bi občina šele zagotovila denar, pa naj bi izšla do konca leta 2026. Župan je povedal, da bo projekt potekal neposredno prek Občine Gorje in ne prek Turističnega društva Gorje, da se Občina vsebinsko ne bo vmešavala v delo in tudi ne v sestavo uredniškega odbora in da to prepušča izvajalcem projekta. Bo pa Občina pomagala, kjer bo lahko, zlasti pri iskanju stikov in informacij. Koordinacijo na občinski strani bo prevzela Urška Žlindra, ki nam je bila nato pri pripravi kronike res v veliko pomoč.

V letu 2024 in prvi polovici leta 2025 je delo potekalo po načrtih. Raziskovalna skupina je sistematično pregledovala literaturo, arhivsko gradivo in časopisne vire ter hkrati vsak teden objavljala prispevke na Facebooku in YouTubeu. Zanimanje domačinov je hitro naraščalo, saj so se začeli vključevati s fotografijami, dokumenti in osebnimi spomini.

Ker je Občina želela izdajo knjige pospešiti že na jesen 2026, smo maja 2025 prilagodili časovni načrt in do konca leta 2025 pripravili celoten vsebinski koncept kronike.

Na sestanku 20. novembra 2025 smo predstavili rezultate prve faze. Nasta-

la je celotna grafična podoba projekta, pripravljenih je bilo 60 objav na Facebooku, 26 prispevkov na YouTubeu, od tega 32 terenskih snemanj. Izdelali smo obsežen geslovnik s 170 opisi gesel na 51 straneh, bibliografijo na osmih straneh ter zbrali in digitalizirali veliko količino gradiva. Za projekt je bilo opravljenih več kot 800 ur dela. Dejanski stroški so presegli pogodbeno vrednost, vendar smo zaradi zavezanosti projektu ostali pri prvotnem finančnem okviru.

Župan je na sestanku izrazil željo, da tudi drugo fazo projekta izvede ista ekipa. Po potrditvi občinskega proračuna za leto 2026 se je začela druga faza projekta – priprava knjige. Koordinacijo sva prevzela dr. Bojan Balkovec in dr. Božo Repe. Uredniški odbor so sestavljali dr. Bojan Balkovec, dr. Božo Repe, Tine Logar kot urednik, dr. Božidar Flajšman kot urednik fotografije in Aleksandra Repe kot lektorica, oblikovanje pa je prevzel Matej Nemec.

Na podlagi dotedanjega dela smo prvotni koncept približno 170 enakovrednih gesel preoblikovali v približno 150 različno obsežnih prispevkov, od krajših do temeljnih preglednih besedil. Bojan Balkovec je pripravil spletna orodja za oddajo prispevkov in dostop do zbranega gradiva, uredniška ekipa pa je delo usklajevala vsakodnevno v tesnem sodelovanju z Občino Gorje.

Do konca junija 2026 je bila večina besedil dokončana in pripravljena za

oblikovanje. Projekt *Gorjanska kronika* je tako v nekaj letih prerasel prvotno zamisel o manjši muzejski zbirki v enega najobsežnejših primerov sodobnega raziskovanja lokalne zgodovine v Sloveniji. Združil je znanstveno raziskovanje, sodelovanje z lokalno skupnostjo in javno predstavitev rezultatov ter pokazal, da lahko tudi zgodovina ene občine postane primer dobre prakse povezovanja stroke in ljudi.

Facebook profil *Gorjanska kronika* smo odprli 29. februarja 2024. Profil bi lahko začel delovati tudi kateri drugi dan, vendar se nam je zdela enkratnost datuma, ki se ponovi le vsaka štiri leta, tako posebna, kot je posebna tudi *Gorjanska kronika*. Še pred odprtjem profila smo se morali odločiti o likovni podobi projekta. Potrebovali smo namreč logotip, ki bi bil zaščitni znak projekta *Gorjanska kronika*. V logotipu smo povezali gozd in vodo kot dve bogastvi Gorij. Logotip je postal profilna ikona na Facebooku, kasneje pa je bil vključen tudi v uvodno špico vseh videoposnetkov, nastalih v času projekta. Pri tem nam je s svojim znanjem pomagal Primož Urgl. Glasbeni avizo pesmi *V Gorjah zvoni, da se turn maje* za Facebook je prispeval pevski zbor Osnovne šole Gorje. Celoten historiat pesmi smo s pomočjo znane skladateljice in profesorice na Pedagoški fakulteti Brine Jež Brezavšek tudi raziskali in je dostopen na Facebooku. Prof.

Brezavšek nam je izvirno verzijo pesmi tudi zaigrala na znamenitem klavirju Bösendorfer iz časa Avstro-Ogrske.

Na Facebook profilu smo objavljali posnetke z dela na terenu in različno slikovno gradivo. Prve objave na Facebooku so bile namenjene pojasnilom o namenu in načinu nastajanja *Gorjanske kronike*. Kot smo že omenili, smo na terenu snemali različne prispevke o zgodovini in življenju v Gorjah. Vsi videoposnetki so objavljeni na YouTube kanalu Zgodovina.si v posebnem predvajanem seznamu *Gorjanska kronika*. Poseben predvajanli seznam omogoča strnjen pregled vseh posnetkov. Do julija 2026 smo na YouTubu objavili več kot 50 posnetkov. Javnost je bila o posnetkih obveščena z objavo na Facebooku, kjer je bila povezava do posameznega posnetka.

Za uporabo Facebook profila smo se odločili zaradi izkušenj, ki jih imamo s tem družbenim omrežjem. Uporabljamo sicer različna komunikacijska orodja in družbena omrežja, a smo se odločili za Facebook, saj ga najpogosteje uporablja naša tukajšnja ciljna skupina – srednja in starejša generacija –, druga družbena omrežja pa zahtevajo drugačen pristop in vsebine ter so praviloma učinkovitejša za nagovarjanje manjših, bolj specifičnih ciljnih skupin.

Vse objave na profilu *Gorjanska kronika* je na svojem profilu delila tudi občina. K delitvam smo z označeva-

njem v objavah povabili tudi nekatere druge profile društev in organizacij iz Gorij.

Posnetke je snemal Božidar Flajšman. Ideje za snemanje zgodb so nastajale ob samem raziskovanju vsebin, ki so bile kot gesla vključene v *Gorjansko kroniko*. Seveda pa je bilo veliko tudi tem, kjer se je ideja porodila ob snemanju nekega prispevka, svoje pa je dodal tudi ljudski glas. Božidar Flajšman je spletel obsežno mrežo sogovornikov, ki so nam kasneje pomagali tudi pri iskanju sogovornikov za teme, na katere smo naleteli kasneje, bili pa smo prepričani, da jih je nujno zabeležiti. Za interne potrebne smo pripravili delovno okolje, kjer smo beležili vrsto in količino dela, povezanega z ustvarjanjem posnetkov in njihovim objavljanjem na YouTubu ter objavami na Facebooku.

Božidar Flajšman je bil zadolžen tudi za likovno vsebino *Gorjanske kronike*. Likovna vsebina je pri zgodovinski kroniki seveda mnogo širša kot pri kaki sodobni fotomonografiji. Sodobna zgodovinska publikacija, ki enciklopedično-kronološko predstavlja različne vsebine, zahteva vključitev različnih slikovnih prilog. Avtorji posameznih prispevkov so bili zadolženi, da poleg prispevka pripravijo tudi krajši pregled literature in virov, ki so jih uporabili pri svojem prispevku, in najdejo ustrezno fotografijo oz. premislijo, kaj bi lahko bil likovni element pri posameznih ges-

lih. Najmanjša težava so bili portreti oseb, katerih življenje smo predstavili v *Gorjanski kroniki*. Veliko portretov posameznikov je v prostem dostopu dosegljivih na Wikipediji, kar smo seveda izkoristili. Nekaj pa smo jih morali poiskati v muzejih doma in v tujini ali v zasebnih zbirkah. Različni posnetki pokrajine in stavb so bili pridobljeni iz zasebnih zbirk zbirateljev razglednic. Posebej dobrodošle so bile arhivske fotografije domačinov, med njimi npr. Mira Zalokarja in Marjana Zupana. Sodobne posnetke je naredil Božidar Flajšman oz. smo pomoč poiskali pri fotografih v lokalnem okolju in tudi pri kolegih geografi na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Geografi Matija Zorn, Manca Volk Bahun, Daniela Ribeiro in Mauro Hrvatin so k svojim geslom prispevali tudi zemljevide oz. posebej za *Kroniko* narisali še nekaj novih. Nekaj dokumentov smo morali poiskati tudi v tujih arhivih, med drugim listine, ki prvič omenjajo Gorje in posamične zaselke v Österreichischen Staatsarchivu ter arhiv škofije v Brixnu. Listine so v *Kroniki* objavljene v izvirniku.

Samo pisanje besedil gesel je potekalo v prvi polovici let 2026. Kako smo izbrali in poiskali več kot 40 avtorjev? Naši pisci so bili ljudje iz lokalnega okolja, Aleksandra Repe, Andrej Žemva, Janez Bizjak, Janez Hodovernik, Jože Kosmač, Marjan Zupan, Matija Križnar,

Pavel Jamnik in Špela Torkar, ki se ljubiteljsko ukvarjajo z lokalno zgodovino ali pa so bili aktivni v društvih in organizacijah in so zaradi poznavanja vsebine primerni avtorji. Prispevali so 43 prispevkov. Druga skupina so bili zgodovinarji in drugi strokovnjaki. Poleg že omenjenih geografov so sodelovali še Andrej Pleterski, Andrej Rahten, Anže Medved, Bojan Balkovec, Božidar Flajšman, Božo Repe, Darja Kerec, Dragan Božič, Dušan Plut, Janko Štampfl, Marija Mojca Peternel, Marko Štepec, Marlena Skvarča, Martina Erjavšek, Mateja Nadbath, Matic Kristan, Miran Hladnik, Peter Mikša, Polona Meglič in Stojan Kostanjevec. Pripravili so 48 prispevkov. Tretja skupina so bili študentje Oddelka za zgodovino FF UL. Štirinpetdeset člankov so prispevali Ana Teran, Blaž Vuzem, Elena Mikac, Eva Rot, Lana Onič, Maiken Zupančič Danko, Miha Vehovar, Neja Zupančič, Zala Bakan in Zala Marolt. Pri študentih moramo opozoriti, da nihče od njih ni bil domačin niti ne iz bližnje okolice. K projektu so torej pristopili zaradi želje po sodelovanju pri nečem zanimivem in posebnem. Ob tem je bila večini to prva takšna izkušnja sodelovanja pri publikaciji, namenjeni širši javnosti. Potencialnim avtorjem smo predstavili cilje projekta in seveda časovne roke. Roki so pomembni za usklajevanje časa, ki ga avtorji potrebujejo za pisanje, z njihovimi preostalimi obveznostmi, poleg tega

pa smo morali upoštevati tudi čas, ki ga uredništvo potrebuje za oblikovanje in tisk knjige.

Avtorjem smo pomagali tako, da smo pridobili dostopno literaturo in jim omogočili preprost dostop do nje. Tu ne moremo mimo prispevka Tonija Zupana, ki ima zbrano zajetno zbirko besedil o zgodovini Gorij in Bleda. Za zadnje desetletje je bil vir tudi časopis Gorjanc, sicer dostopen v elektronski obliki, in za posamezne teme tudi arhiv Občine Gorje. Širok krog več kot 40 avtorjev in razmeroma kratki časovni roki so zahtevali učinkovit način komunikacije z avtorji ter sistematično vodeno uredniško delo. Poudariti moramo, da nihče od nas ni računalničar. Tako smo se morali zanesti na lastno iznajdljivost in prosto dostopna orodja, ki so omogočala varno oddajanje besedil gesel ter seznamov virov in literature in nalaganje fotografij. Samostojno nalaganje gradiv avtorjev smo želeli uporabiti zaradi želje po poenostavitvi, predvsem pa zmanjšanju administrativnega dela uredništva. Glede na to, da so avtorji iz različnih okolij, jih seveda nismo mogli vključiti v neki zaprt sistem e-pošte oz. oblačne storitve. Tako smo se odločili, da bomo uporabili okolje Google, kjer smo že imeli ustvarjen račun. Osnovni račun s prostorom, ki ga ponuja v oblaku, nam je zadoščal, saj količina gradiv ni bila prevelika. Ustvarili smo spletne obrazce za nalaganje besedil in ločen

obrazec za nalaganje slik. Posamezna enota geslovnika je imela ime, ki je bilo kombinacija številčne oznake in besedilnega imena. Tako smo imeli za vsa gesla unikatna imena, ki so onemogočila neželena prepisovanja različnih gesel in na drugi strani zagotovila preprosto razvrščanje v kazalu, saj sta zadoščala prvi del naslova gesla, njegova zaporedna številka. Hvaležni smo tudi avtorjem, ki so disciplinirano upoštevali navodila in s tem olajšali uredniško delo. Avtorji so brez težav oddali gradivo ne glede na svojo starost in veščost uporabe računalniških orodij, saj so bila navodila dovolj natančna, hkrati pa postopki oddajanja gradiv niso bili tehnično prezahtevni. Večina avtorjev se je namreč prvič srečala s takšnim skupinskim delom in organizacijo oddajanja besedil, ki ni navadno pošiljanje po elektronski pošti.

Naslednja faza je bilo uredniško delo, ki smo ga opravljali Božo Repe, Tine Logar, Božidar Flajšman, Bojan Balkovec in lektorica Aleksandra Repe. Prvi del uredniškega dela je vključeval pregled besedil, morebitno preverjanje nejasnosti z avtorjem in jezikovni pregled.

Sledilo je postavljanje besedila, kjer smo spet uporabili sodobnejšo metodologijo. Oblikovalec Matej Nemec je v skupno mapo v okolju Google nalagal postavljena besedila. Uredniki pa smo potem časovno neodvisno drug od drugega opravljali korekture, kar je pospešilo postopek, saj bi zaporedno branje

in označevanje korektur zahtevalo več časa. Poleg tega smo imeli vsi pregledovalci sočasen pregled nad vsemi vnese-nimi korekturami in je bilo s tem delo hitreje in učinkovitejše.

Uredništvo je za sprotno beleženje stanja nastajanja besedil, zbiranja fotografij in nato sledenje fazam urejanja vse do postavljanja moralo pripraviti orodje, ki je bilo na eni strani dostopno vsem, hkrati pa je onemogočalo napake zaradi podvajanja ali podobnih neželenih vnosov. Za to smo uporabili orodje Notion, kjer smo vzpostavili bazo vseh gesel in za vsako geslo potem beležili podatke o posamezni fazi od oddaje besedila do njegove potrditve in pošiljanja v oblikovanje za knjigo. Okolje nam je omogočalo tudi natančen pregled nad obsegom gradiva in spremljanje dela posameznega avtorja.

Vsa orodja, ki smo jih uporabili, so bila izbrana zaradi tega, ker smo bili večji dela z njimi in so nam bila na voljo brez dodatnih finančnih obremenitev. Knjiga je torej od začetka do konca nastala kot projekt zgodovinarjev raziskovalcev, študentov zgodovine in zainteresirane javnosti. Finančno ga je omogočila Občina Gorje. Vsekakor smemo na koncu zatrditi, da je *Gorjanska kronika* nastala tudi kot projekt občanske znanosti. Ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujemo več deset posameznikom, ki so z nami delili informacije, fotografije, spomine in druge dragocene vire ali pa nas po-

vezali z ljudmi, ki so jih hranili. Čeprav vseh ne moremo naštetih poimensko, je *Gorjanska kronika* njihov in naš skupni dosežek. S svojo pripravljenostjo za sodelovanje so postali nepogrešljiv del široke skupnosti raziskovalcev in soustvarjalcev, brez katerih projekta ne bi bilo mogoče uresničiti.

Vsebine, ki smo jih vključili, skušajo prikazati najrazličnejše teme iz zgodovine kraja. Hkrati pa se zavedamo, da so zagotovo še teme, ki jih iz različnih vzrokov nismo uspeli vključiti. *Gorjanska kronika* skuša tako predstaviti čim širši pregled zgodovine kraja, vendar nikakor ne more zajeti vseh njenih razsežnosti. Zaradi omejenega časa za pripravo in pomanjkanja virov so številne teme ostale le delno raziskane ali pa sploh niso bile vključene. Zato naj bo to delo tudi spodbuda za nadaljnje raziskovanje, saj zgodovina Gorij še zdaleč ni dokončno napisana.

Ob izidu knjige *Gorjanska kronika* je nastala tudi priložnostna panelna razstava, ki prvič celovito predstavlja zgodovino Gorij – od lege, reliefa, kamnin in naravnega okolja do življenja ljudi od prvih prebivalcev do danes. Verjamemo, da predstavlja kakovostno strokovno izhodišče za morebitno prihodnjo stalno razstavo v novem Gorjanskem domu.

Vsako zgodovino sestavljajo neštete osebne zgodbe. Tudi zgodovina Gorij ni le zgodba dokumentov, fotografij in predmetov, temveč predvsem ljudi.

Zato smo tako v knjigo kot razstavo vključili izbrane odlomke iz več kot štidesetih pogovorov z domačini in poznavalci kraja, ki osvetljujejo osrednje teme *Gorjanske kronike*. Ti glasovi ne ponujajo enotne podobe preteklosti, ampak jo prikazujejo z različnih zornih kotov.

Interpretacije zgodovine so lahko različne, vendar morajo temeljiti na preverljivih virih, dejstvih in znanju. Prav zato je *Gorjanska kronika* nastajala kot raziskovalni projekt, zasnovan na dokumentih, pričevanjih in drugih

zgodovinskih virih. Le znanje, utemeljeno na dejstvih, omogoča odgovorno razumevanje preteklosti ter spoštovanje prostora, ljudi in njihove dediščine. Hkrati nam daje možnost, da presežemo delitve, ki prepogosto izvirajo iz predsodkov, zamer, parcialnih interesov ali razmerij moči, ne pa iz poznavanja zgodovine.

Če naj bo zgodovina temelj skupnosti, mora povezovati z znanjem, ne razdvajati z mnenji.

Božo Repe in Bojan Balkovec

[Gorjanska kronika
Facebook profil](#)

[Gorjanska kronika Youtube
predvajalni seznam](#)

SEZNAM OSEB

A

Agricola, Georg 89
Ahačič, Janez 130
Albuin (škof) 100–101
Aljaž, Jakob 320
Altvin (škof) 101
Ambrožič, Jana 337
Ambrožič, Janez 327
Ambrožič, Mitja 52
Ambrožič, Tatjana 343
Ambrožič, Tomaž 221
Andrejka, Rudolf 150, 211
Antonič, Jože 260, 261, 335
Aškerc, Anton 132
Auersperg, Anton Alexander (Anastasius Grün) 131
Auersperg (Turjaški), Wolf Engelbert 102
Auersperg (Turjaški), Herbard VIII. 102, 109
Aussaneck, Franz 201
Ažman, Franci 49, 335, 360
Ažman, Janez 232, 274, 275, 306

B

Badjura, Rudolf 195, 201
Bakan, Zala 310, 312, 316, 325, 330, 335, 367
Balkovec, Bojan 296, 365, 367, 368, 370
Barović, V. 320
Beer, Alois 209
Belar, Albin 76, 314
Benčič, Vlado 153
Benedik, Janko 238, 241
Bergant, Tomaž 362
Bitenc, Tone 104
Bizjak, Janez 41, 92, 367
Bobek, Caspar de 232
Bohinc, Jože 220
Bole Vrabec, Alenka 332
Bonač, Franc 144
Bonaparte, Napoleon 103, 125
Boškovski, Drago 264
Bovhan, Matej 261
Božič, Dragan 209, 367
Brankovič, Tadeja 269
Bratina, Bogdan 269
Bregant, Drago 347
Bregant, Matevž 46

Bregant, Mihael 338

Broz, Josip - Tito 150, 169, 179–181

Brus, Martina 362

Bunderla, Anja 63, 341, 346

Burgar, Marjan 265, 269

C

Cankar, Ivan 132, 312

Cengle, France 144

Cerkovnik, Polona 284

Chrobath, Franc Florian 102

Crobath, Blaž 130

Cundrič, Franc 197, 226, 277

Cundrič, Marija 317

Cundrič, Valentin 334

Č

Černe, Jernej 312

Černe, Vinko (namestnik gasilskega načelnika) 221

Černe, Vinko (poštni upravnik) 218

Černe, Vinko 139

Čop, Ana 257

Čop, Jože st. 241

Čop, Marta 345

Čop, Matija 130

Črne, Jože 224

D

Della Grotta, Peter 45

Deržaj, Marjana 212

Dietmar (škof) 71

Dietrichstein, (Moric) Mavricij II. 106, 109

Dimitrov, Georgij 181

Dimnik, Ciril 153

Dolenc, Roman 264

Dolničar, Boris 220

Dornik, Janez 190, 222

Dornik, Marko 234, 346

Dovžan, Miha 265, 269, 341

E

Eberhard iz Gorij (Eberhardus de Goriach) 99

Engenberga, Janez 102

Eman, Janja 256

Eppenštajnski, Ulrik I. (oglejski patriarh) 71

Erjavšek, Martina 250, 367
Erman Repe, Mateja 257
Ernest (knez) 138
Eržen, Janez 241

F

Fabiani, Maks 111
Fajfar, Janez 183
Fašang, Krištof 109
Fertin, Ignacij 221
Finžgar, Boštjan 110
Finžgar, Rudi 212
Flajšman, Božidar 5, 49, 50, 54, 59, 61, 62, 63, 66, 68, 111, 140, 141, 142, 143, 151, 158, 160, 161, 180, 186, 188, 196, 213, 219, 225, 227, 231, 234, 239, 242, 256, 261, 262, 265, 268, 278, 296, 322, 328, 351, 360, 365, 366, 367, 368
Frank, Boris 261
Frčej, Frančiška 326
Frčej, Jože 221
Frischauf, Johannes 195, 201
Fuchs, Alojzija 309

G

Gallenfelsi (plemiška rodbina) 102
Gaspari, Maksim 132
Gavrilović, Milan 152
Gleria, Jože de 238
Globočnik, Matija 224
Golc, Janez 190
Golob, Franc 47, 222, 266
Golobič, Simon 335
Goltschain, Janez 111
Grimschitz, Anthony 111
Grimschitz, Jurij 111
Grimšič, Janez 109, 111
Gspan, Alfonz 130

H

Habsburška, Marija Terezija 67, 122–123, 294
Habsburški (Habsburg), Oton (Otto) 146
Habsburški, Franc Ferdinand 274
Habsburški, Franc I. 30
Habsburški, Franc Jožef I. 137, 275, 294, 305
Habsburški, Friderik III. 111
Habsburški, Jožef II. 67, 107, 122–124, 232
Habsburški, Karel II. (Notranjeavstrijski) 109
Habsburški, Karl I. 146
Habsburški, Maksimilijan I. 105–106
Habsburški, Rudolf I. 272

Hafner, Janez 52, 300
Henrik II. (škof) 70, 99
Henrik II. Nemški 100–102, 111
Henrik III. Nemški 101
Herberstein, Jurij 106
Herberstein, Žiga Krištof pl. 230
Herman 99
Hladnik, Miran 129, 131, 133, 308, 367
Hočevar, Gabrijel 238
Hoffer, Andrej 111
Hribar, Ivan 153
Hrvatina, Mauro 20, 26, 29, 367
Hudovernik, Janez 79, 362, 364, 367
Hudovernik, Valter 256
Hvala, Janja 256

I

Indermayer (baron) 102
Irwin, James B. 182, 183

J

Jabornegg-Gamsenneg und Moderndorf, Markus von 201
Jäger, Gustav 201
Jahne, Ludwig 195, 201
Jakopič, Bojan 357
Jakopič, Marija 256
Jamnik, Pavel 38, 39, 40, 41, 44, 52, 53, 56, 57, 83, 85, 87, 88, 165, 169, 175, 352, 367
Jan, Alojz 52, 191
Jan, Ana 318
Jan, Blaž 201
Jan, Franc 190
Jan, Jakob (načelnik) 222, 226, 317
Jan, Jakob (sadjar) 194
Jan, Jakob (šport) 263
Jan, Jakob (zvončar) 191
Jan, Jakob 190
Jan, Janez (sadjar) 194
Jan, Janez (zvončar) 191
Jan, Janez (stric, zvončar) 192
Jan, Jernej 191
Jan, Jožef 191
Jan, Martin 318
Jan, Matevž 191
Jan, Silva 350
Jan, Vinko (načelnik gasilcev) 221
Jan, Vinko (zvončar) 191
Jan, Vinko (lesar) 194
Jelenc, Antonija 316, 351

Jelenc, Saša 340
Jeraj, Karel 133
Jeraj, Vida (Franica Vovk) 132–133
Jež Brezavšek, Brina 365–366
Judež, Slavko 233
Jurovič, Zvonka 269
Just, Franc 130

K

Klander (kmet) 106
Kalčič, Frančišek Jožef 232
Kapus, Jože 214
Karadordević, Aleksander 138, 150, 153, 155, 197
Karadordević, Andrej 154, 155
Karadordević, Marija 153–156, 197
Karadordević, Peter I. 153
Karadordević, Peter II. 155
Karadordević, Tomislav 155
Karel Veliki 97, 100
Kejžar, Peter 260
Kenda, Ivan 103, 161
Kerec, Darja 243, 367
Kikelj, Klemen 256
Kimovec, Franc Frančišek 210
Klimek, Emil 238
Klinar, Alenka 349
Klinar, Matija 142, 222, 226, 241, 324
Knific, Josip 190
Knific, Jožef 233
Kob, Anton 52
Kobal (Ambrožič), Marjeta 259
Kobal, Franc 52
Kobal, Majda 350
Kobal, Tone 52
Kobav, Andrej 224
Kobilica, Pavel 269
Kocbek, Fran 195, 201
Kocjančič, Anton 319
Kogoj, Franc 258
Kogoj, Jože 258
Kokalj Kočevar, Monika 167
Kokalj, Angelca 220
Kolman, Leopold 68, 139, 140, 159, 194, 208
Komar, Andrej 47, 168
Korošec, Andreja 256
Korš, Fedor Evgenjevič 130
Kosmač, Jože 74, 142, 189, 242, 301, 302, 342, 367
Kostanjevec, Stojan 250, 367

Košir, Niko 332
Kovačič, Tadej 360
Kozjek, Vinko 261
Koželj, Andrej (Andrejček) 238–239
Koželj, Matija 231
Kraigher, Niko 260
Krajnc, Bojana 291
Kralj, Tomaž 232
Kraševac, Ivanka 260, 261, 340
Kreigh, Hartman 72
Kreighi (plemiška rodbina) 102
Krevljic, Krištof 110
Kreyg, Krištof von 106
Kristan, Matic 72, 98, 101, 110, 124, 367
Krivic, Janez 232
Krivic, Urban 232
Križnar, Matija 39, 43, 44, 367
Krkoč (zakupnik žage) 47
Krničar, Peter 264
Kumerdej, Blaž 100, 138
Kunstelj, Janez 358
Kunšič, Janko 52
Kunšič, Mirko 290
Kunšič, Vinko 256
Kuralt, Jože ml. 241
Kuralt, Jože ml. ml. 242
Kuralt, Jože st. 241
Kuralt, Nada 242, 348
Kutschera, Franz 164
Kuzanski, Nikolaj 101, 102
Kveder, Zofka 257

L

Lamberg, Viljem I. 75
Lampe, Frančišek 312
Langus, France 183, 333
Lapuh, Stanko 57
Larisi, Lucija 265, 269
Lavtižar, Josip 232
Legat, Hieronim 110
Lenkovič, Ivan Josip 102
Lenkovič, Janez Jožef 109
Lergetporer, Benedikt 195, 196, 204, 207, 307
Ličef, Miha 269
Lipovec, Janez - Psnak 45
Lipovec, Terezija 241
Ljudevit Posavski 97
Ločan, Jakobus 232
Ločnik, Matej 230
Ločnikar, Matija 232

Loewenegg, Anton Ignacij von 102
Loewenfeldt, Wilhelm Baltasar von 102
Logar, Tine 365, 368
Ludvik, Jožica 218
Lukan, Petra 220
Lukanič (krošnjar) 313

M

Maček, Franjo 261
Magušar, Miha 47
Malner, Andrej 130
Mancini, Stane 212
Mandeljc, Anja 269
Mandeljc, Branko 268
Mandeljc, Danijela 259
Mandeljc, Janez 258
Marburger, Karol Jožef 232
Marko, Janez 110
Marolt, Zala 181, 224, 337, 367
Medved, Anže 136, 367
Meglič, Polona 233, 367
Melik, Anton 367
Mikac, Elena 203, 332, 334, 367
Mikša, Peter 154, 157, 158, 226, 364, 367
Milčinski, Frane - Ježek 212
Moschik, Ingrid 209
Mrak, Matija 232
Mučič, Niko 167
Muhovic, Blaž 232
Muhr, Adolf 103
Mulej, Anica 256
Mulej, Jože 241
Müllner, Alfons 89
Munde, Carl 202
Murn Aleksandrov, Josip 132
Mušan, Jurij 45

N

Nadbath, Mateja 136, 367
Nantwin (ministerial briksenske škofije) 71
Nemec, Matej 365, 368
Neuhofer, Martin 291
Noč, Tine 52
Novak, Ignac 102, 123

O

Oettingen-Spielberg, Camilla von 138
Ogris, Krišpin 226, 290, 321
Olivotti (zakupnik žage) 47
Oman, Nicholas 111

Onič, Lana 128, 194, 269, 281, 297, 307, 317,
322, 323, 329, 336, 367
Ortenburški, Friderik III. 230
Oton I. Veliki 98
Oton II. 100
Ovsenek, Jožica 243

P

Pančur, Marjana 344
Pančur, Rok 344
Pavel Diakon 97
Pavlič, Matej 233, 356
Pavlič, Stanko 233
Pavlin, Fran 61
Pavlin, Marija 218
Pečar, Berta 263, 266, 343, 350
Per, Janez 261
Petek, Franci 30, 34
Peternel, Marija Mojca 138, 201, 347, 367
Petkoš, Janez 265
Petrac (kmet) 128
Petrič, Gabrijel 233
Petschacher, Janez 102
Pezler, Peter 39
Piber, Ivan Janez 315
Piberk, Ivan 232
Pikelj, Franc 263
Pikon, Jože 168
Pipan, Adam 102
Plebanus, Joannes 232
Plečnik, Jože 153, 262
Pleml, Valentin 201
Pleterski, Andrej 75, 96, 367
Plut, Dušan 60, 367
Podlogar, Cveto 268
Podlogar, Dušan 268
Podobnik, Anica 241
Pogačar, Franz 201
Pogačar, Janez 263
Pogačar, Jani 257
Pogačnik, Aleš 256
Pogačnik, Srečko 220
Pogorelc, Ernest 300
Pogorevc, Marija 256
Poklukar Novak, Barnarda 257
Poklukar, Anton 191, 192
Poklukar, Janez (duhovnik) 302
Poklukar, Janez 224
Poklukar, Jože 265, 269
Poklukar, Jožef (duhovnik) 300

Poklukar, Jožef (duhovnik) 301
 Poklukar, Marija 232
 Poklukar, Matjaž 265, 269
 Poklukar, Peter 343
 Poklukar, Vinko 264, 269
 Polda, Anton 331
 Polda, Jakob 142, 263
 Polda, Štefan 256
 Poljanec, Nani 154, 156
 Por, Anica 220
 Pošnik H. 110
 Potočnik, Janez 232
 Potočnik, Martin 52
 Prešeren, France (gostilničar) 130
 Prešeren, France (pesnik) 129–130
 Prešeren, Gabrijel Granc Evgen 130
 Prešern, Andrej 52–53, 219, 322
 Prešern, Ivan Žan 260, 261, 340
 Pretnar, Jani 264
 Pretnar, Jože 190
 Pretnar, Jožef 291
 Prijatelj, Ivan 133
 Primic, Julija 130
 Pupin, Mihajlo 313, 320
 Purnell, Georgius 113

R

Rabič, Janez 153
 Radics, Peter Pavel von 200, 209
 Raezo, Vincencij 232
 Rahten, Andrej 305, 318, 367
 Rainer, Friedrich 164
 Razinger, Franc 226
 Razinger, Š. 142
 Razinger, Valentin 52
 Reiner, Johann Baptist 207–209
 Rejc, Marjan 277
 Rejc, Milan 220, 353
 Rekar, Franc 52
 Rekar, Franc (Stari Rekar z Lazov) 253
 Repe, Aleksandra 51, 54, 55, 143, 247, 279, 365, 367, 368
 Repe, Božena 259
 Repe, Božo 5, 69, 152, 167, 171, 198, 215, 240, 259, 264, 283, 285, 313, 365, 367, 368, 370
 Repe, Danijel 291
 Repe, Franci 264
 Repe, Franci 360
 Repe, Gregor 265
 Repe Janko 283

Repe, Jožef 168
 Repe, Karel 168
 Repe, Lado 212, 265
 Repe, Marina 259
 Repe, Martin 45
 Repe, Nina 242
 Repe, Pavla 284
 Repe, Slavko 259
 Repe, Vinko 258
 Repe, Zdenka 265
 Resman (zakupnik žage) 47
 Ribeiro, Daniela 37, 367
 Rikli, Arnold 195, 202–203
 Rojec, Franc 139
 Roschnik, Rudolf 201
 Rot, Eva 326, 327, 331, 338, 367
 Roženkravt, Janez *glej* Lapuh, Stanko
 Rožič, Francka 357
 Rožič, Janko 212
 Rožič, Marija 264
 Rožič, Vinko 142, 264
 Ruard, Viktor 101, 103
 Rupnik, Leon 158
 Rus, Borut 167, 238, 241
 Rus, Ivan 222

S

Salacho (frankovski grof) 97
 Schlamberger Brezar, Mojca 354
 Schlatintsch, Maks 232
 Schrattenbach, Feliks 107
 Schwar, Luka 232
 Scott, David R. 183
 Seben(oslav) 94
 Semeja, Edi 261
 Skrinjar, Jožef 232
 Skumavc, Lovro 221
 Skumavec, Jože 336
 Skvarča, Marlena 249, 250, 367
 Slivnik, Anton 316
 Slivnik, Jakob 190, 221, 222, 326
 Slivnik, Vinko 189
 Slivnikar, Lovrenc 232
 Slomšek, Anton Martin 300
 Smole, Jože 180
 Smrekar, Hinko 132
 Soklič, Franc 52–53, 168
 Spaur et Valör, baron 102
 Sporn, Ralph 291
 Srna, Janez 190

Stare, Mitja 264
Stele, France 90
Stojan, Johann 201
Stojc, Drago 345
Strel, Janez 232
Strgar, Jan 142
Stušek, Janko 296, 348
Sung, Kim II. 179

Š

Šefman, Karel 313, 320
Šelhaus, Edi 290
Šerko, Alfred 52
Šimnic, Andrej 189
Šimnic, Jakob 189
Šimnic, Jurij 189
Šlakar, Janez 224
Šmid, Jože 260–261
Šolar, Joža 220
Špendov, Barbara 256
Šribar, Vinko 89
Štampfl, Janko 219, 367
Štefančič, Jožef 102
Štepec, Marko 147, 367
Štolcar, Nikolaj 232, 233
Šuklje, Fran 224
Švegel (Schwegel), Andrej 304
Švegel Žveglj (Schwegel), Jožef (Josef) III,
304, 305
Švegel, Ivan III, 318

T

Tavčar, Janez 110
Tavčar, Martin 233
Tedeschi, Karol 232
Teran, Ana 161, 206, 210, 211, 227, 273, 300,
304, 315, 367
Tito *glej* Broz, Josip
Toman, Janez 102
Toman, Lovro 209, 272
Tomaž (kmet) 106
Tonejc (Tonejec), Matej 57, 233, 308
Torkar, Jože 182, 214, 356
Torkar, Peter 5, 183, 297, 362, 364
Torkar, Špela 257, 367
Trpinc, Neža 305
Trubar, Primož 51, 103, 109
Turn, Žiga 102

U

Ulčar, Albina 239, 240, 241, 359
Urevc, Eva 265, 269
Urgl, Primož 365

V

Valtrini, Gustav 204
Valvasor, Janez Vajkard 112–113, 141
Vašte, Ilka 130
Vehovar, Miha 107, 111, 113, 178, 220, 367
Velkovrh, Ciril 232
Vernig, Srečo 183
Vidic, Franc 190
Vidic, Irena 261
Vidic, Martin 282
Vidmar, Ljubo 264
Vidovic, Tomaž 232
Volk Bahun, Manca 26, 37, 367
Vovk, Anton 201
Vovk, Franica *glej* Jeraj, Vida
Vovk, Jožef 132
Vovk, Sandi 261
Vukotič, Peter 49, 359
Vurnik, Janez 232
Vuzem, Blaž 108, 125, 367

W

Weidmann, Karel 102, 112
Williams, Sunita 183
Windischgrätz, Ernst Ferdinand
Weriand von 138
Windischgrätz, Oton 153
Worden, Alfred M. 183

Z

Zadnik, Branko 233
Zalar, Aleš 215
Zalokar, Janez (prvi v rodbini, klicali
so ga Ivan) 189
Zalokar, Erika 258
Zalokar, Ivan 189, 266
Zalokar, Janez 205, 227
Zalokar, Miro 51, 55, 73, 76, 78, 264, 367
Zalokar, Miroslav 257
Zalokar Slavka 241
Zalokar, Slavko 188, 189, 343, 344, 354
Zima, Josef 201
Zima, Simon 49, 50, 52–53, 226, 323, 359
Zois, Žiga 45
Zonik, Leopold 238

Zorn, Matija 20, 21, 26, 29, 32, 34, 37, 121, 367
 Zupan, Anton (gasilski načelnik) 221
 Zupan, Anton 190
 Zupan, Anton 151, 355
 Zupan, Franc 264
 Zupan, Janez 168
 Zupan, Janez (mlekar) 190
 Zupan, Marjan 46, 48, 75, 77, 103, 104, 183, 190, 193, 208, 222, 251, 252, 253, 275, 276, 277, 288, 289, 290, 291, 308, 314, 319, 321, 324, 352, 360, 367
 Zupan, Melita 355
 Zupan, Miha 39
 Zupan, Toni 151, 198, 205, 355, 358, 367
 Zupan, Valentina 355
 Zupan, Valerija 353
 Zupan, Vinko 263
 Zupanc, Cirila 256
 Zupančič, Maiken Danko 262, 267, 306, 333, 367
 Zupančič, Neja 303, 309, 311, 367

 Ž
 Žabkar, Jože Lojze 328
 Žan (župnik) 226
 Žemva (Schemua), Janez (Johan) 303, 309

Žemva Šemva (Schemua), Blaž (Blasius) ml. 303, 311
 Žemva Šemva (Schemua), Blaž (Blasius) st. 303, 309, 311
 Žemva, Andrej 320, 362, 367
 Žemva, Ivan 258, 259
 Žemva, Janez 303
 Žemva, Lovro 264–265, 266, 268, 269, 329
 Žemva, Martin 303
 Žemva, Neža 303
 Žemva, Peter 349
 Žemva, Tomaž 265, 269
 Žemva, Urban 303
 Žemva, Uršula 303
 Žirovnik, Jakob, 159
 Žirovnik, Janko 194, 224, 256, 310
 Žirovnik, Jože 221, 310, 319
 Žlindra, Urška 364
 Žnidar, Jože 190
 Žumer, Jakob (župan) 47, 159, 196, 204, 205, 206, 221, 224, 274, 275, 307
 Žumer, Marija 168, 325
 Župančič, Oton 132
 Žvan, Alojzij 165, 168
 Žvan, Andrej - Boris 171, 330
 Žvan, Luka 110
 Žvegelj, Janez 305

VIRI IN LITERATURA

- Adam, L. Doneski za biografijo Jožefa Schwegla, *Kronika* 43, 1995, str. 61–67.
- Adam, L. Dr. Ivan Švegel in njegov čas (spomini), *Kronika* 44, 1996, str. 51–60.
- Adam L. *Janez AMBROŽIČ. (1903–1970). Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/janez-ambrozic/>, ogled 23. 3. 2026.
- Adam, L. *Valentin CUNDRIČ. (1938–)*, Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/valentin-cundric/>, 2020, ogled 12. 3. 2026.
- Adam, L. *Anton Slivnik (1874–1957)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, 2020. Dostopno na <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/anton-slivnik/>, ogled 20. 3. 2026.
- Alpski kvintet, <https://www.alpski-kvintet.com/>
- Ambrožič, J. Spomini na osnovno šolo v Gorjah, *Praznovanje šole v Gorjah: zbornik ob Jubileju 1964–2014*, Zgornje Gorje, Osnovna šola Gorje, 2014, 78–79.
- Ambrožič, J. Dobro zastavljeno delo, *Gorenjski glas*: glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva za Gorenjsko, let. XXXVIII, št. 42, Kranj, 31. 5. 1985.
- Ambrožič, M. *Le zvonite, zvonovi, novi zvonovi v podružnični cerkvi sv. Ožbolta v Spodnjih Gorjah*. Gorje: Župnijski urad Gorje, 2002.
- Andrejka, J. pl. *Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1878. Ob petindvajsetletnici bosenske zasedbe*, Družba sv. Mohorja v Celovcu, 1904.
- Andrejka, R. Bled am See. In Ljubljana: Verlag des Fremdverkehrs-Verbandes für Slovenien, 1929, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi129727/>
- Andrič, M. Massaferrero, J., Eicher, U., Ammann, B., Leuenberger, M. C., Martinčič, A., Marinova, E., in Brancelj, A. A multi-proxy Lateglacial palaeoenvironmental record from lake Bled, Slovenia. – *Hydrobiologia* 631, 121–141, 2009.
- Andrič, M. Poznoglacialna vegetacija v okolici Blejskega jezera in Gribelj (Bela krajina): primerjava v zadnjem stadialu poledenele in nepoledenele pokrajine. Toškan, B. (ur.). *Drobci ledenodobnega okolja. Ljubljana*: Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, 235–250, 2011.
- Ankele, Š. *Sončni doktor in prva kolonija zračnih ut na Bledu*, Delo, letnik 65, 2023, št. 43, str. 13.
- Antonič J. *Gorjanc*, glasilo Občine Gorje 111 (2019): 1. <https://gorje.e-obcina.si/Files/eMagazine/211/221181/Stevilka%20111%20junij%202019.pdf>, ogled april 2026.
- Arhiv društva za raziskovanje in proučevanje vojaške in tehniške dediščine Vršič*, razstava avtorja Andreja ŽEMVE, In tako je najlepši košček sveta ostal slovenski! Karel ŠEFMAN in branitelji jeniškega trikotnika.
- Arhiv hidroloških podatkov. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za okolje, 2026.
- Arhiv Jugoslavije, fond 297, fasc. 267 in 268, zamenjava dvorskega lovišča Mežakle, 1930.
- Arhiv Jugoslavije, *Fond Kraljev dvor*, Dvor imanja na Bledu, 1922.
- Arhiv Lojzeta Jožeta Žabkarja, hrani avtor zapisa.
- Arhiv meteoroloških podatkov. Ljubljana: Agencija Republike Slovenije za okolje, 2026.
- ARSO baza podatkov (arhiv).
- Ažman J. Župnija Dovje, <https://zupnija-dovje.si/janez-aman/>, ogled 20. 4. 2026.
- Benedik, B. Jakob Žumer – župan v Gorjah, *Kronika*, letnik 37, 1989, št. 3, str. 309–311.
- Benedik, B. Turizem in kultura na Bledu. *Kronika*, 38, 1990, št. 3, 156–159.
- Bešter, J. *Tone POLDA. (1916–1945)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.>

- obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/tone-polda/, ogled 23. 3. 2026.
- Biatlonec Miha Dovžan, <https://youtu.be/terLXLSAbr4?>
- Bizjak, J. 20 let arheoloških raziskav na planini Klek (1995–2015). Vidic, M. (ur.). *Razgledi muzejskega društva Bled*, 8. Bled: Muzejsko društvo, 111–120, 2016.
- Bizjak, J. Po sledih prvih rudarjev v blejskem visokogorskem zaledju. Vidic, M. (ur.). *Razgledi muzejskega društva Bled*, 9. Bled: Muzejsko društvo, 33–42, 2017.
- Bizjak, J. Raziskave o prvih rudarjih v visokogorju Julijskih Alp. *Acta Triglavensia*, znanstveno izobraževalni časopis TNP št. 6, Bled, 2018, 5–26, 2018.
- Bizjak, J. Rudarjenje v visokogorju Julijskih Alp. Cevc, T. (ur.). *Človek v Alpah*, ZRC SAZU Ljubljana, 2006, 85, 2006.
- Bizjak, J. Triglavski narodni park. *Naravni parki Slovenije: naravni parki, izbor nezavarovanih območij in geoparki*, Nazarje, GEAart, 2026.
- Bled 1000 let. Blejski zbornik 2004. Radovljica, Didakta, 2004.
- Bled in okolica s slikami*. V Ljubljani 1902, Založila Blejska občina.
- Bled na starih razglednicah*. Založili: Božo Benedik, Polda Kolman, Franc Rozman, Bled, 1997.
- Bled tisoč let. Blejski zbornik 2005. Radovljica, Didakta, 2004.
- Bogataj, J., Kužnik L. *Na Gorenjskem je fletno in okusno*. Ljubljana. Kmečki glas, 2005.
- Bohinec, V., Andrejka R. Ljubljana, die Hauptstadt Sloveniens. Isti. Bled am See, *Geografski vestnik*, št. 1–4, 1929–1930, (https://zgs.zrc-sazu.si/Portals/8/Geografski_vestnik/Pred1999/GV_0501_184_234.pdf?utm_source=chatgpt.com)
- Boj pod Triglavom*, Gorje pri Bledu, Krajevni odbor Zveze borcev, 1966.
- Božič, D. *BENEDIKT LERGETPORER z Bleda (1845–1910). Najpomembnejši pokrajinski fotograf na Kranjskem in v Primorju ob prelomu 19. v 20. stoletje*, poljudno predavanje 18. decembra 2025 na Bledu (<https://www.academia.edu/146203626>).
- Božič, D. *Pokrajina in ljudje na območju kranjskogorske občine pred očmi fotografov od 1865 do 1908*, poljudno predavanje 6. februarja 2026 v Mojstrani (<https://www.academia.edu/165463493>).
- Božič, D. Pozabljeni Benedikt Lergetporer, *Blejske Novice*, št. 1., 2011.
- Božič, D. Triperesna deteljica. Fotografije kolodvora Medvode, železnega železniškega mostu čez Soro in lesenega Hudičevega mostu nad Savo pri Verjah, ki jih je leta 1870 posnel celovski profesor in fotograf Johann B. Reiner. B. Pregelj, U. Vovk (ur.). *Medvoška knjiga. Mostovi v času in prostoru*, Ljubljana, Slovenska matica, 72–91 (<https://www.academia.edu/144095349>), 2025.
- Božič, M.-L. *Blaž (Blasius) ŽEMVA (SCHEMUA)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/en/oseba/blaz-blasius-zemva-schemua/>, ogled: 7. 3. 2026.
- Božič, M.-L. *Niko KOŠIR. (1919–2000)*. Obrazi slovenskih pokrajin. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/niko-kosir/>, ogled 3. 3. 2026.
- Bratož, R. Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja (2. del). *Zgodovinski časopis* 44, št. 4 (1990), 489–520.
- Bregant, D. Prispevki in razmišljanja h krajevni zgodovini: Bralno društvo v Gorjah, *Gorjanc*: Glasilo občine Gorje, 2013, št. 34, 10.
- Bren, H. Boj za porciunkulski odpustek v ljubljanski škofiji. *Bogoslovni vestnik*. 9 (1929), 2. 113–124.
- Breskvar Vesković, D. (ur.). *Skrivnostna soteska vabi*, Gorje, Turistično društvo Gorje, 2023.
- Brodar, M. Kameno orodje iz Zasipa pri Bledu. *Arheološki vestnik* 48, str. 9–14, Ljubljana, 1997.
- Brodar, M. Končni paleolitik iz Poljšiške cerkve pri Poljšici. *Arheološki vestnik* 46, str. 9–24, Ljubljana, 1995.

- Bunderla, Anja: *Umetnost, čebelarstvo in odgovornost*, <https://youtu.be/eZ8yRpN-57-w>, ogled 5. 4. 2026.
- Bunkerji Rupnikove linije v Krnici, <https://youtu.be/wNbzAuJvG9o>
- Colnar, P. Blaž Žemva, Slovenec na čelu generalštaba Avstro-Ogrske. *Gorenjski glas* – Arhiv, 4.1.2016.
- Cramer Giovannini, R., v sodelovanju s Frankom Neretichem in Draganom Božičem, *Benedikt Lergetporer, fotografo in due stazioni di cura dell'impero asburgico Veldes e Lussinpiccolo*, Trieste: I.R.C.I., 2025 (<https://www.academia.edu/145404908> in <https://www.academia.edu/144307615>).
- Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine, Knjiga I. Državni statistični urad v Beogradu, 1937.
- Demšar, G. *Razvoj turizma v občini Gorje*, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 2025.
- Dodič, I. Pri gorjanskih zvončarjih, *Naš rod* X, 1937/38.
- Dolinar, F. M. et al. (ur.). *Slovenski zgodovinski atlas*. Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Drev, M. Vida Jeraj (1875–1932). *Pozabljena polovica: portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ur. Alenka Šelih. Ljubljana: Tuma, SAZU, 146–49, 2007.
- Drnovšek, M., Izselsevanje Slovencev v Severno Ameriko, *Slovensko izseljinstvo: zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*, 173–178, Združenje Slovenska izseljenska matica, 2001, 173–178.
- Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ambrožič, Jana, https://web.archive.org/web/20140116134525/http://www.dskp-drustvo.si/index.php/clani/profil?id_prevajalca=10, ogled 16. 3. 2026.
- Duh, A. *Rupnikova linija kot severna utrdvena linija Kraljevine Jugoslavije*, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2024.
- Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2026.
- Fajfar, J. Blejski dvorec knežje rodbine Windischgrätz, *Razgledi muzejskega društva za Bled za leto 2012*, str. 35–44, 2012.
- Flajšman B. *Pod površjem Gorij – zgodovina, raziskovanja in prihodnost gorjanskih jamarjev*, <https://youtu.be/KSD-c6e377vo?>
- Franciscejski kataster za Kranjsko, k.o. Podhom, Poljšica, Spodnje Gorje, Zgornje Gorje, Višelnica. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1822–1826.
- Gabrovec, M., Kumer, P., Ribeiro, D., Šmid Hribar, M. Land use in Slovenia. *The Geography of Slovenia: Small But Diverse*. Cham: Springer, 2020, str. 279–290.
- Gelmi, J. Bistum Brixen, *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation*. Freiburg, Herder, 146–153, 2003.
- Gestrin, F. Bled v fevdalnem obdobju – do konca 18. stoletja. *Kronika* 32, 119–130, 1984.
- GisKD pregledovalnik, <https://geohub.gov.si/ghapp/giskd/>, vpis elementov v register: Grabče 6 – mlin, Grabče 5a – gospodarsko poslopje Zgornje Gorje 33. Glas / sobota, 26. marec 1966 (https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/15908610_1966_25_L.pdf)
- Glas Gorenjske / petek, 19. julij 1957 (https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/54992384_1957_56_L.pdf)
- Glas, 7. julij 1969, https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/15908610_1969_44_L.pdf
- Gorenjska 2002–2003, Gorenjski glas, letnik 2002/03.
- Gorenjska v borbi za svobodo 4. del. Jeršek, V. (ur.). Muzej revolucije v Kranju, Kranj, 1961.
- Gorenjski glas, 17. julij 2001, https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/16298754_2001_55_L.pdf
- Gorenjski glas, 2. februar 1993, https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/16298754_1993_9_L.pdf
- Gorenjski glas, 2. september 1983, https://arhiv.gorenjskiglas.si/digitar/15908610_1983_67_L.pdf
- Gorenjski glas, leto XLVII, št. 91, Kranj, 18. november 1994.

- Gorenjski partizan: Gorenjski odred 1942–1944.* Kranj: Partizanski knjižni klub, 1992.
- Gorjanc:* glasilo Občine Gorje, št. 140, Zgoranje Gorje, Občina Gorje, 2021.
- Gorjanski ploh*, <https://youtu.be/oIo9ubIqgCU?si=3ZbycsR2PQLdfob9>, ogled 5. april 2026.
- Gornik, F. *Bled v fevdalni dobi*. Bled: Zavod za napredek turizma Bled, 1967.
- GOZD BLED, KMETIJSKO GOZDARSKA ZADRUGA Z.O.O, MojaObcina.si Bled, <https://www.mojaobcina.si/bled/imenik/gozd-bled-kmetijsko-gozdarska-zadruga-zoo.html>, 5. april 2026.
- Grabče – Mlin Grabče 6*, Digitalne vsebine kulturne dediščine Slovenije, dostopno na <<https://www.eheritage.si/apl/real.aspx?id=26086>>, ogled 14. 3. 2026.
- Gradovi v Sloveniji. Grimsče*. Dostopno 10. 4. 2025. <https://www.slosi.info/01gradovi/02podrobnejse/gorenjska/g-2/grimsce.php>
- Grafenauer, B. *Kmečki upori na Slovenskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962.
- Grafenauer, B. *Lokalna samouprava na Slovenskem: teritorialno-organizacijske strukture*, Maribor: Pravna fakulteta, 2000.
- Granda, S. *Mala zgodovina Slovenije*, Celje, Mohorjeva družba, 2008.
- Granda, S. *Windischgrätz*, Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi841332/#slovenski-biografski-leksikon> (21. februar 2026).
- Grum, M., Pibernik, F. *Cundrič, Valentin (1938–)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1023630/#novi-slovenski-biografski-leksikon>, ogled 11. marec 2026. Izvirna objava v: Novi Slovenski biografski leksikon: 4. zv.: C. Ur. Barbara Sterbenc Svetina et al. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2022.
- Gspan, A. *Prešeren*. SBL, 8. Ljubljana: SAZU, 1952.
- Hidroelektrarna Moste*, dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Hidroelektrarna_Moste
- Hladnik, M. Apokrifni Prešeren. *Prešernovi dnevi v Kranju*: Simpozij ob 150-letnici smrti dr. Franceta Prešerna. Kranj: Občina, 2000. 115–48.
- Hladnik, M. Slovensko-nemška literarna dvojezičnost. *Literarna večjezičnost v slovenskem in avstrijskem kontekstu*. Ljubljana: Založba ZRC, 279–95, 2020.
- Höfler, J. *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska*. Ljubljana: Viharnik, 2017.
- Höfler, J. *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik, 2026.
- Hojan, T. *Černe, Jernej (1857–1906)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi165744%20/%20ogled%2011.%203.%202026/>, ogled 11. 3. 2026.
- Hojan, T. Jernej Černe (1857–1906), *Vrhniški razgledi* 7, (ur.). Marija Oblak Čarni, 73–80. Vrhnika: Muzejsko društvo Vrhnika, 2006.
- Holz, E. Potovanja cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje, *Franc Jožef* (ur. Gregor Antolčič), 89–114, 2016.
- Holz, E. Andrejka pl. Livnogradski, Rudolf (1880–1948). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013.
- Hotel Pokljuka*, <https://hotelpokljuka.si/hotel/>
- Hrvatina, M., Zorn, M. Mountains of Slovenia. *Discourses on Mountains of Montenegro and Slovenia*. Cham: Springer, 2026, str. 79–124.
- Hudovernik, J., Skumavec, J. Laze. *Razgledi*, št. 14. Bled: Muzejsko društvo Bled, Zavod za kulturo Bled, 2026.
- Intelligenzblatt zur Laibacher Zeitung* (24.12.1870), št. 294. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-4K-TWHWIZ>).
- Jahrbücher der k.k. Zentral-Anstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus IV*.

- band. – Jahrgang 1852, Herausgegeben durch die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Wien, 1856.
- Jamar, N. *Mihael BREGANT. (1960–2007). Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj, 2020, <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/mihael-bregant/>, ogled 12. 3. 2026.
- Jamarsko društvo Simon Zima – Gorje 80. obletnica, *Gorjanc*: glasilo Občine Gorje, št. 87, Zgornje Gorje, Občina Gorje, 2017.
- Jamnik, P., Bizjak J. Bronastodobna sekirica in rimskodobni zvonček na območju Gorij pri Bledu. Vidic, M. (ur.). *Razgledi muzejskega društva Bled*, 14. Bled: Muzejsko društvo, 2026.
- Jamnik, P. Kako je Bled skoraj izgubil svoje najpomembnejše arheološko najdišče. Vidic, M. (ur.). *Razgledi muzejskega društva Bled*, 10. Bled: Muzejsko društvo, 13, 17–20, 2023.
- Jamnik, P. Sledi rudarjenja na hribih Kavče in Vrše med Blejsko dobravo in Kočno. *Jeseniški zbornik* 10, 213–217, 2009.
- Jamnik, P. in M. Križnar, Kostni ostanki in sledi rogov ledenodobnega alpskega svizca v okolici Bleda. *Razgledi muzejskega društva Bled za leto 2023*, 13, 81–88, 2023.
- Jamnik, P. Je v mezolitsko koščeno harpuno iz Jamnikovega spodmola na Kočni »ujeta« tudi umetniška upodobitev kamnitega osamelca Poljanske Babe? *Jeseniški zbornik* 12, 15–31, 2019.
- Jamnik, P. Kamnita Baba na Poljanah je izgubila del glave. – *Proteus* 6, L. 58, 264, 1996.
- Jamnik, P. Najdbe kamenih orodij – skromnih sledi najstarejših prebivalcev Bleda in okolice. Vidic, M. (ur.). *Razgledi muzejskega društva Bled*, 10. Bled: Muzejsko društvo, str. 43–48, 2018.
- Jamnik, P. Ostanki človekove dejavnosti na dobavski planini Klek na Pokljuki od kamene dobe do danes. *Jeseniški zbornik* 13, 108–133, 2024.
- Jamnik, P. Potek raziskovanja Jamnikovega spodmola na Kočni nad Jesenicami in rezultati sondiranja v okoliških jamah. *Arheološki vestnik* 49, str. 17–30, Ljubljana, 1998.
- Jamnik, P. Višinska/gorska (mezolitska) najdišča kamenih industrij v Posočju. Miklavčič Brezigar, et al. (ur.). *Goriški letnik: zbornik Goriškega muzeja*, 37/38. Nova Gorica: Goriški muzej, 177–210, 2015.
- Jan, G. *Zgodovina ceste Krnica – Mrzli Studenec*, 2006. Univerza v Ljubljani, diplomsko delo.
- Jan, I.-S. Življenje Marije Žumrove je bilo revolucija, *Boj pod Triglavom*, (ur.). Ivan Jan – Srečko, 55–61. Ljubljana: Krajevni odbor Zveze borcev Gorje pri Bledu, 1966.
- Jehovove priče po svetu: Slovenija*, Jehovove priče, <https://www.jw.org/sl/jehovove-priče/po-svetu/SI/>, ogled 21. 3. 2026.
- Jehovove priče v Gorjah in okolici*, <https://www.youtube.com/watch?v=G5cJ-nmgKvps>, ogled 5. 5. 2026.
- Jelenc, A. *Kronogrami Sebastijana Pogačarja (1693–1762)*. Radovljica: Didakta, 2013.
- Jelenc, A. *Pozdravi od blizu in daleč*, Založba Didakta, Radovljica, 2009.
- Jug S. *Turški napadi na Kranjsko in Primorsko do prve tretjine 16. stoletja: kronologija, obseg in vpadna pota: inavguralna disertacija*, ki jo je predložil Stanko Jug za dosego doktorske časti, Ljubljana, 1943.
- Juvanec, B. *Arhitektura Slovenije Vernakularna arhitektura, alpski del* https://issuu.com/visart.studio/docs/arhitektura_slovenije_1_-_alpski_de
- Kalan, B. (ur.). *Gorenjska v času prve svetovne in soška fronta 1915–1917: Tako srdite vojske, kot je ta še ni bilo*, Kranj: Gorenjski muzej, 2018.
- Kalan, B. (ur.). *Mirno vojaki spite večno spanje. Gorenjska in Gorenjci 1914–1918*, Kranj: Gorenjski muzej, 2014.
- Karlin, A. *Bled nekdanj in sedaj; Spisal Frančišek Kimovec*. Dom in svet (Ljubljana), letnik 21, številka 9, 1908, 430–431.
- Keber, J. *Leksikon primkov*. Celje, Celjska Mohorjeva družba, 2021.
- Kenda I. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/ivan-kenda/>

- Kerec, D. *Človek, naša prva skrb: Rdeči križ na Slovenskem od začetkov do danes*, Ljubljana, Rdeči križ Slovenije, 2019.
- Kidrič, F. *Prešeren: 1800–1838: Življenje pesnika in pesmi*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1938, 291–92.
- Kimovec, F. *Bled nekdaj in sedaj*. Jezerska cerkev, 1908.
- Klanjšček, Z. *NOV na Slovenskem*, Ljubljana, Partizanska knjiga, 1978.
- Klein, W. *Die postalischen abstempelungen*, Wien, 2001.
- Klinar K., Železnikar, U. *RAGOR. Kako se pri vas reče? Hišna imena v naseljih Spodnje in Zgornje Gorje*. Zgornje Gorje: Občina Gorje. 2013.
- Klinar, M. *Organizirano delo Čebelarjev v Gorjah*, tipkopis.
- Kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 1970 (vodnik po razstavi)
- Knific, T., in A. Pleterski (1993): Staroslovanski grobišči v Spodnjih Gorjah in Zasipu. *Arheološki vestnik* 44, 235–267.
- Kocjančič, K. Bled v času nemške okupacije med drugo svetovno vojno (1941–1945), *Kronika*, letnik 69, 2021, številka 2, str. 341–352.
- Kokalj - Kočevar, M. gorenjsko domobranstvo v medvojnih občinah bled in Gorje. *Razgledi muzejskega društva Bled za leto 2019*, 95–106, 2019, <https://www.sistory.si/ww2> (zadnji vpogled 21. 4. 2026).
- Kokalj-Kočevar, M. Prisilno mobilizirani v nemško vojsko iz medvojnih občin Bled in Gorje. *Razgledi muzejskega društva Bled za leto 2018*, 75–89, 2018.
- Konobelj, T. (ur.). *Jesenški zbornik 7*. Jesenice: Muzejsko društvo Jesenice, 1995.
- Korespondenca Božidarja Flajšmana s Tadejem Kovačičem*, 6. 6. 2026.
- Kos, F. *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, četrta knjiga 1101–1200. Ljubljana: Leonova družba, 1915.
- Kosmač, J. *Kronologija vasi Krnica*, Gorje, Občina Gorje, 2023.
- Kosmač, J. Čebelarjenje v Gorjah skozi čas – nekoč, danes, jutri. *Razgledi Muzejskega društva Bled*, 7 (2015), 3–13.
- Kovačič, S. P. Astronavtka tudi na Zatrniku, *Gorenjski Glas*, 28. januar, 2026, <https://www.gorenjskiglas.si/zgodbe/astronavtka-tudi-na-zatrniku-339021/>
- Krajevna organizacija Gorje 1949–1983 ob razvitju prapora in pobratenju z Varaždinom*. V Gorjah, dne 28. avgusta 1983, Krajevna organizacija RK Gorje, 1983.
- Krajevna organizacija Rdečega križa Gorje – MojaObčina.si*. Priznanja prostovoljkam KO RK Gorje. Fotogalerija z dogodka v Gorjah: <https://www.moja-obcina.si/gorje/novice/priznanja-prostovoljkam-krajevne-organizacije-rdecega-kriza-gorje.html>
- Krajevni leksikon Slovenije*. Ljubljana, DZS, 1995.
- Krajevni ljudski odbor Podhom-Zasip*, 1946–1952, SI_ZAL_RAD/0102, historiat gradiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=1084517&refCode=SI_ZAL_RAD/0102&type=&subId=&subLink=
- Krajevni ljudski odbor Spodnje Gorje*, 1945–1952, SI_ZAL_RAD/0103, historiat gradiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=1084519&refCode=SI_ZAL_RAD/0103&type=&subId=&subLink=
- Krajevni ljudski odbor Zgornje Gorje*, 1945–1952, SI_ZAL_RAD/0022, historiat gradiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=1084245&refCode=SI_ZAL_RAD/0022&type=&subId=&subLink=
- Kralj, F. *Windischgrätz*, Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi841332/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (21. februar 2026).
- Kranjc, M. F. Brata Žemva generala avstro-ogrske vojske. *Gorenjski glas*, letnik 57, 6. 7.–3. 8. 2004.
- Kranjec, S. *Švegel, Andrej (1828–1874)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <https://>

- www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi680419/, ogled 5. 5. 2026.
- Križnar, I. *Kranjsko okrožje med nemško okupacijo in narodnoosvobodilnim bojem*, Kranj, Območno združenje borcev in udeležencev NOB, 2007.
- Križnar, I. *Žumer, Marija (1900–1944)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Dostopno na: <https://www.slovenskabiografija.si/oseba/sbi910963/#slovenski-biografski-leksikon>, ogled 5. 3. 2026.
- Križnar, I. *Žvan, Andrej (1915–1945)*, Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi917457/>, ogled 9. 3. 2026.
- Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, sekcija za krajevno zgodovino, 1984, *Iz zgodovine Bleda*, <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UP6H30BL/191c2807-ocfe-4f-79-a541-b3de71551d65/PDF>
- Kuhar, J. Praznoval je Jože Antonič, *Gorenjski glas*: spletni časopisni arhiv (2015). <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20150423/C/150429880/praznoval-je-joze-antonice>, ogled april 2026.
- Kunšič, M. Ameriške razbitine iz globin, *Slovenske novice*, 31. 7. 1999.
- Kuščer, M. Spomini na Turke na območju dežele in blejskega kota: diplomatska naloga, Lesce, diplomatska naloga, 1993.
- Lapuh, S. *Povest iz davnih dni, Žena s Poljan*. Mohorjeva založba Celovec, 1970.
- Lapuh, S. *Žena s Poljan. Lovec*, 511–513, 1939.
- LAS Zgornja Gorenjska – BOJA strategija lokalnega razvoja za programsko obdobje do 2027 <https://www.ragor.si/wp-content/uploads/2023/07/SLR-LAS-Zgornja-Gorenjska-BOJA-osnutek-strategije.pdf>
- Lavtižar, J. *Zgodovina župnij in zvonov v dekaniji Radolica*. Ljubljana: Tiskarna, 1897.
- Lazarevič, Ž. *Kmečki dolgovi na Slovenskem: socialno-ekonomski vidiki zadolženosti slovenskih kmetov 1848–1948*, Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 1994.
- Leksikon Yu mitologije*, Beograd: Rende, Zagreb postscriptum, 2004.
- Lesar, J. *Ažman, Janez (1842–1910)*, Slovenska biografija, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi132382/>, ogled 20. 4. 2026.
- Lisac, L., Kumer, Z. *Žirovnik, Janko (1855–1946)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Dostopno na <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi902292/>, ogled april 2026.
- Litostratigrafska karta Slovenije*. Ljubljana, Geološki zavod Slovenije, 2001.
- Ljubljanski zvon 20, št. 7 (1900), str. 454.
- Lukman, F. K. *Rikli, Arnold (1823–1906)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013 <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi508842/#slovenski-biografski-leksikon> (24. april 2026). Izvirna objava v: Slovenski biografski leksikon: 9. zv. Raab - Schmid. Alfonz Gspan et al. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1960.
- Lukman, F. K. *Poklukar, Jožef (1791–1866)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi444915/>, ogled 5. 5. 2026.
- Maček, A., Košir, N. prevajalec, univerzitetni učitelj in pisatelj, *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda II: slovenska literatura v dialogu s tujino*, 1261–1263, 2024.
- Maršal Tito v Ljubljani in na Gorenjskem, *Slovenski poročevalec*: Glasilo osvobodilne fronte, 1945, št. 33. 1.
- Meteorit z Mežakle*, Gornjesavski muzej Jesenice in Prirodoslovni muzej Slovenije, Jesenice, 2010.

- Miklavčič, M. Dr. Rudolf Andrejka. *Zgodovinski časopis* let. 2/3 (1948–1949) str. 202–205.
- Mikša, P. Karađorđevići, nekoč tudi slovenski kralji, *Dekle iz ozadja zgodovine*, Rogaška Slatina, Ljudski muzej Rogaška Slatina, 2023.
- Mikša, P., Ajlec K. *Slovensko planinstvo skozi čas*, Ljubljana, Planinska založba PZS, 2022.
- Mlinar, J. Drobci iz starejše zgodovine doline Radovne. *Bled tisoč let*. Blejski zbornik. Bled, Didakta, 295–298, 2004.
- Mohorič, I. *Zgodovina železnic na Slovenskem*. Ljubljana, Slovenska matica, 1968.
- Mrak, I. (ur.). *Gozdovi na Pokljuki*: Zbornik prispevkov. Ljubljana, Zavod za gozdove Slovenije, 2023.
- Müller, E. *Handbuch der Entwertungen*, Verlag H. Geitner, Wien, 1961.
- Müllner, A. *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien*. Wien in Leipzig, 1909.
- Murko, V. Neznana Mežakla, *Planinski vestnik*, 59/10, 1959, 433–441.
- Mušic, M. *Obnova slovenske vasi*, Družba Sv. Mohorja v Celju, 1947.
- Na današnji dan nas veže lep spomin na glasbenega prijatelja, Jožeta Antoniča (1945–2015)*, <https://veseljak.svet24.si/novice/5abc86747ea80/na-danasnji-dan-se-je-rodil-joze-antonice>, ogled april 2026.
- Na današnji dan*: 05. 02. 2017, Prvi, <https://prvi.rtvsllo.si/podcast/na-danasnji-dan/63/174453237>, ogled 25. 4. 2026.
- Naglič, M. Pozdravi od blizu in daleč. *Gorenjski glas*: spletni časopisni arhiv (2010). <https://arhiv.gorenjskiglas.si/article/20100712/C/307129992/pozdravi-od-blizu-in-dalec>, ogled marec 2026.
- Naši dopisi, *Kmetijske in rokodelske novice*, letnik 41, 1883, št. 2, 14.
- Nova spominska plošča, *Gorjanc*: glasilo Občine Gorje, št. 18, Zgornje Gorje, Občina Gorje, 2011, str. 5.
- Novak, M., Bavec, M. Geološke značilnosti Bleda in okolice. *Scopolia*, Supplementum 6, 2013, str. 1–33.
- Občina Gorje*, dostopno na: <https://www.gorje.si/vizitka>, ogled 25. 4. 2026.
- Občina Gorje, *Lokalni energetske koncept za občino Gorje*, Zgornje Gorje, Občina Gorje, 2012, dostopno na: <https://gorje.si/files/other/news/211/210118Lokalni%20energetski%20koncept.pdf>
- Občina Gorje, *Lokalni energetske koncept za občino Gorje: končno poročilo za obdobje 2026–2032*, Zgornje Gorje, Občina Gorje, 2025, dostopno na: <https://www.gorje.si/objava/1200252>
- Odlok o razpisu referenduma in določitvi referendumskih območij za ustanovitev občin ter za določitev oziroma spremembo njihovih območij (OdRRDRO₄) (<https://pisrs.si/pregledNpb?idPredpisa=ODLO1475&idPredpisaChng=ODLO1475>).
- Ogrin, D., Repe, B., Štaut, L., Svetlin, D., Ogrin, M. Podnebna tipizacija Slovenije po podatkih za obdobje 1991–2020. *Dela*, 59, 2023, št. 1, str. 5–89.
- Orel, B. O izdelovanju živinskih zvoncev v okolici Gorjan pri Bledu, *Slovenski etnograf*, 1951.
- Osebna mapa, Arhiv Slovenskega biografskega leksikona.
- Osebna mapa, Arhiv Slovenskega biografskega leksikona. Fond 334, fascikel 204, Arhiv Jugoslavije.
- Osnovna šola Gorje, Vrtec*, <https://www.osgorje.si/vrtec/>
- Österreichische Nationalbibliothek*, <https://anno.onb.ac.at/>
- Papler, D. Elektrifikacija, *Bled 1000 let*: Blejski zbornik 2004, Radovljica, Didakta, 221–226, 2004.
- Pazlar, M. Iz gorjanske kronike, *Bled 1000 let*: Blejski zbornik 2004, Radovljica, Didakta, 371–378, 2004.
- Pero V. *Ledinska imena, Katastrski občini Poljšica in Zgornje Gorje*. Jesenice, Občina Gorje, 2024.
- Pesmi, ki jih je Lojze Jože Žabkar posvetil Gorjam (1973, 1978)*, <https://www.facebook.com/Gorjanskakronika/posts/pfbido2Utuxzs8JGAKnC5xmBVu67cTEREWj3EDVVEe7YaLtDi1t1r7ut4XemcivAFWsZ12gl> in <https://www.facebook.com/Gorjanskakronika/posts/pfbido26B5N8WNYTxzop3S->

- jE8GSXYpcXsXKATFYXSVUZ2t-5DanTyssbUHRcVw2RPf3pP6Dl
Pestro življenje duhovnika, pesnika in kronista Lojzeta Jožeta Žabkarja in njegov izgon iz Črnomlja. » <https://youtu.be/yJvNkjWyqfk?si=Lxoxo6Kq7k9A-HOG9>, ogled 8. 4. 2026.
- Petek, F. Spremembe rabe tal v občini Bled. *Bled tisoč let*: Blejski zbornik 2004. Radovljica: Didakta, 2004, str. 135–142.
- Peternel, M. M. *Knjige za gorohodce*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020.
- Peternel, M. M. Planinski vodniki po slovenskem gorskem svetu od druge polovice 19. stoletja do prve svetovne vojne, *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 68 (2020), št. 2, str. 227–240.
- Petrič, F. (ur.). *Mati mnogih cerkva, Župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi*. Ljubljana, Družina, 2012.
- PhilAdria – Dražbe, Ljubljana, 2006.
- Pipan B., Legan, J., Charney, N. *Okusi iz Prgarije*. Bled, Kulturno umetniško društvo Zasip, 2023.
- Pirjevec, A. *Piber, Janez Nepomuk (1866–1934)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi422997/>, ogled april 2026.
- Planinski vestnik*, 2/1946, str. 223.
- Planinski vestnik*, 5/1960, str. 228–229.
- Planinski vestnik*, 8/1979, str. 581–582.
- Planinski vestnik*, 11/2020, str. 56–59.
- Plemiška heraldika na Slovenskem. Grb družine Schwegel na dvorcu Grimšče*, ogled 10. 4. 2025. <https://sloheraldika.zrc-sazu.si/grb/grb-druzine-schwegel-na-dvorcu-grimsce/>
- Pleterski, A. *Župa Bled, nastanek, razvoj in prežitki*, SAZU, Ljubljana, 1986.
- Pleterski, A. Poljane, *Varstvo spomenikov* 30, 268, 1988.
- Pleterski, A. Sebenjski zaklad. *Arheološki vestnik* 38, 237–330, 1987.
- Pleterski, A. Žale pri Zasipu, *Varstvo spomenikov* 28, 288–289, 1986.
- Pleterski, A. Nevidna srednjeveška Evropa, *Župa Bled*, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Ljubljana, 2011, http://iza.zrc-sazu.si/Si/Dela/Zupa_Bled.pdf
- Pohar, V. Poznowürmska sesalska favna iz Poljšiške cerkve. *Razprave IV. Razreda SAZU*, XXXII: 316–337, 1991.
- Poklukar, F. Dejavnost TVD Partizan Gorje, *Gorjanc*, letnik VIII., 1988, št. 6, str. 7–8.
- Poklukar, M. in Štolcar N. *Znamenja vernosti v Župniji Gorje*. Zgornje Gorje: Župnija Gorje, 2007.
- Poljanec, N., Mikša, P. *Kralj Peter v slovenskih Alpah*, Rogaška Slatina, Ljudski muzej Rogaška Slatina, 2017.
- Poroke Podhomcev od leta 1841 do 1940, torej v sto letih je bilo v Podhomu 126 porok, *Gorjanska kronika*, Facebook 12. 3. 2024. <https://www.facebook.com/Gorjanskakronika/posts/pfbidoe-8f51BeUXD4EbQBs63ucaDXDht-GUec6iM97kP3wx2njueW8qHtNfE-GWnnzeyRd9hl>
- Pošta na slovenskih tleh*, Pošta Slovenije, 1997.
- Poštni žigi na slovenskem, <https://postnizigi.si/>
- Pozdrav z Gorenjske*, Zbirka starih razglednic, Gorenjski muzej, Kranj, 2010.
- Pozdravi od blizu in daleč*, <https://youtu.be/jvEFNQ7inco?>
- Prelepi Gorenjski svet*, Stare razglednice iz zbirke Leopolda Kolmana, Medium Žirovnica, 2022.
- Premrl, S. *Kimovec Franc (1878–1964)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013 <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi273783/>
- Prevoz na olimpijske igre 2026, https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1286968876815222&id=100065063651030&mibextid=wwXIfr&rdid=SETsg218TOhWwvJ8#, 6. 2. 2026.
- Prostovoljno gasilsko društvo Gorje, 130 let Prostovoljnega gasilskega društva Gorje: 1894–2024: zbornik ob 130. obletnici gasilstva v Gorjah*, Zgornje Gorje, Prostovoljno gasilsko društvo Gorje, 2024.
- Proti vrhu: 100 let ŠD Gorje*, Športno društvo Gorje, november 2021.

- PTT arhiv, št. 21, Razvoj PTT službe na Gorenjskem, PTT muzej Beograd, 1978–79.
- PTT Bilten, glasilo PTT direkcije Ljubljana, 1946.
- PTT vestnik, glasilo PTT Jugoslavije, 1946.
- Radics, P. *Veldes als Mittel- und Ausgangspunkt in die Nähere und we-itere Umgebung: für Badebesucher und Touristen*. Laibach: J. Mallner, 1879.
- Radics, P. *Führer durch Krain. Die Landeshauptstadt Laibach und die schönsten Touren in Oberkrain, Innerkrain und Unterkrain für Reisende und Einheimische* (Laibach, J. Giontini), 1885.
- Radinja, D. 1988, Širša degradacijska problematika Blejskega jezera (z vidika njegove pokrajinske strukture), *Geographica Slovenica* 19, Ljubljana, str. 99–134.
- Rahten, Andrej, *Josef Schwegel, Med domom in svetom*, ur. Igor Grdina, Ljubljana, Založba ZRC, 2011, str. 233–242.
- Rahten, A. *Med Kakanijo in Wilsonio. Poklicne in politične izkušnje Hansa Schwegla alias Ivana Švegla*, Celovec – Ljubljana – Dunaj, Studia diplomatica Slovenica, 2018.
- Razglednice preteklosti: Kje so danes še učitelji Žirovnikovega kova? Spominek ob koncu šolskega leta <https://www.rtvsl.si/kultura/razglednice-preteklosti/kje-so-danes-se-ucitelji-zirovnikovega-kova/311697>, ogled april 2026, zadnjič dopolnjeno 2013.
- Razvoj elektrifikacije Slovenije: do leta 1945, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije, 1976.
- Rdeči križ Gorje praznuje. 75 let prostovoljstva in humanosti. Tipkopis ob izvedbi jubileju (Spodnje Gorje, januar–februar 2020; Jože Kuralt ml., predsednik KORK Gorje, Anita Svetina, predsednica RKS-OZ Radovljica; Peter Torkar, župan.
- Redlich, O. *Die Traditionsbücher des Hochstifts Brixen*. Innsbruck, Wagner, 1886 *Slovenska historična topografija*. Zgodovinski inštitut Milka Kosa, ZRC SAZU (Dostopno na: <https://topografija.zrc-sazu.si/>).
- Register kulturne dediščine (RKD), Glavni portal: <https://www.gov.si teme/register-kulturne-dediscine/>
- Reisp, B., Zelinkova, D. *Napoleonove Ilirske province*, Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, 1964.
- Rejc, M. *Šolstvo v Gorjah po letu 1945*, <https://www.mdbled.si/wp-content/uploads/2015/02/8-Milan-rejc.pdf>
- Repe B. *Bled v soncu ves žari*, Bled, Turistično društvo, 2009.
- Repe, B. *Bled v soncu ves žari: Oris zgodovine turizma na Bledu: Ob 130-letnici Turističnega društva Bled*, Bled, Turistično društvo Bled, 2009.
- Republiška volilna komisija, *Poročilo o izidu glasovanja na referendumu za ustanovitev občin ter za določitev oziroma spremembo njihovih območij, ki je bil 9. aprila 2006*, Ljubljana, Republiška volilna komisija, 2006.
- Ribeiro, D., Gabrovec, M. Transformations of cultural landscapes: case studies from Slovenia. *Agricultural Land Use: Structural Transformations, Environment Challenges, Planning and Policy*. London: Routledge, 2025, str. 153–164.
- Ribnikar, P. (ur.). *Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921*. 3. del: od 22. mar. 1920 do 9. jul. 1921, Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, 2002, str. 9.
- Rozman F. (ur.). *Baron Josef Schwegel. Spomini in pisma*, Mengeš, Studia diplomatica Slovenica, 2007.
- Rozman, F. Generala Blaž in Janez Žemva. *Prispevki za novejšo zgodovino*, letnik 57, številka 2, 2017, str. 206–213.
- Roženkravt, J. *Povest iz davnih dni, Žena s Poljan*. Mohorjeva založba Celovec, 1966.
- S. Š. Včeraj je maršal Tito obiskal Gorenjsko, *Ljudska pravica*: Glasilo komunistične partije Slovenije, 1945, št. 29. 1.
- Salmi, T., Määttä, A., Anttila, P., Ruoho-Airola, T., Amnell, T. Detecting trends of annual values of atmospheric pollutants by the Mann-Kendall test and Sen's slope estimates – the Excel template ap-

- publication MAKESENS. *Publications on Air Quality*, 31. Helsinki: Meteorological Institute, 2002.
- Serianz, L. Tri-dimensional model of the Radovna glacier from the last glacial period. *Geologija* 59, 2, 2016, 193–204.
- SI_ZAL_RAD/0045 Občinski ljudski odbor Gorje, 1952–1955 (Fond/zbirka) (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=1084303>).
- SI_ZAL_RAD/0123 Krajevni urad Gorje, 1950–1987 (Fond/zbirka) (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=2951243>).
- SI_ZAL_RAD/0144 Krajevna skupnost Gorje, 1959–1992 (Fond/zbirka) (<https://vac.sjas.gov.si/vac/search/details?id=3517365>).
- Simoniti, V. *Turki so v deželi že*, Celje, Mohorjeva družba, 1990.
- SiStat. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>, 2026.
- Sivec, I. *Vsi najboljši muzikanti I.* (Razvoj narodnozabavne glasbe od začetkov do leta 1973). Mengeš, ICO, 1998.
- Skoberne, P. *Sto naravnih znamenitosti Slovenije*, Ljubljana, Prešernova družba, 1988.
- Skralovnik, S., Ditmajer, N. Ravnikar-Zupanov pozabljeni prevod Pentatevha. *Edinost in dialog*. 78 (2023), 2. 285–335.
- Skumavec J. (1946–2020), Planinsko društvo Bled, <https://pd-bled.si/joze-skumavec-1946-2020>, ogled april 2026.
- Skumavec, J. Kmetijstvo v občini Bled, *Bled 1000 let*: Blejski zbornik 2004, Radovljica, Didakta, 157–166, 2004.
- Slovenski etnografski muzej*, zbirka starih fotografij, <https://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/zbirka-starih-fotografij/f0001326>
- Slovenski narod*. Narodna tiskarna, 24. 8. 1893.
- Smolej, I. *Poključna soteska*, Krajevna skupnost Gorje, 1982.
- Smolnik, M., Škrinar J. *Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.
- Snoj, M. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Korotan, 2009.
- Stari slovenski ansambli, <https://starislovenskiansambli.weebly.com/alpski-kvintet.html>
- Statistični urad Republike Slovenije, *Občina Gorje*, dostopno na, <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/40> (dostop 26. 4. 2026).
- Statistični urad Republike Slovenije, *Teritorialne spremembe občin 1995–2020*, Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije, dostopno na: <https://www.stat.si/dokument/9371/SpremembeObcin.pdf>
- Stefančič, A. *Slivnik, Anton (1874–1957)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstveno-raziskovalni center SAZU, 2013. Dostopno na <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi583344/>, ogled 16. 3. 2026.
- Stopar, I. *Gradovi na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1991.
- Stopar, J. W. (SFA), *Zapuščina Slovenskih pošt*: Zgornje Gorje, poštno zgodovinska razstava; zvezek v spirali, ob Odprtju novih prostorov pošte Gorje, 15. april 2011.
- Strategija trajnostnega razvoja občine Gorje 2030*, Regionalna razvojna agencija Gorenjske, Kranj, 2024.
- Stres, G. Erna Muser – Vida Zavrl, *FKL žensko koncentracijsko taborišče Ravensbrück*. Partizanska knjiga v Ljubljani 1971. 760 str.». *Kronika*: časopis za slovensko krajevno zgodovino, 21/3 (1973), 206–207.
- Studen, A. Vpliv železnice na potovalno kulturo ter začetke turizma v 19. stoletju. *Prispevki za novejšo zgodovino*, XLVI, 2006, št. 1, 51–64.
- Sušnik, T. (ur.). *Zbornik ob jubileju, 50-letnici šole v Gorjah*. Zgornje Gorje: Osnovna šola Gorje, 2014.
- Šilc, M. (ur.). *50 let vrtca Gorje*. Zgornje Gorje: Osnovna šola Gorje, 2021.
- Škofic, J. (2015). Fonološki opis govora kraja Zgornje Gorje (SLA 198). *Jezikoslovni Zapiski*, 5(1).
- Špelec, S. *Zaboga, saj sem vendar jaz na pol Slovenec!*, Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2017.
- Šport v Gorjah skozi čas*, <https://youtu.be/QzRUa-Qns9w?>

- Športno društvo Gorje: 90 let uspehov, Torkar, Klemen (ur.). Gorje, Športno društvo Gorje, 2011.
- Šribar, V. *Najdiščno poročilo o sondah na Lipanci*, Geografski zbornik III. Ljubljana 1955.
- Štampfl, J. lastne zbirke in raziskave, pregledano gradivo/zbirke drugih lastnikov.
- Štepec, M. *Zgodbe spomenikov prve svetovne vojne*, Ljubljana: Muzej novejša in sodobne zgodovine Slovenije, 2024.
- Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P. *Slovenska zgodovina*, Ljubljana, Modrijan založba, 2016.
- Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P. *Slovenska zgodovina: družba – politika – kultura*, Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino; Sistory, 2008, Dostopno na: <https://hdl.handle.net/11686/902>
- Štih, P. Madžari in slovenska zgodovina v zadnji četrtini 9. in prvi polovici 10. stoletja. *Zgodovinski časopis* 37, št. 3 (1983), 171–201.
- Štih, P. Od Karniole do Kranjske. *Studia Valvasoriana*. Zbornik spremnih študij ob prvem integralnem prevodu Die Ehre Deß Hertzogthums Crain v slovenski jezik. Ljubljana: Zavod Dežela Kranjska, 465–500, 2014.
- Štih, P. Prva omemba Bleda v pisnih virih. Listina kralja Henrika II. za brixenškega škofa Albuina z dne 10. aprila 1004 (D. H. II 67). *Bled tisoč let*. Blejski zbornik, Bled, Didakta, 7–34, 2004.
- Švajncer, J. *Prva svetovna vojna 1914–1918*, Maribor: Pokrajinski muzej Maribor, 1988.
- Tla Slovenije s pedološko karto v merilu 1 : 250 000*. Ispra, Evropska komisija, Skupni raziskovalni center, 2015.
- Toniatti, H., Zaccaria, A. *Nicolaus cardinalis Sancti Petri episcopus Brixinensis manu propria*. Scritti autografi di Nicolò Cusano. Handschriften des Nicolaus Cusanus. Bolzano: Archivio di Stato, 2001.
- Toplak, C., Zupanič Slavec, Z. *Arnold Rikli (1823–1906), utemeljitelj klimatskega zdravilišča na Bledu*, Medicinski razgledi, letnik 37, 1998, št. 1, str. 89–99.
- Torkar, K. Spomin na Andreja Prešerna na novo zasijal, *Gorjanc*: glasilo Občine Gorje, 2011, št. 19, str. 2.
- Torkar K. (ur.). *Športno društvo Gorje: 90 let uspehov*, Gorje, Športno društvo Gorje, 2011.
- Triglavski narodni park, *Odgovor Javnega zavoda Triglavski narodni park (JZ TNP) o kmetijstvu in problematiki velikih zveri v Triglavskem narodnem parku po forumu zainteresirane javnosti Triglavskega narodnega parka na Jesenicah* 24. 11. 2024, https://www.tnp.si/media/3332/forum24_odgovor_kmetijstvo_velikezveri_zasplet.pdf
- Triglavski narodni park, *Zgodovina in vizija Triglavskega narodnega parka*, <https://www.tnp.si/sl/javni-zavod/uprava/zgodovina-in-vizija-parka/>
- Triglavski projekti*. RTV Slovenija, oddaja Sledi časa. dostopno na: <https://prvi.rtvsl.si/podcast/sledi-casa/80/174704545>, ogled 5. april 2026.
- Ude, L. Jeseniški trikotnik, *Zgodovinski časopis*, 33, l. 1979, str. 435–441.
- Ülen, N. *Karadordeviči in Andrejeva vas na Mežakli*, seminarska naloga, 2023.
- Ustni viri*: Aleš Zalar, Berta Pečar, Danijela Mandeljč, Jana Fajfar, Miro Zalokar, Niko Mučič, Polona Cerkovnik, Zdravko Ambrožič.
- Valič, A. Poljšiška cerkev pri Gorjah, *Varstvo spomenikov* 11, 132, 1966.
- Valič, A. Zasip pri Bledu, *Varstvo spomenikov* 8, 1960–1961, 257, 1962.
- Valvasor, J. V. *Slava vojvodine Kranjske*. Ljubljana: Mladinska založba, 2018.
- Vesković, D. (ur.). *Skrivnostna soteska vabi: ob 130. obletnici odprtja soteske Vintgar*, Zgornje Gorje, Turistično društvo Gorje, 2023.
- Vidic, J., Klinar, M. *Jeklo in ljudje*, Muzej Jesenice, Jesenice 1991.
- Voje I. *Slovenci pod pritiskom turškega nasilja*, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vovk, N. *Gorje Izobraževalno gradivo za regionalne vodnike turistične destinacije Julijske Alpe*, Občina Gorje, 2025.
- Vurnik, S. *Kmečka hiša Slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp : (donesek k*

- studiju slovenske ljudske arhitekture*) = *La maison rustique des Slovènes sur le versant de sud-est des Alpes : (contribution à l'étude de l'architecture populaire slovène)*, Ljubljana 1930.
- Vzpostavitev lokalna samouprave v Republiki Sloveniji v številkah, Ljubljana, 2007.
- Wurzbach, C. von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. Wien: Universitäts-Buchdruckerei L. C. Zamarski (vormals J. P. Sollinger).
- XXVI. državno in republiško prvenstvo v Gorjah: Vse v znamenju praznovanja, *Gorenjski glas*, leto XXIV, 1971, št. 21, str. 17–18.
- Začetki alpskega kvinteta, <https://www.alpski-kvintet.com/biografija.shtml>, ogled april 2026.
- Zaplotnik, C. Pr' Kamneku ohranili ribez, *Gorenjski glas*, 5. 7. 2012.
- Zbirke razglednic: Boris Dolničar, Božidar Flajšman, Leopold Kolman, Jože Kosmač, Knjižnica Blaža Kumerdeja Bled.
- Zupan, M. 160 let od rojstva prof. dr. Albina Belarja, *Gorjanc*, Gorje, 2024.
- Zupan, M. 75 let od strmoglavljenja Liberatorja v steni Rjavine, občasnik *Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 30. 4. 2020.
- Zupan, M. Bogata dediščina gasilstva v občini Gorje, občasnik *Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 2025.
- Zupan, M., Benedik, B. Radovna: dolina, reka in ljudje. *Vintgar: soteska*; Gorje. Gorje: GGA – Antonič, 1993.
- Zupan, M. Dediščina zvončarstva v gorjanskih vaseh, *Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 2015.
- Zupan, M. Gorjanskih 100 : Godba Gorje 1907–2007, Gorje, 2007.
- Zupan, M. Ljudsko izročilo o Bratovi peči, zbornik *Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 2012.
- Zupan, M. Naši kraji in vesolje, *Zbornik Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 2018.
- Zupan, M. Osebnosti, ki so pustile svoj pečat, *Gorjanc*, Glasilo občine Gorje, 2021, št. 140. 8.
- Zupan, M. *Podhom, gorenjska vas skozi čas*, Občina Bled, Bled, 1995.
- Zupan, M. *Tisočletni grad – Blejski grad*, Sitra d. o. o., Bled, 2010.
- Zupan, M. Radovna, reka z zgodbo, *Skrivnostna soteska vabi*, ob 130. letnici odprtja soteske Vintgar, Turistično društvo Gorje, Gorje, 2023.
- Zupan, M. *Rpečekova vučca, Folklorne pripovedi z visoke Gorenjske in Kanalske doline*, ČZD d.o.o., Kmečki glas, Ljubljana, 1999.
- Zupan, M. Vleka ploha v Podhomu, *Razgledi*, Muzejsko društvo Bled, Bled, 2014.
- Zupan, M. »Portreti: Jakob Slivnik. *Podhom gorenjska vas skozi čas*. Bled: Občina, 1995.
- Zupan, M. Podhomske družine: Pri Španu. *Podhom gorenjska vas skozi čas*. Bled: Občina, 1995.
- Zupan, M. Podhomske hiše: Španova. *Podhom gorenjska vas skozi čas*. Bled: Občina, 1995.
- Zupančič, M., Arih, A., Dakskobler, I. Jože Skumavec – in memoriam, *Gozdarski vestnik*, let. 78, 2020, št. 7/8, str. 295–297.
- Zvonček: list s podobami za slovensko mladino 24, št. 10 (1923): str. 233–235.
- Žabota, B. *Reformacija in protireformacija na Zgornjem Gorenjskem*. Kronika 64, št. 3, 441–450.
- Žebre, M., Gostinčar, P., Jamšek Rupnik, P., Mencin Gale, E., Jež, J., Stepišnik, U., Atanackov, J., Bavec, M. *Database of glacial landforms of the Alps-Dinarides junction*. Ljubljana: Geološki zavod Slovenije, 2021, <https://egeologija.si/geonetwork/srv/slv/catalog.search#/metadata/e1dfec8c-d485-453b-aa7e-d058069751ed>
- Žemva, L. Olympedia, <https://www.olympedia.org/athletes/99204>, ogled 11. 3. 2025.
- Župnija Gorje, Krstna knjiga 1862–1903, signatura 03843, str. 191. Nadškofijski arhiv Ljubljana. Dostopno na: <https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/ljubljana/gorje/03843/?pg=191>, ogled 6. 3. 2026.

SLIKOVNO GRADIVO

V knjigi smo uporabili različne vrste slikovnega gradiva. Pri vseh slikah je navedeno, kdo je lastnik slike ali njen avtor oz. kje se slika hrani, če je v odprtem dostopu. Spodnji seznam vsebuje samo pregled avtorjev, lastnikov ali lokacij hrambe slik. Zemljevide so izdelali sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU.

Osebni arhivi:

Arhiv Lojzeta Jožeta Žabkarja
Bole Vrabec Alenka
Bunderla Anja
Cerkovnik Polona
Dolničar Boris
Flajšman Božidar
Golobič Simon
Hladnik Miran
Jamnik Pavel
Kraševac Ivanka
Križnar Matija
Kolman Leopold
Kosmač Jože
Mučič Niko
Pečar Berta
Poklukar Anton
Poljanec Nani
Prešern Žan Ivan
Repe Božo
Skvarča Marlena
Štampfl Janko
Torkar Jože

Ulčar Albina
Zalokar Miro
Zalokar Slavko
Zorn Matija
Zupan Marjan
Zupan Toni
Žlindra Urška

Arhivi institucij:

APA-Images/brandstaetter images/

Archiv Jontes

Arhiv Godbe Gorje

Arhiv Občine Gorje

Arhiv SLOGI

Diözesanarchiv Brixen, *Hofarchiv*

Urk. 13, in: Monasterium.net, URL

<https://www.monasterium.net/mom/IT-DAB/HA/13/charter>

dLib.si – Digitalna knjižnica Slovenije

Dom in svet

Filozofska fakulteta UL, Oddelek
za zgodovino

Fototeka MNZS

Google Knjige (Jahrbücher der K.K.
Central-Anstalt für Meteorologie
und Erdmagnetismus)

Gorjanc, glasilo krajevne konference
SZDL Gorje

Gorjanc, glasilo občine Gorje

Jamarsko društvo Simon Zima – Gorje

Kmetijske in rokodelske novice

Knjižnica Blaža Kumerdeja Bled

Kronika, letnik 37, 1989, št. 3, str. 309

Muzej novejše zgodovine Slovenije
Muzej za umetnost in obrti v Zagrebu,
inv. št. MUO-006094/12
Narodni muzej Slovenije
Österreichische Staatsarchiv,
AT-OeStA/HHStA UR AUR 224
Slikovni arhiv in grafična zbirka
Avstrijske narodne knjižnice
na Dunaju, inv. št. III 19224

Slovenski šolski muzej
Tito pri nas, Skupščina občine
Radovljica, INDOK center
Radovljica in družbenopolitične
organizacije občine Radovljica.
Valvasor, Janez Vajkard, Topografija
Kranjske 1678–1679
Wikimedia

GORJANSKA
KRONIKA

ISBN 978-961-96234-1-1

9 789619 623411